

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Director: D. GUSTI

BIBLIOTECĂ
SECȚIA ISTORIE
ACADEMIEI R. P. R.

ANUL III, Nr. 1-3

IANUARIE - MARTIE, 1938

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN - SECȚIA SOCIOLOGICĂ
FUNDAȚIA REGALĂ CULTURALĂ „PRINCIPELE CAROL”

C U P R I N S U L

S T U D I I :

<i>D. GUSTI</i>	PLAN DE ACȚIUNE PENTRU 1938	1
<i>Christina Galitzî</i>	SUGESTII PENTRU ORGANIZAREA UNEI FACULTĂȚI DE ȘTIINȚE SOCIALE DE TIP AMERICAN, ÎN ROMÂNIA	4
<i>H. H. Stahl</i>	TEORIA ABISALĂ A D-LUI LUCIAN BLAGA	10
<i>Constantin Noe</i>	CELNICII ȘI FĂLCAREA. O INSTITUȚIE MILENARĂ A AROMÂNILOR NOMAZI	18
<i>I. Measnicov</i>	SITUAȚIA FUNCȚIONARILOR DE STAT	23

D O C U M E N T E :

<i>Al. Bărbat</i>	INVENTARUL ȘI BUGETUL REAL AL UNEI GOSPODĂRII ȚĂRĂNEȘTI DIN ȚARA OLTULUI	27
<i>Gh. Serafim</i>	ÎMPĂRȚIREA PE MOȘI ȘI PE TRUPURI DE MOȘIE A SATULUI NEGOIEȘTI-MEHEDINȚI	32
<i>I. Petrescu-Burloiu</i>	TIPURILE DE CASĂ DIN COMUNA ȘANȚ-NĂSĂUD	36
<i>Florea Florescu</i>	JITURILE UNEI BISERICI DIN ȚARA MOȘILOR MIJLOC DE A SURPRINDE IERARHIA DIN SAT	45
<i>V. Petrescu-Craiova</i>	„POCĂIȚII“ DELA GHINDENI-DOLJ	47
<i>Ștefan Popescu</i>	LA BIVOLARI BASARABENI DELA MARGINEA BUCUREȘTILOR	50

P R E Z E N Ț Ă R I B I B L I O G R A F I C E :

<i>I. Measnicov</i> și <i>V. V. Protopopescu</i>	IZVOARELE DE INFORMAȚIE STATISTICĂ ASUPRA REALITĂȚII ROMĂNEȘTI	52
<i>Christina Galitzî</i>	SOCIOLOGIA AMERICANĂ ȘI ROLUL EI ÎN ORGANIZAREA STATELOR UNITE	56

R E C E N Z I I :

REALITATEA ROMĂNEASCĂ: <i>N. Caranfil</i> : Cum renunțăm anual la miliarde (Dogaru), pag. 62.	
<i>Paul Sterian</i> : Idealul panromănesc și dezvoltarea economică a țării (D. D. Georgescu), pag. 63.	
<i>Dr. P. Râmneanu</i> : Problema căsătoriilor mixte în orașele din Transilvania (D. D. Georgescu), pag. 64.	
<i>Iordan</i> : Les relations culturelles entre les Roumains et les Slaves du Sud. Traces des voévodes roumains dans le folklore balkanique (Florescu), pag. 67.	
<i>Obreja</i> : Târgurile din Moldova în veacul al XIX-lea (Dr. V. Tufescu), pag. 68. 62—73	
ROMÂNII DE PESTE HOTARE: <i>Popovici</i> : O țintărima (Despre Aromâni) 1937. (C. Noe), pag. 76.	
<i>Nica</i> : Problema Aromânilor (Florescu), pag. 81. 73—81	

C R O N I C I :

Comentarii sociologice la prefacerile realității românești. Întregirea structurii sociale a României (<i>A. Golopenția</i>), pag. 85. Cărți despre recrutarea și misiunea funcționarului (<i>D. Dogaru</i>), pag. 87.	
Problema șefului de întreprindere (<i>Florea Florescu</i>), pag. 88. Un oficiu al românilor de peste hotare (<i>Florea Florescu</i>), pag. 89.	
Activitatea Institutului de cercetări agronomice al României (<i>Florea Florescu</i>), pag. 90 82—92	

Î N S E M N Ă R I :

Profesorul René Maunier (A. G.); O înfățișare a sistemului de Sociologie a Prof. Gusti (A. G); Studii americane despre sociologia școlii dela București. (Ch. Galitzî); Institutul Social Român din Basarabia. (P. Șt.); Cercul studenților în sociologie. (C. Gheție); Răspuns la critica d-lui Popescu Bălteni. (N. Cornățeanu); Marginalii la cuprinsul numărului de față (1. Pentru întemeierea unei Facultăți românești de științe sociale; 2. Problema sectelor; 3. Țăranii nevoiți să-și părăsească satul, spre a-și agonisi traiul). Faote, publicații, vești (1. O propunere cu privire la programul Congresului internațional de sociologie dela București; 2. Din cuprinsul numărului viitor) 93-102	
---	--

C O P E R T A :

Negustor ambulant într'un sat din Țara Oltului. (Din colecția de fotografii a Instit. Social Român).

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

DIRECTOR: D. GUSTI

ANUL III, Nr. 1-3

IANUARIE - MARTIE 1938

PLAN DE ACȚIUNE PENTRU 1938

Anul 1938 îi convinge, și pe cei ce nu voiau să creadă, că lumea intră într'o epocă nouă. Trăsăturile ei se deslușesc tot mai bine.

Anii de stabilitate de după războiu au trecut. Nu mai e necontestată autoritatea niciuneia din marile puteri. Măsurătoarea nouă de forțe a unui nou războiu se apropie. Orice națiune trebuie să fie iar gata oricând la orice, dacă i-e dragă neatârarea. Nu mai pot fi lăsate pe seama evoluției lente nici organizarea națiunii, nici raporturile ei cu celelalte state. Împrejurările impun o dinamizare și a politicii interne și a politicii externe. Trebuesc înlăturate cât mai degrabă toate pricinile de slăbiciune ale națiunii și potențate cât mai degrabă toate calitățile ei. Trebuesc folosite toate prilejurile de consolidare a situației în lume a statului propriu, pe care le oferă politica celorlalte națiuni, prevenite toate primejdiile ce decurg din ea.

Stilul nou de guvernare ce apare pretutindeni e de o energie și de o perspicacitate necunoscută până acum. Conducătorii națiunilor se servesc de un întreg stat-major de cercetători, care inventariază situația națiunii proprii și urmăresc la zi schimbările ce se întâmplă în statele străine, care pot avea vreo influență asupra situației ei în lume. Pornind dela informația culeasă de acest enorm sensoriu, alcătuit din zeci de institute de cercetare și de oficii de studiu, oamenii de stat mari ai zilelor noastre întocmesc planurile lor quadriennale și cincinale de administrație și susțin jocul de șah îndrăzneț al politicii lor externe.

Intrăm într'o vreme în care acțiunea de conducere a națiunilor e neasemuit amplificată prin științele sociale. Constituite în epoca de prefaceri de după revoluția franceză, ele au devenit de primă necesitate de abia acum, când rânduiala vieții naționale e iar în prefacere. Atenția părăsește științele dogmatice, ce comentează reglementările date vieții națiunilor: dreptul public și dreptul internațional, și se ațintește asupra realității în prefacere, pe care știu s'o lămurească cercetătorii formați de științele sociale. Ei pot arăta nevoile ce se cer ținute în seamă în administrația totală a națiunii și pot stabili potențialul statelor străine, în funcțiune de care trebuie orientată politica ei externă.

Celor ce au în viața națiunii funcțiunea de a face știință socială le revine o întreită misiune: să înlesnească, prin cercetări, guvernarea națiunii; să ajute prin publicații formarea conștiinței de sine a națiunii, în sfârșit, să crească tineri capabili să continue opera de cercetare a realității naționale.

Iată chipul în care ne vom îndeplini noi misiunea noastră de cercetători ai realității românești, anul acesta.

I. Vom contribui la *înzestrarea națiunii noastre cu statul-major de institute de cercetare*, de care are nevoie, prin *organizarea temeinică a Oficiului de Studii al Fundației Culturale Regale „Principele Carol” și reorganizarea Institutului Social Român*. Întâiul va studia situația satelor românești și a țăranilor așezați în orașe ca muncitori, spre a documenta acțiunea de organizare a vieții satești, pe care o duce Fundația Culturală Regală „Principele Carol”. Institutul Social Român, în schimb, vrem să-l organizăm în așa fel încât să devie centrul de coordonare al cercetărilor întreprinse de diferite Institute speciale: demografice, economice, agronomice, zootehnice etc. Existența unui Institut de Stat, a cărui prezidiu să alcătuiască planuri anuale și pe lungă durată de problemele ce urmează a fi cercetate de Institute și de cercetători individuali, de vreme ce lămurirea lor urgentă reprezintă o necesitate de stat, e de mult resimțită. Institutul ar urma să cuprindă și câteva secții consacrate unor probleme pentru a căror cercetare nu există până acum institute în România: una consacrată studiului structurii sociale a populației României, alta Românilor de peste hotare, alta minorităților, alta studiului puterilor mari și a statelor vecine (de geopolitică). Prin consolidarea Institutelor Sociale regionale existente, atât de strălucit confirmate prin lucrările însemnate pe care le-au dus la bun sfârșit în condițiuni vitrege, — prin crearea altora, în provinciile în care nu au luat ființă astfel de Institute până acum, și prin folosirea completă a posibilităților de cercetare de care dispun Echipele Regale, Institutul Social al țării va fi înzestrat cu organele necesare pentru cercetările pe tot întinsul țării, pe care urmează să și le asume. Suntem siguri, că în orașele și satele țării se vor găsi numeroși oameni de bine preocupati de reorganizarea națiunii, care socotind ca și noi, necesară acțiunea unui astfel de Institut, să fie gata a se asocia lucrărilor lui. Pe ei îi invităm să ne comunice problemele localității sau a ținutului, în care trăesc, și lor ne vom adresa cu chestionarele, pe care le pregătim.

Întâia lucrare de mari dimensiuni, de care au acum neapărată nevoie conducătorii țării, este întocmirea unei *Hărți sociologice a României*, în care să fie consemnate starea fiecărui ținut: desimea populației, mijloacele de traiu, sănătatea, instrucția, problemele speciale. Un astfel de atlas e condiția nelipsită a acelei administrații diferențiate, despre care s'a mai vorbit în „Sociologie Românească”, și care singură poate aduce la egală înflorire toate ținuturile țării. În fața hărților lui măsurile speciale, pe care le cere fiecare ținut, pentru a ajunge la bunăstare, se vor desprinde cu ușurință. Experiența cercetărilor întreprinse de Seminarul de Sociologie dela București, de Secția Sociologică a Institutului Social Român și de Echipele Regale — și colaborarea, de care suntem siguri, a Institutului nostru Central Statistic, ne îngăduie să socotim realizabilă în destul de scurtă vreme această întreprindere.

II. Pentru a asigura *condiții bune de formarea elementelor destinate să lucreze în statul-major de cercetători al conducerii de stat*, vom milita cu toată hotărârea, printr'o serie de scrieri și de comunicări pentru *întemeierea în România a unei Facultăți de Științe Sociale*, plan vechiu ¹⁾, a cărui realizare a devenit o necesitate imperioasă în împrejurările actuale, ce reclamă un întreg aparat de cercetători, în stare să studieze pentru conducătorii statului toate problemele interne și externe ale vieții naționale.

Spre a deveni capabil să lămurești o problemă ridicată de viața națiunii, e nevoie să cunoști nu numai economia politică sau numai dreptul, statistica, sau numai știința populației, ori numai sociologia. E nevoie să cunoști noțiunile fiecăreia din aceste științe, căci nicio problemă concretă nu e numai economică, ci tot odată și socială și sanitară, culturală, și politică. Utile sunt pentru conducătorul Statului numai analizele, ce arată toate implicațiile și toate consecințele. Nu-i folosesc studiile, care privesc numai din punct de vedere economic o problemă, de pildă, pe cea a țăranilor ce rămân în oraș ca muncitori

¹⁾ L-am înfățișat în Cuvântul înainte la *Sociologia Militans*, după ce îl anunțasem încă în 1919 în studiul apărut în fruntea întâiului număr al „Arhivei pentru Știința și Reforma socială”.

în industrie, fără a ține în seamă aspectul biologic, social, politic al problemei. Sunt chiar primejdioase, pentru că sugerează măsuri în perspectivă exclusiv economică, ce pot trece cu vederea sau chiar primejdui sănătatea unei părți a neamului, integrarea ei în națiune și pacea socială a întregii națiuni.

Școlile noastre superioare nu formează elemente, care să stăpânească egal toate științele sociale. Acestea sunt risipite la diferite Facultăți. Sociologie și Geografie politică se predă numai studenților în Filosofie și Litere; Economia Politică numai studenților în Drept; Economie Politică și Statistică numai studenților în Drept, dela Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale și dela Politehnică; Știința Populației nu se predă nicăieri. Cel ce vrea să învețe toate științele sociale trebuie să urmeze în România cel puțin trei Facultăți. Așa, rarii Români, capabili azi să cerceteze un fapt social complex, sunt autodidacți, stimulați prin munci colective, cum au fost cercetările monografice ale Institutului Social Român, unde colaboraseră cu specialiști în fiecare din aceste științe.

Remediul la starea de azi nu poate fi decât crearea prin concentrarea catedrelor de științe sociale, a unei Facultăți noi la Universitate, care să dea o educație integrală în științele sociale. Facultatea aceasta de Științe Sociale, căreia i-a venit vremea, vrem s'o înfăptuim.

III. Informarea păturii de sus românești asupra structurii actuale a națiunii noastre și a împrejurărilor în care trăește, așa încât să poată înțelege mai bine motivele ce determină măsurile pe care le cere buna conducere a Statului Românesc, o vom întreprinde și pe mai departe în această revistă.

Cetitorii „Sociologiei Românești” cunosc străduința noastră de a face această publicație periodică corespunzătoare misiunii ei însemnate, de a fi izvor de informație asupra națiunii noastre și a subunităților ei, în toată complexitatea lor.

Sumarele celor doi ani încheiați ai revistei arată măsura în care am putut înfăptui intenția de a da tabloul științific al națiunii românești de azi, ce decurge din convingerea că toate colectivitățile omenеști trebuiesc privite integral în toată complexitatea pe care o au în viață, care reprezintă ideea conducătoare a sistemului nostru de sociologie. Am prezentat în anii de apariție încheiați ai „Sociologiei Românești”, o frescă largă a împrejurărilor complexe și am sugerat problemele numeroase pe care le ridică satele noastre și țărănimea românească. Vom începe de acum încolo să înfățișăm orașele noastre și vom continua să urmărim starea Românilor de peste hotare și a grupurilor de populație de alt neam de pe teritoriul țării noastre și să promovăm cunoașterea străinătății și a îndeosebi stării statelor în mijlocul cărora trăim.

Cum „Sociologie Românească” este și un organ menit să facă legătură între cei ocupați de studiul realității românești, ea va continua să aducă studii de teoria generală a științelor sociale și de sociologie teoretică, recenzii și informații bibliografice. Transformarea „Arhivei pentru Știința și Reforma Socială” în publicație redactată în limba franceză, pentru oamenii de știință din străinătate, impune chiar o sporire a cuprinsului ei de acest gen.

Începem anul al treilea al „Sociologiei Românești” cu două inovații, menite să-i îmbogățească cuprinsul și să-i lărgască raza de răspândire.

1. Cu începutul acestui an revista, care a publicat și până acum, pe lângă lucrările provenite din munca Secției Sociologice a Institutului Social Român și a Seminarului de Sociologie, cercetări organizate de Oficiul de Studii al Fundației Culturale Regale „Principele Carol”, devine organ și al acestei Instituții. Ca atare, ea va putea beneficia în mai mare măsură de cercetările întreprinse, de acest Oficiu de Studii, prin zecile de Echipe Studențești ce lucrează în ținuturile deosebite ale țării. Așa rezultatele unora din anchetele, ce urmează a fi întreprinse de fiecare din Echipe, vor fi puse la îndemâna cetitorilor revistei alături de rezultatele preliminarilor ale cercetărilor în vederea întocmirii Hărții sociologice a României.

2. Organizăm un corp de corespondenți ai „Sociologiei Românești“ în orașele și satele țării. Îi invităm pe toți cei ce apreciază efortul nostru de cunoaștere a țării, a cărui expresie este și această revistă și îl socotesc, împreună cu noi, cerut de împrejurările politice ale vremii, să se intereseze de răspândirea ei. Vom intra în legătură cu acești prieteni de îndată ce ne vor comunica această intenție a lor.

Îndeplinind acest plan de acțiune socotim să servim nu numai națiunea noastră ci și știința căreia ne-am consacrat. Sociologii de pretutindeni ar trebui să socotească că misiunea lor nu e numai teoria ci și folosirea acesteia pentru lămurirea împrejurărilor vieții naționale. Faptul că al XIV-lea *Congres Internațional de Sociologie* se va ține la București în toamna anului viitor, ne bucură tocmai pentru că arată că această convingere a noastră e pe cale să câștige tot mai mulți aderenți.

D. GUSTI

SUGESTII PENTRU ORGANIZAREA UNEI FACULTĂȚI DE ȘTIINȚE SOCIALE DE TIP AMERICAN ÎN ROMÂNIA

Toate manifestările vieții, atât cele fizice cât și cele intelectuale, sunt supuse evoluției. Instituțiunile sociale pe care „organicismul“ lui Spencer le-a considerat ca adevărate entități vitale, cu o viață organică proprie, au și ele evoluția lor naturală, perioada lor de formațiune, de dezvoltare, de apogeu și de descreștere, preschimbându-și veșnic cadrele și funcțiunile pentru a face față cerințelor vieții. Astfel concepute, apariția sau dispariția lor din societate, corespunde cu anumite faze ale vieții colective și existența lor trebuie văzută în raporturile ei cu cerințele evoluției sociale.

Dacă considerăm de pildă Facultățile de Științe Sociale din Statele Unite, înființarea lor — chiar sub forma lor embrionară de catedre de economie politică, de sociologie, de psihologie socială sau de filosofie a Statului — corespunde cu o fază interesantă a vieții naționale americane, adică: cu sfârșitul perioadei de expansiune de la Middle West spre Far West și cu necesitatea de a așeza civilizația americană pe temelii durabile, corespunzând cu politica nouă a Statului federal care renunță la cucerirea spațiului pentru a adânci opera omului pe terenul cucerit.

Apariția sociologiei în aceasă perioadă ca o știință menită să descopere realitatea socială, pentru a determina participarea omului la evoluția socială, aduce un aport incontestabil disciplinei civice, îndrumătoare a progresului social, căci pentru mentalitatea anglo-saxonă voința dirijată trebuie să cucerească natura și s'o supună cerințelor vieții individuale și colective.

Ideea oportunității și a utilității Facultăților de științe sociale, s'a răspândit cu încetul, după regulile transiterii unui nou fenomen cultural dela focarul de emisiune, centrul inovației, spre periferia ariei de dispersiune¹⁾). Centrul de radieră pentru introducerea sociologiei în învățământul superior, fiind New-York-ul, unde imitației s'au

¹⁾ Boas, F.: „Anthropology and Modern Life“, (rev. edit. 1932). Kroeber, A. L. and Waterman: „Source Book in Anthropology“, și Wissler Clark: „Man and Culture“ (1922) și „Social Anthropology“ (1929).

propagat spre Apus, câștigând, între 1894—1917, Middle-West-ul cu Chicago, pentru a atinge în ultimii ani coasta Pacificului

Înaintarea lentă a învățământului sociologiei în universitățile și colegiile americane, pare a fi trecut prin trei faze distincte, paralele cu dezvoltarea sociologiei însăși.

Întâia perioadă, de dibuire, nehotărîre, sfială și scepticism, începe cu înființarea primei catedre de sociologie în 1894, la o dată când această știință nu era decât un „burghez parvenit” ce nu-și primise încă „hrisovul de boerie”, pe care ar fi putut să i-l acorde cercetările științifice menite să-l ridice pe treapta socială a celorlalte științe naturale. În această perioadă de formațiune și de răspândire dela Răsărit spre Apus, sociologia a întâmpinat multe dificultăți, mai ales din partea economiștilor, și ei nou-veniți pe arena științei, dar apărați de scutul lui Adam Smith, Ricardo, John Stuart Mill, mai puternic decât știința nouă a lui Auguste Comte, Gabriel Tarde, Herbert Spencer, Emile Durkheim, Max Weber și a lui Pareto.

Faptul că școala lui Giddings, Lester Ward și E. Cooley, a insistat asupra naturii fizico-psihoice a fenomenelor sociale, face ca multe colegii și universități din Middle West și Far West să nu accepte noua știință socială în incinta universitară, altfel decât sub numele de „psihologie sociologică” sau „sociologie psihologică”, denumiri care învederează lipsa de unitate de vederi a savanților americani în cece privește critica și interpretarea acestei idei.

Această introducere ilegală, sub masca „penelor împrumutate” echivala aproape cu lipsa totală a sociologiei din programele de studii ale Colegiilor și Universităților. În întinericul ce plana asupra menirii sociologiei era firesc ca unele Colegii „ultra-fundamentaliste”, care negau doctrina darwinistă și evoluția cosmică a lui Spencer, să respingă cu asprime, neîncredere și dispreț sociologia, socotită un fel de „socialism”, „comunism”, „anarhism” și drept o serie întreagă de alte „isme”, ce aveau darul de a produce o adevărată fobie în conștiința puritană a Consiliilor de Administrație și de Educație ale Instituțiilor americane de Înalță Cultură.

E deci firesc să asistăm chiar la ostracizarea severă a sociologiei, așa cum s’a întâmplat la Universitatea din California și la Stanford University din Palo Alto, unde despotismul eclectic și egocentrismul dictatorial al unor economiști de seamă — preocupați numai de menținerea prerogativelor pe care, admiterea exclusivă a Economiei Politice în sânul Universității, li le acorda — au dus o luptă înverșunată împotriva timidei „Sociologii” care, în ciuda elocvenței stăruitoare a lui E. A. Ross, Thorstein Veblen și altora, nu ajunsese să aibă nici un vot favorabil.

Un dublu fenomen de dezvoltare marchează începerea celei de a doua perioade de dezvoltare a Învățământului Sociologiei, care ține de la 1917 până la 1930:

a) Numărul Colegiilor și al Universităților ce introduc Științele Sociale, și conferă titlul de doctor, crește dela 14²⁾ în 1917, la 24³⁾ în 1930;

b) Numărul studenților care își trec doctoratul în sociologie, atinge 47 în 1930⁴⁾ Cu toate că numărul acesta pare mic, totuși tabloul comparativ care urmează ne arată că din cei 4.086⁵⁾ studenți care în decada din 1925—1935 și-au luat doctoratul în facultățile de științe sociale, la cele mai distinse Colegii și Universități de Stat sau particulare 1.83⁰/₀ își luase doctoratul în antropologie, 28.53⁰/₀ în economie politică, care dimpreună

2) Educational Directory 1936, Part. III, United States Department of Interior, Office of Education, Bulletin 1936, Nr. 1 Government Printing Office, Washington D. C. 1937 (1935 prin greșală tipografică)

3) Bulletin 1934. Np. 20, United States Department of Interior, Office of Education Government Printing Office, Washington, D. C. 1935, pg. 58.

4) Folosim tabloul analitic a 77 Colegii și Universități, întocmit de consiliul american al Educației: American Universities and Colleges, edited by C. S. Marsh, Washington D. C., American Council on Education, 1936, pp. 63 și 74.

5) Ibidem, pp. 55, 57, 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71 și 73.

cu istoria atrase numărul cel mai mare de candidați la doctorat, 21.19% în psihologie, și 9.96% în sociologie, adică la fiecare zece candidați la titlul de doctor în științe sociale unul din ei devine sociolog.

Numărul titlurilor de doctorat obținute între 1925 și 1935 la 83 Colegii și Universități americane și șt. sociale.

Anul universitar: (1)	Nr. Colegilor și al Universi- tăților (2)	Antropo- logie (3)	Economie Politică (4)	Istorie (5)	Psihologie (6)	Științe Politice (7)	Sociologie (8)
1925— 6	56	4	89	65	60	21	25
1926— 7	65	—	101	86	67	40	29
1927— 8	67	5	103	86	64	43	23
1928— 9	74	12	120	94	91	34	48
1929—30	77	5	143	132	95	49	47
1930— 1	79	6	138	121	95	37	47
1931— 2	77	6	127	131	98	40	58
1932— 3	77	14	134	140	95	44	38
1933— 4	79	10	108	141	103	55	35
1934— 5	83	13	103	159	99	44	57
Total	—	75	1.166	1.165	866	407	407
Procentajul :	—	1,83%	28,53%	28,53%	21,19%	9,96%	9,96%

Totuși, în ciuda acestei rapide dezvoltări, sociologia nu reușește să-și câștige un loc de onoare printre celelalte științe. Ea continuă a fi prezentată sub egida „Facultății de Științe Politico-Economice“⁶⁾ cum a fost cazul cu Columbia University sau a „Facultății de Istorie“ (cum a fost la Western Reserve University din Cleveland) sau a „Facultății de Geografie umană“ cum s'a întâmplat la Clark University din Worcester Massachussets.

Universitatea din Chicago este aceea care acordă Sociologiei locul ei de onoare. În citadela miliardarilor și a săracilor, Sociologia este tratată cu respectul pe care îl pretind verile ei bune „Antropologia“ și „Psihologia“, și, mai mult, i se cere ajutor în domeniul aplicațiilor practice a studiului problemelor sociale, pe care complexitatea vieții de asociațiune le prezintă în sânul unei comunități organizate, sub forma fenomenelor de dezorganizare individuală și socială. Studiul și cercetarea problemelor în strânsă legătură cu viața duc astfel la crearea unei Facultăți speciale pentru studiul problemelor și al administrației instituțiilor privind asistența și ocrotirea socială : „University of Chicago School of Social Service Administration“, facultate unică în felul ei, dat fiindcă este singură care acordă titlul de „Doctor în Științele Administrației sociale“.

Inovația Universității din Chicago deschide ochii, încetul pe încetul și celorlalte instituțiuni de învățământ superior, care îmbrățișează neîntârziat sociologia, fie singură, ca știință, fie cu acolitele ei : disciplinele practice ale serviciului social. Ca atare asistăm la sporirea facultăților de științe sociale și la crearea școlilor de serviciu social, fie independente, fie sub egida facultății de sociologie sau de științe sociale. Importanța problemelor de asistență și ocrotire socială reclamă pregătirea tehnică a celor chemați să participe în mod practic la reformele sociale, prin : reeducarea și socializarea indivi-
dului rău adaptat cerințelor vieții de asociație, reabilitarea și reeducarea delincvenților minori și a criminalilor, îndrumarea și însușirea vieții colective în grupuri, cluburi, asociațiuni sportive sau culturale, precum și administrarea instituțiilor de asistență

⁶⁾ Până chiar în 1935, cursuri de sociologie teoretică sau aplicată ca : „Teoriile progresului social“; „Aspectele sociale ale Rasismului“; „Mobilitatea socială și problemele imigrării“; „Problemele comunității și autarhia“; „Principiile fundamentale ale Asistenței sociale“; „Crima ca problemă socială“; „Metoda cercetării individuale, (social case-work) ca bază a științelor sociale“ și altele au apărut pe cataloagele universitare ca : „Economics 181“, „Economics 182“, „Economics 183“ etc.

și ocrotire socială, a Caselor comunale, a Ateneelor populare, a Colonilor de vară și a Centrelor supravegiate de recreare publică etc.

După datele statistice culese de către Consiliul Educației Americane în 1936⁷⁾ douăzeci și șapte din Colegiile și Universitățile „acreditate“ (adică recunoscute de către „American Association of Colleges and Universities“) introduseseră în programul lor de studii câte o școală Superioară de Serviciu Social, fie dependentă de Facultatea Științelor Sociale, fie direct afiliată Universității respective. Pe lângă aceste Școli Superioare de Serviciu Social mai există alte trei, care se bucură de o deplină autonomie; în această categorie intră „The New-York School of Social Work“, cu totul independentă de „Columbia University“, dar care totuși păstrează legături strânse cu Facultatea de Științe Sociale a acestei universități⁸⁾.

Toate aceste școli, acordă fie sub egida universităților respective, fie în mod independent, o licență sau o diplomă de serviciu social, recunoscută de către Asociația Școlilor de Serviciu Social, Americană și internațională, recunoaștere care dă drept absolvenților acestor școli să candideze la posturi de servicii sociale publice și particulare. Este interesant de relevat că numai absolvenții acestor școli profesionale au drept să se afilieze Asociației americane a Asistenților Sociali⁹⁾.

Într'a treia fază, dela 1931 încoace, asistăm la recunoașterea necondiționată a Sociologiei ca Știință și la introducerea ei în programul tuturor Colegiilor și Universităților, de Stat sau particulare, cu reputație, membre ale „Asociației Colegiilor și a Universităților din Statele Unite“, areopagul care decide rangul științific al Colegiilor și al Universităților, după următoarele criterii: grad de cultură, metodă de lucru, seriozitatea cercetărilor și facultatea de a decerne titlul de doctor.

Harvard University, care până la 1926 a fost potrivnică introducerii Sociologiei, a reușit să atragă un număr considerabil de studenți la cursurile lui Pitirim Sorokin, tot atât de apreciate ca și faimoasele prelegeri de pe vremuri ale lui William James, E. B. Titchener și Münsterberg.

La Universitatea Statului Washington, dela Seattle, Prof. Jesse F. Steiner afiliază Sociologia la Facultatea Științelor politico-sociale și creiază Școala Superioară de Servicii Sociale, cu ajutorul D-șoarei Aline Johnsohn, distinsă absolventă dela The New-York School of Social Work. Universitatea din Tulane la (St. Louis, Missouri), Universitatea din North Carolina (la Chapel Hill) și Vanderbilt University (la Nashville, Tennessee) înființează Facultăți de Științe Sociale care atrag sociologi de reputație mondială.

Succesul vădit al științelor sociale, sub imboldul regimului Președintelui Roosevelt. (New Deal cu faimosul „Brain Trust“) este prea bine cunoscut de lumea întreagă, pentru a mai insista asupra lui.

Să ni se îngăduie numai să relevăm faptul, — cu consecințe sociale de primă importanță, — că în această fază științele sociale au trecut treptat dela incinta Colegiilor și a Universităților în așa numitele „Junior Colleges“¹⁰⁾ și în școlile secundare („High-Schools“).

În urma acestui proces de largă penetrație, Facultățile de științe sociale încep să joace un rol practic de mare însemnătate. Astfel ele desvoltă conștiința civică, aceea care permite fiecărui cetățean liber să respecte libertatea aproapelui și să subordoneze ambițiile eului său cerințelor colective ale Națiunii.

⁷⁾ American Universities and Colleges, edited by C. S. Marsh, Washington, American Council on Education 1936, pp. 149, 150.

⁸⁾ Pe care de altfel a precedat-o, fiind înființată în 1898 cu numele de „School of Philanthropy“. Bulletin The New York School of Social Work, Vo. XXXI, Nr. 2.

⁹⁾ Asociația aceasta cunoscută sub literile A. A. S. W. sau „American Association of Social Workers“ a avut în 1936 un număr de 10.040 membri, după „Bulletin The New-York School of Social Work“, Vol. XXXI, Nr. 2, January 1938, New York, The Charity Organization Society.

¹⁰⁾ Colegii cu numai doi ani de studii universitare în loc de patru și care nu decern niciun fel de titlu.

Dacă științele sociale nu au pătruns în mod formal în învățământul primar, totuși nu e mai puțin adevărat că metoda directă preconizată și aplicată de Profesorii John Dewey, William Heard Kilpatrick, Harold Rugg, Jesse Newton și de discipolii lor, împlinește cu prisosință această aparentă lacună. Reluând ideile lui Rousseau, Pestalozzi, Fröbel și ale Mariei Montessori ¹⁰⁾ etc., această metodă preconizează că educația are ca bază experiența directă a individului. „Programul totalitar“ al școlii primare, — care alege o problemă centrală; sau așa zis proiect de lucru: Robinson Crusoe, Fecioara din Orleans, Descoperirea Americii de către Columb, Expediția Amiralului Byrd la Polul Sud, Descoperirile lui Pasteur etc. „în jurul căreia gravitează întregul program anual, — are ca țintă să desvolte în fiecare copil simțul răspunderii individuale în realizarea unui plan colectiv și conștiința datoriei sale către comunitatea căreia aparține. Astfel educația primară, secundară sau universitară, se eliberează treptat de obligativitatea unei pregătiri teoretice, necesare examenelor finale de trecere dela o treaptă a învățământului la alta. Fiecare din aceste cicluri constituie o entitate cu un scop definit: pregătirea desăvârșită a viitorului cetățean pentru îndeplinirea îndatoririlor sale civice, oricare ar fi treapta de învățământ (și deci și gradul de cultură) la care, din cauza însușirilor proprii sau a împrejurărilor, se oprește educația lui.

Interesant pentru noi ar fi ca, revenind asupra Învățământului Superior al Sociologiei, să analizăm programul de studii al unei Facultăți de Științe Sociale. Acest program cuprinde ca materii:

- a) Istoria civilizației;
- b) Teoriile Sociologice și studiul societății moderne sub prisma progresului social și a reformelor sociale;
- c) Organizarea socială și problemele comunității;
- d) Metoda comparativă și statistică ca instrument a monografiilor sociologice;
- e) Instituțiile sociale și studiul fenomenelor de desorganizare individuală și socială;
- f) Principiile fundamentale ale Economiei Politice;
- g) Principiile fundamentale ale Psihologiei normale și anormale;
- h) Principiile fundamentale ale Serviciului social de asistență și ocrotire;
- i) Metoda anchetei sociale individuale (Social Case Work) ca bază Serviciului social dirijat;
- j) Evoluția socială și economia dirijată;
- k) Aspectele sociale ale crimei, ale rasismului, ale alcoolismului, ale bolilor și tar-
relor etc;
- l) Metoda de propunere a științelor sociale;
- m) Biometria, geopolitica și demografia.

Studentii Facultăților de Medicină, Drept, Educație, precum și cei dela Facultățile de Educație Fizică și de Științe Administrative sunt obligați să opteze pentru două din cursurile susmenționate (în majoritatea aleg b. și e., sau e. și h. dat fiind că obligațiile lor profesionale îi silesc să ia contact cu realitatea fenomenelor psihico-sociale din viața zilnică).

II. Experiența, încununată de rezultate prețioase, a Americanilor e bine să fie pusă la contribuție și la noi. Studiată în deaproape și adaptată la situația și nevoile noastre specifice, ea ne ar permite să pășim și noi la o acțiune temeinică de organizare a națiunii. Cele patru catedre, de sociologie din țara noastră: una la Universitatea din București, alta la Iași, alta la Cluj, și a patra la Cernăuți, nu pot face față nevoilor României de azi.

Crearea unei Facultăți a Științelor Sociale, în primul rând la București și apoi la celelalte universități (pe măsură ce utilitatea Facultăților de științe sociale se va face simțită) care umple golurile netăguite ale nevoilor sociale de azi, e o necesitate imperioasă.

¹⁰⁾ Childs: Education and the Philosophy of Experimentalism; Kilpatrick and others: The educational Frontier; Kilpatrick: Education for a Changing Civilization; Tugwell and Keyserling: Redirecting Education.

Pregătirea educatorilor, a avocaților, a medicilor higieniști, a reformatorilor și a asistenților sociali (bărbați și femei) reclamă fundament solid și practică îndelungată, fără de care misionarismul social, nu poate da roadele așteptate, chiar când el e înflăcărat de viziunea înălțătoare a idealului mișcării străjerești.

Vieța de astăzi, cu structura ei complexă cere o pregătire tehnică pe cât de desăvârșită în amănuntele ei, pe atât de multiplă în domeniile studiate.

Tabloul grafic aci alăturat nu prezintă decât o sugestie, printre cele multe care s'au făcut până în prezent și care se vor mai face și de aci înainte asupra organizării unei Facultăți de Științe Sociale la noi în țară. Schema este susceptibilă de a suferi modificări în cece privește detaliile cursurilor propuse. Ea explică însă, cred, în mod clar coordonarea științelor sociale între 'ele și arată cum Sociologia, ce ocupă un loc de seamă printre celelalte discipline științifice, ar putea oferi cursuri de care ar profita nu numai studenții științelor înrudite dar și viitorii educatori și reformatori sociali în mâna cărora rezidă îndrumarea științifică a progresului și evoluției sociale.

Schema unei Facultăți de Științe sociale

Antropologia I	Economia Politică II	Științele Administrative III	Sociologia IV	Serviciul Social sau știința sociologiei aplicate V	Psihologia VI	Istoria VII
			1. Organizația Societății și Instituțiile Sociale. (a) 2. Teoriile asupra Evoluției Sociale. (a) 3. Cultura și Civilizația. (a) 4. Filosofia pozitivă a Statului. (a) 5. Metoda sociologică și statistică. (a) 6. Mobilitatea socială și problemele imigrației. 7. Aspectele sociale ale rasismului. 8. Demografia. 9. Metoda de propunere a științelor sociale (Educational Sociology). 10. Sociologia Rurală	1. Principiile fundamentale ale Serviciului social. 2. Economia Dirijată și Serviciul social 3. Organizația Societății și Problemele dezorganizării individuale și sociale. 4. Administrația Asistenței Sociale și Ocrotirii publice. 5. Metodele Organizării sociale Metoda Anchetei sociale (Survey) și studiul de cazuri individuale (Social Case Work). 6. Ocrotirea Copiilor, Economia dirijată și Asigurările sociale. 7. Problemele Muncii. 8. Problemele boalei, invalidității, șomajului, alcoolismului, narcoticelor, prostituției etc. 9. Organizația, dezvoltarea, și supravegherea recreației publice, a cluburilor, a grupurilor, a căminelor culturale etc. 10. Natura și varietatea conduitei umane. 11. Serviciul social psihiatric, anormalitățile mintale (pozitive și negative) și Higiena mintală. (a) 12. Aspectele individuale și sociale ale crimei și tratamentul modern al delincvenților minori și a criminalilor.		

(a) Cursurile fundamentale, oferite și studenților celorlalte științe sociale sunt marcate cu (a).

Schița aceasta ds organizare a unei eventuale Facultăți a Științelor Sociale, privită prin prisma posibilităților pe care le-ar oferi Universitatea din București, prezintă avantajul de a nu introduce nicio inovație care ar părea revoluționară în așezarea actuală a Universității noastre. Pornind dela cursurile universitare, în ființă și care se bucură de o popularitate vădită, precum și dela experiența Școlii de Asistență socială „Domnița Ileană” care sub auspiciile Asociației Creștine a Femeilor Române a dovedit utilitatea ei socială pe terenul practic al asistenței și ocrotirii, schița aceasta propune numai o simplă coordonare și o afiliere, pentru că coordonând sub egida Universității toate eforturile răslețe să se poată obține sistematizarea pregătirii sociale a conducătorilor de mâine.

Pentru realizarea programului social, atât de bine chibzuit de Îndrumătorul Suprem al Națiunii, ca și pentru propășirea înaltelor idei de patriotism activ, de respect individual și de demnitate națională — pe care trebuie s'o menținem și s'o apărăm contra oricărui atac — a imita experiența americană, prin crearea unei Facultăți de Științe Sociale, care să înglobeze Școală de Asistență socială (pentru bărbați și femei — fără a sustrage acesteia, din cauza egidei universitare, autonomia ei administrativă) constituie un imperativ categoric, insistent cerut atât de necesitățile actuale cât și de evoluția socială a Țării noastre, care incontestabil, a intrat în faza celui mai constructiv naționalism.

Dacă într'adevăr ideile sunt îndreptarul transformărilor sociale atunci străduințele depuse de către Prof. Gusti pentru crearea Facultății românești de științe sociale¹¹⁾, trebuie să dea roadele lor, tot așa precum în America, visul unui Lester Ward și a unui F. H. Giddings a devenit, după 30 ani, o realitate de cea mai mare utilitate în acțiunea de organizare a națiunii americane.

CHRISTINA GALITZI

TEORIA ABISALĂ A D-LUI LUCIAN BLAGA¹⁾

Am avut prilejul, până acum, să deplângem lipsa unei suficiente informații despre satul românesc. Mai mult decât atât: greșala hotărâtoare, care îi face pe mulți să creadă că participarea la un fenomen este o sursă de informație corectă, copilăritul la sat implicând pătrunderea în tainele satului. Nu e mai puțin adevărat însă, că această critică nu atinge decât tangențial pe d-l Blaga, căci d-sa nu este, în primul rând, un constructor de teorii pe material românesc și nici nu are drept scop principal lămurirea fenomenului românesc. Ci d-sa este urmărit de viziunea unei vaste teorii a stilului, înțeleasă ca o teorie de filosofie a culturii. Dacă satul românesc apare și el în scrierile d-sale, apoi este mai mult ca o exemplificare ce se adaugă la șirul altora și care aparțin, indiferent, culturii indice, barocului, culturii egiptene, germane etc., etc. Este și firesc lucru, căci teoria d-lui Blaga este o teorie generală, deci abstractă și universal valabilă, inspirându-se din și aplicându-se pe oricare fenomen cultural, fie el românesc sau de pe alte meleaguri.

În ce ne privește vom restrânge însă zarea preocupărilor noastre la cultura românească, punând accentul pe sat, în primul rând. Aceasta nu înseamnă că vom putea lăsa de o parte, teoria generală a stilului pe care o folosește d-l Blaga ca pe o unealtă proprie de cercetare a culturilor, căci d-l Blaga studiază și satul românesc cu ajutorul aceleiași unelte. Teoria d-sale ne interesează deci, pentru că rezultatele studiului său asupra satului românesc, vor fi bune sau rele și măsura în care unealta teoretică folosită va fi fost bună sau rea.

Cerem deci, îngăduința cetitorului și rugăm să fim iertați dacă ne vom abate câtva timp pe câmpul abstracțiilor filosofice, pentru ca să expunem miezul teoriei d-lui Blaga, pe cât vom putea mai credincios și mai clar.

Încercarea nu va fi ușoară nici pentru noi, deoarece însăși gândirea d-lui Blaga nu este atât de ușoară! Metoda sa de expunere — și pe cât se pare și cea de elaborare — este

¹¹⁾ Gusti D. „Sociologia militans“, București. Editura Institutului Social Român, 1934, pp. 610, Seria A: Studii și Contribuațiuni, 3, pp. III — XII.

¹⁾ După analiza, din numărul acesta al revistei și cel trecut, a metodei și a teoriei d-lui Lucian Blaga, vom desbate în numerele viitoare problema satelor noastre, a culturii lor și problema culturii românești orășenești.

dramatică. Aci stă, de sigur farmecul deosebit al scrierilor sale : cetindu-le, ai impresia că stai de față la nașterea lirică a gândirii, care se desvoltă dialectic, din ea însăși, dând luptă cu zgura faptelor, grăbită să ajungă la scop, căzând sub povară, zburând în metafore sau făcând popas în lucide luminișuri deschise în haos. Dar tot aci stă și greutatea, aproape de neînvins, a exegetului care se trudește să ajungă la înțelegerea, seacă și rece, a gândului, fără de contradicțiile dramatice ale laborioasei sale nașteri : veșnic te pândesc primejdia să iei ad-literam ceea ce nu poate fi decât metaforă, veșnic te surprinzi gata să crezi în cele o mie și una de povești fermecate pe care le întâlnești în cale.

Totuși, vom încerca. Iar dacă uneori vom sta la îndoială, vom da textele contrazicătoare, ele înșile, astfel ca cetitorul să le poată singur judeca.

Teoria mătcilor stilistice. Am mai spus că d-l Lucian Blaga socotește stilul ca pe un fenomen esențial al unei culturi. Este vorba aci, nu numai de un fel de a fi al operilor de artă, ci de ceva care își pune pecetea pe absolut orice faptă omenească, nicăieri și în nimic neputând exista un vid stilistic (I, 8). Deci nu numai arta, ci și metafizica, religia, credințele, instituțiile și structurile sociale (I, 11, 139, 162), adică întreg domeniul filosofiei, teologiei și sociologiei, cunoaște o cuceritoare lege, un atotputernic stăpân : stilul !

Ei bine, d-l Blaga crede a găsi explicația definitivă a acestui *stil*. Și anume : stilul este efectul unui proces psihologic subconștient. Repetăm : analiza vieții sociale înseamnă analiza stilului ei ; iar analiza stilului înseamnă analiza subconștientului.

Ceea ce deci sociologia rezolvă, cu metodele ei multiple, se rezumă pentru d-l Blaga la o chestiune de laborator de psihologie, la o analiză *abisală* a sufletului omnesc.

O teorie asemănătoare formulase și Freud, care și el socotea cu puțință o „psihanaliză“ a societății, adică o analiză a fenomenelor subconștiente colective, care i se păreau a determina societățile omenești. D-l Blaga vede însă în subconștient altceva decât Freud.

În teoria psihanalizei freudiene conținutul subconștientului își are izvorul în anume gânduri, dorinți și porniri care, fiind izbite de o interdicere a censurii morale sau sociale, sunt alungate din câmpul conștiinței omenești și silite să se refugieze în subconștient. Acest subconștient apare deci ca o țară de surghiun a tuturilor „refulărilor“ psihice.

Dar toate aceste refulări, care alcătuiesc conținutul subconștientului, încearcă evadări din țara lor de surghiun, tinzând a străbate din nou la lumina conștiinței. Neîndrăznind totuși a se înfățișa ca atare, pentru a nu fi recunoscute și din nou ostracizate de către cenzură, refulările caută a se deghiza, a se costuma în așa fel încât să fie de nerecunoscut. Conținutul subconștientului trece deci în conștient, printr'un proces numit al „sublimării“ îndelung analizat de Freud.

Acest mecanism psihologic nu este însă primit, tale quale, de către d-l Blaga. D-sa găsește altă origine conținutului subconștientului și, în al doilea rând, un alt mecanism de trecere al acestui conținut psihic, din domeniul subconștientului în acela al conștiinței.

Teoria categoriilor subconștiente apriori. Subconștientul d-lui Blaga nu se alcătuiește din elemente ostracizate de conștient, nu este o țară de surghiun a conștientului, ci este o parte din psihicul omnesc care e dotat cu un conținut și structuri proprii și de sine stătătoare. Subconștientul se clădește deci cu *ale sale dintru ale sale* și se află structurat după legi proprii. Deci, ceea ce la Freud era rezultatul unor împrumuturi din domeniul conștientului, o selecție a unor elemente neplăcute din viața psihică conștientă, pentru d-l Blaga este un domeniu care nu are nicio legătură cu conștientul și nici cu experiența propriu zisă : adevărate categorii quasi kantiene, existând aprioric.

Analizând acest domeniu autonom al subconștientului, d-l Blaga îl găsește alcătuit din următoarele conținuturi și structuri, pe care d-sa le numește „*determinante stilistice*“.

1. Subconștientul își creează o anume viziune despre spațiu și despre timp (de pildă Românii au un spațiu ondulat „mioritic“).

2. Subconștientul pune anumite accente axiologice, adică prețuește în anume fel acest spațiu și timp (de pildă Românii sunt împăcați cu spațiul și timpul lor).

3. Subconștientul ia anumite atitudini de mișcare față de spațiu (catabazic, adică de retragere, anabazic, adică de înaintare sau neutru, adică de stare pe loc: Românii iau atitudinea anabazică: legănata înaintare ondulată).

4. Subconștientul încheagă totul conform unor anumite năzuințe formative (de pildă „stihialul“ e românesc).

La aceste patru determinate stilistice principale, se mai pot adăuga un „șirag“ întreg. Astfel în volumul II, cu prilejul unei analize mai amănunțite a fenomenului românesc, mai întâlnim cu valoare de determinate stilistice :

5. categoria organicului, determinantă stilistică a ortodoxiei.

6. Sofianicul „cea mai importantă determinantă stilistică a ortodoxiei“ (II 79), ba chiar și a artei, filosofiei, vieții sociale etc, (II, 90, 105, 190). D-l Blaga o numește și „metafizică latentă“, (II, 146).

7. Dragostea de pitoresc, (II, 146).

8. un complex de determinate în ornamentică : măsura, discreția, geometrismul static, năzuința stihială, orientarea spre nuanță, (II, 161).

9. D-l Blaga vorbește și de o „gândire mitică“, „fenomen primar care nu cerșește altă explicație“ (II, 117), numită și „mentalitate creatoare de mituri“, de o „sfială magică de reprezentare a chipului omenesc“ (II, 157), de o „tendință schismatică atât de generală în Europa, dar mai puțin acută în cadrul ortodoxiei, și-și găsește la români, spre deosebire de ruși, un ventil în creațiile de imaginație“ (II, 121-122), de un „simț metafizic popular“ (120) și de un „misticism latent popular“ (II, 145).

Cele înșirate la punctul 9, nu sunt decât incidental citate, fără să se poată vedea clar dacă într'adevăr sunt și ele determinate stilistice ori nu. În tot cazul nu este vorba de determinate stilistice dintre cele hotărâtoare.

Există deci „un număr impunător“ (II, 6), de asemenea determinate stilistice, care sunt independente unele de altele, factori discontinui de aproape egală importanță, acționând paralel și care adunându-se laolaltă divers, dau naștere unor „complexe abisale“, numite „mătcă“ sau „matrice stilistice, (cf. complexe freudiene).

Fiecare din aceste determinate stilistice, precum și complexe lor au un caracter de o „remarcabilă statornicie și rezistență“ (II, 6). „Matca este deci relativ atemporală, o substanță în mare măsură neatinsă de contingențele vremelnice și istorice“. Astfel de pildă în ceea ce privește poporul românesc, dacă „graiul românesc a putut să evolueze și să îndure mutațiuni, peisajul geografic chiar, a putut să fie inconstant, ceea ce s'a păstrat, cu statornicie de cleștar a fost, dincolo de graiu și de peisaj, spațiul matrice“ (II, 27).

Deci această „sinteză supremă a geniului unui întreg popor“ poate fi socotit că a „rămas același prin cel puțin zece veacuri“ (II, 142).

Teoria dubletelor și a personanței. Dat fiind faptul că subconștientul, pentru d-l Blaga, nu este alcătuit din refulări, cum este teoria freudiană, trecerea conținutului subconștientului la lumina conștiinței se poate face direct, fără de „sublimări“ și „deghizări“. Cele două părți alcătuitoare ale psihicului omenesc, subconștientul și conștientul, stau în relații statornice directe, cel dintâi cedând conținutul său celui de al doilea, netălmăcit, prin așa numitul proces de „personanță“, care dă naștere unui „dublet“ conștient. Fiecare determinantă subconștientă își creează deci, prin personanță, un frate geamăn, un dublet conștient care este creatorul stilului.

Teoria vârstei și a sexului adoptiv. Pe temeiul aceleiași matrice stilistice pot naște mai multe stiluri. Între stil și matcă nu există deci o legătură cauzală. Teoria d-lui Blaga este numai „funcțională“, adică socotește stilul născându-se în funcțiune numai de această matrice și de dubletul ei conștient. Astfel, în teorie generală, oricărei mătcă stilistice îi pot corespunde, esențial, două feluri de stiluri, stilul *minor* și stilul *major*, datorită unei în-

țâmplări foarte ciudate, care se petrece de sigur tot în subconștient, fără însă a face parte din complexul matricei stilistice. Anume: oamenii pot adopta vârste deosebite. De pildă pot adopta vârsta copilăriei: în cazul acesta cultura lor va fi de stil minor. Dar pot adopta și vârsta maturității: cultura lor va fi de stil major. Există chiar și un „sex adoptiv“, ceea ce dă naștere unor culturi majore feminine sau bărbătești și unei culturi minore feminine sau bărbătești.

Vom trece de îndată la analiza mai de amănunt a acestor teorii. Să reținem însă de pe acum atitudinea centrală a d-lui Blaga: analiza abisală (asemănătoare, și totuși nu, cu psihianaliza) este în măsură a ne arăta geneza stilului, adică însăși secretul culturilor omenești.

În treacăt fie spus, d-l Blaga pare uneori a se abate de la această explicare „prăpăstioasă“, a lumii, sau mai bine zis „abisală“. Astfel d-sa ne spune că „complexul determinantelor în ornamentică“ „constitue o constelație care figurează o singură dată pe cerul duhului uman“, și care se constată „pe un podiș înalt și eterat“ (II, 161-163), putându-se supune doar unei „analize spectrale“ (terminologie de data aceasta, nu Freud, ci Keyserling) (II, 171). Șocotim însă că este vorba de simple metafore, care nu trebuiesc luate decât ca atare: teoria d-lui Blaga rămâne tot aceea, a psihologiei abisale.

Teoria mediului și autonomia subconștientului. Nu ar avea nici-un rost să intrăm mai adânc într-o discuție de psihologie. Așteptăm ca cei în drept să ne spună ce cred despre această nouă psihologie a subconștientului.

În ce ne privește vom remarca numai că avem de a face cu o *teorie hotărât anti-sociologică*.

De ce afirmăm aceasta? Pentru că sociologia caută, ca o biată știință pozitivă ce este, să urmărească seria întreagă a înrăuirilor, naturale sau sociale, care apasă asupra oricăror fenomene petrecute în societate. Sociologia, cel puțin în partea sa genetică, nu este decât o teorie a mediilor condiționante.

D-l Blaga însă construiește întreaga sa teorie tocmai în vederea unei puținți teoretice de a se lepăda de această „teorie a mediului“. Mai mult decât atât, d-sa afirmă că are misiunea de a elibera un certificat de deces acestei „teorii a mediului“. Într'adevăr dacă matca stilistică este o categorie autonomă, care nu suferă înrăuiriri externe și dacă toată cultura este determinată de această matcă autonomă, sociologia culturii trebuie să se socotească pierdută.

Numai că d-l Blaga nu este cel dintâi care își asumă misiunea de ofițer de stare civilă, constator al morții științei. Iar certificatele acestea de deces, pe care le dau filosofi grăbiți, științei și metodelor ei, se dovedesc a fi . . . cel puțin premature, dacă ne e îngăduit să vorbim ca Mark Twain.

Să analizăm de pildă valoarea acestui ultim certificat de deces, care omorând „teoria mediului“ omoară și „sociologia“ și pe care cu atâta bunăvoință ni-l eliberează d-l Blaga.

Să pornim analiza, de acolo de unde pornește însăși gândirea d-lui Blaga, adică de la o anume școală germană față de care autorul analizat se află în disidență.

O întreagă serie de cercetători germani ai morfologiei culturii pe care d-l Blaga îi citează deseori, rezumându-le tezele (Frobenius, Spengler, Riegl, Worringer) pornesc de la un foarte interesant punct de vedere: acela că orîșice stil presupune pare că un anume peisaj, potrivit unui anume sentiment al spațiului pe care îl au oamenii feluritelor pămînturi ale lumii: „în cântecul rusesc descoperim, ca fundal, planul înfinit al stepei; într'un cântec alpin, spațiul înalt și abrupt ca profilul unui fulger, al marelui munte; într'un dans argentinian, melancolia fierbinte a cîrniei stîrnită solar în omul ce așteaptă deslegarea de o tensiune interioară în mijlocul pampelor sudamericane“ etc.

Este deci vorba aci de o tîlmăcire sufilească a unui peisaj geografic, de crearea unei anume psihologii etnice prin permanenta influență a unui mediu geografic: deci de o teză de antropogeografie sau, mai bine zis, de o sociologie parțială materialistă cosmo-

logică. Teoria e ispititoare. În aproximațiile ei foarte largi, poate fi uneori și sugestivă. Desăvârșit incontrollabilă, ea oferă fiecăruia o temă care poate fi la infinit variată după talentul poetic pe care îl are.

D-l Blaga, profund influențat de toată această școală a morfologiei culturii, procedează la o aspră critică a teoreticienilor, mai sus amintiți, pe care îi acuză, nu de a fi forțat nota afirmând teza existenței unui spațiu latent în fiecare cultură, ci dimpotrivă de a nu fi dat destulă importanță acestei descoperiri, ceea ce îi face să „recadă, fără să-și dea seama de la nivelul înalt și anevoie cucerit al filosofiei culturii, la acel al teoriei mediului”.

Unul din argumentele cele mai de seamă a d-lui Blaga este și observarea faptului că în sânul aceleiași peisagiu geografic pot coexista mai multe culturi deosebite. Aceasta nu îl duce însă la concluzia că, în afară de mediul geografic, în crearea culturii mai intervine și rasa, organizarea socială și istoria ei, „sentimentul spațiului” ca un fundal comun fiind inexistent, ci din potrivă, că există mai multe asemenea fundaluri spațiale fiecare cultură avându-și-l pe al său.

De unde concluzia extrem de drastică: între sentimentul spațiului și peisajul geografic nu există absolut nici o legătură. D-l Blaga afirmă că ajunge la această concluzie nu din spirit de împotrivire, căci și-ar da „bucuros asentimentul la trecerea de la un nivel de cercetare la altul, dacă i s'ar arăta măcar o umbră de echivalență între peisajul unei culturi și viziunea spațială specifică acestei culturi” (I, 40).

În treacăt fie spus, de materialism simplist nu s'au făcut întodeauna vinovați nici morfologii culturii, căci atunci când ei vorbesc de pildă de sentimentul spațiului simbolizat prin „corpul izolat” al culturii antice, sau de „infinutul tridimensional” al culturii occidentale, suntem departe de o simplă schematizare a unui peisaj geografic. Dar lăsând de o parte critica acestei critici a d-lui Blaga, să vedem ce este cu lipsa măcar a unei „umbre de echivalență” între mediu și fenomenul cultural.

D-l Blaga afirmă, de repetate ori, această poziție esențială pentru teoria d-sale: între sentimentul spațiului și mediul geografic nu există nici o legătură, după cum nu există nici între nici una din determinantele stilistice abisale și nici unul din factorii mediului exterior.

Astfel ni se afirmă cu tărie: „subconștientul își creiază prin simpla actualizare a latențelor sale, ca o întâie proiecțiune, un cadru primar organic, de natură orizontică” (I, 130).

„Subconștientul își creează singur un orizont spațial, cum melcul își clădește casa de var” (I, 129) (termenul de „conchilie” e folosit și la II, 16).

„Inconștientul individual sau colectiv, își durează un orizont sub presiunea esenței sale native” (I, 73), „ca o prelungire firească a sa” (I, 73),... „ca o desfășurare firească a sa” (I, 73).

„Orizontul face parte integrantă și organică din subconștient” (I, 74). Există un „primar apetit de cadru al sufletului” (I, 81) etc.

Deocamdată teoria este foarte clară și coerentă: nici o legătură nu există între determinantele stilistice subconștiente și contingentele materiale externe. Subconștientul își clădește într'adevăr matricea cu ale sale dintru ale sale.

Însă, de îndată cheștiunea se complică: teoria mediului, cea decedată și despre care ne-am fi așteptat să nu mai auzim pomenindu-se, reînvie și se amestecă în treburile abisale.

Cea dintâi constatare tulburătoare este că toate aceste categorii subconștiente nu sunt general umane, așa cum li s'ar fi convenit să fie ca unor adevărate „categorii” ce sunt. Ci ele se schimbă de la grup social la grup social.

Unde este însă schimbare, trebuie să fie și pricini ale schimbării. Aceste pricini de schimbare, pentru ca teoria d-lui Blaga să rămâie în picioare, ar fi urmat a fi explicate tot ca fenomene autonome ale subconștientului, fără de nici o legătură cu fenomenele exterioare ale „mediului” acela pentru totdeauna izgonit din filosofie. Se întâmplă însă că aceste variații ale matricelor sunt paralele cu variația factorilor geografici, istorici, biologici sau sociali.

Ar putea să fie efectul unui simplu hazard: de pildă putem interpreta astfel, pe temeiul unei filosofii a hazardului, următoarea frază a d-lui Blaga: „Orizonturile subconștiente pot fi aceleași la o mulțime de indivizi, la un popor, la un grup de popoare... la popoare despărțite prin mari intervale geografice sau de timp“.

Cu alte cuvinte s'ar putea să fie vorba de o simplă potrivire misterioasă, cu totul întâmplătoare, care deci nu ar aduce după sine consecințe teoretice prea grave.

Însă d-l Blaga mai găsește și alte asemenea iviri simultane ale determinantelor stilistice de o parte și fenomenelor mediului exterior, de alta, care sunt din ce în ce mai tulburătoare:

„Un anume spațiu matrice se poate naște și cristaliza aproape în orice fel de peisaj“ (II, 26), cu alte cuvinte *nu în oricare* peisaj. O anume limită a independenței viziunii orizontice există deci!

„Pentru indivizii aparținători unei anume populații, unui anume loc și timp, orizontul subconștient, poate fi, ce-i drept, comun, colectiv“ (I, 105). Mai mult decât atât există o tendință de echivalență între un fenomen și altul: „Această matcă stilistică rămâne de obicei aceeași în cadrul unei întregi colectivități“.

Avem însă de aface numai cu o simplă echivalență, sau e mai mult decât atât: un amestec al peisajului în geneza sentimentului spațial? D-l Blaga spune:

„Cert lucru: peisajul poate să fie un moment prielnic care să înlesnească plămădirea unei anume viziuni spațiale: stepa rusească — planul infinit“ (I, 72). Ca atare, în concluzie, există un „duh stilistic al locului“.

Iată dar o serie de „umbre de echivalențe“, dacă nu chiar de echivalențe desăvârșite.

Dacă însă determinantele stilistice variază concomitent cu variația unor factori ai mediului extern, partida d-lui Blaga este pierdută: cu nici un chip nu putem crede că variabilă independentă este subconștientul; iar variabila dependentă mediul extern, că adică s'ar schimba peisajul, istoria, rasa și societatea după schimbările interne ale subconștientului.

Știu: d-l Blaga încearcă a ocoli întrebarea aceasta de pierzanie, afirmând că oamenii *își aleg peisajul* în care trăiesc, potrivit determinantelor lor stilistice. Se poate. Odată născute aceste deosebiri, admitem ca omul să-și aleagă peisajul ce se potrivește stilului lui sufletească: omul care tânjește după planul infinit, va merge în stepă; iar omul care tânjește după „spațiu mioritic“ va merge în „plaiuri“

Aceasta îți va permite să afirmi, fără umbra unei dovezi, că „ciobanul român, împins de valurile istoriei, a colindat sute și sute de ani, toți Carpații și toate meleagurile balcanice, orizontul mioritic subconștient l-a menținut cele mai adesea în peisaj de plaiu și i-a dat o permanentă, irezistibilă fobie față de altele“ (II, 28), ceea ce reprezintă o foarte subtilă și admirabil de complicată explicație a transhumanței și a necesității ciobanului de a-și aduce oile, la văratec, după iarbă, sus la munte, ... la izvor!

Dar în sfârșit să admitem teza. Ea tot nu răspunde întrebării: cum se face că oamenii între ei sunt deosebiți: unii tânjind după stepă; iar alții tânjind după plaiuri?

Și chiar dacă echivalența dintre „spațiu“ și „peisaj“ geografic ar fi astfel lămurită, rămân alte echivalențe care refuză această explicație, căci nu numai cu peisajul are legături matricea stilistică, ci și cu fenomenele biologice. Astfel d-l Blaga ne spune că: matricea stilistică este egal de determinantă cu factorul biologic, căci „el colaborează la definirea unui popor, tot atât de mult ca sângele și graiul“. Ni se arată și existența unui „spirit etnic“ și a unor „substanțe etnice“ (II, 112) în „legătură de sânge cu matca etnică“ (II, 175) și ni se afirmă că „pasiunea pitorescului ține de anatomic“ (II, 134) sau că „spiritul epigramatic“ al lui Caragiale e peninsular „venind neapărat de la sud, prin rasă“.

În sfârșit aflăm un fapt senzațional: acela că țiganii nu au matrice stilistică!

Abilitatea logică folosită în cazul argumentului cu mediul geografic, nu mai poate fi repetată aci. Căci, într'adevăr, dacă admitem, la mare nevoie, că ciobanul român își alege locul de așezare la munte de dorul spațiului mioritic, iar nu din nevoile păstoritului, de data aceasta nu vom putea admite că cineva își alege rassa din care face parte, po-

trivit matricei sale stilistice ! Desbaterea se rezumă astfel în absurd : țigani, pentru că nu au nici o matrice stilistică se nasc ca membri ai neamului țigănesc. Iată concluzia logică a premiselor d-lui Blaga. Lăsând de o parte o altă contradicție : D-l Blaga după ce afirmă că nu există nicăieri un vid stilistic, găsește totuși un întreg neam care nu are absolut nici un stil, următor faptului că nu are nici matrice stilistică. Ceeace din nou este absurd.

Concluzia la care putem ajunge, în urma analizei de mai sus, făcută pe temeiul argumentelor pe care însuși d-l Blaga ni le dă, este că, dacă primim ca certă existența unui orizont spațial subconștient, determinat și structurat în anume chip, apoi va trebui să-l supunem „teoriei mediului” și să-l socotim ca o variabilă în funcțiune de diverse colectivități istorico-geografice !

De altfel, de ce să mai insistăm ? Fraza de mai sus, nu este a mea, ci a d-lui Blaga. D-sa spune că : *„există un orizont spațial, determinat și structurat în anume chip al subconștientului, o variabilă în funcțiune de diverse colectivități istorico-geografice”*. Cetitorul poate găsi această concluzie în „Orizont și Stil” pagina 110.

Ei atunci ! Dacă era vorba să ajungem aci, adică la o teorie a mediului clar exprimată, ce nevoie mai era să eliberăm în prealabil certificate de deces ?

În concluzie, putem afirma pe dreptate, că teoria abisală a d-lui Blaga, în cazul cel mai bun, nu este desăvârșit încheată logic, deoarece nu se vede clar opțiunea făcută între două teze contradictorii, amândouă afirmate : este subconștientul autonom ? sau suferă condiționări geografice, biologice și sociale în genere (istorice cum le numește d-l Blaga) ?

Dacă subconștientul suferă determinările faptelor exterioare, fie venite direct, biologic, fie trecute, indirect, prin înrăuirile externe, exercitate asupra vieții sufletești conștiente, toată încercarea d-lui Blaga este caducă : era zadarnic ca d-sa să se revolte împotriva „teoriei mediului”, pentru a sfârși să admită clandenstin în cursul argumentării ceea ce refuzase în premise !

Dacă dimpotrivă subconștientul este autonom, născându-se din sine, atunci ar fi trebuit, în primul rând, ca d-l Blaga să nu mai facă apel, în niciun chip, la „mediul” acest disprețuit și să rămână la simplele sale „analize abisale”. Și dacă ar fi făcut așa, ne-ar mai fi rămas doar să ne întrebăm asupra necesității acestei teorii, care încearcă să explice un fenomen neclar (stilul), printr’un fenomen încă mai neclar (psihologia abisală).

Marginile explicațiilor filosofice. Pentru a putea închide această discuție pur teoretică, ne rămâne să ne întrebăm asupra valorii pe care o poate avea teoria filosofică, în genere, ca explicatoare a fenomenelor sociale.

După credința noastră, teoria d-lui Blaga este insuficientă nu numai pentru că, în construcția ei sunt unele greșeli, de logică internă, ci și pentru că problemele culturii omenești nu sunt de natură a fi explicate, fără rest, printr’o filosofie. D-l Blaga s’a condamnat singur la greșală, adoptând un punct de vedere dușmănos științei.

Mai întâi reducerea unei întregi culturi la *stilul* ei, este abuzivă. O cultură are nu numai un stil ci și un conținut. Stilul este doar formativ, nu creator de viață socială. Pe cetea lui se poate într’adevăr pune pe orice faptă de viață omenească, deci și pe viața socială a oamenilor, dar aceasta nu înseamnă că geneza acestei vieți stă exclusiv în stil. Această viață socială este alcătuită din fațete multiple, ca o sinteză de conținuturi economice, spirituale juridice, politice, cu structuri care îi sunt autonome etc. Când descriem, când analizăm o societate, cu dorința de a o înțelege, putem fără îndoială să căutăm a vedea care este stilul general de a cărui lege estetică ține seama societatea respectivă. Dar când vrem să aflăm mecanismul de naștere, geneza acestei societăți, este o greșală să reducem totul la stil, după cum greșală ar fi să reducem totul la o anume psihologie, un anume sentiment de dreptate, un anume sistem de valori morale sau religioase sau la oricare altă unică pricină. Trebuie să dăm stilului ce este al stilului, dar numai atât. Este drept că, deobicei sociologii nu acordă destulă importanță fenomenului stil. În ce ne privește, recunoaștem cinstit că din cetirea d-lui Blaga, ne-am ales cu această învățătură : va trebui să urmărim mai atent amestecul stilului în procesul de formare a societăților.

Cu alte cuvinte, așa cum am mai spus, când vom vorbi de amestecul vieții psihologice în geneza fenomenelor sociale, o specială atenție o vom da-o stilului.

Aceasta vom putea-o face și va trebui să o facem, chiar dacă nu primim teoria abisală a d-lui Blaga, ci vedem în stil un fenomen de psihologie normală, conștientă. În această muncă vom găsi deseori în operele d-lui Blaga analize asupra stilului românesc, descrieri și intuiții pe care să ni se dea voie, după atâta critică, să le numim *admirabile* fără ca cineva să ne poată bănuie de părtinire.

Aceasta nu ne va împiedica însă, de loc, să ducem mai departe o luptă înverșunată împotriva *exclusivismului* explicării prin stil, căci despre combaterea acestei teze este vorba în rândul întâi.

Ori și ce exclusivism teoretic ni se pare primejdios. De ce afirmăm aceasta? Pentru că știm că nu există fenomen mai complicat decât viața neamurilor. A-l reduce la simplu, este a-l judeca simplist. Fatal, în sociologie, formula simplă este o formulă înșelătoare, imperialismul unei singure dogme fiind imperialismul improvizatorului grăbit.

Mentalitatea științifică, din nefericire, nu este încă destul de răspândită și de bine cunoscută. Vechile încredere în puterile desăvârșite ale rațiunii care analizează o realitate ea însăși rațională, ordonată după un principiu unic, nu au pierit. Mai ne ispitește găsirea formulei magice care să ne facă stăpâni „principiului unic“, mai credem în „numele secret“, în „Cuvântul“ pe care e de ajuns să-l cunoști pentru a te putea substitui Creatorului. De aceea atât de bucuroși suntem când ni se pare că am găsit asemenea principii magice, precum de pildă „spațiul mioritic“, „năzuința stihială“ sau alte asemenea formule, care sunt misterioase numai prin sonoritatea lor, (analizați de pildă ce minunat e ales în acest scop cuvântul de „mioritic“) ci și prin originea lor. Undeva în subconștient, nu se știe nici pentru ce, nici cum, nici de când, există sâmburele acesta mistic, matricea stilistică. O are fiecare dintre români, o are neamul întreg. Și atât e de ajuns pentru a ne lămuri cu desăvârșire despre toată soarta culturii acestui neam. Oriceateori, un membru al acestui neam, va crea un bun cultural, spațiul mioritic, năzuința stihială, categoria organicului îl vor determina din adâncuri. Creația ca atare, conținutul ei istoric și fenomenal, cultura care există *hic et nunc* sunt lucruri de minimă importanță: formula cea din adâncuri e singurul tâlc al culturii.

Ei bine, împotriva acestei iluzii trebuie să luăm atitudine. Să presupunem că teoria d-lui Blaga ar fi fost minunat încheagată logic: ea tot ar fi însemnat punerea în disponibilitate a întregii istorii românești.

În realitate însă, aceasta înseamnă punerea în disponibilitate a însăși neamului românesc și reducerea lui la o formulă magică. Înlocuirea străduințelor lui de veacuri, printr-o „esență“.

Cultura unui neam nu este ceva care se creează, veșnic spontan, ca o țâșnire mereu întâmplându-se la fel ca în ziua întâia, din adâncurile unei formule subconștiente. Ci cultura unui neam alcătuiește o zestre, care se transmite din generație în generație. Stilul unei culturi, el însuși, se formează pe încetul, prin neconținutele adausuri ale vieții sufletești dintr'un rând de oameni, la străduințele altor rânduri. Cei tineri cresc în neîntreruptă legătură cu această zestre culturală primită de la înaintași, se formează la stilul ei, îl duc mai departe lăsându-l moștenire fiilor. Ceeace face deci uniformitatea culturii noastre țărănești, ceea ce formează însăși cultura noastră țărănească, nu este miezul ei subconștient (chiar dacă acesta într'adevăr ar exista) ci *tradiția conștientă ca atare*. O poezie populară, Miorița de pildă, nu țâșnește gata făcută din „spațiul mioritic“, ci se șlefuește încetul cu încetul, prin necurmata ei viețuire în mijlocul unui neam, de care se află legată prin nenumărate fire. Este iluzoriu să crezi că ai explicat ceva din geneza Mioriței, prin spațiul mioritic!

Ci Miorița trebuie înțeleasă în legătură cu viața oamenilor de pe acest pământ, cu credințele lor despre ce este lumea, moartea, cu riturile atât de răspândite și de adânc înrădăcinate ale nunții cu moartea, care toate sunt lucruri ce nu ies dintr'un sâmbure subconștient, latent, ci din încheagarea conștientă și manifestă a traiului omenesc într'o

obștie supusă tuturor puterilor care vin din pământul pe care trăiesc, din 'rasa căreia aparțin, din curențele culturale cărora au fost supuși, din amintirea și trăirea întregii zestre culturale păstrată necurmat de-alungul unei nesfârșite istorii care vine de la cei dintâi oameni ai pământului, până la noi.

De aceea singurul lucru pe care îl putem spune dacă e vorba să formulăm o lege a fenomenului românesc, este că peste tot, întâlnim „*obștea pe temei de tradiție difuză*”, așa cum am arătat.

Această obște trăiește pe planul istoric. Soarta ei se petrece în veac. Aci trebuie deci să găsim lămurirea.

Poate mă fac mai lesne înțeles dacă arătam de pildă, că ortodoxismul, atât de adânc înrâuritor al vieții noastre populare, nu poate fi redus la o „matrice stilistică”. Încercarea pe care o face în această direcție d-l Blaga, căutând să arate că „stilul” ortodoxiei se explică tot prin înconștient, este o încercare temerară care nu poate fi primită. Oricât ai pune problema adevărului „stilistic”, iar nu a celui „sinodal”, Românii sunt ortodocși pentru că, istoricește, la anume an al vieții lor, au dat ascultare chemării creștine a Bisericii ortodoxe, iar nu pentru că „matricea lor stilistică” are anume determinante precum „organicul” și „sofianicul”.

Soarta aceasta în veac a culturii românești o socotim noi de hotărîtoare importantă. Aci va trebui să ne punem toată puterea de muncă, pentru că aci vom putea găsi noi, dacă nu o „formulă” magică și o „cheie de aur”, cel puțin mai bună înțelegere a tradiției neconținute, căreia noi suntem datori a-i da ascultare și supunere.

Ca atare, socotim că trebuie să facem sociologia acestei culturi populare, iar nu metafizica ei, nu pentru că din întâmplare suntem sociologi iar nu metafizicieni, ci pentru că toate faptele care se petrec în veac sunt supuse legii veacului, ceea ce înseamnă că, chiar dacă nu am fi sociologi, ar trebui să ne hotărîm a fi.

H. H. STAHL

CELNICI I ȘI FÂLCAREA O INSTITUȚIE MILENARĂ A AROMANILOR NOMAZI

Primele mențiuni istorice despre Aromâni datează de pe la sfârșitul secolului al 10-lea. Cel mai vechi cronicar bizantin care-i pomenește este Kedren. Cel dintâi document, cu dată oarecum sigură (anul 980), în care sunt pomeniți Aromânii, este un chrisov al împăratului Vasile II Bulgarochtonul, păstrat de cronicarul bizantin Kekavmenos, în cronică lui intitulată „Strategicon”.

Încă dela aceste prime aparițiuni în istorie, ei se înfățișează cu două caracteristici, pe care unele grupe le-au păstrat până în zilele noastre:

1. Sunt arătați ca nomazi „Vlahon oditon”, vlahi călători, zice Kedren, vorbind despre vlahii, care ar fi omorât, pela anul 976 pe David, fratele țarului Samuel, potrivit lui Vasile II. Mai precis încă, Ana Comnena, vorbind despre Vlahii, dintre care tatăl ei, Alexie Comnen, a înrolat un număr în armatele sale, spune: „Cei ce duc *o viață nomadă* (nomada vion eilonte) și care, se numesc în limba comună Vlahi (Vlorhous toutous i koini kalein oide dialectos”.

2. Ei sunt arătați ca având conducători care se numeau, atunci ca și astăzi, *celnici*.

Aceste două caracteristici sunt de altfel nedespărțite una de alta. Instituția celnicului este legată în chip inseparabil de starea de nomadism. Ea se întâlnește și persistă până astăzi numai la grupele nomade de aromâni. Aromânii sedentari, cei care se ocupă cu negoțul, cu meșteșugurile sau cu agricultura, n'au avut cum să păstreze forme atât de specifice. Ei au trebuit să se integreze în normele generale de viață socială ale târgului sau ținutului în care locuiesc.

Ce au fost, ce sunt celnicii ?

I. Ce au fost în trecut putem să ne facem idee numai pe cale de reîntregire a cece a mai rămas până astăzi din această instituție și pe cale de analogie. Căci amănunte și date din trecut nu ni s'au păstrat.

Cuvântul *celnic* vine dela termenul slav *celo*=frunte. Ar însemna deci fruntaș. De fapt înțelesul cuvântului cuprinde mult mai mult. Kekavmenos îi dă ca echivalent bizantin instituția de *strateg*, „*strategos*“ = *comandant*.¹⁾ Aceasta înseamnă că, pe vremea lui, în secolul al 11-lea, celnicii aveau și atribuția de comandanți militari. Celnicatul era deci indentic cu *kneziatul* românilor din stânga Dunării, din vremea de înflorire a acestei instituții, înainte de formarea țărilor române.

Ambele instituții, atât *kneziatul* cât și *celnicatul*, au suferit cu timpul, transformări. *Kneziatul*, a trebuit în cele din urmă, să dispară fiind anihilat, peste munți, prin întărirea stăpânirii maghiare iar în principate fiind absorbit de puterea covârșitoare a domnitorilor. Celnicatul, datorită formelor mai puțin strânse ale cârmuirii și administrației turcești, a reușit să străbată prin veacuri, păstrându-se, la unele triburi, până în zilele noastre.

De abia ultimele așezări ce au intervenit în urma înlăturării stăpânirii turcești din ținuturile locuite de Aromâni, îi vor pune capăt.

Iată cum se înfățișa această instituție acum două trei decenii când am cunoscut-o noi.

Celnicul este conducătorul unui prup de familie al căror număr poate varia dela caz la caz, ridicându-se cam până la 100. Grupul se numește „*fâlcare*“.

Ridicarea celnicului în fruntea grupului nu este legată de norme formale. Averea, renumele, prestigiul, sunt factorii determinanți în constituirea autorității celnicului asupra „*fâlcării*“.

Sâmburele „*fâlcării*“ îl constituie familia, frații, verii, rudele, apoi oamenii din serviciul celnicului: ciobanii, dela turmele lui și bacia dela stâni; în sfârșit alte familii, care găsesc cu cale să se alăture grupului inițial. Este de observat că la Aromâni, în genere, dar mai ales la cei nomazi, simțământul de familie și legăturile de rudenie sunt foarte dezvoltate. Rudenia alcătuiește un element de coeziune de o importanță covârșitoare.

De regulă fiul sau un frate al celnicului urmează celnicului în conducerea „*fâlcării*“, dacă întrunește elementele necesare care să-l impue: Avere, prestigiu renume. Raportul de obediență nu este întemeiat pe niciun text de lege. Nu există nimic coercitiv. Autoritatea celnicului este un fapt, pe care-l admit ai săi și de care țin seamă și autoritățile, fără a fi încadrat în vreo lege sau dispoziție oficială.

Dănuirea celnicatului se explică; în primul rând, prin utilitatea lui. În al doilea rând, prin stările patriarhale din administrația turcă, administrație care se bizua mai mult pe oameni decât pe articole și paragrafe de legi și regulamente precise.

Care ar fi dar obligațiile celnicului ca conducător al *fâlcării*? Celnicul este deopotrivă un cârmuitor al intereselor economice ale grupului, un înțelept, un părinte și un ocrotitor puternic al tuturor din *fâlcarea* sa, ca și al fiecărui în parte.

Celnicul reprezintă, apără și intervine pentru întreaga „*fâlcare*“, în toate întâmplările ce se ivesc în relațiile ei cu lumea de afară. El soluționează toate problemele grupului în

¹⁾ G. Murnu, *Vlahia Mare*, pag. 26, în notă.

legătură cu fiscal. Pentru membrii grupului percepătorul nu există. Aranjamentele cu fiscal, dijma pe oi ș. a. sunt treaba celnicului.

Toate vitele: oi, cai, catări, etc; din care se compune averea fiecărei familii alcătuitoare a grupului, sunt socotite, față de fisc, ca aparținând celnicului. Deci lui are să i-se adreseze toți aceia care ar avea ceva de pretins în legătură cu acest avut.

Turmele de oi au nevoie de locuri de pășune la mare, iarna, la munte, vara. Izlazul pentru pășunat la mare iarna, ca și muntele pentru pășunat, vara, îl închirează celnicul.

Celnicul are în grija sa conducerea exploatării economice a turmelor. De cu iarna se vând o parte din miei. Apoi, îndată ce „fâlcarea“ și turmele se ridică la munte, în primăvară, se așează stânele, se începe prelucrarea laptelui, desfacerea produselor lui: unt, brânză, cașcaval, lână. Sarcina de a valorifica, în chipul cel mai avantajos posibil, toate aceste produse revine celnicului. El se tocmește, el arvunește, el încasează, el face plățile.

Spre toamnă, când se apropie timpul de „arniu“, adică sorocul pornirii spre șes, unde grupul urmează să erneze, celnicul face socoteala de tot ce s'a încasat, de tot ce s'a cheltuit, scoțând și simbria ciobanilor și bacilor, și câștigul net îl împarte fiecăruia, după numărul capetelor de vite ce a avut în turmă.

În vremurile mai vechi, când drumurile de fier nu existau, fâlcarea a mai avea, pe lângă oi, și herghelii de cai, pe care îi păștea în poenile erboase de pe înălțimile munților spre a-i vinde în târguri sau a-i întrebuința în caravane pentru transportul de mărfuri.

Caravanele, alcătuite din zeci și uneori sute de cai sau catări, însoțite de un întreg personal pentru încărcat, descărcat, paza pe drumuri și de conducători pentru cumpăraturile și desfăcutul mărfurilor ș. a., străbătea drumul dela mare, unde încărcă produse mediteranene: lămâi, portocale, smochine, stafide, măsline, untdelemnuri, boia de ardei roșie, sare de mare ș. a. și mergea spre N. Peninsulei balcanice, până la Dunăre, spre Țara Românească sau spre Ungaria. De acolo se întorcea cu încărcături de alte produse, care aveau căutare spre Sud. Exploatarea caravanelor era bazată pe aceleași norme de tovărășie, încheată prin autoritatea celnicului, ca și cea a turmelor.

„Fâlcarea“ se prezintă deci cu o unitate economică și socială desăvârșită.

Fâlcarea este un fel de cooperativă ideală, fără statute și regulamente, fără registre complicate de contabilitate dar având în schimb un substrat de frăție, de solidaritate indistructibilă, izvorând din încrederea nelimitată a membrilor grupului în celnicul lor, din autoritatea lui morală indiscutabilă asupra membrilor grupului.

Dar cu aceasta nu s'a isprăvit. Ca ocrotitor al fâlcării rolul celnicului este de a face, prin toate mijloacele ce-i stau la îndemână, ca „fâlcarea“ în întregime și fiecare membru al ei în parte să se strecoare prin toate greutățile și primejdiile ce li se ivesc în cale cu minimum de pagube.

Se întâmplă ca un membru al „fâlcării“ să cază într'o culpă gravă, să comită un delict, o crimă. Celnicului -- ajutat de altfel de solidaritatea necondiționată a oamenilor din fâlcarea lui -- îi revine sarcina de a pune în mișcare totul spre a-l face scăpat sau, în caz de e prins, a obține achitarea lui sau măcar reducerea pedepsei. Trecerea turmelor dela munte la mare și dela mare la munte ridică, la fel, o sumă de probleme.

În drum, turmele trebuie să pășuneze. Ele trec peste izlazurile unor moșii aparținând unor proprietari unici sau unor sate. Pretutindenii celnicul trebuie să dispue de legături și prietenii ca să domolească nemulțumirile ce oamenii săi le-ar provoca. De multe ori ciobanii, care nu au altă grije decât paza și buna stare a oilor, în dorința de a le vedea săturate, dă prin semănături. Se ivesc pagube, urmate de certe, de bătăi, uneori omoruri. Ciobanii înarmați nu știu multe. Ușor pun mâna pe pistol și trag. Ei știu că în dosul lor stă celnicul și fâlcarea întreagă, care nu-i va lăsa. De altfel, dacă dispar imediat din învălmășeală și nu sunt prinși pe loc, în momentul comiterii faptului, greu să mai dea cineva de urma lor. În orice caz, se ivesc procese, revendicări ș. a. care toate cad în cărca

celnicului. Căci, dacă un cioban se poate ascunde, celnicul este un personaj care nu poate și nici nu se gândește să facă la fel.

Spre a ieși din asemenea încurcături, care dealtfel i se întâmplă aproape neconștient, celnicul are nevoie de cunoscuți, de prieteni, de sprijinitori puternici în toate ramurile aparatului de Stat. Un celnic vrednic de acest nume trebuie să aibe intrare la toți dregătorii mai mari sau mai mici și la proprietarii (beii) cu influență ai ținutului.

Cu moravurile care stăpâneau organele aparatului de Stat și pătura din care se recrutau elementele funcționărești sub Turci acest postulat nu era greu de atins.

Clasa stăpânitoare din Turcia era alcătuită din elemente slave și albaneze trecute la mahomedanizm mai mult decât de elemente cu adevărat turcești. Balcanice prin proveniența lor, aceste elemente erau străbătute de datini comune tuturor popoarelor balcanice.

Astfel, pentru un albanez, musulman, prietenul moștenit dela părinți era ceva sfânt. Omului a cărui masă ai împărtășit-o, în a cărui casă ai fost găzduit sau care te-a adăpostit vreodată, îi erai dator întotdeauna recunoștință și atenție deosebită.

Era destul să amintești unui căpitan de jandarmi, unui polițist sau chiar unui procuror sau judecător de instrucție că ai cunoscut pe tatăl său, sau că tatăl tău a fost prieten cu tatăl său ca, dintr-o, dată să înceapă a te privi cu alți ochi de cât aceia ai unui inchișitor. Iata de ce casa celnicului trebuia să fie larg deschisă pentru a primi, ospăta și găzdui, iar rețeaua relațiilor sale să fie cât mai întinsă.

Acolo unde legăturile prietenești nu se arătau îndestulătoare, interveneau și alte mijloace. Câțiva miei, câteva roți de cașcaval, câteva ocale de unt trimise diversilor demnitari la sărbătorile Bairamului sau cu ocazia vreunei solemnități de familie: le câștigau numai decât buna dispoziție în favoarea celnicului.

Încă ceva: Nu trebuie să pierdem din vedere că vieța „fălcării” și a turmelor se petrecea în munți, care în tot timpul cât a durat stăpânirea turcă, au fost populați, pe lângă turmele românilor, și de bande de haiduci, de comitagii sau de simpli hoți de codru. Adăpostul cel mai natural al acestor bande erau stânile aromânilor. Să refuze a-i adăposti nici nu era de gândit. Ciobanii puteau fi omorâți, iar turmele, siugurul avut al aromânului, distruse.

Găzduirea acestor bande din care unele luptau în contra stăpânirii, era iarăși o problemă din cele mai gîngăse. Să fii bine și cu banda revoluționară și cu autoritatea turcă părea o imposibilitate. Totuș celnicii știau să iasă din încurcătură, în felul lui Constantin Brâncoveanu, slujind unora și mulțumind pe ceilalți.

Astfel celnicul putea oferi, în fiecare moment, alor săi o ocrotire efectivă, în orice împrejurare, oricât de grea.

La rândul lor oamenii stăteau zid în jurul celnicului, așa cum stau copiii în jurul unui tată venerabil sau frații în jurul unui frate mai mare, înțelept și respectabil. Celnicul era un element mai mult moderator în mijlocul unui tineret impulsiv și îndrăzneț decât ațățător. Dacă însă cuvântul lui s'ar fi rostit pentru o acțiune oricât de grea, fiecare ar fi fost gata de sacrificii supreme. În acest sens, lesne ne putem închipui că în diverse faze ale trecutului, în momente de mari zguduiri, de răskoale, cum a fost de pildă aceea a Grecilor, dintre anii 1821 — 1829, sau altele încă și mai îndepărtate în trecut, celnicii, cu feciorii din fălcarea lor, au fost și căpetenii militare, Pentru asemenea cazuri, care în Imperiul Bizantin s'au repetat la intervale dese și pe care unele le descrie însuș Kekavmenos în opul său citat mai sus, calificativul de strateg, comandant militar, cu care acesta tâlmăcește pe cel de „tzelnicos”, se poate aplica din plin celnicului.

Cu acest complex de atribuțiuni, de mijloace și de procedee, celnicii și celnicatul au stăbătit veacurile păstrându-se, cum am mai spus, la unele triburi până în zilele noastre.

Aromânii, grupați în „fălcări”, au trăit, în micile lor unități, o viață complet autonomă, închisă oricărei posibilități de a fi subordonați normelor generale de cărmuire ale Statului în care se desfășura viața lor.

Ca să ne putem face o idee cât de departe putea merge această sustragere de sub rețeaua normelor generale, aduc următorul caz :

Prin anul 1928 un grup de români nomazi din regiunea munților Rodopi, ținutul Serres, Macedonia grecească, s'au hotărât să vie în țară spre colonizare. După ce au obținut, prin mijlocirea scriitorului acestor rânduri, cuvenita autorizare, s'au izbit, la plecarea din Grecia de o piedică neașteptată, pe care au trecut-o cu multă greutate și cu mari pagube : Autoritățile grecești, deși n'ar fi avut niciun regret de a-i vedea plecați, susțineau că nu le pot elibera pașapoarte sau permise de emigrare de oarece acești oameni nu figurau în registrele de stare civilă ale niciunei primării. Li se cerea să dovedească cu acte că sunt cetățeni sau supuși ai statului grec, ceace li era imposibil.

Au trebuit mari stăruinți din partea consulului nostru dela Salonic ca în cele din urmă guvernatorul Macedoniei să ordone autorităților de a li se elibera permise de emigrare.

Până la obținerea acestui rezultat au trebuit să stea 2-3 săptămâni, cu toate familiile, la Salonic, cheltuind din greu. Ba au pierdut și vaporul, cu care socotiseră că vor putea pleca și care nu i-a putut aștepta pe dânșii.

Oamenii aceștia trăiseră deci până atunci fără ca existența lor să fie înregistrată oficial în registrele statului.

Făceau în grup sau individual drumuri lungi dela munți la mare, dela mare la munte, așezau vara stânile, pășunau turmele, lucrau și desfăceau laptele, târguiau prin sate și orașe, se așezau iarna la câmp, prin alte sate, vindeau velințe, împletituri, efecte de îmbrăcăminte ș. a. m. d., fără ca să fie însemnați, undeva în vreun registru al statului, că există.

Acte de naștere ? La ce le-ar fi folosit ? A le avea ar fi fost un motiv de încurcătură mai mult decât de vreun folos. Ar fi însemnat un spor de obligații fiscale, o mai mare posibilitate de a fi urmăriți și identificați. A nu le avea însemna a fi liberi cu pasărea pădurilor, a fi ca și inexistenți pentru statul dela care nu puteau avea niciun folos și dela care nu puteau aștepta decât sarcini.

Că au putut trăi astfel sub regimul deslănat al Turcilor, n'ar fi greu de înțeles. Dar că au făcut același lucru și sub regimul grecesc, mai bine organizat, timp de 16 ani, dela 1912—1928, iată un record cu adevărat surprinzător.

De câțiva ani, totuș, celnicatul începe să cedeze. Decadența lui datează de mai de mult.

Am spus că celnicatul este inseparabil de starea de nomadism. O mare parte a românilor a părăsit însă de mult această stare. Sunt grupe de aromâni care, de sute de ani duc o viață sedentară ocupându-se cu comerțul, meșteșugurile, agricultura. La aceștia nici pomeneală de celnicat. Sunt alte grupe chiar de nomazi, la care instituția nu mai are, de mult, aceeași tărie. De pildă grupele care locuiesc vara multe familii la un loc, cum este cel al *Gramostenilor* ¹⁾ dela Livezi, din Meglenia. În comuna Livezi din munții Megleniei se adunau peste 1.500 de familii. Este vădit că un așa mare număr de familii nu pot încăpea sub un singur celnic. Este o imposibilitate de fapt. Trebuie să fie așa dar mai mulți, fiecare cu interesele divergente ale grupului său. Se nasc rivalități, desbinări care aduc slăbiri. Celnicul nu mai poate fi un factor de coeziune îndestulătoare.

Un ferment de slăbire a celnicatului au fost și luptele naționale, trezite de mișcarea pentru reînnoirea națională a Aromânilor. În așezările mari, Aromânii s'au împărțit în două tabere. Aromânii naționaliști și Aromânii conservatori ai tradițiilor vechi, așa ziii grecomani.

Luptele dintre ambele tabere au fost păgubitoare vechii și proverbiale solidarități a grupului. Ele au contribuit și la slăbirea celnicatului.

¹⁾ *Gramostenii* sunt un trib de aromâni, care avrât ca centru de radiere marea așezare aromânească din trecut Oramostea, devastată, pela începutul secolului al 19-lea, de Ali Pașa, un guvernator din Epir revoltat în contra Sultanelului. Unii Gramosteni s'au așezat în ținutul Megleni, formând comuna Livezi.

Adevărata tărie a celnicatului s'a menținut la acele grupe de nomazi care au trăit departe de influența curentelor culturale și mai ales la cele care n'au format îngrămădiri de mai multe „fâlcări“ astfel că au rămas singure cu celnicul lor.

Acestea, chiar dacă au fost prinse în raza mișcărilor cultural-naționale, au rămas bloc în jurul celnicului. A trecut la mișcarea națională întreaga „fâlcare“ cu celnic cu tot, păstrându-și coeziunea, sau au rămas pe vechea linie retrogradă a grecomanismului de asemenea întreaga fâlcare cu celnicul în frunte.

În prezent însă și la aceste grupe celnicatul este pe ducă. Aceasta din cauza modificărilor radicale ale condițiilor de existență:

Vieața nomadă nu mai e posibilă în țările balcanice și mai ales în Grecia, ținutul clasic al românilor nomazi. Guvernele grecești, în urma acordului pentru schimbul de populație cu Turcia, au adus din Asia Mică, din Tracia și Constantinopol peste 1.500.000 de conaționali în schimbul a vreo 200—300.000 de musulmani plecați. Alți imigrați au venit din Bulgaria. Grecia s'a încărcat deci cu un plus de populație de peste 1.200.000 de locuitori. Pentru procurarea de loturi agricole acestei populații, au trebuit să se exproprieze și parceleze toate terenurile Statului, toate moșiile particulare mai mari dela câmp și deal. Aceasta a făcut ca Aromânii să nu mai poată găsi pășuni suficiente și astfel a făcut imposibilă întreținerea de turme și transhumanța dela munte spre mare, după anotimp a devenit cu neputință; prin această nomadismul a primit o lovitură de moarte și odată cu el, și instituția milenară a celnicatului.

Se duc dar falnicii celnici aromâni, acești regi nerecunoscuți, dar efectivi ai munților din Balcani și cu ei dispăre un întreg trecut de romantism și poezie. Odată cu celnicatul, dispăre cea mai puternică redută de conservare a unor datini care au păstrat suflul de oțel al acestei populații romanice prin toate vicisitudinile a 10 secole de adversități necontenite.

Dispariția celnicatului, cu tot ce-a făcut farmecul unei vieți arhaice trăită în libertate și vitejie este urmarea, cu neputință înlăturat a unei situațiuni fatale. Totuș, în fața dispariției lui, când l-ai cunoscut în vremuri când era în floare, nu poți fi împiedecat de la un sentiment de o adâncă melancolie, chiar dacă știi că nu se poate altfel, așa cum nu poți rămâne rece în fața dispariției cuiva care ți-a fost drag, chiar când ai ști că a fost condamnat fără putință de salvare de știința medicală.

CONSTANTIN NŢE

SITUAȚIA FUNCȚIONARILOR DE STAT

Vom arăta mai jos salarizarea funcționarilor ministerelor.

Problema este foarte importantă la noi, deoarece, după cum se știe, salariații de Stat constituiesc una din păturile însemnate ale structurii noastre sociale¹⁾, iar salariul reprezintă factorul de diferențiere în sânul ei.

Numărul total al acestor salariați se ridică aproximativ la 310.000. Această cifră nu cuprinde pe salariații județeni și comunali (care este în jurul a 45.000), cuprinde însă pe salariații tuturor regiilor autonome, administrațiilor comerciale și direcțiilor speciale, care cifrează aproximativ 100.000 de persoane (din care 50.000 la C. F. R.).

¹⁾ A susține că clasa funcționarilor în România este proporțional mai numeroasă sau mai puțin numeroasă decât în alte State este greu, din cauză că structura economică și socială diferă dela Stat la Stat,

Nu vom discuta aci decât salarizarea funcționarilor ministerelor.

Numărul lor este în jurul a 200.000 și a suferit în ultimii ani următoarea variație :

Exercițiul	Numărul funcționarilor înscrși în buget	Exercițiul	Numărul funcționarilor înscrși în buget
1930	198.558	1934/35	198.676
1931	186.209	1935/36	201.199
1932	190.135	1936/37	202.772
1933/34	187.561	1937/38	210.008

Această variație a numărului funcționarilor are următoarele explicații :

1. Reducerea numărului funcționarilor în timpul crizei economice și mărirea lui cerută de nevoile administrației atunci, când ea a devenit posibilă²⁾.

2. Introduceri în bugetul Ministerelor a unor categorii de funcționari, care înainte erau plătiți fie din bugetele locale, fie din bugetele instituțiilor autonome. Astfel se explică majorarea numărului de funcționari în exercițiul 1932, de când notarii comunali (aproximativ 5.500) figurează în bugetul Statului.

Acest număr (de 210.000 funcționari în exercițiul 1937/38) cuprinde pe salariații Statului din toate departamentele.

Aproape jumătate din ei (42%) fac parte din Ministerul Educației Naționale, Cultelor și al Artelor; 18% se găsesc la Ministerele Apărării Naționale, Aerului și Marinei; 15% aparțin Ministerului Internelor, 11% depind de Ministerul Finanțelor, iar restul de 14% sunt distribuiți la alte Minister.

În ceea ce privește evoluția procentului clasei funcționărești în România, găsim următoarele date :

Populația totală pe categorii profesionale (în procente)

CĂTEGORII (1)	1860 (2)	1912 (3)	1930 (4)
A. Economice :			
1. Exploatarea solului	82,2	75,5	72,4
2. Industrie, comerț, credit, transport	7,3	17,2	16,3
B. Neeconomice			
(Instituții publice, sănătatea publică, pensionari, rentieri, profesii libere)	10,5	7,3	11,3

cu următoarele concluzii :

„Până la 1912 categoria industrie, comerț, credit, transport, se dezvoltă, o parte din populația agricolă și o parte din cea neeconomică, salariați de Stat, profesii libere, fiind împinsă către profesii lucrative în domeniul arătat

Din 1912 până în 1930, situația se răstoarnă: profesiunile lucrative sunt părăsite pentru cele neeconomice; ba chiar mai mult, surplusul satelor se repede și el asupra bugetului, dând inflația de funcționari cunoscută: astăzi suntem din punct de vedere structural economic ceva mai înapoiați decât în 1860. Populația a crescut și odată cu ea și problema structurală, în loc să se soluționeze, a fost dimpotrivă extinsă și intensificată!

(Paul Sterian. Idealul panromănesc și dezvoltarea economică a țării. București, 1938).

Numărul funcționarilor variază după mărirea centrelor de populație. Astfel în 1934/35 la fiecare funcționar reveneau :

la București	19 locuitori;	la urban II (orașele mici)	45 locuitori
la urban I (orașele mari)	32 locuitori;	la rural	168 locuitori

În numărul funcționarilor intră numai funcționarii de Stat (inclusiv regii autonome etc.) cotizanți la Casa Generală de Pensii, exclusiv militarilor.

²⁾ Astfel numărul învățătorilor a fost mărit dela 38.746 (1933/34) la 47.932 (1937/38).

Personalul fiscal (Administrația exterioară a Ministerului de Finanțe) dela 17.986 (1933/34) la 19.421 etc.

Toți salariații Statului pot fi împărțiți în următoarele categorii mari: 1) Funcționarii propriu ziși (personal administrativ); 2) Specialiștii de tot felul (profesorii, medicii, magistrații, inginerii, avocații etc.); 3) Personalul tehnic inferior și, în fine, 4) Personalul de serviciu.

Principalele categorii de salariați publici sunt:

Totalul salariaților Statului (exercițiul 1937/38)	210.000
Corpul didactic	65.800
Ofițeri și subofițeri	43.400
Corpul ecleziastic	21.300
Poliție și administrație (Ministerul de Interne)	21.100
Personalul fiscal	18.100
Alții	40.300

În categoria „Alții“ intră, în afară de specialiști (medici, magistrați, ingineri de toate specialitățile, avocați etc.), personal administrativ din toate ministerele, personal tehnic auxiliar, personal de serviciu.

Masa funcționarilor publici poate fi clasificată și după retribuirea lunară.

Avem salariați care primesc peste 35.000, precum și salariați care primesc numai câteva sute de lei lunar.

Neavând distribuția funcționarilor după ultimul buget, dăm mai jos cu cifre indicative distribuția funcționarilor ministerelor după bugetul pe 1934/35. (Anuarul statistic al României pe 1935/36).

Salarii lunare ^{a)} Lei	Procentul ca- tegoriei față de totalul funcțio- narilor	Salarii lunare ^{a)} Lei	Procentul ca- tegoriei față de totalul funcțio- narilor
Până la 2.000	15,44	5.000 — 7.999	10,15
2.000 — 2.999	38,51	8.000 — 9.999	4,88
3.000 — 3.999	17,55	10.000 și peste	4,76
4.000 — 4.999	18,71		

Acest tablou ne spune:

1. Cea mai numeroasă categorie de funcționari (aproape 40%) primea în exercițiul 1934/35 între 2.000 și 3.000 lunar.
2. Totalul funcționarilor care primeau salariul lunar sub 4.000 se ridică la 72%.
3. Numărul celor care primeau peste 6.000 lunar reprezintă sub 20% din totalul funcționarilor.

Cifrele de mai sus se referă la anul bugetar 1934/35. Ori, anul 1934 a fost anul cu costul vieții cel mai scăzut.

În ce condiții putea să trăiască un funcționar cu familie în acel an cu 4.000 lei?

Statistica prețurilor și a costului vieții pentru 1934 (editată de Institutul de statistică generală a Statului), ne dă următoarele cheltuieli lunare ale unei funcții din clasa salariaților mijlocii compusă din 5 persoane, din care 3 copii.

Pentru București	10.596 lei
Pentru orașele mari	7.500 — 9.000 lei
Pentru orașele cu viața mai ieftină	5.500 — 6.000 lei

Se înțelege dela sine că față de acest cost de viață nivelul de trai al majorității funcționarilor este foarte scăzut. Funcționarul caută să-și completeze salariul câștigând în altă parte și este tentat să primească „ajutoare“ pentru servicii ilegale.

^{a)} Aceste salarii sunt înscrise în buget. Funcționarii nu le primesc integral ci aproximativ 90% din ele.

Această chestiune a fost mult desbătută. Iată câteva din concluzii :

„Salarile funcționarilor nu sunt salarii neîndestulătoare, ci salarii de foamete și de mizerie, salarii care nu acopăr nici strictul necesar unei vieți omenești” . . . (Prof. Ghiulea, Tribuna Financiară Nr. 29 935).

„Publicul plătește și întreține funcționarii în două chipuri: prin buget și prin bacșișuri, și astfel, salariul bugetar plus „salariul privat” ajung să dea funcționarilor minimum de existență de care acesta are nevoie și la care are dreptul.

Prin aceasta, problema, pentru legiuitor se simplifică. El trebuie să privească realitatea în față și să urce salariile, mai ales să stabilească salariul minimal al funcționarului public, care nu poate fi pentru cel mai umil funcționar, 2.000 lei, ci 4.000 (pentru București . . .). (Paul Sterlan, Prezentul Nr. 297 din 1936).

„Salarile funcționarilor publici, a micilor slujbași, sunt o sfruntată ironie. Ele reprezintă ultimul hal de mizerie umană într-o șandramă de intelectual . . . (C. Scripcă, „Revista Funcționarilor Publici”, Nr. 1—2/1938).

Măsura Guvernului de a reveni, începând din 1 Decembrie 1937 la salariile din 1932, cu alte cuvinte de a le ridica cu 10% pentru București și orașele mari și cu 12,5% pentru restul orașelor și satelor a fost deci binevenită.

Cota cu care s'au mărit salariile este însă prea mică față de nevoile slujbașilor Statului. Situația funcționarilor este mai rea astăzi decât în timpul crizei, căci viața s'a scumpit mai mult decât cu 10%.

Într'adevăr, indicele prețurilor de detaliu a avut în ultimii 4 ani următoarea evoluție

Indicele prețurilor de detaliu (după Institutul Central de Statistică)

Baza 1929 = 100					
	1934	1935	1936	1937	1938
Trimestrul I	54,7	53,6	61,0	62,6	75,3
Trimestrul II	52,0	56,7	61,5	65,2	—
Trimestrul III	51,2	57,1	60,6	68,3	—
Trimestrul IV	53,3	60,0	61,4	72,8	—

Deci pe când salariile au fost urcate față de 1934 cu 10%, viața s'a scumpit cu 42% (față de trimestrul III al anului 1934).

Și dacă în anii crizei, salariile au fost, cum spune Prof. Ghiulea, de mizerie, cum le putem caracteriza acum când disproporția între costul vieții și salarii a crescut.

La București numai chiria unui modest apartament cu două camere costă 3.000 lei. Funcționarul cu astfel de retribuție nu poate să se însoare și avea copii. Una din cauzele natalității foarte scăzute din orașele noastre, a căror populație are un procent mare de funcționari, este, de sigur, și nivelul de viață mizer al acestei pătri.

Știm că împrejurările actuale nu permit majorări mari a bugetului la capitolul personalului.

Problema poate fi atacată însă din altă parte: cea a reducerii costului vieții, a înființării creditului funcționăresc, a cooperativelor funcționărești.

I. MEASNICOV

INVENTARUL ȘI BUGETUL REAL AL UNEI GOSPODĂRII ȚĂRĂNEȘTI DIN ȚARA OLTULUI

Spre a da expresia cea mai sintetică și cea mai fidelă celei economice și sociale din Țara Oltului, cu toate particularitățile ei, dăm aici inventarul economic real al unei gospodării din Țara Oltului și dăm și bugetul ei anual de venituri și cheltuieli.

În inventar am cuprins toate realitățile economice ale gospodăriei, cu valorile locale reale.

Am înregistrat chiar și elementele de inventar mici ca valoare economică, ținând seama că toate sunt importante în descrierea și prezentarea celei social-economice.

Clasificarea averii am făcut-o în funcție de rolul economic pe care-l au diferitele părți de avere în gospodărie, formând pentru averea activă două grupe principale mari: *averea fondiară* și *averea consumabilă și circulantă*.

Descrierea elementelor de inventar am făcut-o amănunțit, tot în interesul observațiilor de ordin social-economic.

Pentru prezentarea bugetului de venituri și cheltuieli am căutat o formă care să satisfacă cerințele contabile moderne și să ne dea prin aceasta o tehnică ușoară de cercetare, de observație, de dezvoltare a bugetului și, la nevoie, chiar de o aplicare și întrebuințare practică a lui și pentru alte gospodării.

Atât în inventar, cât și în buget, am înscris și am menținut, conform formularului întocmit de noi, în prealabil, unele articole pe care realitățile gospodăriei cercetate nu le pretindeau, dar care pot fi importante pentru considerarea formularului ca model.

INVENTARUL ȘI BUGETUL GOSPODĂRIEI DUMITRU MUNTEANU DIN COMUNA UCEA-DE-SUS, JUDEȚUL FAGĂRAȘ¹⁾

(1 Noembrie 1936 — 1 Noembrie 1937)

I. Membrii familiei

1. Dumitru Munteanu, cap de familie.....de 42 ani.	4. Leonte Munteanu fiu „ 16 „
2. Paraschiva „ soție „ 40 „	5. Olimpia „ fiică..... „ 15 „
3. Paraschiva „ mamă „ 55 „	

II. Inventarul gospodăriei (1 Noembrie 1936)

A. Inventarul averii fondiare.		Pădure lei —
1. Terenuri:		Parte din pădurea comunei $\frac{3}{4}$ jug..... „ 3.000
Curtea și grădina (numai val. terenului) lei 75.000		„ „ compozorat pădure 4, $\frac{1}{4}$ jug „ 500
Arătură 7 jug..... „ 140.000		„ „ islaz („Margini“) 1 jug..... „ 10.000
Fânețe 9 jug..... „ 135.000		„ „ islazurile comunale 2.110 m ² . „ 500
		Total... „ 364.000

¹⁾Gospodăria este tipică, pentru cele mai bune din Țara Oltului. Gospodarul a fost primar al comunei Ucea-de-Sus. El a dat concurs, cu deplină înțelegere, la întocmirea inventarului și bugetului. Învățătorii Ion Bărbaf și Dumitru Pandrea din Ucea-de-Sus au participat activ la constatarea, evaluarea și înscrierea tuturor pozițiilor din inventar și din buget

2. Construcții:	
Casă de locuit (constr. din cărămidă) . . lei	50.000
Șură, grajd (constr. din cărămidă-lemn) „	50.000
	100.000

3. Întreprinderi:	
Parte din moară lei	5.000
„ „ joagăr „	—
Cazan de fierț rachiu „	—
	5.000

4. Animale de muncă:	
Bivoli de jug b. 2 lei	10.000
Bivolite „	—
	10.000

5. Mașini, unelte, vehicule:	
Car b. 1 lei	3.000
Căruță „	—
Plug b. 1 „	1.500
Mașină de tras țărănă b. 1 „	1.000
Grapă b. 1 „	400
Rotile b. 1 „	400
Sape b. 5 „	150
Lopeți b. 2 „	50
Furci b. 7 „	115
Greble b. 4 „	50
Frângător, meliță, etc. „	500
Război de țesut, srete, etc. „	1.500
Butoale, troci, diverse, etc. „	1.000
	9.665

6. Mobilier și alte articole care nu se pot separa de existența gospodăriei:	
Mese 2 b. à 250 lei	500
Paturi 3 b. „ 300 „	900
Scaune 4 b. „ 60 „	240
Icoane 12 b. „ 80 lei	960
Țesături decorative în casă, de arniciu, lână, etc. val. globală „	10.500
Haine de pat în curs de utilizare „	2.100
Îmbrăcăminte „ „ „ „ „	7.200
Vase de bucatărie, etc. „	1.120
	23.520

B. Inventarul averii consumabile și
circulante 1 Noemvrie 1936.

1. Culturi:	
Numai suprafața însămânțărilor și val. lucrărilor efectuate pentru culturile în curs de desvoltare:	
Grâu 1 jug. val lei	2.000
Secară 1 1/2 jug. „	1.700
Lucrări pentru diverse culturi de pri- măvară „	2.000
Pomi 48 bucăți „	1.240
	6.940

2. Animale de rentă:	
Bivolite b. 2 lei	8.000
Viței de bivol b. 2 „	3.000
Vaci „	—
Porci b. 1 scroafă „	2.000
Purceli 5 de 6 luni à lei 400 „	2.000
Oi 5 buc. à lei 400 „	2.000
Miei 3 „ „ 200 „	600
Găini 32 „ „ 25 „	800
Gâște 4 „ „ 50 „	200
Rațe — — — — — „	—
Stupi 5 buc à lei 300 „	1.500
	20.100

3. Cerealele, diverse produse alimentare,- lemn, produse textile, etc.:	
Grâu kg 350 à lei 4 val. lei	1.400
Secară „ 1.000 „ 2 „	2.000
Ovăz „ 1.400 „ 2,50 „	3.500
Porumb „ 1.680 „ 2,50 „	4.200
Cartofi „ 14.000 „ 0,75 „	10.500
Fasole „ 200 „ 5 „	1.000
Mazăre „ — — — — — „	—
Sămânță de cânepă kg. 30 à lei 8 „	240
Fructe (mere, pere) kg 700 à lei 7 „	4.900
Fructe uscate kg. 20 à 12,5 „	250
Ciuperci și fasole uscată kg 5 à lei 40 „	200
Varză, murături, legume „	500
Carne afumată kg 50 à lei 20 „	1.000
Slănină kg 70 à lei 30 „	2.100
Untură „ 30 „ 40 „	1.200
Brânză „	—
Lemne de foc 20 m ³ „	2.500
Fân kg 12.000 „	12.000
Paie „ 10.000 „	5.000
Lână „ 10 à lei 50 „	500
Fire și țesături de lână (rezerve neintreb) „	—
Fuioar, fire și țesături de cânepă (rezerve) „	—
	52.990

4. Numerar, depuneri, acțiuni, etc.	
Numerar lei	2.000
Depuneri „	—
Acțiuni la bancă „	2.000
Parte la coop. de consum „	600
Titluri de rente, etc „	—
	4.600

C. Inventarul datoriilor:	
Datorie la banca lei	—
„ „ prăvălii și alte dat. „	—

Recapitulatie:	
A. Inventarul averii fondiare:	
1. Terenuri lei	364.000
2. Construcții „	100.000

3. Intreprinderi	"	5.000	
4. Animale de muncă.....	"	10.000	
5. Mașini, unelte, vehicule..	"	9.665	
6. Mobilier, etc.....	"	23.520	lei 512.185
B. Inventarul averii consumabile și circulante :			

1. Culturi	lei	6.940	
2. Animale de rentă.....	"	9.100	
3. Cereale și diverse prod...	"	52.990	
4. Numerar, depuneri, etc...	"	4.600	lei 84.630
Total "		596.815	

III. Bugetul pe 1936—37. (1 Noembrie 1937)

VENITURI

A. Capital și rezerve :

1. Avea fondiară inalienabilă	lei 512.185
2. Rezerva animalelor și alte rezerve	—
3. Valori și rezerve consumabile și circulante (fond. de rulment) la 1 Noembrie 1936	" 84.630

B. Venituri ordinare :

4. Venitul semănturilor și plantațiilor :

Grâu 560 kg	lei 2.240
Secară 1.050 "	" 3.150
Ovăz 1.500 "	" 1.800
Porumb 2.250 "	" 5.500
Cartofi 10.000 "	" 5.000
Fasole 150 "	" 750
Mazăre	—
Mere 500 kg	" 2.500
Pere 100 "	" 500
Prune 100 "	" 500
Nuci 50 "	" 500
Sămânță de cânepă 20 kg...	" 120
" " bostan 30 "	" 150
Legume	" 250
Semințe de legume	" 20
Bostani 400 buc.....	" 200
Cânepă 200 mănui.	" 600
Paie 6.000 kg	" 3.000
Fân 8.000 "	" 8.000
Coceni (de porumb) 500 buc.	" 250
Val. pășunatului vitelor (vite mari, oi, porci, etc.)	" 500
5. Venitul animalelor de rentă :	
Lapte 360 l.	" 1.080
Lână 10 kg.....	" 500
Ouă 1.000 b.	" 750
Pui 50 "	" 750
Viței 1 "	" 600
Purcei 12 "	" 1.200
Miei 3 "	" 300
Miere de albine, ceară	" 150
Gunoi de grajd (30 care à 60 lei)	" 1.800 " 7.130

6. Venitul industriei casnice și al păduritului (valoarea producției) :

Ulei de semințe 6 l. ..	lei 300
Turte de ulei — n. . .	" —
Rachiu de fructe 20 l. . .	" 600
Oțet 60 " . .	" 180
Fructe uscate 30 kg .	" 450
Magiun, dulceați 5 " . .	" 200
Ciuperci uscate 3 " . .	" 120
Fasole păstăi uscate 5 " . .	" 150
Varză acră, murături — " . .	" 500
Carne afumată 60 " . .	" 1.500
Cârnați, cartaboși, etc. 20 . .	" 600
Sănină afumată 50 " . .	" 1.500
Untură (unsoare de porc) 30 kg	" 900
Brânză făcută acasă 15 kg..	" 300
Pâine 660 . . .	" 3.300
Mămăligă	" 1.500
Țesături de cânepă m. 100 . .	" 1.500
" " lână	" 1.000
" " bumbac, amestecate, etc.....	" 3.000
Lemne de foc 20 mc.....	" 2.500
" " construcție.....	" — lei 20.100

7. Vânzarea porcilor grași :

—

8. Venitul industriei țărănești :

Val. măcinatului	" 300
Venituri directe dela moară .	" 75
Venituri dela Joagăr.....	" —
Venituri dela stână (brânză 10 kg)	" 300 lei 670

9. Venitul capitalului mobilier :

Dobânzi la depuneri.....	" —
Parte la benef. cooperativei.	" 30
Beneficii după acțiuni, rente, etc. lei	" — lei 30

C. Venituri extraordinare :

10. Venit din negustorii probabile	" 1.000
------------------------------------	---------

11. Venit din munci agricole făcute pe plată	lei	—	
12. Venituri neprevăzute	"	300	lei 1.300
D. Venituri ținute în evidență:			
13. Val. muncilor în natură, făcute pentru gospodărie:			
Cu carul 70 zile	lei	7.000	
Cu mâinile (toți membrii familiei) 115 zile	"	3.450	
Val. muncii pt. îngrijirea vite- lor	"	750	
Val. muncii de bucătărie, etc.	"	3.650	
Val. muncii pt. topit, frânt, tors, țesut, cusut, spălat, etc....	"	5.010	lei 19.860
14. Val. prestațiilor în natură pt. lucrările publice, (comună, județ, școală, bise- rică, etc.):			
Cu carul 5 zile	lei	500	
Cu mâinile 5 zile	"	150	lei 650
Totalul veniturilor:			lei 682.090
Deficit			" 8.045
			lei 690.135

C h e l t u i e l i.

A. Capital și rezerve:			
1. Avere fondiară inalienabilă	lei	512.185	
2. Rezerva animalelor și alte rezerve	"	—	
3. Valori și rezerve consumabile și circu- lante (fond de rulment)	"	84.630	
B. Cheltueli ordinare:			
4. Întreținerea și reparațiunea clădirilor ..	"	1.000	
5. Întreținerea și rep. mașinilor și uneltelor	"	1.500	
6. Amortisment la clădiri, (fonduri)	"	—	
7. Amortisment la mașini și unelte (fond.)	"	—	
8. Asigurări (dacă există)	"	—	
9. Impozite și dări comunale	"	800	
10. Biserică, școală, cărți și alte contribuții culturale probabile	"	100	
11. Cheltueli medicale probabile	"	1.000	
12. Însămânțările:			
Val. produselor date pt. însămânțare:			
Grâu (pentru însămânțări din toamna 1937)	lei	700	
Secară (pentru însămânțări din toamna 1937)	"	600	
Ovăz (pentru însămânțări din primăvara 1937)	"	500	
Cartofi (pentru însămânțări din primăvara 1937)	"	800	
Porumb (pentru însămânțări din primăvara 1937)	"	50	
Valoarea îngrășămintelor:			
Naturale	"	1.800	
Artificiale	"	300	lei 4.750
13. Alimentația familiei:			
Pâine kg. 660	"	3.300	
Mămăligă kg. 560	"	1.500	
Legume verzi, fasole verde castraveți, ardei, ceapă, etc.	lei	250	
Varză acră, murături	"	500	
Carne afumată kg. 6	"	1.500	
Cârnați, cartaboși kg. 20	"	600	
Slănină kg. 50	"	1.500	
Untură kg. 30	"	900	
Carne proaspătă kg. 15	"	300	
Pui buc. 30	"	450	
Găini găște buc. 10	"	300	
Ouă buc. 1000	"	750	
Lapte litri 300	"	900	
Brânză kg. 25	"	600	
Fruite verzi kg. 200	"	1.000	
" uscate kg. 30	"	450	
Miere de albine	"	100	
Cartofi kg. 300	"	225	
Fasole kg. 90	"	450	
Mazăre	"	—	
Ciuperci uscate kg. 3	"	120	
Fasole păstăi kg. 5	"	150	
Magiun, dulcețuri kg. 5	"	200	
Ulei de semințe kg. 6	"	300	
Zahăr kg. 5	"	160	
Sare, piper, orez, griș, etc....	"	600	
Rachiu litri 40	"	1.200	
Vin și alte băuturi litri 30	"	360	
Oțet litri 60	"	120	
Diverse	"	200	lei 18.780
14. Îmbrăcămintea:			
Val. îmbrăcămintei date de ind. casnică spre folosire ..	"	4.000	
Val. hainelor și articolelor de cumpărat	"	4.000	
Material pt. întreținerea și spălatul îmbr. (săpun etc.)	"	300	lei 8.300

Clișee: Szabó—Făgăraș.

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ, III, 1—3.
Bărbat: Buget din Țara Oltului.

Fig. 1. — Comuna Ucea-de-Sus, jud. Făgăraș. Vedere generală spre Munții Făgărașului.

Fig. 2. — Gospodăria lui Dumitru Munteanu.

15. *Întreținerea vitelor:*

Paza vitelor la câmp (plăți în numerar sau în natură)....	"	400	
Val. pășunatului dat vitelor de tot felul.....	"	500	
Valoarea alimentelor:			
Fân	kg. 8.000...	" 8.000	
Bostani (lubenițe) "	400...	" 200	
Cartofi	" 5.000...	" 3.750	
Ovăz	" 1.100...	" 1.100	
Secară	" 700...	" 1.400	
Porumb	" 1.200...	" 2.400	
Turte de ulei	—	—	
Coceni.....	buc. 500...	" 250	
Pae	kg. 2.000...	" 1.000	
Așternut (pae)....	" 3.000...	" 1.500	lei 20.500

16. *Luminat și încălzit:*

Lemne de foc mc. 20	" 2.500		
Petrol.....	l. 90	" 450	lei 2.950

17. *Materia primă dată pt. ind. casnică și diverse cheltuieli făcute pentru această industrie*

Sâmburi de bos-tan pt. ulei	kg. 30...	" 150	
Fructe pt. rachiu. "	200...	" 200	
" " oțet	" 100...	" 100	
" date la usc. "	" 100...	" 300	
Fructe date pentru magiun, dulceați kg 30.....		lei 90	
Zahăr dat pt. magiun, dulceați	"	—	
Fasole verde și ciuperci date la uscat.....	"	100	
Varză cumpărată sau produsă pt. murat	"	200	
Castraveți și ardei dați la murat	"	150	
Porci grași buc. 2.....	"	4.000	
Lapte dat pt. prepararea brânzei în casă lit. 60.....	"	180	
Grâu dat pt. prepararea pâinii kg 240	"	1.680	
Secară pt. prepararea pâinii kg 240	"	480	
Porumb dat pt. prepararea mămăligii kg 560	"	1.400	
Mănuși de cânepă date ind. cânepii buc. 200.....	"	600	
Săpun pt. albitul pânzelor...	"	100	
Lână dată pt. fabricarea țesăturilor de lână kg. 10.....	"	500	
Cheltuieli cu piaa etc.....	"	100	
Bumbac cumpărat și țesut	"	1.500	
Arniciuri, lăniță etc.	"	300	
Plata biletelor de pădure....	"	—	lei 12.130

Ĉ. *Cheltuieli extraordinare:*

18. Cheltuieli neprevăzute	"	1.000	
19. Dobânzi după datorii.....	"	—	lei 1.000

D. *Cheltuieli de evidență:*

20. Val. muncilor în natură făcute pt. gospodărie :			
Cu carul zile 70.	lei	7.000	
Cu mâinile zile 115.	"	3.450	
Val. muncii pt. îngrijirea vitelor	"	750	
" " de bucătărie etc. .	"	3.650	
" " pt. topit, frânt tors, țesut, cusut etc.	"	5.010 lei	19.860
21. Val. prestațiilor în natură pentru lucrările publice, (comună, județ, școală, biserică):			
Cu carul zile 5.	lei	500	
Cu mâinile zile 5.	"	150 lei	650
Totalul cheltuielilor		690.135	

Din inventar se evidențiază caracterul închis, autarhic, al gospodăriei.

Gospodăria, așa cum este ea concepută, în spirit autarhic, este foarte bine dotată, cu tot felul de elemente de inventar.

Din buget se evidențiază puternic același spirit autarhic. Se produc tot felul de produse pentru gospodărie și nimic sau foarte puțin pentru vânzare, pentru schimb.

Bugetul este deficitar ²⁾.

El indică necesitatea unei noi organizări gospodărești.

Organizarea cea mai nouă trebuie să țină seama să realizeze produse multe și superioare de vânzare. Ea trebuie să urmărească o specializare economică.

Din buget se poate evidenția și standardul de viață al țăranimii din Țara Oltului.

Cheltuielile care rezumă standardul de viață sunt următoarele:

Alimentația familiei.....	lei 18.780
Îmbrăcămintea	" 8.300
Luminatul și încălzitul.....	" 2.950
Culturale	" 100
Medicale.....	" 1.000
Cheltuieli extraordinare	" 1.000

Total... „ 32.130

Repartizând suma asupra celor cinci persoane care intră în compunerea familiei, constatăm 6.426 lei cheltuieli de viață pentru o persoană.

Variatatea articolelor alimentare și de îmbrăcăminte, — ce apar în capitolul cheltuielilor din buget arată un nivel de viață destul de ridicat.

AL. BĂRBAT.

²⁾ Deficitul se acopere din venituri extraordinare, gospodarul profesând și cojocăritul. Am lăsat înadins forma deficitară a bugetului, ea exprimând nota reală a gospodăriei agricole.

IMPĂRȚIREA PE MOȘII ȘI PE TRUPURI DE MOȘIE A SATULUI NEGOEȘTI-MEHEDINȚI¹⁾

Cercetarea vechilor forme de viață a satului românesc, este o muncă de desgropare, din mărul adus de valuri străine, a unei vechi culturi și civilizații.

În viață vechiului sat românesc, respectul valorilor, era ceva sfânt. Respectul dreptului și împlinirea datoriei erau săpate adânc în sufletul moșneanului și răzeșului român. Obiceiul și tradiția diriguiau viața mai înțelept și mai sigur decât toate legiurile moderne.

Viața vechiului sat românesc, oglindește o adevărată cultură.

Negoeștii, ca multe alte sate vechi, ne oferă un exemplu.

Negoeștii, e un sat din partea de miazănoapte a județului Mehedinți, așezat sub cotitura munților Carpați, acolo unde aceștia se apleacă spre Dunăre.

Cine vine dela T.-Severin pe șoseaua Florești-Baia de Aramă, la km. 22, urcă versantul de apus al Dealului Mare și apa, scoboară forțat priporul Brăzișorilor, oprindu-se în albia râului Motru. Aci Motrul curge pe un loc strâmt străjuit de dealuri, pe care localnicii îl numesc „Chee”. Șoseaua apucă pe sub pantă, străbătând această Chee, cam 1 km și apoi, apare un luminiș.

Orizontul se lărgeste pe o distanță de 5 km. Râul se depărtează de poala Dealului Mare, încât lasă loc de așezare sătească.

De aci, dela ieșirea șoselei din Chee, începe satul Negoești și se întinde pe o distanță de 4 km, până când Motrul, este iarăș strâns de dealuri, în „Cheia dela Fagul cel Mare”.

Satul este format din cătunul Apa-Neagră și Negoeștii propriu zis și este așezat pe un trup de moșie, care se mărginește la miazănoapte cu moșia satelor Tarnița și Padeșul — moșie boerească și mănăstirească.

Spre răsărit se mărginește cu moșia satelor Celei și Racotii — moșie mănăstirească și moșnenească.

Spre apus se mărginește cu moșia satului Pestrița, iar spre miazăzi cu moșia satului Mămuiești — moșie moșnenească.

Cât de mare este hotarul moșiei Negoeștilor, ne spune un act dela 1780. Iunie 25.

„Din luminata poruncă a Măriei sale lui Vodă, fiind noi doi boeri rânduiți drept 12 prin cartea dumnealui Grigore Razul biv-vel clucer caimacumul Craiovei, ca să hotărîm moșia Negoeștilor, orânduindu-se și portărel anume Radu, care după poruncă fiind la fața locului, unde fiind toți moșnenii răzăși de față am tras, moșia pe trei locuri, după vechiul obicei.

Și s'au găsit la trăsura dela răsărit din piatra moșiei Sf. mănăstiri Baia de Aramă, ce este dată daniel de Mihail Băiașul, tot dintr'acest hotar Negoești, în jos, până la hotarul Săcelului, stâneni 1578, răs. i mijlocul stâneni 1280, i apus stâneni 1582”.

Prin tradiție s'a păstrat că un stânen peste hotar, are un pogon și jumătate.

Adică o fâșie de pământ, lungă din Pestrița, până în Racotii și lată de 1 stânen, are un pogon și jumătate.

Mărimea trupului de moșie este, deci, cam de 6.015 pogoane, sau 3.007 ha.

Mărimea hotarului — cu aproximație mi-au dat-o și informatorii. Părintele Petrache Tămăș, de 82 de ani, mi-a spus: „Păi hotarul nostru îi cam de 1.600 de stâneni. O piatră era la Teiul Galben, între trei hotare (Celei, Racotii și Negoeștii). Altă piatră vine la Igreliește, iar între trei hotare. (Igrelieștea, e un punct în partea de miazăzi a satului).

De remarcat că informațiile părintelui Tamăș, se potrivesc cu datele din actul dela 1780. Între aceste pietre, s'a făcut măsurătoarea dela răsărit de s'au găsit 1.578 stâneni.

Satul Negoești este la o depărtare de 10 km de Mănăstirea Tismana și de aceea toate terenurile bune din jurul său a fost proprietatea mănăstirii. Luncă Padeșului, lunca Celeiului, lunca pe care este așezat cătunul Apa Neagră, o parte din Dealul Mare, cu pădurile de stejar, au fost proprietatea Tismanei.

Pământul pe care-i așezat satul Negoești, nu-i prea blagoslovit de Dumnezeu, pentru agricultură.

¹⁾ Din lucrările Seminarului de *Monografie Sociologică* de sub conducerea lui H. H. Stahl.

În schimb, prin dealurile lui pline de ascunzișuri, cu văi întortochiate, era minunat loc de așezare sătească, pentru vremurile acelea tulburi.

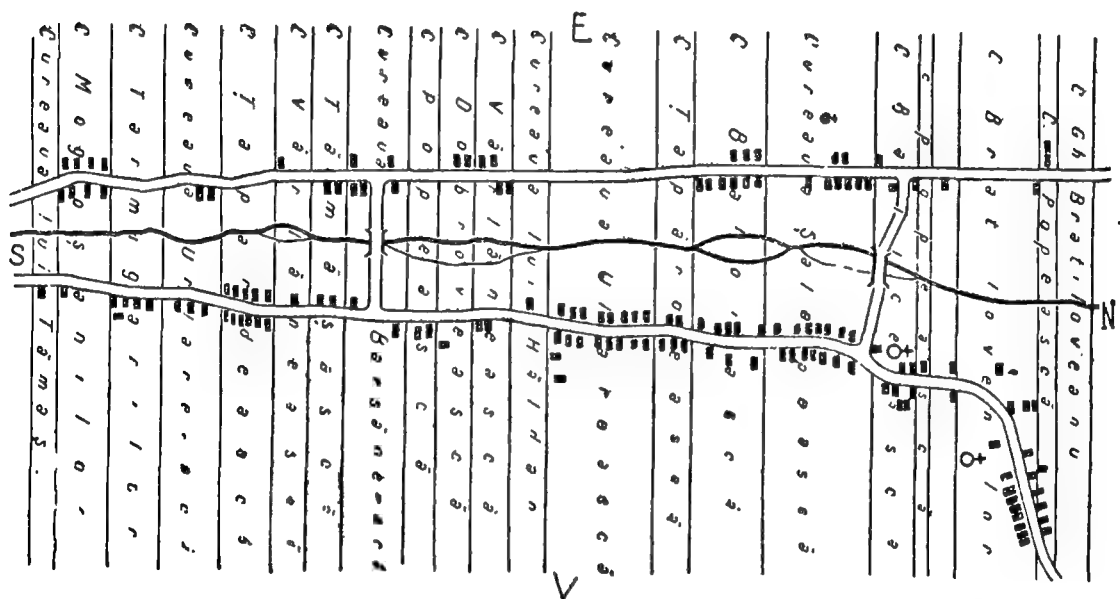
Moșia satului, e împărțită în două de apa râului Motru. În partea de apus a moșiei, și în partea dreaptă a Motrului, se află culmea Dealului Mare, de aproape 500 de metri înălțime și format: din roci cristaline și silicioase.

Vegetația o formează pădurile de fag, iar prin locurile despădurite crește niște iarbă măruntă și aspră, pe care o pasc mai mult oile.

Casele sunt așezate aproape geometric, pe două șosele ce merg paralel cu râul. Așezarea aceasta ordonată, pare a fi o așezare omenească din vremurile de liniște — o așezare proaspătă. Așa și este.

Casele n'au fost dela început aliniate pe malurile Motrului, ci au fost răspândite pe văi și vălecele pe tot cuprinsul moșiei.

Rânduirea lor la șosea este de curând. Părintele Tamâr, îmi spunea că a auzit dela un Moș-Matei al Gheorghitoanei Ularu, că pe vremea când moșul

În partea stângă a Motrului, se află o culme dispusă dela N. la S. sfârtecătă de ogaşe în o mulţime de dealuri şi aci vegetaţia-i slabă. Cresc mai mult pomi şi fâneţe.

In partea de răsărit a moșiei, se află o vale adâncă, care înconjoară aproape jumătate din hotar și poartă numele de Valea-Mare. Pământul e argilos, cu puțin nisip și e cel mai bun pentru agricultură. Localnicii îl numesc „pământ de-al mare”.

Faptul că rezistă la secetă a făcut să se înceteze expresia „Valea Mare niciodată nu te lasă”.

O vale la fel de roditoare, se află și în partea de miazăzi a moșiei satului numită Leurdiș. Leurdișul, are direcția răsărit-apus.

Vatra satului, se află de o parte și de alta a Motrului, sub pantele dealurilor.

acesta era copil, de umbla în „pițărâi”, (colindeți), erau numai șase case la șosea. Una în dosul Ciuții, una la Crovul lui Filimon, una la Mihăiasca și una la schitul călugărilor. Două nu-și mai aduce aminte unde a auzit că erau. Părintele Tamăs, spune: Eu când m'am pomenit erau vreo 50—60 de case.

Moș Matei al Gheorghișoanei, a murit în vârstă de 120 de ani și de atunci sunt 45 ani.

Va să zică acum 160 de ani, casele abia începuse să se așeze în vatra satului. Această cam în jurul anului 1780, de când avem și actul pomenit, prin care s'a făcut împărțirea pământului. Cam în jurul acestui an, s'a făcut ieșirea definitivă, prin participarea și a oficialității, din devălmășie.

Locuitorii satului, sunt împărțiți pe neamuri. Aceste neamuri, așezate în vatra satului, constituie

un fel de mahalale și poartă numele moșului din care se trag.

La căpatul de miazănoapte al satului, avem „linia Bratilovenilor și apoi se înșirue la rând până la capatul de miazăzi: linia Balicilor”, a Șalopilor, a Baloeștilor, a Ularilor, a Tăpârdoilor, a Tarmiganilor și a Mogașanilor.

Avem prin urmare opt neamuri cu o suprafață mai mare în sat și care dau numele unei părți din sat.

Moșia satului, este și ea împărțită în curele care merg paralel, din hotarul Pestriței, până în hotarul Racoștilor.

În partea de miazănoapte, avem cureaua lui Ghiță Bartiloveanu, luată dela Hârgot, de 60 de stâneni. Această curea a fost ruptă din cureaua popească, de 100 de stâneni. Vine apoi: cureaua popească, cureaua Bratilovenilor, iar o curea popească, cureaua balicească, cureaua salopească, cureaua baloiască, cureaua tăpârdoiască — pe care neamul Tăpardea a vândut-o păstându-și altă curea ca vatră de sat, — cureaua ulărească, cureaua lui Holdan, cureaua Vărlănească, cureaua dobrovească, cureaua popească, cureaua bărsănească, cureaua tărmașească, iar cureaua vărlănească, a doua curea tăpârdoiască, a doua curea ulărească, cureaua Tarmiganilor și cureaua Mogașanilor.

Ceea ce observăm e că moșia este împărțită în mai multe curele, decât câte neamuri am văzut că se află în sat.

Sunt o mulțime de stăpânitori, de curele, care n'au o spiță de neam bogată și căroră nu li se recunoaște un anumit loc, în sat care să le poarte numele. De ex. nu se spune: linia Bărsanilor sau linia Mărlanilor.

Aceste familii, au venit în sat și s'au introdus în moșie prin cumpărătură sau prin înzestrări.

Dintre neamurile cu suprafață, în vatra satului, vedem că Ularii și Tăparzii au câte două curele, intercalate. Aceasta probabil, datorită vreunui amestec între moșii înainte de a scoborâ în vatra satului.

Moșii Negoeștilor, la început au stăpânit pământul în devălmășie și tocmai târziu, au ieșit din devălmășie, după ce mult timp au trăit o fază intermediară, între *devălmășia generală* și proprietatea individuală.

La început, s'a trecut dela devălmășia totală la o *devălmășie restrânsă* pe neamuri. Ex. Șalopii s'au stabilit într-o parte a satului și au stăpânit acel trup de moșie, în devălmășie numai sunt membrii neamului Șalopa. Și astăzi se văd urme ale

acestei vechi vieți devălmășe pe neamuri. Acestea le vom vedea pe larg, când vom vorbi despre manifestările vechiului sat devălmăș.

Mai târziu, și curelele acestea mari ale neamurilor s'au împărțit în alte curele mai mici după numărul familiilor și astfel s'a făcut ieșirea definitivă din devălmășie.

Această ieșire s'a făcut greu, cu multă sfadă și cu intervenția autorităților de stat. Mulți moși își alesese o bucată de pământ, unde își pusese vie, își făcuse casă și care, acum, nu mai cădea în cureaua ce li se rezerva. Mulți trebuiau să renunțe la unele bucăți de pământ și să primească alt pământ pe care nu-l stăpânise. Acest fapt a produs mari turburări.

Actul dela 1780 spune: „Acești stâneni (e vorba de stânenii moșilor Tarmigani), s'au ales după pietrele care li s'au pus, să-i aibă a-i stăpâni cu bună pace de către ceilalți moșneni, dar vilele, casele, pometurile de se vor întâmpla a cădea dela unul la altul, să aibă a le stăpâni înfundat și drept acel loc ce-l are cuprins să-i dea livadă sau loc arătoriu din partea lui. ss. Cașoi Chiv vel pitar. ss. Strati Clucer. Leat 1780, Iunie 25.

Totuși moșnenii nu renunțau la unele locuri pe care le stăpânise și de aceea stăpânirea avea de furcă cu ei. Iată: „Gheorghe Tămuși, i Vasile Tămuși, i Dumitrașcu Tarmigan ot Negoști, aici ni se jăluie acest Gheorghe Părcălabu ot Glogova, zicând că având moșie împreună cu voi acolo la Negoști, și zice că după hotărnicia ce vi s'a făcut de d-lui răposatul pitar Coșoi și d-lui Strati Clucer nu ați fi urmând ci v'ați sculat de arați locurile ce au căzut în partea lor, pe care iată că vă poruncim căutați după hotărnicie, stăpâniți până când iarăși cu boeri hotarnici vi se va face altă hotărnicie și nimic unii la locurile sau ținuturile altora ce au căzut în partea fieștecăruia să nu vă amestecați sau de aveți să răspundeți să veniți față. Că neurmând poruncii și mai viind să ne jăluiaască, veți fi aduși cu treapd și prin neurmarea poruncii veți lua certare. Aceasta. (ss) Cornea Brăiloiu, 1785, Mai 8.

Alt act. Moșnenii nici acum nu s'au supus poruncii:

„D-lui Zapciului al plășii Băii, sosit de vreme că acești mai sus numiți nu s'au supus poruncii ca să urmeze cu stăpânirea după hotărnicia ce s'au făcut sau să vie față, să facă pe aceștia ca după cum au stăpânit dela hotărnicie până acum așa să urmeze și de acum înainte până când de isnov li se va face alegere cu alți boeri ce vor lua. Iar

fiind pricina într'alt chip și nu vei putea împăca, de acolo cu pricina în scris pe amândouă părțile îi vei trimite aici. Aceasta. (ss) Cornea Brăiloiu. 1785, Mai 23.

Ieșirea definitivă din devălmășie a produs multe nemulțumiri, cu toate că la hotărnicie „toți moșnenii au fost față”.

Nu în toate satele s'a întâmplat la fel. Au fost sate unde ieșirea din devălmășie s'a făcut în liniște și pe nesimțite.

Oficialitatea a venit numai să recunoască o stare de fapt nu să o creeze. La Negoești situația a fost mai complicată din cauza conformației și constituției solului. Iată acest fapt consemnat și în actul dela 1780 „și făcându-se cercetarea atât a cârților de moștenire cât și a zapiselor de cumpărare, cine ce au avut, la împărțirea ce i s'au făcut fiind moșia de sus mai bună și fiindu-le casele, viile, pometurile pe aceia, le-am făcut două împărțiri”.

Hotărnicia întreagă a satului nu ne este cunoscută, fiindcă n'am găsit actul în care a rămas consfințită.

Moș Petrache Bugeac, când l-am întrebat de numărul curelelor, mi-a spus „Păi, mă nepoate, mi-am uitat eu că era trecut într'o „colnică” a hotarului, făcută de „anginerii” ăia care au hotărît pământul. Era una la Costea, una la Hâldan și una la noi (adică la primărie). A dela noi a venit Alampie dela Baia cu un „anginer” — Cucu ti zicea — și a luat-o. Il trimesese Statul să vadă cât pământ au Negoeștii că Hârgat se băgase pe Stat. El mi-a dat o dovadă, da el s'a dus dracului și eu am rămas cu hârtia”.

„Colnica” de care ne vorbește moș Petrache ne-ar fi ajutat mult la lămurirea problemei.

În cazul că nu vom găsi-o, ne rămâne un singur mijloc, după cum spune d-l Stahl. Acela de „a studia prezentul și a-l înțelege, până la epuizare”.

În cazul problemelor de față și în lipsă de acte este singurul mijloc care mai rămâne. Dar nu trebuie să uităm că prezentul se prezintă așa de complicat încât unuia singur îi trebuie mult timp pentru „a-l studia până la epuizare”.

În cazul Negoeștilor se poate ajunge la o lămurire a problemei plecând dela starea de azi.

Între curele este un anumit raport, sunt anumite potriviri cantitative, dela care plecând, te poți urca până la împărțirea primă.

Bătrânii știu mărimea curelelor, și-ți pot indica semnele de hotar.

Informațiile obținute astfel nu se pot prelucra în lucrarea de față, fiindcă n'am putut până acum să le confrunt și să le verific la teren, pentru a le prezenta cu o concluzie valabilă.

Ceea ce este de reținut e că împărțirea pământului Negoeștilor s'a făcut cu o precizie matematică.

Se știe că un stângen peste hotar are un pogon și jumătate și atunci lățimea oricărei curele îți dă și suprafața ei în pogoane.

Curelele merg paralele cu o lățime aproximativ aceeași în toată lungimea. Spun aproximativ pentru că lățimea curelelor variază cu „lipsă și spor”. Adică în unele locuri cureaua are o lățime mai mică decât cea stabilită, în alte locuri mai mare.

Lipsa și sporul depinde, în multe cazuri de conformația terenului.

Bătrânii știu mărimea curelelor, cu lipsa și sporul lor. Te uimește să vezi cum un bătrân știe câți stângenii are de exemplu cureaua salopească și știe și câți stângenii are fiecare familie care are pământ în cureaua salopească.

Această cunoaștere a măsurătorilor se transmite din tată în fiu.

Un părinte simte ca o datorie să inițieze pe fiul său în această împărțire. Și această cunoaștere, o consideră ca un secret, pe care se îngrijește să-l lase unuia din fii, ca ceva de preț.

Nu rare ori vezi pe câte un bătrân cu fiul său pe o muche de deal arătându-i „Uite până la pomul rotat e cureaua cutare cu atâta lipsă sau atâta spor”. Nu numai că-ți dă date precise, dar îți face și un adevărat istoric al fiecărui trup de moșie: cine l-a stăpânit, cine l-a vândut, etc.

Fiecare țăran din vechile sate devălmașe este un priceput inginer.

Satele de clăcași nu cunosc această înfrățire istorică între om și pământ. Ceea ce-i trist e că această spiritualitate merge spre desagregare.

Tinerii cresc mai mult pe la București și nu-și mai bat capul să știe numărul de stângenii al fiecărei curele. Și bătrânii mor de ciudă de prostia tinerilor.

Trupurile de moșie datorită înmulțirii populației se fărâmițează din ce în ce. Locuitorii nu se mai așează pe neamuri și pe trupuri de moșie, ci se răspândesc în tot satul pe bucăți de pământ cum-părate.

Astfel, dela diferențierea lui pe neamuri și dela împărțirea moșiei în curele, satul tinde spre uniformizare.

GH. SERAFIM

TIPURILE DE CASĂ DIN COMUNA ȘANȚ-NĂSAUD¹⁾

Cu greu ne putem închipui ca locuințele unui sat, să fie construite după același calapod. Dacă, însă, nu e posibilă o identitate între formele de casă, există totuși o asemănare între diferitele lor caractere și particularități, după care ele pot fi clasificate în mai multe tipuri.

Din acest punct de vedere, casele din com. Șanț, pot fi: 1) tipice și 2) netipice.

În primul caz, în forma, poziția, dimensiunile și chiar materialul lor de construcție, se observă o linie trasată de anumiți factori de ordin, sociologic și geografic: condițiuni cosmologice, tradiție, posibilități de traiu ș. a.

În grupa caselor netipice, intră toate cele care sunt mai puțin rezultatul tendințelor de progres — așa cum s'ar crede la prima vedere — și mai mult a unor cauze de ordin mai mult sau mai puțin personal: ocupație, gust, situație materială ș. a.

Anumite trăsături comune, ne fac să împărțim prima categorie în două tipuri distincte de case.

Înăutru fiecărui tip, se disting mai multe forme, în care asemănarea caselor — în ceea ce privește caracteristicile care ajută la stabilirea tipului — poate merge până la identitate.

A. Case tipice. 1) Tipul I. Din aceste două tipuri, primul — cel vechiu — se recunoaște ușor după aceea că celturile (grajdurile și șura), fac corp comun cu casa.

Formele pe care le înglobează acest tip sunt:

- a) Cameră, șură și grajd;
- b) cameră, cămară, șură și grajd;
- c) cameră, tindă, șură și grajd;
- d) cameră, cămară, tindă, șură și grajd.

Prima formă constituie cel mai simplu, sărăcăcios și vechiu exemplar al acestui tip. Ultima, cel mai evoluat. Celelalte două sunt forme intermediare.

În general, casa de tipul I se prezintă astfel: În ceea ce privește dimensiunile, e mică. Are acoperiș înalt și mai totdeauna de draniță (șindrilă). Ferestrele reduse atât ca număr, cât și ca mărime. E pământită (văcăluită, muruită) pe dinafară — puține sunt nepământite — și văruițe cu alb, sau cu albastru mai deschis sau mai închis.

Uneori are târnaț (galerie), însă numai atât cât ține camera; în dreptul șurei și grajdului, nu. Târnațul poate fi numai în partea din curte a camerei, în curte și la drum și foarte rar numai la drum. Alteori nu are târnaț, ci prispă. În acest caz, prispa e numai în partea din curte și numai atât cât ține camera; foarte rar și spre drum. De cele mai multe ori, însă, lipsește atât târnațul, cât și prispa.

Mai totdeauna e așezată cu „sapa” la drum, deci cu fața în curte (intrarea în casă nu se face, așa dar, direct din drum, ci prin curte). Când e formată din cameră, șură și grajd, din drum intri în curte pe o poartă stil românesc sau nu, din curte în șură, iar de aici în cameră. Ușa prin care intri în șură, e vecină cu cea mare, prin care intră carul în șură. (Vezi planurile tipurilor de casă, gospodăria 385 A, Ion Anca). Camera („casa”, cum îi zic șanțenii) e mai totdeauna spre drum, iar grajdul spre fundul curții. În acest caz, șura servește și de tindă. Deaceia dimensiunile ei, sunt mai mari ca ale camerei și chiar decât ale grajdului. Șura-tindă își păstrează caracterul de șură, prin aceea că nu are tavan și acela de tindă, pentru că în ea se găsește uneori sobă (plotăn cu cuptor, plotăn sau vetriță) și unele obiecte ce se țin deobicei în tindă. Nu prea rar camera prezintă în spatele ei, cămară. În partea opusă camerei e grajdul. Între grajd și șură nu există ușă. În el — ca și în șură — se intră direct de afară, însă pe o ușă cu mult mai mică decât a acesteia (de dimensiunile celei a casei).

Când, însă, casa prezintă și tindă, atunci de afară intri în tindă — după ce, mai întâi, treci prin târnaț, în care intri printr'o ușă mică — iar de aici, la stânga, în cameră. Cămara, atunci când casa are, ține cât camera și foarte rar cât camera plus tindă. În șură, carul intră de afară printr'o ușă cât tot peretele ei din spre curte (construită din scânduri), iar omul printr'o altă ușă de mărime obișnuită și tăiată în prima (care deobicei stă închisă) ceva mai sus dela pământ, așa încât rămâne un prag înalt de aproximativ 35—40 cm.

Alteori, când casa e așezată cu fața la drum — caz rar — iar în spatele celturilor este grădină de mălaiu, șura mai are o ușă tot atât de mare cât

¹⁾ Din lucrările Echipei monografice Șanț (August—Septembrie 1936).

prima, sau ceva mai mică, în fundul ei. Nici în acest caz — ca în niciunul altul, de orice tip ar fi casa — între grajd și șură nu există comunicație directă.

Curtea („ocolul”) e mai totdeauna mică.

Casa aparținătoare acestui tip e construită rudimentar. Primitivitatea construcției se explică prin faptul că multe din ele sunt vechi; unele sunt construite din timpuri când aici nu se cunoștea fierăstrăul.

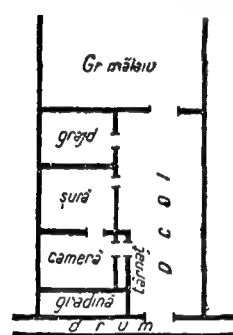
În interior, camerele mici — cu atât mai puțin încăpătoare cu cât sunt mai vechi — sunt nepodite și văruițe cu alb și mai rar cu albastru deschis. Sobele sunt reduse ca număr, una sau două.

a fost lipsită complet de grajd — ca în cazul formelor-abateri regresive, destul de numeroase la tipul I — aceasta datorită unor împrejurări viete, așa cum vedea în cele ce vor urma.

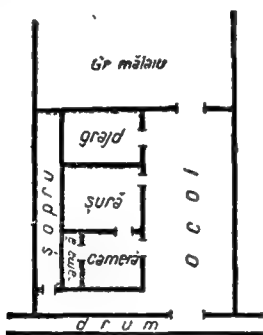
Tipul I, învechit, trebuie să susțină lupta atât cu formele sale regresive, cât și cu tipul II, (care ar putea fi socotit ca o formă progresivă a acestui tip), ambele cu exemplare mai numeroase decât el

2. *Tipul II.* Al doilea tip se deosebește fundamental de primul prin aceea că celturile nu mai fac corp comun cu casa, nici chiar atunci când sunt în rând cu ea. Ele sunt construite aparte.

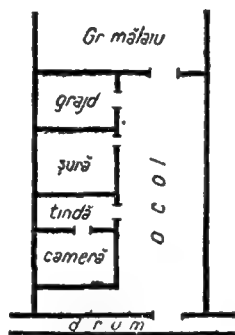
Tipul acesta marchează un stadiu evolutiv mai

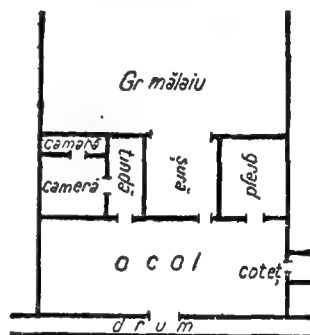
IA. *Gospodăria 385 A.
(Ion Anca).

IB. Gospodăria 397.
(Savir Moise).

IC. Gospodăria 372.
(Pavel I Nistor).

ID. Gospodăria 402.
(Simion Mihai).

1. Formele tipului I.

În cameră: horn cu plotăn, plotăn cu cuptor sau plotănaș. În tindă: plotăn. Când are în cameră plotăn, în tindă nu are niciun fel de sobă. Foarte rar, vetriță, în tindă, la casele vechi. În cămară, nu există sobă decât numai în caz excepțional.

Înaintat decât primul. Și e ușor de dedus că el derivă din acesta.

Mai întâi, celturile s'au desprins de locuința propriu zisă. Apoi, alături de cameră și tindă, rămase izolate în urma despărțirii lor de celturi, s'a adăugat o altă cameră.

Acestea s'au desprins de locuință din următoarele motive principale:

1) Într'un stadiu înaintat în ceea ce privește civilizația, felul de traiu al omului schimbându-se în sensul înmulțirii trebuințelor lui, casa trebuia să prezinte condițiuni care să satisfacă aceste nevoi crescânde. Între altele, trebuia să fie mai încăpătoare.

2) De asemeni, înmulțirea membrilor familiei — ca și a întregii populații — a făcut să se resimtă nevoia înmulțirii camerelor. Construirea locuinței (compusă din camere numeroase) în același corp — deci cam în același timp — cu celturile (compuse acum nu numai dintr'un grajd și o șură, ci din mai multe), era nu numai un lucru greu, dar

(1)	Tipul I				Total
	Cameră, șură, grajd	Cameră, cămară, șură, grajd	Cameră, tindă, șură, grajd	Cameră, tindă, cămară, șură, grajd	
Satul Șanț	16	16	27	22	81
Căt. Valea-Mare .	2	—	—	2	4
Comuna Șanț. . .	18	16	27	24	85

În ceea ce privește numărul caselor acestui tip, acesta e destul de mic. Casa compusă din locuință făcând corp comun cu grajdul, corespunde unei vieți relativ rudimentare. Aceasta s'a despărțit de grajd, condiție cerută de progresele civilizației, sau

și costisitor. Dovadă: nici astăzi — așa despărțite — celturile nu se construiesc în același timp cu casa; de obicei acestea mai întâi, iar casa mai târziu, când viitorul proprietar, își mai face bani.

3) Atât evoluția celturilor, cât și a locuinței se reflectă în mărirea dimensiunilor lor. Ori, diferența dintre ritmul măririi dimensiunilor acestor două părți împiedica progresul — în ceea ce privește volumul — a uneia din aceste părți (celturi: locuința).

4) Dar cea mai însemnată cauză e o mai puțin strânsă legătură dintre om și animalele sale de muncă, ce se accentuează din ce în ce mai mult și care e pricinuită, în ultima analiză, tot de lărgirea orizontului civilizației.

Formele acestui tip sunt: a) cameră, tindă, cameră; b) cameră, tindă, cameră, cămară; c) cameră, tindă, cameră plus două cămări.

Așa dar, cel mai simplu fel numără trei încăperi. Celelalte două se deosebesc prea puțin de acesta, prin adăugirea uneia sau a două cămări, în spatele unei camere sau la amândouă. De obicei tindă ține cât camera, plus cămara. Rar, una din cămări se prelungeste și în spatele tindei.

Tipul acesta de casă satisface mai mult condițiunile elementare de iluminat, aerisire, ș. a. Camerele sunt ceva mai voluminoase ca la primul tip. Cea dinspre drum, când casa e așezată cu „sapa”

la drum, sau una din ele, când casa e situată cu fața la drum, e ținută ceva mai curat și servește, în cazuri nu tocmai dese, la primit musafirii. Ea se numește „casă de paradie”.

Ferestrele sunt mai mari (în medie 80/95 cm). Mai totdeauna e podit, toate camerele sau numai unele din ele, pe jos. O caracteristică însemnată a acestui tip e lipsa tavanului din tindă. Explicația e ușoară și logică: mai înainte — și uneori și acum — în tindă era vetrița (un fel de sobă joasă, de cărămidă, fără horn), a cărei fum s'ar fi împrăștiat în tindă, dacă aceasta ar fi avut tavan. Numărul vetrițelor e mai mic decât al caselor fără tavan, în tindă (89 față de 106), ceea ce denotă nu numai că vetrița se poate înlocui cu un altfel de sobă mai ușor decât aceasta, dar și că lipsa tavanului poate ajuta și la alte scopuri (să urce mai repede obiecte mai mari decât ușa podului ș. a.). Casele cu tavan, în tindă sunt, mai toate, relativ recent construite. Unele din acestea împlinesc lipsa vetriței prin cuptorul de fierț haine, din curte.

Pe dinafară, în majoritatea cazurilor, e vacăluită. E văruiată cu alb sau albastru deschis. Uneori, ca podoabe au cruci frumoase desenate, sau scoase în relief, pe pereți. Ele sunt, în multe cazuri, de altă culoare decât peretele (ex. casele Nr. 374, 260—1). Casele de tipul II au târnaț²⁾ în mult mai dese cazuri decât cele ce fac parte din pri-

²⁾ Nu numai că *târnațul* se întâlnește la un număr destul de mare la case, dar și pentru faptul că el e o caracteristică a caselor tipice — și mai ales a tipului II — arătând aici intrucât el e un element care contribuie la stabilirea tipurilor de casă.

Din totalul de 468 case, 323 au târnaț (ceea ce reprezintă un procent de 69,02%), 22 au prispă (4,69%), iar 123 (26,28%) nu au nici târnaț, nici prispă.

Pentru că poziția târnațului e în strânsă legătură cu a casei și pentru că, pentru a înțelege mai bine în care părți casele sunt mărginite de această galerie, e necesar să știm mai întâi poziția casei față de drum, — împărțim, mai întâi casele în 2 grupe: cu fața la drum și cu fața în curte și apoi arătăm în ce parte a caselor există târnaț.

(1)	Cu fața la drum						Cu fața în curte								Total cu târnaț (16)	Total cu prispă (17)	Total deloc (18)
	Față-sape (2)	Față-sapa (3)	Față (4)	Față-fund (5)	Prispă (6)	Deloc (7)	Drum-fund (8)	Drum-față (9)	Drum-fund (10)	Drum (11)	Față-fund (12)	Față (13)	Prispă (14)	Deloc (15)			
Satul Șanț	37	20	23	1	16	57	71	78	2	22	34	13	6	55	301	22	112
Căt. Valea-Mare	9	4	4	2	—	9	2	—	—	—	—	1	—	2	22	—	11
Com. Șanț	46	24	27	3	16	66	73	78	2	22	34	14	6	57	323	22	123

Aproape ³⁾ din numărul total al caselor prezintă această particularitate. Dintre acestea mai mult de ¹/₄ au târnaț atât în față, cât și în ambele părți („sape”). În proporție ceva mai mare se găsesc casele cu târnaț numai într-o singură parte. Un număr prea mic — 22 — au prispă.

Ce importanță are târnațul? El dovedește că proprietarul casei are o situație materială cel puțin potrivită. Din târnaț, apoi, omul poate supraveghea cu ușurință întreaga sa gospodărie. Prispă se rezumă, de multe ori, la câțiva bolovani înșirați în fața casei și rustic pământuși. Ea apare ca o parodie a târnațului.

Un alt amănunt, care însă contribuie într-o slabă măsură la stabilirea tipului de casă este *filigoria*. Se numește filigorie boltitura din acoperiș, în fața casei, susținută de 4 stâlpi și carea îi corespunde jos o leșitură a târnațului. Numai 8 case prezintă această particularitate, toate în satul Șanț. Dintre acestea una e de tipul I, 5 de tipul II și 2 de tipul II derivat.

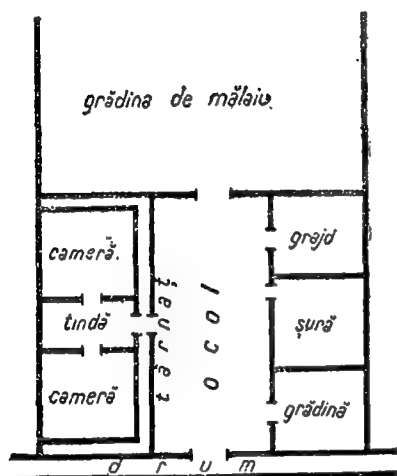
E interesant de observat că filigoria nu se întâlnește la toate formele evoluate de casă, ci aproape numai la tipul II, care nu e cel mai evoluat. Totuși, numărul mic de case ale acestui tip, care prezintă acest amănunt, nu-mi dă dreptul să afirm că aceasta e o caracteristică a tipului II.

mul tip și nu atât de scurt ca la acestea. Temelia e totdeauna construită din bucăți mari de piatră. Înălțimea ei poate ajunge până la 1 m; e, deci, mai mare ca a tipului I. Curtea e ceva mai mare. Culturile sunt încăpătoare și în spatele lor se află grădina de mălaiu (porumb), zarzavat, cânepe și altele.

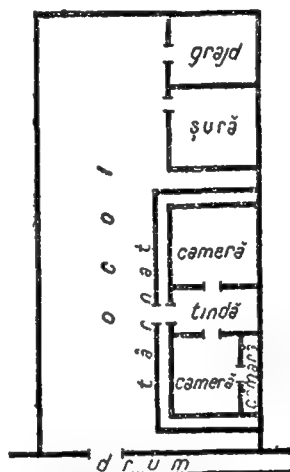
Ne dăm mai bine seama de situația acestor două tipuri de casă, dacă vom cunoaște raportul numeric dintre ele.

Cifrele acestea constituiesc primul pas către înțelegerea situației numerice a tipurilor de casă.

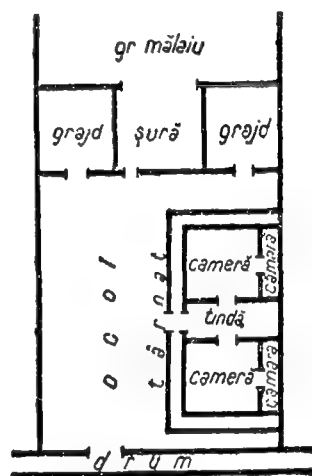
Mai deprte, tabloul de mai jos ne arată, în primul rând, că exemplarele pe care le numărăm fiecare formă a acestui tip sunt cu atât mai numeroase cu cât și numărul camerelor lor e mai mare. Se observă, deci, progres nu numai între tipuri, ci și înăuntrul aceluiași tip. Apoi, în ceea ce privește lupta dintre cele două tipuri, iese în evidență superioritatea celui de al doilea. Într'a-

II.A. Gospodăria 340A.
(D-tru Sângeorzan).

II.B. Gospodăria 334.
(Ion Căntea)

II.C. Gospodăria lui
Tănase Olari.

2. Formele tipului II.

În ceea ce privește poziția numerică a culturilor față de casă, lucrurile stau astfel:

$$468^3 \begin{cases} 370 < 106 (99 + 7) < 85 \\ 98 < 264 (244 + 20) < 21 \end{cases}$$

Mai întâiu, din cele 468 gospodării ale acestei comune, 370 au culturi, iar celelalte — 98 — nu.

Din aceste 370, 106 fac corp comun cu culturile, iar 264 au culturile despărțite de casă (cifrele din paranteză reprezintă casele din satul Șanț și cât. Valea-Mare).

Dar, casele care fac corp cu culturile pot face parte din primul tip, dar pot fi și din acela în-cadrate în forme de tranzație sau chiar netipice. Cele dintâiu sunt în număr de 85; celelalte, 21.

devar, mai orice casă de tipul I, învechită, după ce a fost dărămată, nu mai e înlocuită cu o alta de același tip, ci de al II-lea.

(1)	Tipul II			Total tipul II	Total tipul I
	Cameră tindă- cameră	Cameră tindă- cam. + cameră	Cameră tindă- cam. + 2 cămări		
Satul Șanț	24	34	59	117	81
Căt. Valea-Mare .	5	4	2	11	4
Com. Șanț	29	38	61	128	85
				27,30 %	18,16 %

O comparație a acestui tablou cu acela privitor la casele de tipul I, ne arată că la ambele

a) Numărul caselor redat de lucrarea de față este mai mic decât acela al recensământului (1930), pentru că în studiul acesta nu s'au socotit:

1. Casele temporar locuite, cari trebuiesc studiate aparte,

2. Casele părăsite (din vatra satului) și

3. Locuințele fabricii din cât. Valea-Mare, iar „casele duble”, locuite de obicei de câte 2 familii, au fost numărate de autor, ca o singură casă, nu două ca în recensământ.

tipuri, cele mai numeroase case sunt de formele mai înaintate, dar pe când la primul tip cele mai multe case numără nu cel mai avansat fel de casă, ci cel mai obișnuit (cameră, tindă, șură și grajd), la al doilea tip, casele cu mai multe încăperi sunt cele mai numeroase. Aceasta pentru că ultimul fel de casă a primului tip (cameră, tindă, cămară, șură și grajd), prin numărul încăperilor, pare a fi caracteristic oamenilor nu prea nevoiași; ori aceștia își fac case de tipul următor. La menținerea acestei forme a contribuit mult tradiția. Așa își construiau altădată casele oamenii mai înstăriți, așa cum acum cei cu frumoasă situație materială își construiesc case de formele progresive ale tipului II.

Observațiile la teren asupra acestui tip de case duc la următoarele concluzii:

1. Șănteianul nu e învățat să trăiască prea confortabil. De multe ori, toată familia doarme numai într-o cameră, iar tinda servește de bucătărie. Cealaltă — deși e prea mare pentru așa ceva — ține loc de cămară. Uneori, mai ales când casa e construită numai de 2—3 ani, nici nu e terminată. Aceasta, în afară de lipsa de mijloace materiale suficiente, pentru că nu se simte neapărată nevoie de ea. Sunt cazuri când numai tinda e locuită (casa Nr. 543, căt. Valea-Mare).

2. Se observă o oarecare independență între familii. De îndată ce doi tineri se căsătoresc, părăsesc casa părintească (excepție, când nu rămân să moștenească părinții). Dacă părinții lasă casa ca moștenire la doi fii căsătoriți (la două familii, deci), aceștia despart tinda în două părți, printr'un perete de lemn sau de zid, dând naștere, cum vom vedea mai departe, unui nou fel de casă. Așa încât, casa are rareori camere multe din cauza numărului mare al membrilor familiei.

3. Situația economică a săteanului nu-i permite „mobilarea” mai multor camere. Solul pietros nu-l ajută. (Casa este, deci și în această ordine de idei, în strânsă legătură cu cadrul cosmologic). Săteanca lucrează toată vara din greu pentru a se alege toamna cu grânele necesare traiului și — în ceea ce interesează de aproape lucrarea de față — cânepa trebuincioasă confecționării unei bune părți din îmbrăcăminte. Rar le rămâne un supliment de lână necesară diferitelor obiecte casnice de ornament, în afară de cea trebuincioasă hainelor. Mai multe camere locuite necesită, în timpul iernii, lemne prea multe; pentru facerea curățeniei, țărâna trebuie să răpească prea mult

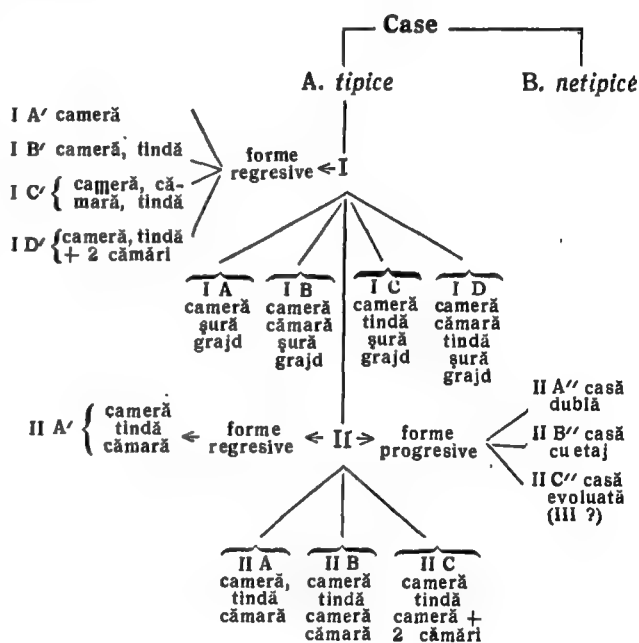
din timpul necesar procurării celor necesare traiului.

La începutul acestei lucrări, am împărțit casele — după cum respectă sau nu în construcție, numărul camerelor și aranjarea lor, dimensiuni, etc., anumite norme — în: tipice și netipice.

Sunt însă unele case, care — prin conformația lor — nu sunt perfect tipice, dar nici nu pot fi socotite ca netipice. Ele sunt forme de tranziție — „forme-abateri” — între aceste două categorii pe de o parte și între cele două tipuri, pe de alta.

În ce constă acest rol de tranziție, vom vedea în cele ce vor urma.

Împărțirea caselor s'a făcut după următoarea schemă:

Formele-abateri. Formele-abateri ale oricărui tip le-am împărțit în: a) regresive și b) progresive.

Cele regresive pot fi socotite ca o treaptă mai joasă, pe scara progresului, decât tipul căruia aparțin.

Cele progresive constituiesc o treaptă mai înaltă decât tipul căruia aparțin.

Ambele se supun anumitor reguli mai puțin decât cele complet tipice și mai mult decât cele netipice.

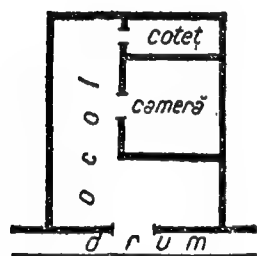
Formele-abateri ale tipului I. Dacă progresul pe scara civilizației a cauzat desprinderea culturilor de locuință, dând astfel naștere celui de al

doilea tip, lipsa condițiilor elementare de civilizație a impus absența acestora.

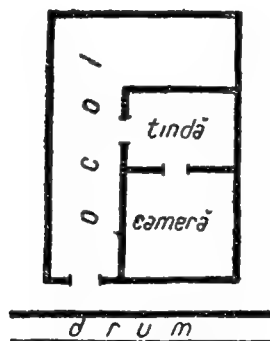
De asemenea, aceia a căror profesiune nu necesită grajdul în compunerea casei (tăietori de lemne, lucrători la fabrică, etc.) și-au construit case asemenea celor de tipul I, dar fără celturi. Așa s'a întâmplat mai ales spre Plaiul Moldovei, unde majoritatea bărbaților sunt lucrători la fabrica din Valea-Mare.

O altă cauză, căreia se datorește în mare măsură acest fel de casă, este și lipsa de mijloace materiale. Când aceste cauze își dau mâna, rezul-

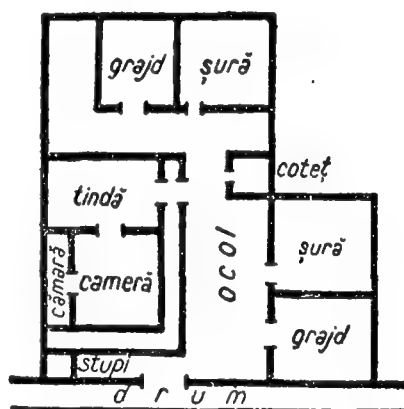
luat locul vreun coteț sau grăjduleț, însă fără șură și de dimensiuni reduse. Grajdul acesta poate fi în rând cu casele (ex. casa Nr. 148), în spatele tindei (casa 160) sau altfel. (În privința poziției grajdului la acest fel de casă nu există nici o regulă). Alte ori nici nu există (casele 156, 157). Când numărul membrilor familiei e ceva mai mare, iar lipsa de mijloace materiale nu îngăduie construcția unei case mai încăpătoare, atunci se mai adaugă o cămară. Aceasta este mai totdeauna în spatele casei, lungimea tindei fiind cât a camerei, plus a cămării. Rareori e la tindă (ca

IA. Gospodăria 60.
(Calistru Adam)

IB. Gospodăria 248.
(Ion Luca)

IC. Gospodăria 393.
(Domitian Sângerzan)

3. Formele abateri ale tipului I.

tatul e. cu ușoare excepții, o casă degenerată — așa zice. Exemplele nu sunt prea puține. Astfel: la capătul dinspre Valea-Mare al satului Șanț (pe malul drept al Someșului), pe Cobășel în sus și la capătul dinspre Rodna al Șanțului.

Casele ce se abat dela tipul I sunt numai de formă regresivă și sunt compuse din: a) cameră; b) cameră, tindă; c) cameră, tindă, cămară; d) cameră, tindă și 2 cămări.

Casele cu o singură cameră, sunt exemple de sărăcie lucie, în ceea ce ne privește. Numărul lor este mic. Uneori au alături câte un coteț (casa Nr. 60), alteori nimic (139 C.).

A doua formă — cameră și tindă — ne arată vădit legătura ei cu tipul I. Dispoziția încăperilor a rămas aceeași ca și mai înainte de a se despărți de celturi, cărora — în acest caz — le-a

la casa Nr. 357). Cămara nu are decât o ușă care dă în cameră.

Un alt caz e atunci când în afară de cameră și tindă, casa are două cămări: una în dreptul camerei, cealaltă în dreptul tindei (casa 381). Aceasta, însă, mai rar.

În toate aceste cazuri tindă e ceva mai lată. Ea e aproape de mărimea unei camere (a acestei forme de casă).

Formele de casă descrise mai sus, sunt caracteristice Țiganilor, locuitori ai comunei Șanț. Puține aparțin Românilor săraci.

În ceea ce privește numărul caselor, acesta reprezintă un procent de 26,07% din casele acestei comune. Acesta — împreună cu altele expuse mai sus — constituiesc motive serioase, care să fi determinat cercetarea lor aparte.

E interesant de observat în tabloul de mai jos că cel mai mare număr de case îl constituie acelea formate din cameră și tindă, cel mai obișnuit fel dintre toate aceste patru; numărul lor mare e un motiv în plus ca aceasta să fie socotit ca o primă formă, care a derivat din cea fundamentală a tipului I.

Formele-abateri ale tipului I (regresive)					
(1)	Cameră (2)	Cameră tindă (3)	Cameră tindă cămară (4)	Cameră tindă + 2 căm. (5)	Total (6)
Sat. Șanț	4	92	15	4	115
Căt. Valea-Mare .	—	7	—	—	7
Com. Șanț	4	99	15	4	122

Formele-abateri ale tipului II. Dacă formele tipului I se datoresc nu numai neparticipării lor la progresul săvârșit prin trecerea unora din ele la tipul II, ci chiar regresului lor determinat de cauzele analizate mai sus, formele-abateri ale tipului II se datoresc în special continuei tendințe de progres și inovație în materie de construcție a casei, mai ales. Lupta ce se dă între aceste două tipuri — deoparte — și celelalte neîncadrate în vreun tip, este suportată în mod inegal de aceste tipuri. Pe când primul suportă puțin, micșorarea numărului caselor lui datorându-se mai cu seamă luptei dintre cele două tipuri, din care câștigă secundul și care continuă scădere e contrabalansată de anumite cauze ce favorizează construcția acestui fel de case, însă reușind numai să micșoreze numărul caselor care trec la celălalt tip — cel de al doilea este direct angajat în această luptă. Factorii care întrețin lupta dintre primul tip și derivatele sale (sărăcia ș. a.) sunt mai puternici decât ceilalți (inovație, gust, etc.), care dau imbold luptei dintre tipul II și derivatele (formele-abateri) lui. Dar pe când primii sunt staționari, ceilalți sunt în plină creștere. Ne așteptăm deci, ca într'un viitor nu prea depărtat, formele noi, evolute, să progreseze în dauna numerică a celor vechi. Aceasta, în mod normal.

Singura formă regresivă o constituie casa compusă din cameră, tindă și cămară. Felul acesta de casă e asemenea celui mai simplu din acest tip,

numai că ultima cameră și-a redus dimensiunile și rolul dela camera de locuit la cămara de păstrat alimentele, precum și unele unelte puțin voluminoase.

Superioritatea acestui tip de casă, deci, se poate socoti și după sărăcia în ceea ce privește numărul formelor sale regresive, precum și — așa cum vom vedea mai jos — bogăția în forme progresive.

Ca forme progresive, avem:

a) „Casa dublă” este o locuință de tipul II, a cărei tindă e împărțită în două printr'un perete longitudinal. Pentru aceasta, se înțelege că dimensiunile casei sunt ceva mai mari ca a celeia obișnuite. Ea înnumără, de obicei, de o parte și de alta a peretului despărțitor câte o cameră, tindă și cămară. E locuită mai totdeauna de două familii.

b) O treaptă mai sus o constituie „casa cu etaj”. În majoritatea cazurilor „parterul” este rezultat din necesitatea de a nivela terenul mai înalt spre fundul curții decât în față (ex. casa Nr. 25). Singura casă într'adevăr cu etaj, deci cu parterul complet, e a lui Petre Filipoi (Nr. 192—193) ¹⁾.

Acest fel de casă e socotit de asemeni ca o formă derivată din tipul II, încât atât aranjamentul cât și numărul camerelor e asemenea acestui tip, atât la parter cât și la etaj. Exemplu tipic e casa 192—193 pomenită mai sus, al cărui parter e format din 2 camere și 2 cămări (la fiecare cameră câte o cămară), despărțite prin tindă. Etajul, la fel. La celelalte case „cu etaj”, parterul e format numai dintr'o cameră, cămară și tindă, așa încât aceste case par cu etaj numai atunci când sunt privite din față (de pe drum).

c) În fine, ultima sub-categorie ce se desprinde din tipul II, prezintă aceleași caractere; ea dovedește, însă, un real progres în arta construirii caselor. Acestea sunt înalte, camerele voluminoase, ferestrele mari, târnațul în curte și spate, curtea mare, celturile la fel. Casa prezintă numeroase înfloriri pe la streășină, și târnaț. În ceea ce privește numărul camerelor și așezarea lor, deosebirea între casa aceasta și cea de tipul din care derivă, e prea mică. Uneori una sau ambele cămări sunt prefăcute în camere de dormit sau de lucru, pre-

¹⁾ D. I. Simionescu, vorbind de tipurile de casă din vechiul regat, spune:

„Cele mai multe case sunt simple cu un rând (cu un etaj n. n.). Prin Oltenia, mai ales, sunt case cu două rânduri; cel de jos e un beciu sau magazie pentru unelte. O scară duce la odăile de sus”. (I. Simionescu: „Tipurile de casă din vechiul Regat” rev. „V. Adamachi”, vol. IX, Nr. I, 1922).

Cercetări proprii la contactul dintre munți și zona subcarpatică a Buzăului a dus la constatarea — în număr mai mic — a acelorași „case cu etaj”.

Se adevărește, deci, că această formă de casă nu e specifică meleagurilor Șanțului, ci e determinată de relieful.

Fig. 1. — Casă de tipul I (abateri). Se observă „culturile” în curte.

Fig. 2. — Casă de tipul I abateri. Alături de casă e grajdul (fără șură). E interesant felul rudimentar în care e construită (încheeturile grinzilor).

Fig. 3. — Interiorul casei de tipul I. Fotografia reprezintă o parte din șură. În dreapta grajdul, în stânga camera de locuit.

Fig. 4. — Casă de tipul II cu 2 camere, tinda și 2 camări (cea din față e prefăcută în cameră de dormit). Se remarcă un exterior îngrijit. Casa e așezată pe „drumul țării”.

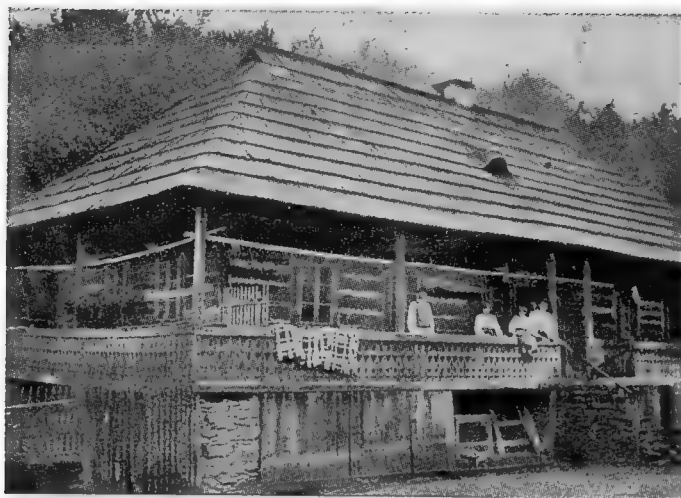

Fig. 5. — Casă „nevăcăluită” de tipul II. Se observă progres în dimensiuni.

Fig. 6. — Casă cu foișor.

Fig. 7. — Tip de casă „dublă” — ca de obicei — cu fața la drum.

Fig. 8. — Casă „dublă”, cu fața în curte. Pe pereți se văd cruci albe (casa e văruiată cu albastru deschis).

Fig. 9. — Tip de „casă cu etaj”, asupra căreia se observă influența cosmologicului. (*Parterre*-ul este reeșit din nevoia de a nivela terenul).

Fig. 11. — Casă de tipul II evoluat, care tinde spre crearea celui de al treilea tip. Se vede bine progresul realizat atât în ceea ce privește forma, cât și dimensiunile, estetica etc.

Fig. 10. — Tip de casă cu etaj (singura casă de acest tip cu *parterre*-ul complet).

Fig. 12. — Model de casă netipică. „Boldă” evrească de pe drumul țării. Nu numai că nu are nimic șanțenesc în aspectul ei, dar nici măcar ceva țărănesc.

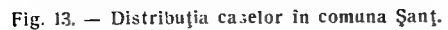
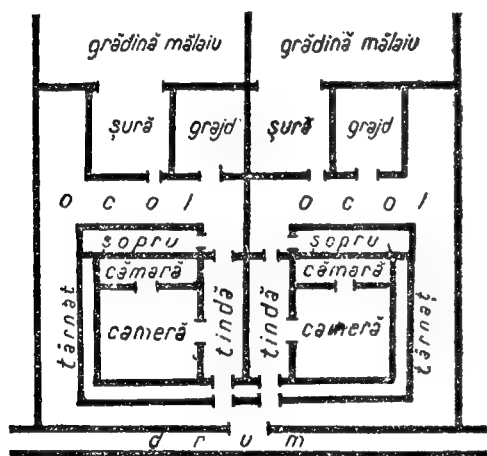

Fig. 13. — Distribuția cazelor în comuna Șanț.

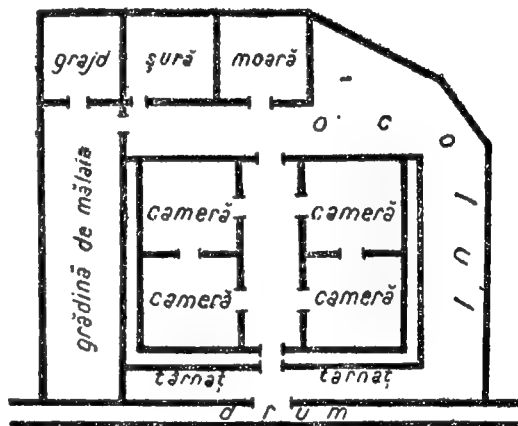
zentând dimensiuni mai mari decât ale unei cămări obișnuite.

Tendința spre progres a acestui fel de casă se reflectă uneori nu numai în împodobirea ei, ci și în alte elemente, care interesează direct și în mai mare măsură studiul de față, ca: dimensiuni,²⁾ numărul camerelor, materialul și felul de construcție ș. a. Înmulțirea numărului acestor case, precum și o mai mare precizare a acestor factori, ar putea da naștere — așa cum pare că se va întâmpla — unui al treilea tip de casă, pe care l-am numi tip evoluat.

exemplarele înglobate în această categorie sunt destul de multe. Numărul lor este aproape tot atât de mare cât și acela al caselor ce compun formele-abateri ale tipului I. E interesant de observat că o singură formă regresivă înnumără mai mulți indivizi decât toate cele trei forme progresive. Dintre formele de a doua categorie, cel mai mare număr de case îl are „casa evoluată”. Așa încât acest tablou ne ajută să răspundem la întrebarea: spre ce formă se îndreaptă evoluția tipului II? Nici spre casa dublă, nici spre cea

II A. Gospodăria 281-2.
(Scribon Cămpan și Ilarion Pătrășcan)

II C. Gospodăria
Octavian Cișsa (Valea Mare)

4. Formele abateri ale tipului II.

În ceea ce privește numărul formelor-abateri ale tipului II și a proporției dintre ele, următorul tablou ne arată că:

Formele-abateri ale tipului II					
(1)	Regresiv	Progresiv			Total
	Camera tindă cămară	Casă dublă	Casă cu etaj	Casă evoluată	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Sat. Șanț	66	12	4	17	99
Căt. Valea-Mare .	1	3	—	4	8
Com. Șanț	67	15	4	21	107
	14,31 %	8,55 %			22,86 %

„cu etaj”, ci spre felul de casă pe care l-am numit „evoluat”.

Numărul lor — și tendința lui de a se mări — dovedesc, între altele, că într-adevăr se tinde către crearea unui nou tip de casă.

B. Case netipice. A doua mare grupă o formează casele la care, în complexul de factori care dau naștere tipului (formă, dimensiuni, poziție, etc.), nu se observă nicio regulă. Aceasta se datorește cauzelor (ocupație, gust ș. a.), care prin însăși natura lor fac ca urmările lor — în ceea ce ne privește — să fie variate dela caz la caz.

Acestea sunt situate mai mult pe drumul țării, atât în centrul satului Șanț cât și a cătunului

²⁾ Într'un sat de tip răsfrat (Ion Conea: „Geografia satului românesc”, extras din „Sociologia Românească”, Nr. 2—3, 1937), în care deci, casele sunt așezate la oarecare distanță unele de altele, variația dimensiunilor — și cu acestea a numărului camerelor, poziției ș. a. — e explicabilă.

Valea-Mare. Numărul camerelor, de obicei, e mai mare de cinci. În aranjamentul lor nu există — de altfel, ca și în celelalte puncte de vedere — nici o normă.

Mai toate sunt locuite — așa cum e și natural — de străini, în special evrei.

În ceea ce privește numărul lor, sunt așa de puține, încât pot fi comparate cu una din formele unuia din cele două tipuri.

Numărul lor mic, precum și faptul că nu pot fi încadrate în niciun tip, fac să scadă din importanța lor.

E interesant de observat că *locuințele Românilor* se deosebesc de ale *Țigănilor* și ale *Evreilor*.

În privința numărului, firește că cele mai multe sunt ale Românilor; urmează ale Țigănilor și apoi ale Evreilor.

Casele țigănești sunt grupate în două părți: pe valea pârâului Cobășel și la capătul satului spre Valea-Mare (pe malul drept al Someșului). Puține, la capătul din spre Rodna.

Desigur, nu e vorba de un tip de casă țigănesc. Totuși, acestea au anumite caractere comune, ceea ce le deosebește de ale Românilor. Casele țigănești sunt scunde. Mai toate fac parte din formele de regresivitate ale tipului I. Ele sunt formate, mai adesea din cameră și tindă, sau chiar numai cameră. Câteva aparțin tipului II. De cele mai multe ori nu au târnaț, ci prispă, sau — cel mai frecvent caz — nici prispă, nici târnaț. Uneori sunt nepodite sau podite parțial (numai camera sau numai tinda) și au ferestre mici. Curte mică, uneori aproape inexistentă (spre Valea-Mare). Nici nu poate fi vorba de poartă românească; de multe ori nu au de niciun fel și — desigur — nici gard. Grajduri, mai niciodată. Uneori, cotețe mici și puține. Alteori, singurul animal care-l au îl adăpostesc în vreo cameră. Cu păsările rezolvă problema mai ușor: când nu au coteț, le culcă în tindă, în vreo cutie mai mare (probabil că acest „coteț” îl țin în tindă pentru a nu fi furat noaptea), care rămâne acolo și în timpul zilei. E lucru rar când au câte un petec de grădină în spatele casei.

Locuințele țigănești au caracteristic: sărăcia și neîngrijirea într'un grad destul de înalt.

Mult mai puțin poate fi vorba de o locuință evreească. Dacă cele țigănești fac parte din formele derivate ale tipului I, deci sunt întrucâtva tipice, cele evreești sunt — aproape fără excepție — netipice. E și natural să fie așa, deoarece

Evreii constituiesc neamul cel mai neasimilabil. Casele lor sunt, deci, tot atât de străine de cele românești, după cum ei înșiși sunt străini de noi.

Evreii nu au case construite de ei, aici. Casele lor sunt cumpărate sau numai închiriate dela Români. Oricum ar fi, casele lor sunt tot netipice, pentru că ei cumpără numai acele case care convin ocupației lor (comerțul) — care case sunt netipice, iar dacă nu, adaugă la acestea alte camere sau despart pe cele existente în așa fel încât dispărească casa avea tipic. Casele lor au între 4 și 8 camere.

Au gospodării bogate și îngrijite. De obicei nu au culturi, nici cai sau sanie, de altfel ca și Țigăanii. Au însă șopruri, cotețe, etc. Munca „grădinii” cu mălaiu o execută Românii, pentru care ei primesc plată.

Concluzii. Există în comuna Șanț 2 tipuri de casă: unul vechiu, a cărui primă caracteristică e că locuința face corp comun cu celturile și altul nou, la care locuința e despărțită de celturi. Înăuntrul fiecărui tip se disting mai multe forme.

Nu toate casele din această comună pot fi încadrate în aceste două tipuri. Anumite condițiuni independente de om sau dependente de el au făcut ca ele să se abată dela unele reguli, pe care tradiția le păstra fidel. Astfel au luat naștere formele-abateri regresive și progresive. Primele marchează un stadiu mai înapoiat decât tipul respectiv; celelalte o fază mai înaintată. Ambele constituiesc, totodată, forme de tranziție între tipuri. Cel puțin numărul exemplarelor care intră în aceste forme — așa precum ne dovedește tabloul de mai jos — le dă o importanță, pe care un studiu mai amănunțit n-o poate neglija.

(1)	Tip I (2)	Abateri tip I (3)	Tip II (4)	Abateri tip II (5)	Total tipice (6)	Total netipice (7)	Total (8)
Satul Șanț	81	115	117	99	412	21	433
Căt. Valea-Mare	4	7	11	8	30	5	35
Com. Șanț	85	122	128	107	442	26	468

Între aceste tipuri de casă se duce o luptă interesantă, cauzată, mai ales, de tendințele de înaintare pe scara civilizației, a căror urmărire sunt diminuate de anumite piedici, cu efect pronunțat îndeosebi asupra tipului I.

În fine, un capitol aparte îl formează casele netipice. Numărul lor e mic ca și interesul cel prezintă.

După această sumară expunere a punctelor principale ale acestui studiu, se impun următoarele concluzii:

1. În studiul civilizației locuitorilor acestei comune, casa marcă — alături de ceilalți indici de civilizație — un grad relativ înaintat. E deajuns să știm că aici există (afară de locuință) un tip de culturi — lucru pe care-l întâlnim rar în alte părți — pentru a ne da seama dela început de stadiul în care se află civilizația acestor locuitori.

2. Această civilizație e în plin progres. Faptul acesta se oglindește fidel în evoluția casei. Am văzut că din tipul I s'a deslipit al II-lea, desprindere cauzată de necesitățile impuse de progresul general al tuturor factorilor civilizației, cu care casa trebuia să fie în pas. Din acest tip se tinde la crearea unui al III-lea.

3. În ceea ce privește evoluția casei, e de făcut o constatare: aceasta a evoluat în cadrul specificului regiunii. Nici o influență din afară n'am observat să fi înlăturat-o de pe linia trasă de evoluția ei normală. Într'adevăr, ce poate fi mai clar decât cele trei tipuri, cu derivatele lor — după cum s'a observat, cred, în cursul lucrării — de asemeni clare?

4. Ca o urmare a acestui fapt: într'un stadiu de civilizație înaintat, tipurile de casă nu numai că se înmulțesc — ceea ce e și natural, — dar se amestecă, dând naștere uneori unui haos (am spune) de forme. Cu toată înmulțirea tipurilor de casă, totuși acestea se descifrează relativ ușor.

Cele ce urmează întru completarea studiului

casei în comuna Șanț, vor întări aceste concluzii cu altele noi, care vor avea — în plus — valoarea lor aparte.

Nu sunt socotite printre cele 468 case ale comunei Șanț, locuințele lucrătorilor fabricii de cherestea din Valea-Mare. Acestea fac parte din corpul fabricii.

Ele nu se integrează în nici unul din tipurile cercețate mai sus. Pentrucă ar putea constitui o specie aparte de case netipice, nu le-am descris la rând cu celelalte case netipice, de care se deosebesc din anumite puncte de vedere, ci am preferat să le înfățișăm aparte. De altfel, interesul ce-l prezintă aceste case pentru lucrarea de față este redus.

Din totalul de 22 locuințe, 18 sunt cu câte o cameră, iar 4 cu câte 2 camere.

Cu câte o cameră						Cu câte 2 camere			Total locuințe
Cu 1 lucr.	Cu 2 lucr.	Cu 3 lucr.	Cu 4 lucr.	Cu 5 lucr.	Cu 7 lucr.	Cu 3 lucr.	Cu 4 lucr.	Cu 8 lucr.	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1	5	5	2	4	1	2	1	1	18
numărul lucrătorilor									
1	10	15	8	20	7	6	4	8	71
									18
									89

Aceste camere sunt locuite de 89 lucrători ⁴⁾

I. PETRESCU-BURLOIU

JIȚURILE UNEI BISERICI DIN ȚARA MOȚILOR, MIJLOC DE A SURPRINDE IERARHIA DIN SAT¹⁾

O întâmplare a dat la iveală câteva fapte semnificative de ierarhizare socială, în cătunul Guești, al comunei Vidra. Trebuia reparată biserica. Cu această ocazie, urmau a fi făcute din nou toate jițurile. Pe când repararea bisericii cădea în sarcina consiliului parohial, jițurile urmau să rămână în a proprietarilor. Când să se treacă la fapte, iată dificultatea. Proprietarii răsăriseră

ca din senin prea numeroși. Astfel, una și aceeași persoană avea mai multe jițuri și încerca să le vândă. Alți patru frați, din două mame — legitimă și nelegitimă, recunoscută și ea mai târziu — pretindeau toți dreptul la același jiț; discuții între mamă și fiică: eu am dela mamă, tu ești noră, caută-l după măta. Alt jiț era pretins de nu mai puțin de 14 persoane.

⁴⁾ După statistica Echipei Regale Șanț 1936.

¹⁾ Din lucrările campaniei 1937 a Echipei Regale studențești Vidra.

O revizuire, față de această situație se impunea. Este ușor de înțeles însă, că fiecare va lupta din răspuțeri să nu piardă dreptul la jiț. Lupta aceasta, de a păstra un grad, cu semnificația lui la sat, prin stăpânirea unui jiț, a fost chestie de viață și de moarte. Iată, de pildă, întâmplări chiar stranii: în comuna Vidra, frământările pe această temă nu numai că au fost mari și de lungă durată, ci s'a ajuns la admonestarea preotului; s'au născut procese — dintre care unul a ajuns până la Casației!

Problema odată pusă, trebuia soluționată chiar cu ajutorul poporului. „Văzându-mă în situația aceasta, ne spune preotul D. Ciurea, ce să fac? Stai că fac regulament! Mă gândii să iau jițurile dela toți, dar îmi săreau toți în cap. Am adunat toate neamurile ca să-și deie fiecare toate plângerile. După ce am fost în posesia materialului de plângere, am convocat consiliul și adunarea poporului. O, dar am lucrat cu arbore genealogic. Așa am făcut. Să vezi cum i-am determinat la fiecare pe bază de genealogie jițul! Am adus aci martori din cei mai bătrâni. Să vezi cum am procedat: i-am chemat sub prestare de jurământ să facă declarații. Apoi, pă tablă lucram cu ei; cu cretă albă și cretă albastră. Cu alb însemnam femeile, cu albastru, bărbații. Să vezi, am găsit multe cazuri ciudate: apăi pe mine, zicea, m'o băgat soacra în jiț; moștenitorul de drept spunea că a băgat-o de prietenie, dar nu că a avut dreptul. Când lucram la tablă, vine una plângând, că are drept la jiț.

— Mă ai drept?

— Am!

Când luam epitrahilul la gât și-i puneam crucea în față, abdică, zicea că i-au spus alții. Și în strană mergeau. Dădeau pe cantor afară, că au dreptul la jiț, de cânta cantorul în mijlocul bisericii! Dar de acolo i-am dat afară”.

Regulamentul, deși alcătuit în colaborare cu poporul, neîndoios că el este un refugiu dibaci al preotului. Căci, întâi de toate, el închide din voința legitimă a lui, în vederea stabilirii unor norme pentru viitor. Așa că nu atât regulamentul în sine, cât mai ales poziția stăpânitorilor jițurilor, cu ocazia discutării lui, oferă minunate piese pentru concluziile ce vor urma. Principiul de bază la întocmirea regulamentului, este: jițurile nu se pot moșteni decât în linie directă bărbătească sau femeiască. În felul acesta, — după ce principiul fusese admis și votat de popor, au rămas multe jițuri libere, care s'au vân-

dut prin licitație (unul a ajuns la 1.500 lei!), realizându-se peste 4.000 lei.

Regulamentul are și alte părți interesante, noi însă, pentru concluzia urmărită, ne mulțumim doar cu transcrierea unora din ele aci.

1. „Jițurile se pot obține, fiind vândute de organele parohiale, prin licitație publică, despre care se va dresa cuvenitul proces-verbal, ce va rămâne în arhiva bisericii. a) Judecatul cel pe care va rămâne licitația, nu poate fi om cu purtări neloiale față de biserică, care să fi fost pedepsit de un for judecătoresc, pentru o crimă penală; b) care ar trăi în concubinaj; c) care ar avea copii neieșiți la vârstă și i-ar ține departe de împlinirea tainelor bisericesti, în mod voit sau obligație materială față de biserică.

2. Jițul obținut, se poate lăsa moștenire, din tată în fiu, și în general, numai în linie dreaptă de înrudire, avându-se în vedere înrudirea de sânge cu aceia, că dacă unul dintre urmași s'a făcut vinovat de unul din cazurile prevăzute la punctul I, sau a, b, c, d, vor urma a fi tratați întocmai, adică își pierde, față de biserică dreptul de moștenitor și, în cazul că ar fi unicul la părinți (urmaș), antecesorii se consideră ca rămași, fără urmași; jițul urmând a se vinde după expirarea dreptului lor prin licitație publică.

3. Se consideră ca moștenitori ai jițului, cu drept de apel egal, toți copii născuți din aceeași părinți, care au deținut în Sf. Biserică, în modul următor:

a) Jițul după tată nu va putea fi moștenit decât în linie directă, avându-se în vedere sexul, adică jițul tatălui se va moșteni în mod egal și de drept de toți copiii de sex bărbătesc, excluzându-se fetele. Iar când unul din tinerii urmași vor contraveni celor prevăzute la part. I, își pierde dreptul de moștenire numai pentru sine și urmașii lui, ce se vor naște, după ce părinții sau părintele și-au pierdut acest drept, considerându-se cei moștenitori de drept numai cei născuți anterior pierderii dreptului;

b) Jițul după mamă, nu poate fi moștenit decât ca mai sus, de fiică, sau de partea femeiască, înrudită în linie directă, cu aceleași condițiuni ca mai sus.

4. Nimeni, având jiț în biserică, nu-l poate vinde sau dăru, în afară de prevederile de mai sus, acest drept fiind rezervat exclusiv bisericii;

a) De asemenea nu pot fi cedate jițurile de către unchi la nepoți sau de către mătușe la ne-

poate, și în cazul când antecesorii vor avea moștenitori, jițul revine de drept bisericii, care îl va vinde prin licitație.

5. Fiul nu poate moșteni jițul după ambii părinți, adică tata și mama, ci numai ca fel cei îndreptățiți după sex, de asemenea nu poate moșteni fiica, trecând peste drepturile de sex, și aceasta când sunt copii de un singur sex:

a) Se face excepție atunci când părinții moștenitori de un singur sex și anume: fiul sau fiica care va susține pe acest fel de părinți în vremea bătrâneții lor, purtându-le de grijă, are dreptul a moșteni jițul părintelui de sex contrariu, pentru soția sau soțul său”.

Cele petrecute în Guești, ridică stăruitor problema ierarhizării sociale a satului. Satul, într'adevăr, are categoriile sale de oameni, bine deosebite: a fruntașilor (cu toate nuanțele: în sens de cel mai bogat, în sens de coborîtor din o familie stimată, în sens de cuvios, ș. a.), a mijlocașilor, a săracilor; în unele locuri este și cea a veneticilor, a coloniștilor. În viața orașelor, distincția între categoriile sociale este ușor de făcut. La sat, prin însăși faptul că toată viața de acolo este prinsă și dominată de directivele urbane, avem impresia că e vorba de o nivelare socială destul de avansată. În realitate, nu este așa. E drept că nu poți vorbi în sate de categorii sociale cu nuanțe așa de precizate, dar sunt totuși ierarhizări cu legi imuabile, justificate.

În sat, de pildă, o prăbușire a fruntașului, de parte de a prilejui bucurie ca la oraș, în asemenea cazuri, ar fi un moment de panică, de desorientare. În viața socială sătească, persistă încă: conștiința superiorității individuale și recunoașterea acestei superiorități de către obște. De aceea, după cum văzurăm, țărani din Guești stăteau — *fiindcă aveau drepturi necontestate de nimeni — în strană*, „de cânta cantorul în mijlocul bisericii”. Și pentru aceasta, *nu se supăra nici cantorul și nici nu se auzea murmurul poporului*.

Ceea ce înseamnă că încercarea preotului de a pune ordine în chestia jițurilor a dat peste o ierarhizare în viața socială puternică, asupra căreia, în genere s'ar cade să se insiste mai mult. Și această încercare a însemnat o perturbare în rosturile oamenilor. Fiindcă, acela care nu numai a adâncit viața satului nostru, dar a răușit să se lase prins în angrenajul aspirațiilor și sentimentelor ei, știe că pe lângă capul familiei, până și copilul nevârșnic, mâine moștenitor, simte o mândrie deosebită, știind că ai săi au drept undeva, în cazul de față, în biserică, în raport cu vecinul său, care are totdeauna loc întâmplător în locașul Domnului.

Cât nu exprimă și această expresie, care se mai aude, ici, colo, cu tot consimțământul dat al poporului: *îmi luă popa jițul!*

FLOREA FLORESCU

„POCĂIȚII” DELA GHINDENI-DOLJ

Satul este așezat la 15 km de Municipiul Craiova; odinioară era înconjurat de păduri, azi mai rămânând pădurea Lumașu, fostă proprietate a Banului Mărăcine, ce-l mărginește în partea de Nord-Est.

Existența sa este afirmată încă din anul 1480, când îl găsim *clăcaș* pe moșia mănăstirii Bistrița-Vâlcea.

Starea de clăcaș, a fost schimbată în stare de proprietar deplin, de abia prin legile de improprietărire dela 1864, 1879, 1889, 1895, 1921, însă, numai pentru o parte de cetățeni, restul rămânând

perpetuu colon, clăcaș, muncitor cu ziua, pe moșiile boierești. Reținem această situație de fapt și de drept.

Vieța religioasă. Biserica este clădită de paharnicul Kinezu și, este așezată în mijlocul satului, ceea ce ne arată că, zidirea s'a făcut în timpuri mai apropiate.

Majoritatea locuitorilor sunt creștini ortodoksi. Dar, din starea de robie, pe care am arătat-o, s'a ivit, după războiu, secta „pocăiților”, după cum o numesc aderenții, în număr de circa 40. Am vă-

zut, în ziua de Duminică, 17 Octombrie 1937, cum treceau pe la ora 14, bărbați, femei, copii, spre casa „fratelui Alexandru”, spre a se ruga. Au părăsit biserica, pe care o privesc ca o sarcină, povară; ca atare inutilă. Fiecare posedă Evanghelia, tipărită de Societatea Anglicană, cu pasagii subliniate. Îți răspunde după ea. Întrebat Marin Ciupitu, de ce nu se închină la „Icoane”, mi-a răspuns cu un pasaj din Evanghelia: „Să nu te închini la icoane”. I-am spus, că aceste cuvinte se referă la închinarea la „Idoli”, și în tot cazul este o traducere greșită. Mintea lui este copleșită de această Evanghelia, pare fanatic, cu slabe speranțe de îndreptare, argumentul credinței strămoșilor săi, neavând niciun efect. De asemenea, i-am zis să se ducă la biserică, care ne-a ajutat și ne ajută. Mi-a răspuns tot cu un text din Evanghelia: „Unde vor fi adunați doi sau mai mulți în numele meu, acolo este biserica voastră”.

Explică părăsirea ortodoxismului, că numai așa au putut să se lepede: de înjurături, furt, bătaie, beție, etc. Dacă ar fi ortodox, n'ar putea ca în același timp să fie și ortodox și fără să înjure, fure, etc. Această transformare de credință rituală, a avut puterea să-l îndepărteze și să-i îndepărteze dela faptele arătate.

Ca orice iubitori de idei, de credință, pocăiții luptă să facă prozeliti, ucenici, se dedau la acte de teroare în cercul lor, asupra rudelor. Există un proces la Tribunalul Dolj, secția IV, prin care sunt dați judecății, că au ars „icoanele” în stradă, deci, în fața lumii. Am văzut inculpații: tineri cu figuri blânde, slabi, supti la față, femei palide, bătrâni cu privirile în pământ.

Ca inițiere, Marin Ciupitu, a frecventat casele din Craiova, și după aceea a spus ce a văzut și de aci, întinderea acestei idei, susținută și de agenți, care-i frecventează.

În general, toți sunt oameni săraci, și un cetățean, mi-a comunicat că a fost un timp, când aproape întreg satul era să treacă la această formă a credinței. Întrebat să explice aceasta, mi-a spus că din cauza taxelor de cununie, botez, morți, lumanări, etc.

Dacă ei explică această transformare în modul arătat, subsemnatul am și altă părere:

a) Starea de colon, clăcaș, prin perpetuitatea sa, a avut nenorocirea de a degrada judecata omului. De pildă, legiuitorul, prin legea pentru organizarea agriculturii, din 22 Martie 1937, a reglementat muncile agricole, determinând plata zilei de lucru, făcută pe moșia boierească. Cu toate că

există această lege, cu toate că s'a dat o decizie de Camera de Agricultură Dolj, semnată de delegatul proprietarilor și al sătenilor, totuși ei au declarat că, proprietarul nu va respecta legea, pe simplul motiv, că dacă refuză munca, va da locurile la alți oameni, care, din cauza înmulțirilor, sunt nevoiți să primească oricum, numai să aibă ce munci. Orice documentare, că această părere nu poate sta în picioare, de oarece însuși proprietarul a consimțit la modul de plată a muncilor, este în zădar.

Le-am propus o asociație, un sindicat, au spus: bună și asta, dar la noi nu merge. Consider aceste judecăți ca o deviere, de oarece, s'a luptat pentru această lege, s'a promulgat și acum să n'ai încredere, fără cel puțin să fi încercat aplicarea ei.

Contrariu părerii anticilor, natura nu cunoaște starea de clăcaș, robie, ci starea de luptător, stăpân, fie cât de mică proprietate, stare ce singură poate înfrânge obstacolele vieții.

În satul Ghindeni, oamenii fiind mereu *clăcași*, pe moșiile altuia, și-au pierdut judecata de independență, dar mai cu seamă judecata de a fi capabili să lupte singuri sau cu familiile și cetele lor. Ținuți mereu sub aceeași presiune, munca din zori până în noapte, nicio zi liberă de gândire, de mergere la biserică, așa cum făceau moșnenii în satele moșnenești. Că, este așa, avem dovada că Duminică, zi de odihnă, era zi de „curățat” moșia;

b) Din această stare, nici procese (judecăți), n'au avut, în trecut, care oricât s'ar spune, deschid mintea; acte de comerț n'au îndeplinit, constituiri de cete n'au avut, în sfârșit, orice manifestare de activitate socială le-a fost interzisă;

c) Spre a înțelege mai bine această viață, ne servim de *metoda comparativă* și arătam cum se prezintă *vieța religioasă într'un sat moșnenesc*. Să luăm satul cel mai apropiat Coșovenii-de-Jos.

În acest sat, nu există nicio sectă religioasă, nu s'au arătat nemulțumiri contra schimbării calendarului, toți locuitorii sunt creștini ortodoksi; deci, o superioritate în păstrarea credinței strămoșești, întărită de starea lor de oameni liberi.

Biserica este clădită de moșneni, pe câtă vreme biserica din Ghindeni, este clădită de proprietar, deci o mai mare răspundere, grija pentru Casa Domnului, pe cât timp în Ghindeni, neluând parte la această construcție, o privesc, ca pe ceva străin de ei; au făcut danii de pământ, cărți religioase, erau dascăli, preoți, cu un cuvânt, întreaga viață a lor era îmbinată de viața religioasă, pe cât

timp aici, se pare că toate aceste manifestări erau absente. Taxele pentru cununii, morți, le privesc ca răsplată pentru muncă, știind că, orice muncă trebuie plătită, pe cât timp, în Ghindeni, după spusele oamenilor, le privesc ca o povară.

Sunt capabili să fie creștini ortodoxi, fără să injure, fure, etc., și pentru aceasta nu este nevoie, să sufere o transformare de credință, așa cum ne explică pocăitul Marin Ciupitu din Ghindeni, că numai prin trecerea la „pocăiți”, s'a lăsat de înjurături, etc.

Sunt vreo câțiva moșneni, care duc adevărata viață creștină ortodoxă. De pildă, locuitorul Ion P. Bărăgan, posedă următoarele cărți religioase: Psaltirea, Biblia, Pe urmele lui Cristos, cărți-rugăciune predate de I. Dumitrescu, jud. Dâmbovița, cărți de rugăciuni primite dela Prodromul din Sf. Munte, cartea Sf. marelui mucenic Gheorghe, cartea de rugăciuni numită „Lumina Sufletului”, cartea celor 24 de vămi și viața Sf. Vasile cel Nou, cartea cu 64 minuni a Maicii Domnului, cartea Vieța Sfinților, cartea Sfârșitul Lumii. Toată această superioritate se datorește vieții lor de oameni liberi, moșneni, care a avut darul să intreție în mod armonios judecata lor. Trebuie să recunoaștem, însă, că, în unele sate de moșneni, cum este Leu-Romanați și Coșovenii de Sus-Dolj, s'au ivit martori de meserie și au o purtare arțăgoasă, pe când în comuna Ghindeni, cu toate că există această sectă, încă n'au apărut acești călcători de jurăminte;

d) Vieța noastră religioasă, presupune o viață economică, mai bună, deci, din cauza și a acestei vieți, se pare că „pocăismul” a prins rădăcini în acest sat. Am văzut o femeie, cu cămașa neagră, în zi de sărbătoare, multe case înghesuite, lipite una de alta, într'o curte 2—3 case și un nămol îngrozitor din cauza prea multor oameni, animale, păsări, care trăiesc în ea.

Pământul este nisipos, nu-i ajută, mulți pela-groși. Nu există bancă populară, cooperativă, asociație țărănească, dispensar. Câtă diferență între acest sat și satul Ișalnița-Dolj! Muncesc mult, așa că Dumineca, „nu le mai arde de biserică”, deci, oameni necăjiți. Totuși, „pocăiții” se întrunesc regulat Dumineca și găsesc astfel timp și pentru

odihna sufletească. Reiese deci, ca munca nu este un factor determinant în părăsirea bisericii.

Demn de reținut, este cazul tânărului, vecin cu pocăitul Marin Ciupitu, care la încercarea acestuia de a propaga credința sa, l-a combătut magistral. Aici, orice idee nouă prinde cu o ușurință de neînchipuit, și am asistat astfel, la revolta din 1907, care s'a încheiat cu 7 cadavre, aduse într'un car dela Cârcea, unde au fost împușcați;

e) După războiu, s'au ivit și *agenți*, unii chiar evrei de prin Basarabia, adevărați microbi de răspândirea boalei. Aici a găsit terenul slab, datorită faptelor expuse, de oarece viața materială și spirituală, n-au mers mână în mână, ci una a schiopătat și alta a alergat.

Concluzie. Ivirea acestui fenomen în viața noastră religioasă, ne inspiră oarecare îngrijorare. Dar, după cum tot noi am creat această îngrijorare, tot noi trebuie s'o înlăturăm. Această îngrijorare o înlăturăm prin însuși faptul că, la circa 600 capi de familie creștini-ortodoxi, sunt de abia vreo 20 „pocăiți”. Să li se satisfacă dorința, ne mai percepându-se nicio taxă pentru ceremonii, lăsând să dea ce vor voi. De altfel, trecutul nostru ne vorbește în acest sens, care nu a cunoscut impunerea taxelor pentru serviciile religioase.

Pentru a scoate acești oameni din toropeala în care sunt, de va fi posibil să li se creieze o cooperativă, o asociație, unde vor fi întrebuințați. În felul acesta vor avea împrejurarea să se manifeste în mod cinstit pentru binele obștesc, așa după cum lupta ei, și va înflori și viața lor economică decăzută, din cauza ocupației de noua formă a credinței „pocăismul”. Prin această ocupație, vor fi sustrași acestor gânduri rele.

Vor fi păstoriți de cele mai bune elemente, înlăturându-se astfel orice critică.

Se va stimula apoi viața economică a întregului sat, se va îngriji de sănătatea locuitorilor și apoi se va implanta viața culturală.

Incurajați și sfătuiți bine, alături de ei, în tot momentul, am încrederea că vor deveni cele mai bune elemente.

V. PETRESCU-CRAIOVA

LA BIVOLARII BASARABENI DELA MARGINEA BUCUREȘTILOR

Dacă iei tramvai-ul 8 și ajungi cu el până în comuna Dudești-Cioplea, la *Monument*, de acolo mai ai de mers cale de încă 45 de minute făcute cu piciorul. Trecând de Pulberărie și de linia ferată de centură, ajungi la niște grădini, la niște vii, — mici, dar bine îngrijite. În dreapta drumului, în spațele grădinilor, până în marginea Popeștilor-Leordeni, sat de Pavlicheni, se întinde *lunca*, o talpă de pământ, cu iarbă mărunță, pe care bivolițele pasc în turme numeroase.

„*Odăi*” și *bivolari*. Pe limba aceasta de luncă, între drum și Dâmbovița care se prelinge soioasă pe sub un mal chel de orice fir de iarbă, sânt „odăile” bivolarilor, povărnite, leproase, lângă cum-pene răschirate, răstignite pe tavanul cerului.

Bivolarii, oameni amăriți, dorm în odăile acestea puturoase, cu capul pe saci de tărâțe, ori pe un putinei de muls. Mizerie și murdărie luci! Bivolarii dorm în două reprize: odată se culcă spre două noaptea, să se scoale în zori, și altă dată, în mijlocul zilei.

Am stat la ei o zi întreagă. Trudă multă, fiindcă bivolița deși nesimțitoare și leneșă, e destul de neastâmpărată și încăpățânată. Până să le așeze paznicul la locul lor pentru muls, până să le mulgă, momindu-le cu un pumn de tărâțe, ia vreme bună. Munca e grea și lungă.

Din vorbă în vorbă, mai de una mai de alta, despre bivolițe și despre stăpânii lor, despre sim-brie și despre alte necazuri, am ajuns să ne împrietenim bine și ei să-mi răspundă fără frică și neîncrederea dela început, la tot ce voiam să știu. Venisem anume să-i cunosc și să aflu de pe unde sânt, ce i-a făcut să vină aci.

Am vorbit cu mulți dintre ei, trecând din odaie în odaie. I-am lăsat să mă suspecteze fiecare pe rând și să se uite temători, aproape mărâind la mine, cel care venisem să le tulbur tihna ceasurilor zilei, unele la fel cu altele. Cu mulți am vor-bit, dar nu i-am ținut minte pe toți și de sigur nici tot ce mi-a spus fiecare din ei.

Câtiva. *Anton*, un vlăjgan voinic, bălan, — de acum doi ani, de când a terminat armata, ca ordonantă la un sublocotenent, aici, în București, n'a mai plecat, că a auzit că pe acolo, prin Basarabia,

pe la Soroca, se moare de foame. Știa să zugrăvească. A crezut că va face ceva cu meseria lui. Dar la București n'a mers. A crezut că la Constanța va putea face ceva, mai ales că acolo avea un prieten, hamal în port, Toma, tot din județul Soroca, din Cuhurești. L-a găsit pe Toma, dar și el o ducea prost, că vieța în port era slabă. Au hotărît să vină amândoi la București. Cum au ajuns bivolari, nici ei nu știu bine. Au fost angajați odată cu alții, o ceată întreagă de oameni, basarabeni de pe la Cetatea Albă unii, alții de prin județul Tighina.

Odată angajați, Anton și Toma au scris repede și cu bucurie la cei de pe acasă. Mirare mare i-a cuprins când drept răspuns la cartea lor poștală, s'au pomenit la vreo două săptămâni cu veri și frați, lihnii de foame. Stăpânul mai n'a avut ce face cu ei, mai s'a gândit că or fi buni la treabă aspră, i-a angajat și pe ei, pe unii la bivolițe, pe alții la nisip.

Grigore, cu voce mlădioasă, moale și caldă, îmi spune: „*Pi mini m'o adus Matei. Ș'o vinit dl m'a hâțânat bini de-acas, dela nevastă și dela copii ș'a m'o adus aiși, la stăpân. M'o hâțânat Matei, ia, dar mai m'o hâțânat și foamea*”. Dacă l-am întrebat de ce a venit tocmai la București, mi-a răspuns: „*Apă! aiși s'o adunat totie cărboavilie și pi la noi niși una nu ma i. Li-o prăpădit seșieta și năcazurile, pi răchiu și pâne*”.

Grigore e un om în vârstă, puținel de statură, fumează țigare după țigare, trage fumul adânc în piept și vorbește rar, rar și fără nicio intonație. El a venit de pe la Paști, cu alți vreo douăzeci de bărbați care sânt la cariera de nisip. E însurat și are două fete. Abia aștepta zăpada, ca să se întoarcă acasă, îi era dor de ai lui. Îi luceau ochii în lacrimi când mi-a spus că i-a scris nevasta de fete și de ie, că s'a făcut puțin „gamai”, că l-a făcut vin...

Matei Alion, a fost informatorul cel mai important, el mi-a vorbit pe 'ndelete și ca un staroste peste ceilalți basarabeni. Erau alții mai în vârstă decât el, adunați roată în juru-mi, dar îl lăsau pe Matei să vorbească. Simțise Matei ce trebuia să știu și îmi vorbea ca și când mi-ar fi dictat ca să scriu.

Mi-a spus că bivolarii domnului Manta sânt basarabeni de pe la Bălți și au venit odată, ceată, de cum s'a topit zăpada, astă primăvară. Cinci din ei au rămas la bivoli, ceilalți la carierele de nisip ale lui Plăvan. Cei dela Patraulea sânt uni dela Cetatea Albă, alții dela Soroca, câțiva dela Hotin. Nădăjduiesc să strângă parale și de iarnă să se întoarcă cu ele acasă.

Simbria e de 700 lei pe lună și de-ale gurii: mălai și lapte. Ce împuținează banii e tutunul. Cât ar fi de ieftin cel mai prost tutun, de mult ce fumează, tot se duc o grămadă de bani în fiecare zi.

Necazurile se țin laț de capul lor.

Acum o lună, o bivoliță a căzut într'un puț, nimeni nu știe cum s'a pătut. N'ar fi fost nimic cazna să o scoată, dacă ar fi scos-o teafără, dar au scos-o moartă, fiindcă se întâmplase să cadă cu capul în māl. Au plătit-o cu bani buni.

Nisiparii au pățit o groaznică nenorocire: un mal s'a surpat și l-a îngropat pe Simeon. Au sărit și bivolarii să-l scoată repede de sub nisip, dar Simeon era de ceară și țeapăn. Au pus mână dela mână, ca să aibă cu ce să-l îngroape.

Ce folos, că dacă strângi două parale cu amar, după ce ai dat pe tutun, pe bivolița răposată în puț și pe capetele lui Simeon — iarna, în sat, amărit și plictisit strici tot câștigul pe rachi. Vii acasă mai necăjit decât ai plecat, mai fără minte decât atunci când ai plecat și-ți iei nevasta și copiii la bătaie — injuri și uiți că ești. Te bagi sub țol și horcăi o zi și-o noapte. Nevastă-ta plânge mai mult de mizerie decât de vânățăi, copiii plâng mai mult de foame decât de cucuie.

Sfătos și expresiv, Matei Alion povestește într-o limbă blajină și din băerile inimei. Barba albă, înroșită de tutunul pipei, și-o respiră cu degetele: „Și Colea al meu scuipe sânge la optsprezece ani cât are, și domnișoru' Mircea, coconul domnului Patraulea, mă 'njură și mă 'mbrânțește, când eu am copii ca el. Intri în pușcărie și isprăvești injurăturile injurând mereu. Cine te aude!?”.

În spatele lui, în jurul lui, basarabeni, bivolari

slinoși, pufăind fumul pipelor, sânt încinși de vorbele spuse de Matei. Se aud șoapte și se înoadă scrâșniri și mârâeli. Dau din cap a dojană, unii suspină, alții se uită în jos. După un timp te privesc toți. Ochii lor parcă au plâns. Dacă i-ai ascultat, te imploră să faci ceva pentru ei. Dacă ai venit în mijlocul lor, dacă i-ai ascultat, ți-ai plecat urechea la atâta suferință, înduioșat cum ești, începi să crezi cu ei, că poți să-i salvezi, să le îmbunătățești vieța. Lucrul acesta îți face penibilă plecarea. Îngăimezi câteva cuvinte de încurajare: „Lasă, au să se îndrepte lucrurile. N'o să fie mereu așa! Chiar au început să se ia măsuri ca să aibă oricare cetățean pâinea zilnic măcar asigurată”. Îi încredințez că se lucrează la aceasta. Că niciunul din ei nu vor mai fi nevoiți să-și lase casa, hătrâni, nevestele, copiii și să plece după un ban tocmai la București. Îndrugi vrute și nevrute, dai mâna cu toți, îi îmbărbătezi, îi bați pe umăr, ți-i apropii, îi ai prieteni, te iubesc și te cinstesc, iar tu dai îndărăt neputincios. Pretextezi că se lasă noaptea — uite-o cum se lasă, neagră ca o bivoliță — și pleci cu capul între umeri fără să te mai uiți înapoi, mic și gol.

Semne. Te-ai uita înapoi când ai fi departe de luncă, în șosea... Ciorile din plopul Pulberăriei, croncănind cu zarvă mare, prevestesc că lucrurile nu s'or întoarce prea grăbit în bine. Ți-e rușine să mai privești odată în urma ta. Ciorile înegresc cerul ca lăcustele și relele pe pământ sânt multe cât și ciorile din plopul Pulberăriei.

Cu semnele acestea bătut, abătut, ajuns la *Monumentul Eroilor* din Cioplea, iei tranvai-ul 8 și te înfunzi în larma Bucureștiului fățarnic, unde nimeni nu știe nimic despre bivolarii din Lunca Dâmboviței, de „odăile” lor jechoase, de perna lor: un putinei, ori un sac de țărâțe, de strigătele lor, cu care îndeamnă bivolițele la adăpat, de podul palmelor scorjite și crăpate ca scoarța copacilor.

„Dă-mi o corespondență!”.

Cu fiecare stație, uiți câte puțin ochii plânși, injurăturile ostenite, suspinele înfundate.

ȘTEFAN POPESCU

IZVOARELE DE INFORMAȚIE STATISTICĂ ASUPRA REALITĂȚII ROMÂNEȘTI

Un inventar, ce să consemneze izvoarele unde se găsesc datele necesare pentru lămurirea problemelor unei colectivități poate fi de mare utilitate. El face cu puțință documentarea completă și raționalizarea muncii, scutindu-i pe cercetători de cheltuiala de timp a căutatului izvoarelor de documentare.

Dăm aci un astfel de inventar al izvoarelor de informație statistică asupra realității românești.

Datorită timpului scurt de care dispunem, prezentăm aci o primă redactare, în care indicăm pentru fiecare problemă publicațiile statistice (oficiale și particulare, generale și speciale, cu date proprii și cu date împrumutate), mai importante, ce cuprind date cu privire la ea.

Am vrea, însă să înfăptuim cât de curând intenția noastră dintăiu și anume de a prezenta publicului românesc un inventar complet, critic și amănunțit.

Cel mai important izvor general de informație statistică îl constituie *Anuarul statistic al României*, editat de Institutul Central de Statistică. A apărut pentru întâia dată, în 1902, publicat fiind de Direcțiunea statisticii din Ministerul Finanțelor. Al doilea volum, a ieșit în 1909, iar al treilea în 1912; acestea au fost editate de Ministerul Industriei și Comerțului. După război, în anul 1919, apare al patrulea volum, cu datele privitoare la Vechiul Regat din 1915—16. Întăiul volum care prezintă date cu privire la România întregită este *Anuarul pe 1922*, editat de Institutul de Statistică Generală al Statului. De atunci, anuarul apare regulat. Ultima ediție, mult îmbunătățită, atât în privința conținutului cât și a prezentării, este *Anuarul Statistic al României pe 1935 și 1936*, care prezintă cifrele anului 1935. El conține 303 tabele statistice, care tratează următoarele probleme: 1. Cadrul fizic și administrativ (coordonate geografice, climatologice, organizarea admini-

nistrativă); 2. Cadrul biologic și social (populația, migrațiuni, igienă și sănătate, învățământ, justiție, muncă); 3. Producția (agricultura, păduri, pescuitul și creșterea animalelor, industria extractivă, industria transformatoare, construcții); 4. Căi de comunicație și transporturi (drumuri, autovehicule, transporturi aeriene, transporturi pe apă, poștă, telegraf, telefon); 5. Comerț (interior, exterior, prețuri); 6. Finanțe, capital, monedă (finanțe publice, finanțe private, societăți anonime, burse, cursuri); 7. Diverse (incendii, măsuri și greutăți, brevete de invențiuni).

Această publicație, atât de completă, are un singur neajuns: apărând cu întârziere, nu dă date la zi. Suntem convinși însă că, odată cu noua organizare a statisticei românești, întârzierea aceasta va fi înlăturată.

Buletinul statistic al României, scos, în fiecare lună, de Institutul Central de Statistică, nu remediază decât în parte acest neajuns al Anuarului. E la zi. Dar numai partea lui întăiu, cea demografică (care pune la îndemână materialul publicat în „*Buletinul demografic al României*”), despre a căru cuprins vorbim mai departe, e completă. Partea a doua, cea economică e, în schimb, fragmentară.

Rezultatele definitive ale *recensământului general al populației, din 1930*, sunt în curs de apariție.

Până la publicarea lor, inventarul statistic, înlocuit atunci, al realității românești, nu e cunoscut decât prin Indicatorul statistic al satelor și unităților administrative din România, prin unele tabele publicate în *Anuarul statistic al României* și, prin câteva studii care prezintă și interpretează cifre privitoare la unele probleme.

Indicatorul statistic al satelor și unităților administrative din România, apărut în 1932, cu-

prinde următoarele date preliminare privitoare la structura populației: numărul clădirilor, al gospodăriilor, al locuitorilor și întreprinderilor comerciale și industriale pentru fiecare sat, oraș, plasă și județ.

În capitolul *Populația* din „Conjunctura economiei românești”, I, 1—2 1936, cea dintâi încercare de prezentare a aspectelor populației țării noastre după războiu, datorită d-lui D. C. Georgescu, dela Institutul Central de Statistică, se găsesc cifrele privitoare la distribuția populației pe medii, sexe, grupe de vârstă, stare civilă, neam, profesii, comparativ cu alte State.

Patru studii ale d-lui Dr. Sabin Manuilă, directorul Institutului Central de Statistică *Les problèmes démographiques en Transylvanie* (Revue de Transylvanie, I, 1/1934); *România și revizionismul*, considerații etnice și demografice (Arhiva pentru Știința și Reforma socială, XII, 1—4/1934); *Le développement des centres urbains en Transylvanie*, (Revue de Transylvanie, I, 4/1935) și *Aspects démographiques de la Transylvanie* (La Transylvanie, 1938, p. 793 urm.), informează asupra structurii etnice a României, îndeosebi a Transilvaniei, și despre Românii de peste hotare.

Știința de carte a populației României e prezentată în studiul datorit tot d-lui Dr. S. Manuilă publicat în „Omagiul Prof. Gusti, XXV ani de învățământ universitar, II, 1936; poate fi cunoscut aci procentul analfabeților pe județe medii și sexe.

Date privitoare la *profesiunea populației rurale*, pe județe, pot fi găsite în publicația Băncii Naționale a României: *Contribuțiuni la problema reorganizării creditului în România*, vol. I (1938), care distinge următoarele clase: agricultori, viticultori, pomicultori, pescari, crescătorii de animale, muncitori forestieri, patroni meseriași, lucrători industriali, alții.

Întreprinderile recensate în 1930, sunt prezentate, într-un alt studiu datorat d-lui D. C. Georgescu, în „Conjunctura economiei românești, I, 3—4, 1936. Tabelele oferite dau cifrele privitoare la totalul întreprinderilor și al personalului, pe grupe și clase de întreprinderi.

Date statistice asupra realității românești, se mai găsesc în toate *publicațiile statistice speciale*, oficiale și particulare.

Mișcarea populației. Datele privitoare la mișcarea populației apar regulat, începând din 1932,

în *Buletinul demografic al României*, publicație lunară, editată de Institutul Central de Statistică, de sub direcția d-lui Dr. S. Manuilă. Principalele date puse la îndemână, sunt următoarele: numărul nașterilor, natalitatea, numărul deceselor, mortalitatea generală, mortalitatea infantilă, numărul căsătoriților, al divorțaților și excedentul natural, pe județe și medii. Apoi, nașterile, decesele pe sex și starea civilă, născuții vii și decesele pe neamuri, decesele pe grupe de vârstă, pe cauze de boli, îmbolnăvirile prin boli infecțioase, etc. Institutul stabilește și tipărește, la sfârșitul fiecărui an, datele provizorii anuale. Datele definitive ale mișcării populației au apărut în broșuri anume, pe anii: 1929, 1930, 1931, 1932, cu bogate studii introductive.

Sănătate. Dispunem, în afară de informațiile cuprinse în Buletinul demografic al României, de mai multe publicații speciale. *Buletinul statistic al Eforiei Spitalelor Civile* (1938, anul IV), care arată mișcarea bolnavilor în spitalele ce țin de această eforie. Clasifică pe bolnavii tratați, după boli, după proveniență, după vârstă, etc., și arată activitatea laboratoarelor. O publicație similară este *Cronica neuro-psihiatrică* (1938, anul IV), buletinul lunar al Institutului de boli mintale, nervoase și endocrinologice din București, care arată mișcarea bolnavilor din acest institut. De asemenea, *Buletinul sanitar al Municipiului Cluj*, ce apare lunar (1938, anul IV), dă mișcarea populației din acest municipiu, activitatea medicilor oficiali, activitatea Oficiului de ocrotire al laboratorului regional, situația bolnavilor din spitalele acestui municipiu, etc.

Instrucția publică. Secția de studii, documentare și statistică a Ministerului, publică neregulat *Statistica învățământului din România*. Ultimul volum cuprinde datele pe 1921/22—1928/29. În acest volum găsim datele privitoare la numărul copiilor în vârstă de școală, precum și situația elevilor înscrși la finele anului școlar, în școlile de toate gradele. Elevii sunt repartizați pe clase, sexe, religie, cetățenie, neam, etc. El cuprinde și datele privitoare la corpul didactic. Datele mai noi se găsesc mai scurt prezentate în Anuarul statistic.

Munca. Publicația oficială a Ministerului Muncii, e *Buletinul Muncii*. Apare trimestrial dela înființarea acestui minister (1920). Dă datele statistice asupra conflictelor colective, a șomajului, a

migrațiunilor, a activității tribunalelor de muncă, a activității Oficiilor de plasare, a salariilor stabilite în angajamentele prin Oficiul public de plasare, a prețului muncii, a indicilor generali de salarii, etc.

În domeniul *economic*, buletinul trimestrial „*Conjunctura economiei românești*”, dă studii ce privesc toate ramurile economiei, având o anexă bogată în tabele statistice, în special de indici, fapt care nu satisface totdeauna nevoia de informațiune statistică cu cifre absolute. Acest buletin apare din 1936 și continuă *Buletinul Institutului românesc de conjunctură*, care a funcționat în perioada 1932—35. El prezintă studii privitoare la următoarele capitole: agricultură, industrie, mișcarea prețurilor, comerțul exterior, transporturi, finanțe publice, piața monetară, piața capitalului. Ca date statistice inedite, menționăm indicele prețurilor de gros (general, industrial, agricol), indicii producției industriale (pe ramuri de industrie, indicele general, indicele bunurilor de consumație și a mijloacelor de producție, etc.). Altă publicație, ce dă cifrele privitoare la conjunctura economică, dar în perspectiva operațiilor de bancă, este *Bulletin d'information et de documentation*, scos de Banca Națională a României. Acest buletin apare lunar, începând din 1929. Pe lângă situațiile sumare ale Băncii Naționale această publicație prezintă datele statistice lunare, privitoare la finanțele publice, finanțele private, producție și consumație, prețuri, comerțul exterior, transporturi, șomajul, activitatea oficiilor de plasare, proteste și falimente în jud. Ilfov, etc. Cu toate că aceste date sunt imprumutate din alte izvoare, Buletinul B. N. R., este unul din cele mai de seamă izvoare pentru cercetătorul vieții economice, prin faptul că apare lunar și regulat, cu date recente.

Datele privitoare la *Agricultură*, se găsesc deosebit în *Buletinul Informativ al Ministerului Agriculturii și Domeniilor*, care a intrat în al IX-lea an de apariție. În această publicație se pot găsi datele privitoare la suprafețele însămânțate, producția agricolă, prețurile produselor agricole, statistici zootehnice, numărul vitelor tăiate în abatoare, exportul produselor agricole, exportul animalelor, etc. În afară de această publicație lunară, ministerul, mai scoate anual *Statistica agricolă*, care cuprinde 2 părți: 1. Suprafețele însămânțate; 2. Producția agricolă. Tot Ministerul Agriculturii

și Domeniilor, scoate anual *Statistica animalelor domestice*, care dă numărul animalelor, pe specii și pe județe.

Revista Pădurilor, care apare de 50 de ani, ca organ al Societății „Progresul silvic”, dă unele date asupra exploatărilor forestiere și a exportului de produse forestiere (cuprinde și date comparative cu alte state).

Cifrele privitoare la *industria extractivă*, se pot găsi în *Statistica Industriei extractive* (apărută înainte sub titlul *Statistica minieră*). Publicația aceasta apare regulat din 1899 și dă datele privitoare la producția minieră și metalurgică (petrol, cărbuni, metale, sare, producția carierelor). Ultimul volum apărut, dă și statistica personalului întrebuințat în industrie. *Monitorul petrolului*, („*Moniteur du pétrole roumain*”) fondat în 1900 și scos în limbile română și franceză, se ocupă de problemele petrolului în România și străinătate, din punct de vedere industrial, comercial, financiar și economic, și dă statistici amănunțite asupra producției consumației și exportului produselor petrolifere.

Indicatorul Industriei Românești, ce apare ne-regulat sub conducerea Ministerului Industriei și Comerțului, publică un repertoriu al întreprinderilor industriale, pe ramuri de industrii (metalurgie, textilă, chimică, ceramică, sticlărie etc.), arătând pentru fiecare întreprindere: sediul, capitalul social, capitalul investit, numărul mașinilor, forța motrice, numărul lucrătorilor și producția.

Bulletin de la Caisse autonome des Monopoles du Royaume de Roumanie, organ oficial al C. A. M., publică în afară de rezultatele financiare ale exploatării și cifrele privitoare la recolta, producția și vânzarea tutunului, producția, vânzarea în interior și exportul sării, producția și vânzarea chibriturilor. *Buletinul informativ al Industriei zahărului*, scos de S. A. R., cu același nume, dă producția și consumația pe județe a zahărului.

Datele privitoare la *transporturi* le putem găsi în *Buletinul Statistic C. F. R.*, editat de Serviciul statistic al acestei Regii autonome. Buletinul comunică în afară de rezultatele financiare ale Regiei și date privitoare la traficul de călători, de bagaje, de mărfuri (cărbuni, petrol, cereale, etc.), venituri din fiecare trafic, accidente, etc. Datele din buletin sunt strânse în *Anuarul Statistic al*

C. F. R., care le comentează într'un studiu amănunțit.

Statistica P. T. T., apare anual, cu oarecare întârziere, dând cifrele privitoare la corespondența internă, numărul scrisorilor, cărților poștale, ziarelor, telegramelor, etc., interne și internaționale, expediate și primite, precum și încasările respective, numărul oficiilor poștale și telegrafice, rezultatul financiar al exploataării, etc.

Raportul Statistic P. C. A., dă cifrele privitoare la traficul maritim și fluvial, mărfurile în transit, etc.

Comerțul exterior al României, editat de Serviciul statistice financiare a Ministerului de Finanțe (Vama Poștei), apare trimestrial, în 2 părți. Prima dă cantitatea și valoarea mărfurilor importate și exportate pentru fiecare articol vamal și subdiviziunea lui și pentru fiecare țară. Partea doua, prezintă aceleași date totalizate, pe categorii de mărfuri (32 la număr), balanța pe țări, importul și exportul, pe mărfuri, după clasificarea dela Bruxelles, etc. Datele provizorii ale comerțului exterior (cifre pe categorii de mărfuri și pe țări) sunt publicate lunar, în Monitorul Oficial.

Cu privire la *prețuri*, apar mai multe publicații: „*Buletinul prețurilor*” editat de Institutul central de statistică și scos lunar, începând din August 1937 (prețurile en gros, prețurile de detaliu ale principalelor articole de consum pentru fiecare capitală de județ, indicele prețurilor de detaliu). *Buletinul Camerei de Comerț și Industrie din București*, organ al acestei Camere (scris în românește și franțuzește), publică prețurile en gros de pe piața București. *Excelsior*, ziar economic săptămânal; *Argus* și *Prezentul*, cotidiene economice informează și ele asupra Bursei mărfurilor. *Argus* publică în fiecare lună indicele prețurilor de detaliu.

În domeniul *finanțelor publice*, *Bugetul general al Statului*, prezintă evaluări la veniturile (impozite directe, indirecte, excedentele regiilor publice, a caselor autonome, a veniturilor ministerelor) și prevederi la cheltuielile ministerelor (cheltuieli de personal, material, datoria publică, pensii, etc.). *Expunerea de motive* ce-l însoțește, cuprinde considerațiuni asupra executării bugetului pe exer-

cițiul precedent, cercetarea amănunțită a veniturilor și cheltuielilor pe exercițiul curent, un studiu asupra finanțelor locale, precum și unul asupra situației economice și financiare a țării. Expunerea prezintă o anexă bogată în tablouri statistice privitoare la finanțele publice și viața economică. Modul de executare al bugetului poate fi cunoscut prin publicația oficială *Situațiunea tezaurului public*, ce apare trimestrial, sub îngrijirea Direcției generale a Contabilității Statului.

În privința *finanțelor private*, găsim informații în *buletinul* pomenit al Băncii Naționale, și în câteva alte publicații. *Statistica societăților pe acțiuni*, editată până în 1935 de Institutul de Statistică generală a Statului, e pe cale de a fi reorganizată de Institutul Central Statistic. În ea se poate cunoaște activul și pasivul băncilor, a întreprinderilor industriale și comerciale, a societăților de asigurare. *Buletinul Consiliului Superior Bancar*, care apare din 1934, de când a fost înființat acest organ de control, publică bilanțurile semestriale ale băncilor precum și conturile de profit și pierderi. *Analele Băncilor*, revistă care apare lunar și e scoasă în limbile română și franceză, publică studii și date statistice, privitoare la profit și pierderi, prețul aurului pe piețele străine, etc.

Buletinul Bursei București, apare lunar, de 10 ani, sub conducerea Bursei, ca organ oficial. Prezintă datele asupra volumului de tranzacții încheiate, a cotațiunilor pe compartimentele: valori cu venit fix (rente) și valori cu venit variabil (acțiuni). *Bursa*, revistă economică săptămânală, scoasă și în limba franceză, apare din 1901. Publică în afară de studii și articole și rapoarte asupra piețelor de textile, metalurgie, etc. Datele asupra bursei se pot găsi și în ziarele economice pomenite.

Datele privitoare la cooperatie se pot găsi în *Anuarul Cooperatiei*, editat de O. N. C. Acest anuar dă datele asupra cooperatiei românești în general: bănci populare, cooperative, de consum, de producție, de exploatare de păduri, obștii de cumpărare de pământ, cooperative de arendare pe provincii și județe. Datele se referă la: numărul unităților cooperative, la împrumuturile acordate, la capitalul social, fonduri de rezervă, etc.

Ing. I. MEASNICOV și
V. V. PROTOPESCU

SOCIOLOGIA AMERICANĂ ȘI ROLUL EI ÎN ORGANIZAREA STATELOR-UNITE

I. Caracteristica predominantă a sociologiei americane — limitând înțelesul acestui epitet la aportul individual al savanților americani la dezvoltarea științelor sociale, al căror patrimoniu fiind universal nu poate fi îngrădit de niciun monopol național — este pe de o parte, efortul sociologilor americani de a clădi științele pe *temelii solide* de beton-armat, care să poată suferi fără nicio primejdie adăugirile din ce în ce mai bogate ale cercetărilor de azi și de mâine, și pe de altă, o filosofie impregnată de *pragmatismul* lui William James și contaminată, poate, de *utilitarismul* lui Jeremy Bentham, filosofie care se desprinde din majoritatea cercetărilor sociologiei americane, și care, *pune în serviciul acțiunii practice de îmbunătățire a societății, adevărurile descoperite*.

Astfel interpretarea sistematizată a fenomenelor sociale care duce la formularea teoriilor sociologice, nu are ca finalitate numai *descoperirea legilor* care conduc realitățile sociale, deci promovarea exclusivă a științei pure, ci și *aplicarea rezultatelor obținute la îmbunătățirea mijloacelor de trai ale indivizilor*, considerați în cadrul lor natural: familie și profesiune, și a *guvernării Statului*.

A cerceta mijloacele prin care sociologii americani au reușit să scoată sociologia din grămada încălțită a teoriilor *à priori*, care nu puteau, în formule steriotipate să redea oglindă exactă a realităților sociale, veșnic în preschimbare, a înfațișa subiectele tratate și varietatea cărărilor deosebite în care s'au aventurat, și a preciza aportul lor la progresul Statelor-Unite, prin promovarea progresului social, acestea constituie cele trei puncte esențiale a căror deslegare o urmărește prezentarea de față.

II. Până la 1894, când cea dintâi catedră americană de sociologie a fost înființată la „Columbia University” din New-York, atât *Franklin Henry Giddings*¹⁾, eminentul profesor și cugetător, președintele Societății Americane de Sociologie, pe care a creat-o, precum și al Institutului Internațional de Sociologie, cât și ceilalți sociologi americani, contemporanii săi, depuseseră o muncă îndelungată pentru a așeza sociologia americană, dacă nu pe locul de onoare, cel puțin la rang de egalitate cu celelalte științe pozitive, care mult timp au refuzat să admită sociologia în tovărășia lor. Știința socială, care a debutat în America, sub pavăza monumentală a lui *Herbert Spencer* (cu „*Social Statics*”, 1851; „*Synthetic Sociology*”, în 10 volume, dintre care: „*Principles of Psychology*”, 1855; „*First Principles*”, 1862; „*Principles of Biology*”, 1864; „*Principles of Psychology*”, 1872; „*Principles of Sociology*”, 1880; „*Principles of Ethics*”, 1879); a lui *Lester Ward* (cu „*Dynamic Sociology*”, 1883; „*Outlines of Sociology*”, 1898; „*Pure Sociology*”, 1903), și a lui *William Graham Sumner* („*Folkways*”, 1907; „*Science of Society*”, 1927, în 4 volume, în colaborare cu A. G. Keller, iar ultimul cu Keller și M. R. Davie), a ajuns treptat, treptat, în decursul celor 40 de ani de investigațiuni, să-și clădească propriul ei edificiu, prin contribuțiile savanților și cercetătorilor americani. Aceștia, urmând imboldul de muncă al predecesorilor, au reușit, — în mod cu totul independent, în majoritatea cazurilor, de cercetările contemporane din alte țări, — să redea și să interpreteze realitatea socială descriind și analizând instituțiile și fenomenele sociale, acțiunile și reacțiunile indivizilor izolați sau grupați în asociațiuni felurite, pentruca din repetarea fenomenelor constatate, să deducă principiile fundamentale sociologice.

¹⁾ Să mi se îngăduie libertatea de a aduce aci tributul meu de adâncă recunoștință distinsului sociolog a cărui studentă am avut onoarea să fiu beneficiind de seminarele private de sociologie pe care le ținea după eșirea sa la pensie. În tot timpul cercetărilor mele asupra problemelor de asimilare ale imigranților români din Statele Unite, sprijinul moral al profesorului Giddings cât și a succesorului d-sale, a Profesorului Robert M. Mac Iver, mi-au fost un imbold înalt la muncă. Profesorul Giddings mi-a făcut onoarea deosebită de a prezida comisia examinatoare a tezel mele de doctorat, ultima pe care a prezidat-o. Moartea sa, survenită în 1931, nu a stins făclia acestei inteligențe care continuă să lumineze cercetările sociologice ale elevilor și urmașilor săi, și care va continua a îmbogăți generațiile viitoare.

Astfel, din scrutarea și interpretarea fenomenelor și teoriilor asupra evoluției sociale, *Giddings*, (în „*Elements of Sociology*”, 1898; „*Inductive Sociology*”, 1901; „*Studies in the Theory of Human Society*”, 1922), ajunge la convingerea că, omenirea, sub influența mediului fizico-social, este veșnic împinsă către progresul social, fiind însuflețită de un elan organic neîncetat, care se manifestă prin etape succesive, atât timp cât nu este stânjenit de intervenția umană. În prealabil, *Giddings* insistase asupra necesității de a studia fenomenele sociale izolate, ori privite în complexe din care fac parte, cu preciziunea, scrupulozitatea și minuțiozitatea celorlalte științe pozitive, în deosebi biologia psycho-fizică. De aci, necesitatea imperioasă de a determina o metodă de lucru care să asigure și să mențină cercetărilor sociologice un caracter empiric. Influențat de studiile statistice importante ale unor Quetelet, Le Play, Block, von Mayr, Meitzen, De Morgan, Sir Rawson W. Rawson, Schäffle, Elderton, Bawley, și de distinsul său coleg universitar Franz Boas, întemeietorul școlii istorice și biologice a etnografiei americane, care a aplicat statistica la măsurătorile fizice ale omului („*Changes in Bodily Form of Descendants of Immigrants*, 1912), *Giddings* a aplicat metoda statistică, ca o uneltă de precizie științifică, la evaluarea fenomenelor sociale, care, după interpretarea sa, sunt determinate de „conștiința homogenității”, („the consciousness in kind”), condiționată, la rândul ei, de categoriile de timp, spațiu și mediu psycho-fizico-social. Uneori, el a împins cultul său pentru metoda statistică până la extrem, preconizând (în „*Inductive Sociology*”, 1901, și în „*The Scientific Study of Human Society*”, 1924), că fenomenele sociale, odată stabilită uniformitatea condițiilor ce le determină, pot fi anticipate, după calculul probabilităților și cu un minimum posibil de eroare („coefficient of probability error in standard deviation”), întrucât legea cauzalității operează la baza determinismului științific.

Aceste valoroase contribuții ale decanului sociologiei americane s’au răspândit repede pe întreg continentul american, influențând astfel cercetările sociologice atât ale contemporanilor lui *Giddings* cât și acelea ale urmașilor săi.

Unul după altul, sociologii americani au cercetat, descris, analizat și reconstituit fenomenele psycho-sociale, aplicând metoda statistică și istorico-comparativă a lui *Giddings*. Ne vom mărgini să menționăm printre cei mai distinși cerce-

tători ai științelor sociale, — căci o enumerare completă ar depăși cadrul acestei prezentări, — pe: *Charles Horton Cooley*, dela Universitatea din Michigan, la Detroit, care a contribuit (*Social Organisation*, 1909; *Social Process*, 1918; *Human Nature and Social Order*, 1922, în ediție nouă: *Social Theory and Social Research*, 1930), foarte mult la stabilirea, recunoașterea și popularizarea științei noi, și care, împreună cu vecinul său dela Madison, *Allport E. Ross*, profesor la Universitatea din Wisconsin, a adus contribuții însemnate la interpretarea psihologică a fenomenelor de asociație și a instituțiilor sociale; *Howard W. Odum*, dela Universitatea din North Carolina, la Chapel Hill, care proclamă necesitatea de a sintetiza studiile izolate ale fenomenelor și instituțiilor sociale, insistând asupra studiului coordonat, integral al tuturor manifestărilor economice, psihologice și sociale, în cadrul totalitar al unei regiuni geografice, care, prin resursele sale naturale, prin viața sa economică și tradițiile sale culturale, formează un tot deosebit de celelalte regiuni învecinate; *William F. Ogburn*, dela Universitatea din Chicago, care s’a specializat în problemele de lentă adaptare a societății la progresele din ce în ce mai rapide ale Tehnicii, și care, atribuie gradul immanent de desorganizare socială, tocmai acestei lipse de paralelism armonios între progresele tehnologice și aplicările lor, sau mai bine zis, întârzierea în popularizarea și aplicarea lor practică. Totuși, atât profesorul *Ogburn* cât și majoritatea sociologilor americani, cred, în conformitate cu tendințele teleologice ale sociologiei americane, că, dezechilibrul social, oricare ar fi cauza sa reală sau aparentă, poate fi redus la minimum, sub controlul inteligenței, prin mijlocirea și aplicarea unui plan determinat în viața economică și socială, ceea ce redă mai bine expresia în englezește de „*planned economy*”; *Case* și *Emory S. Bogardus* dela „*University of Southern California*”, din Los Angeles, care au împins investigațiile lor sociologice, pe terenul psihologiei „*Gestalt*” a lui Köhler și Koffka, încercând să demonstreze procedeul de continuă integrare și preschimbare între mediul fizico-social și indivizii grupați în asociațiuni.

Este foarte greu a urmări toate cărările deosebite, și uneori intortochiate, în care s’au aventurat cu mai mult sau mai puțin succes, sociologii americani. De ajuns să relevăm cele mai însemnate din cercetările lor științifice.

Astfel *individul* ca entitate psicho-sociologică, studiat în cadrul natural al familiei și al ambianței lui sociale, a fost preocuparea esențială a lui *Cooley* (*Human nature and the Social Order*, ediție revăzută, 1922), a lui *Edward Lee Thorndike* („*Original Nature of Man*, 1913; *Measurement of Intelligence*, 1926), a lui *William Mac Dougall* („*Body and Mind*", 1920; „*Outlines of Abnormal Psychology*", 1926; „*Character and the Conduct of Life*", 1927; „*Introduction to Modern Psychology*", ediția treia revăzută, 1931; „*The Frontiers of Psychology*", 1936); *John Boradus Watson* („*Psychology from the Standpoint of the Behaviorist*", 1919; „*Behaviorism*", 1925, rev. 1931; „*Ways of Behaviorism*", 1929); *Ellsworth Faris* („*The Nature of Human Nature and Other Essays in Social Psychology*", 1937), și mulți alții.

Familia, ca instituție socială, fundamentală, în sânul căreia se dezvoltă potențialitățile individuale prin ciocnirea, adaptarea și armonizarea caracterelor, precum și evoluția acestei instituțiuni, din punct de vedere al eugenismului, al fertilității rasiale, al eredității caracterelor mendeliene „recesive", preocupă în deosebi pe: *E. Mowrer*, (*The Modern Family*, 1927; „*The Changing Problems of the Family*", 1927; „*Family Disorganization and Reorganisation*"); *Davenport* și pe distinșii săi colaboratori dela Institutul de Eugenie din Long Island, *Willystine Goodsell* („*Problems of the Family*", 1937), *T. H. Morgan*, („*Physical Basis of Heredity*", 1932), *Popenoe and Johnson* („*Applied Eugenics*", 1932), *Robert Briffault* („*The Mothers*", 1930), *I. M. Rubinow* (*Somme Statistical Aspects of Marriage and Divorce*, 1936), *Dr. R. Latou Dickinson* (*A Thousand Marriages*, 1937), *Genevieve Parkhurst* (*Should Marriage be subsidized*, 1937), *A. H. Estabrook* („*The Jukes in 1915*", un studiu comparativ al procesului de degenerare fizică, care continuă constatările făcute în 1875, de R. I. Dugdale, în cartea sa „*The Jukes*"), etc.

În ceea ce privește problemele de *asimilare și adaptare ale individului*, la cerințele colectivității și ale instituțiilor sociale din cadrul ei, un număr prodigios de cercetări a încercat să le clarifice, pentru îndrumarea ulterioară a cetățenilor:

a) Problemele educației în general, și în deosebi ale educației de specialitate, ambele variind ca program și metodă pedagogică după însușirile individuale ale elevilor și chiar a adulților, în care au excelat și reușit să capete o faimă internațională: *John Dewey* („*Democracy and Education*"

1916, „*The School and Society*" 1915, „*Human Nature and Conduct*" 1922, „*Experience and Nature*" 1925, „*The Quest for Certainty*" 1929, „*A Common Faith*", 1934), *William Head Kilpatrick*, (*Education for a Changing Civilisation*), *Charles H. Judd* („*Measuring the Work of Public Schools*", 1916, „*Introduction to the Scientific Study of Education*", 1918, „*Problems of Education in the United States*", 1933, „*Education and Social Progress*", 1934), *Stephen Duggan*, *Paul Monroe* și alții;

b) Problemele delictelor săvârșite de minori, ale căror exponenți cei mai de vază sunt: *Dr. William Healy* (*The Individual Delinquent* 1915), *Myriam Van Waters* („*Youth in Conflict*", 1927), *Sheldon and Eleanor T. Gluck* („*One Thousand Delinquent Boys*", 1935, „*Five Hundred Delinquent Cases*", 1933), *E. W. Sutherland* („*The Professional Thief*", 1937), *Thomas Mott Osborne* (*Within Prison Walls*", 1915) etc.;

c) Problemele imigrației în general, și în deosebi cele ale adaptării la condițiile de viață ale mediului social american, ceea ce americanii denumesc „*americanization problems*", precum și problemele inerente la orice transplantare: conflicte de cultură între diferitele grupări etnice, conflicte de clasă, de rasă, metisajul și consecințele lui rasiale, conflictele de tradiții, de religie, de moravuri, care au fost studiate de o pleoră de sociologi, printre care: *H. G. Duncan* („*Race and Population Problems*" 1929), *H. P. Fairchild* („*Immigration*", 1925), *G. M. Stephenson* („*A History of American Immigration*", 1930), *I. Thomas* and *Florian Znaniecki* („*The Polish Peasant*", 1918), *Lawrence Guy Brown* („*Immigration*", 1933);

d) Problemele antagonismelor de rasă, între albi și negri în special în Statele meridionale, unde intransigența și ostracismul rasei albe a menținut pe negri pe un nivel inferior de cultură, și care au fost foarte bine studiate de către *Booker T. Washington* (*Up from Slavery*", 1901; „*Tuskegee and Its People*" 1905; „*The Story of The Negro*", 1909), care preconizează independența economică a negrilor pentru a-și menține identitatea etnică în mijlocul rasei albe atât de coplesitoare; *Benjamin Brawley* (*Negro Builders and Heroes*, 1937), *Bertram W. Doyle* (*The Etiquette of Race Relations in the South*");

e) Problemele reeducației și reabilitării criminalilor ce au îmbogățit sociologia penală cu operele lui *J. L. Gilin* („*Criminology and Penology*"), *F. E. Haynes* („*Criminology*"), *Roscoe Pound*

(„Criminal Justice in America”), *H. H. Lou* (Juvenile Courts in the United States), *H. H. Hart* („Cottage and Congregate Institutions”), *R. W. Holland* („The Law Relating to the Child”), *L. E. Lewis* („20.000 years in Sing Sing”, 1934) și alțora. Interesant este de relevat că toți sociologii americani care s’au interesat de problemele delincvenței minorilor și criminalității la adulți, s’au ridicat împotriva Școalei antropologice a criminaliștilor italieni, în frunte cu Lombroso și contra școalei Neo-Lombrosiene a lui Nicola Pende, Verdoni, di Tulio, care mențin determinismul ineluctabil al eredității criminale, pe când americanii adevărați *Environmentalists*, susțin indeterminismul conduitei criminale, pe care o atribuie, cu optimismul care caracterizează un popor tânăr, „influenței mediului”;

f) Problemele religiei, care pasionează gândirea puritană a descendenților primilor coloniști din Noua Anglia: *Raymond Fosdick* (The Meaning of Prayer), *J. H. Leuba* (The Psychological Study of Religion), *E. W. Hopkins* (Origin and Evolution of Religion, 1923), *Lewis Browne* (From Calvary și This Believing World), *Henry Morton Robinson* (The Mind in the Making, 1923), *Shervood Eddy*;

g) Problemele dezorganizării și desintegrării individuale, pricinuite de narcotici, alcoolism, prostituția, cu urmările lor nefaste asupra colectivității studiate de: *M. E. Minor* (The Slavery of prostitution 1916), *Fundația Russell Sage* (The Pittsburgh Survey, 1916), *H. B. Woolston* (Prostitution in the United States, 1921), *I. H. Stokes* (Today’s World Problem in Disease Control, 1919), *W. C. Waterman* (Prostitution and Its Repression in New York City, 1932), *Dr. Thomas Parran* (Shadow on the Land, 1937) și alții;

h) Problemele sociale ale sănătății publice, asistenței sociale și ocrotirii copiilor, precum și fenomenele de desorganizare individuală și socială, datorite boalei, invalidității, bătrâneții și șomajului, care au preocupat un număr considerabil de cercetători științifici și reformatori sociali, printre care: *Haven Emerson*, *I. V. Hiscock* (Community Health Organization, 1934), *H. T. Devine* („Principles of Relief”, 1904; „Misery and Its Causes”, 1909; „The Family and Social Work”, 1912; „Social Work”, 1921; „Progressive Social Action” 1933), *R. W. Kelso* (The Science of Public Welfare) *Klein* și colaboratorii săi (A Social Study of Pittsburgh, 1928), *Jane Addams* (Twenty Years at Hull House”, 1910; și „Second

Twenty Years at Hull House”, 1930), *Porter Lee*, *Gordon Hamilton*, *Clarence King*, *Edith Abbot* și *Sophonisbe Breckinridge*, *Grace Abbott* și *Katherine Lenroot*.

Ar trebui pentru completarea cadrului diferitelor domenii, în care s’au avântat sociologii americani în cercetările lor științifice, să mai adăugăm studiile demografice, în sensul monografiilor Școalei d-lui Profesor D. Gusti, care, în Statele Unite, pune în relief caracterul specific, pe care o regiune o impune asupra instituțiilor și fenomenelor sociale, din sânul ei. Astfel interpretată, noua știință a demografiei sociologice, a fost îmbogățită, chiar înainte de a fi supranumită „*Ecologia*”, cu aportul științific a lui: *S. Harrison* („The Pittsburgh Survey”, 1916), a lui *I. Thomas* și *E. W. Burgess* din Chicago, a soților *Robert S. Lynd* și *Helen Merrell Lynd* („*Middletown*, 1931 și „*Middletown in Transition*”, 1937), a căror operă în ansamblul problemelor tratate a devenit clasică.

Bogăția cercetărilor sociologice a desvoltat în Statele Unite conștiința civică a cetățenilor, care aspiră la un nivel mai ridicat de viață, la fericirea maselor lucrătoare. Totodată, ea a dat naștere la o tendință, vădit manifestată la Profesorul *Robert M. Mac Iver* de la „*Columbia University*” („*The Community*”, 1927, „*Society Its Structure and Changes*”, 1931) și la *Pitirim Sorokin* de la *Harvard University*, (fost președinte al Institutului Internațional de Sociologie), de a găsi o interpretare filosofică a fenomenelor sociale, supuse scrutării științifice, ajungând astfel, printr-o operă de sinteză a cercetărilor parțiale, la filosofia societății, visul lui Auguste Comte.

III. Nu este de mirat, deci, să constatăm influența formidabilă, pe care investigațiile sociologice au exercitat-o asupra politicianilor și reformatorilor sociali, care le-au considerat drept condiția sine qua non a reformelor sociale preconizate, fie de partidele politice, fie de fundațiuni cu caracter științific, ca: *Smithsonian Institution* (înstituită în 1846), care se ocupă de promovarea tuturor branșelor științelor antropologice; *Milbank Foundation* (1905), care se ocupă de îmbunătățirea condițiilor fizice, mintale și morale ale omenirii; *Russell Sage Foundation* (1907), care vizează ameliorarea condițiilor de viață și ridicarea nivelului de trai (the standard of living), ale claselor muncitorești; *Rockefeller Foundation* (1913),

al cărei scop este promovarea științelor medicale, fizico-chimice, sociale și a dreptului internațional, precum și protecția sănătății publice, în general, și, în deosebi, lupta contra bolilor tropicale și a cancerului; *Julius Rosenwald Fund.* (1917), care se interesează la toate problemele referitoare la reabilitarea socială a negrilor. Toate aceste fundațiuni, au urmărit de aproape evoluția socială din Statele Unite și au încercat să îndrumeze organizarea vieții în Statele Unite.

Astfel asistăm la înrăurirea, pe care a avut-o chiar din 1911, cercetările ample ale comisiei *Industrial Investigation*, Comisie numită de Președintele Theodore Roosevelt, (Rapoartele asupra lucrărilor a patru ani de investigare, dela 1907—1910, au fost prezentate în 31 volume la 1911), a caror rezultate imediate, au dus la formularea principiilor de protecție a Mamei și a Copilului, de către prima Conferință din Washington, la 1909, și la crearea, în 1912, a unui *Federal Children's Bureau*. Această instituție, are ca scop studiul științific al tuturor problemelor care privesc ocrotirea copilului. Să ni se permită să reamintim că această primă conferință dela Casa Albă, a dus la reînțărirea principiilor, ce au fost adoptate cu unanimitate, la a doua conferință dela Washington, internațională de data aceasta (în 1919), și care a proclamat protecția copilului și a mamei, ziua de opt ore de lucru, prohibiția lucrului de noapte a copiilor și a femeilor. Mai târziu, în 1930, a treia conferință din Washington, a consacrat din nou aceste principii, în *Children's Chart* (Cartea Magna a Copiilor), care este declarația drepturilor copiilor la o ereditate fizică, sănătoasă, la condițiuni favorabile, pentru dezvoltarea, educația și progresul tineretului în sânul familiei și în mijlocul unei societăți, care s'ar interesa de aproape la crearea și promovarea mijloacelor celor mai desăvârșite, pentru dezvoltarea potențialităților latente în ei.

Tot cercetările sociologice, întreprinse de data aceasta, de către Comisia de Investigare a Președintelui Hoover (în 1931), a redat oglinda fidelă a condițiilor sociale din Statele Unite, după crahul din 1929. Investigațiile acestei Comisiuni, editate în 1933, (*Report on Social Trends*) au servit de bază la reformele sociale ale Președintelui Roosevelt: celor 850 coduri ale regimului *New Deal* sau *NRA*, adică *National Reconstruction Administration*), pentru apărarea claselor muncitorești, pentru libertatea contractelor colective, pen-

tru dreptul la grevă și, în general, pentru armonizarea raporturilor dintre capital și muncă.

La fel, investigațiile *Comisiei Wickersham*, asupra problemei generale a crimei, — fenomenul social cel mai primejdios în Statele Unite — consemnate într'un raport de unsprezece volume, ieșit în 1931, a reușit să atragă atenția conștiinței civice americane, asupra importanței capitale a acestei probleme atât de dureroasă și costisitoare. Cetățenii americani, și-au dat seamă că bugetul anual al națiunii, este încărcat cu 13.000.000.000 de dolari, pentru reprimarea crimelor (în această sumă, intră întreținerea a celor 400.000 internați în școli de re-educare, în colonii de muncă, în închisori și penitenciare, precum și aceea a întregii poliții a Statelor și guvernului federal), pe când bugetul total al educației publice, pentru cei 24.000.000 de copii, din școlile elementare și secundare, nu depășește suma de 2.800.000.000 de dolari pe an, ceea ce în cifre mai concrete, revine la precizarea următoare: cetățenii americani, nu cheltuiesc decât 99 (nouăzeci și nouă) de dolari, anual pentru fiecare din elevii școlilor primare și secundare, față de 300 (trei sute) de dolari, costul mediu al întreținerii unui criminal internat. Din cauza acestui adevăr amar, care se desprinde din rapoartele *Comisiei Wickersham*, a fost natural ca opinia publică să se alarmeze și să salute cu încredere și o oarecare ușurare, *Institutul pentru Reprimarea Crimelor* din New York, de sub conducerea d-lui Dr. *Sheldon Glueck*, precum și reorganizarea și reînțărirea *Serviciului de Investigațiuni* (*Federal Bureau of Investigation*, trecut în limbajul polițienesc, ca „*G-men*”) de sub conducerea d-lui *J. Edgar Hoover*.

Nu este branșă de activitate publică sau particulară, care, în Statele Unite, să nu aibă armata sa de tehnicieni, cercetând realitatea fenomenelor economico-sociale, pentru a dirija reformele necesitate de noile cerințe ale vieții naționale și internaționale.

Astfel, „*The Economic Research Council*”, din orașul New York, studiază și prezintă, anticipat, cu o săptămână, prevederile fluctuațiilor de Bursă din New York, cu aceeași scrupulositate, cu care *Institutul Rockefeller*, de sub conducerea doctorilor *Flexner* și *Alexis Carrel*, smulg zilnic secretele naturii. „*The Agricultural Research Council*”, (Consiliul de Cercetări Agricole), de pe lângă Ministerul de Agricultură, studiază problemele de producție și circulație, ale produselor agricole

Și așa mai departe. În fiecare organizație administrativă, comună, municipală, de Stat sau a guvernului federal, consiliile de tehnicieni, acumulează informații, cifre, probe convingătoare, care determină reformele. Tot cercetările sociologice, au adus organele administrative de Stat și ale instituțiilor publice și particulare, să-și dea seamă de importanța și serioșitatea problemei de pregătire tehnică a personalului de care au nevoie, pentru buna funcționare a lor.

Somajul, declanșat din pricina crizei dela 1929, a necesitat mobilizarea unei armate de 35.000 de asistenți (bărbați și femei) sociali, din care numai 9.980 au avut o pregătire temeinică, fie la universitate, fie la școli speciale de serviciu social. Această constatare a pricinuit desvoltarea imediată a noi *școli de serviciu social*, pe când cele deja existente, au fost mărite pentru un număr dublu de studenți. Universitățile din Statul Washington, din California, din Denver și altele, care nu aveau *Facultăți de Științe Sociale*, nici școli de serviciu social, au înființat catedre noi, pentru pregătirea tehnică a viitorilor asistenți sociali.

În aceeași ordine de idei, Statul, văzând bancruta democrației — sau mai bine zis a demagogiei de partid — și inspirat, poate, de *Consiliul de Tehnicienți (Brain Trust)*, a Președintelui Roosevelt, a creat *școli speciale pentru administrația publică*, ca cele dela Harvard University, Columbia University, Pennsylvania University, California University, Washington University și în special „*The National Institute Of Public Administra-*

tion”, din orașul Washington, unde studenții universitari, care își prepară tezele de doctorat în chestiuni de administrație publică, au posibilitatea de a face un *stagiu* de nouă luni, ca oaspeții guvernului federal, la *unul din ministere sau la una din instituțiunile de Stat*.

Pretutindeni, în America, se constată pe tărâmul științelor sociale, un imbold către pregătirea tehnică, către deșteptarea inteligenței prin știință, către cercetările științifice, care nu e întru nimic mai prejos celui de pe tărâmul științelor fizice și biologice.

O problemă de bază, pe care nu au ajuns s'o rezolve cercetătorii americani, — poate din cauza că timpul sau oportunitatea le-au lipsit, — este aceea a *sistematizării cercetărilor* însăși. Când sociologii americani vor ajunge să arate savanților din alte țări că pentru ridicarea sociologiei la rangul de știință pură, trebuie ca toți să respecte și să ducă din mâini în mâini, cercetările științifice ale predecesorilor lor, stabilind astfel o filiațiune și continuitate de efortări și cercetări obiective între o generație de sociologi și alta, fără nicio discontinuitate, așa cum se procedează în domeniul științelor bio-chimice sau electro-dinamice, atunci, cercetările sociologice, coordonate într'un ansamblu sistematizat, vor ajunge să consolideze edificiul științelor sociale și să dea maximum de rezultate, la care încercările izolate nu pot ajunge.

CHRISTINA GALITZI

REALITATEA ROMÂNESCĂ

NICOLAE CARANFIL: *Cum renunțăm anual la miliarde*. București, 1938.

Procesul mare de transformare a vieții poporului nostru, provocat de contactul lui cu cele câteva popoare, cărora le e datorită înfățișarea actuală a Europei, nu e încă terminat. Dacă în unele laturi ale vieții noastre sociale noi suntem contemporanii prezentului, sunt încă altele, foarte importante, în care suntem cu mult întârziați. Neavând răgazul să avem o evoluție firească, împrejurările ne silesc să trăim, de mai bine de o sută de ani, într-o continuă grabă, fără să avem timpul necesar nici celei mai mici reculegeri; nici măcar, timpul să ne bucurăm de atâtea lucruri mari și frumoase pe care le-am înfăptuit în această goană, nu ne-a fost îngăduit. Am avut noi liniștea necesară ca să ne pătrundem, prin bucurie, de toată frumusețea zilelor Unirii, de pildă? Ne-am putut gândi îndeajuns cu câte jertfe am ajuns aici și cât de mult ne îndatorează ele pentru zilele de mâine? Nimic din toate acestea... Abia zilele Unirii trecute și nevoile ne-au absorbit din nou, Nu le-am putut stăpâni îndeajuns, aceasta se poate constata azi. Mare parte din timp a fost pierdut, așa constată, oricine se uită înapoi peste anii din urmă. Unele lupte și unele rătăcirii, — care nu apar motivate în niciun fel — ne-au luat prea mult din timp și din energie. Între cele ce se puteau face până acum este și înjghebarea unui mare program de lucrări publice; lipsa acestuia constituie una dintre cele mai grave întârzieri care nu trebuie iertată anilor ce s'au scurs după războiu. Ea face obiectul cărții de față. Cu toată așezarea noastră naturală în condiții favorabile, sărăcia este inamicul nostru Nr. 1' constată d-l ing. Caranfil: drumurile, edificiile publice, școlile, armata, toate au suferit din cauza lipsei de fonduri. Este oare îndreptățită această lipsă de fonduri?

Iată câteva date: din cauza căilor de comunicație necorăspunzătoare timpului, pierdem anual 2 miliarde de lei, numai la exportul cerealelor; populația agricolă, pierde, prin lipsă de activitate

aproape 160 de zile dintr'un an (ceea ce înseamnă o pierdere anuală de 5 miliarde); apoi: energia neutilizată a apelor și a gazului natural, lipsa unor silozuri necesare exportului de cereale, lipsa unor porturi moderne, randamentul agricol redus, exportul nostru făcut pe vase străine, exportul de cereale în mâini străine, petrolul de asemenea, mare parte din industrie și comerț în mâini străine, câte pierderi înseamnă?

Să ne gândim că 37% din gospodăriile rurale nu au nicio vită trăgătoare, că trei sferturi din numărul familiilor acestei țări au un venit brut de circa șapte mii de lei, că sute de mii de familii vor fi și mai sărace, în curând (prin fărâmițarea proprietății agricole), să ne aducem aminte de cum sunt locuințele și cum este alimentația pentru ca să ne întrebăm: ce folos că țara este bogată dacă noi suntem așa de săraci? Stăpânii Dunării, ai petrolului, ai pădurilor unui întreg lanț de munți, ai unui subsol plin de bogății, ai atâtor câmpii și dealuri, trăim de azi pe mâine. Ce scuză avem?... N'are niciun rost s'o căutăm. Timpul ne cere să ieșim din acest impas. Altfel, bogățiile noastre vor fi acaparate de alții: „Dacă nu le vom pune noi înși-ne în valoare, le vor pune străinii, căci actualmente ne găsim în curs de angrenare în complexul european din care nu ne putem sustrage. Ca să facem față problemelor de mai sus, trebuie ca Statul nostru să dispună de mijloace de comunicație, rapide și ieftine, de o bună administrație publică, de un utilaj național important, de o agricultură și o industrie cu eficiență asemănătoare țărilor concurente pe piețele internaționale, să aibe o populație sănătoasă, instruită și educată și în fine, să aibe o armată puternică”; pentru îndeplinirea acestora, din nefericire, timpul ne este măsurat: „lânzezeala era posibilă înainte de 1914 în această parte a Europei, mai e posibilă azi pe alte continente, dar aici unde se află România, pentru cei ce au viziunea viitorilor ani, până la capătul acestui secol, este o chestiune de viață sau de moarte, completarea organismului acestui Stat (pag. 10).

Mai departe, în desfășurarea programului pe care îl propune pentru îndeplinirea celor citate, d-l N. Caranfil, arată pe rând, ce bogății și ce mijloace le pot pune în valoare; d-sa are grijă să demonstreze că urmărirea unui mare plan de lucrări publice, unit cu unul de ridicare a veniturilor populației, ar costa mai puțin decât provizoratul de azi, iar înviorarea pe care ar da-o țării, înseamnă garanția vieții ei în viitor. Sunt utilizate hărți și cifre, dimpreună cu alte date menite să nu lase nicio îndoială asupra posibilității de realizare a celor preconizate.

Trebue să mărturisim că pe lângă partea ei bună, — arătându-ne ce putem face și ce avem datoria să facem — cartea d-lui N. Caranfil, are și o latură care ne întristează: arătându-ne plastic posibilitățile și lipsurile noastre, ne face să ne gândim, nu numai la cât suntem de vinovați, pentru tot ce am făcut, — deși trebuia și se putea — ci și la datoria, așa de presantă, a răspunderilor zilei de azi. Suntem obligați să știm precis dacă merităm locul pe care suferințele de-a-lungul sutelor de ani care sunt în urmă, ni l-au dat pe bună dreptate. D-l N. Caranfil a făcut un bine, publicând broșura de față. Apare tocmai acum când ritmul care ne duce spre răspunsul de care vorbim, e și mai precipitat decât era în momentul în care s'a gândit s'o scrie. Incepem lupta de trezire, pentru ca să urmeze imediat o luptă de educație care să ne obișnuiască cu orizonturile mari. Până acum, toate le vedeam prea mici. N'am avut curajul dimensiunilor întinse peste momentul și locul de lângă noi. Se spune că Mitiță Sturdza nu voia să vadă niciodată palatul Poștei: era prea mare pentru "țărișoara noastră". Faptul acesta ascunde o adâncă semnificație, referitor la complexul de inferioritate care ne-a dominat ca popor. Trebuie să ne între în cap că suntem un popor de 20 de milioane și să tragem toate consecințele care rezultă pentru atitudinile noastre.

D-l Caranfil deplânge lipsa cercetărilor în vederea unui astfel de plan de lucru; regretăm că trece cu vederea eforturi de felul celui al Școlii Prof. Gusti.

Dumitru Dogaru

PAUL STERIAN: *Idealul panromânesc și desvoltarea economică a țării*. București, 1938.

Grație unui mult prețuit prieten spiritual, — de clipa și locul de odihnă al căruia ne desparte un secol întreg și nenumărate leghe, — am aflat pentru întâia dată (it is long time ago!) că adânc știu-

torul și proteicul Lord Bacon de Verulam ar fi făcut cândva o surprinzătoare constatare sau (sacrilegă) afirmare. Și anume, că nu poate fi vorba de o adevărată și deplină *frumusețe* fără existența sau, mai curând, prezența unui anumit grad, sau sâmbure, de *ciudățenie*.

Se pare deci, că formula clasică a placidei și desăvârșitei frumuseți, a fericitei secțiuni de aur, a canoanelor auguste prescrise în raporturi și proporții neclintite nu mai poate satisface (și încă din clipa deșteptării sale), spiritul dinamic al lumii moderne. Astăzi, taina frumuseții unei opere (dacă și câtă există) trebuie căutată alături de centrul geometric al celei din urmă; stă adică în acea subtilă asimetrie interioară, care îngăduie, nu actul minor de contemplație (admirare sau supunere), ci participarea, trăirea, integrarea ei necesară în datele oricărei ecuații individuale. Prin care se poate nădăjdui o soluție, sau împăcare.

Deferența observată totdeauna față de cititorii noștri ne obligă să mărturisim că această aparent insolită introducere constituie, în primul rând, un răspuns la o dedicație primită. Pe de altă parte însă, se poate susține că sumarele considerații precedente sunt valabile și pe alte planuri. În măsura în care ar fi în stare să justifice opoziția tot mai accentuată a spiritului modern în fața lucrurilor catalogate, împotrivirea sa la acceptarea și mânguirea nesfârșitelor serii de prejudecăți (zise și infailibile), metode sau tehnici, unelte de gândire sau înfăptuire. Contestația nu privește eficacitatea imediată, mecanică, a instrumentului, ci valabilitatea sa universală.

Magia pozitivistă, cu toate implicațiile sale în diferitele domenii de gândire și activitate omenască, nu mai ispitește, — ca pe ucenicul vrăjitor de odinioară. Și nici nu-l mai surprinde, fiindcă astăzi acesta cunoaște desăvârșita caducitate a formulelor, care nu duc nicăieri, decât în cazul când sunt susținute sau absolvite de însăși finalitatea spre care tind. Iar aceasta, în forma sa ideală, preexistă și, prin firea ei, este unică, totală, ireductibilă. De aceea, adevăratele soluții sunt valabile o singură dată!

Pe planul acesta de preexistență și unicitate azează Paul Sterian *idealul panromânesc*, pe care aproape se refuză să-l definească sau să-l justifice, într'atât îl socotește evident, clar, necesar: „domn al idealurilor românești”. Iscoditoarea stăruință a autorului îl descopere mereu prezent, mărturisit sau nu, niciodată împlinit însă, dea-

lungul întregii desfășurări istorice a vieții neamului românesc. Astăzi îi denunță prezența și afirmă categoric necesitatea iminentă a orientării tuturor eforturilor conștiente spre împlinirea acestui ideal panromânesc, dat fiind că „revoluțiunile au fost făcute”.

Nu avem intențiunea de a face o dare de seamă a studiului, remarcabil din toate punctele de vedere, al lui Paul Sterian. Cititorii noștri n’ar avea decât de pierdut dacă s’ar mulțumi cu o simplă expunere critică, fie chiar mai detaliată.

Definirea elementelor structurale ale economiei românești, analiza subtilă a problemelor esențiale care se pun, originalitatea perspectivelor deschise, justifică efortul unei cercetări amănunțite din partea tuturor celor pe care destinele vieții economice și rosturile neamului românesc îi interesează.

Pe aceasta din urmă autorul o subordonează în întregime idealului panromânesc. Vieța economică nu poate fi concepută ca un scop, ci numai un simplu mijloc în slujba acestui ideal permanent.

Elementul fundamental al economiei românești este *agricultura*, care „are drept nu numai de întâietate, ci de prețuire mai presus de orice activitate economică la noi; de o prețuire morală, mai înainte de orice considerație economică”... „Agricultura, înainte de a fi o ocupație, este o *virtute* în țara noastră și cată să rămână ca atare”.

Ne găsim deci în fața unei schimbări de perspectivă, prin promovarea punctului de vedere moral și național în locul prejudecății înrădăcinată a primatului funcției economice a agriculturii. Toate acestea fiind valabile în măsura în care există o autentică vieță țărănească familială, manifestată în cadrul unei economii familiale, unitate naturală care trebuie păstrată și ridicată cu orice preț, constituind însăși garanția de permanență, de identitate și continuitate a neamului românesc. *Industria* chiar trebuie pusă în slujba economiei familiale țărănești; iar pentru a se integra organic în economia națională, renunțând la deșeu oferit de Stat, trebuie ca, paralel cu primul obiectiv, să fie concepută în sensul unei puternice expansiuni balcanice, sau orientale în genere.

Rostul Statului în acest proces economic este de a fi un instrument de păstrare și dezvoltare a valorilor românești. În acest scop autorul militează pentru „elaborarea unui *statut economic al Statului*, rezultat al unei viziuni generale a activității economice naționale, în lumina întregii

desvoltări a României”. Și afirmă că, de fapt și practic vorbind, esențiale sunt numai chestiunile de procedură. O procedură oportună, adecuată, eficientă, având mereu trează conștiința idealului urmărit.

În ordinea realizării acestui ideal, după părerea autorului, în primul loc se așează, ca mijloc, „desvoltarea *capitalului inteligenței* — tehnic, cultural, etnic, — cel mai prețios capital economic, dacă nu singurul”.

Postularea capitalului național al inteligenței face cinste curajului și mărturisește simțul de răspundere al autorului în fața gravelor probleme pe care le ridică viitorul economiei românești. Acest capital al inteligenței l-am dori însă mai complet formulat.

Ca încheiere mărturisim că (în genere) suntem de acord în mai mult decât o singură parte cu prietenul nostru Paul Sterian; atât pe planul punctelor teoretice de perspectivă și definire a caracterelor esențiale constitutive ale economiei românești, cât și în privința căilor de soluționare pe care le propune.

O singură observațiune temeinică avem de făcut. În acest „breviar de economie panromânească”, n’am întâlnit nicăieri *satul românesc*. Ce înseamnă această unitate firească de vieță românească, care este importanța sa socială și economică, în ce măsură constituie climatul necesar și însăși garanția ființei și permanenței familiei țărănești (element esențial al vieții economice, după însăși mărturia autorului), este de prisos să subliniem. Pentru bunul motiv că în nenumărate rânduri am avut prilejul să cercetăm, împreună cu vechiul nostru prieten Paul Sterian, și să cunoaștem acest sat românesc.

Așteptăm deci ca *satul românesc*, a cărui prezență este în măsură să amplifice perspectivele și să ușureze soluționările, să-și găsească locul cuvenit cu prilejul unei mai amănunțite și mai vaste edițiuni, pe care autorul exegezei panromânismului ne-o făgăduiește în introducere, edițiune pe care o dorim cât mai apropiată și pe care o vom relua cu un interes mărit.

D. C. Georgescu

PETRU RAMNEANȚU, Dr.: *Problema căsătoriilor mixte în orașele din Transilvania, în perioada dela 1920—1937*. Cluj, 1938.

Există, în câmpul activității academice a centrului universitar care este Clujul, o categorie

de preocupări în care s'ar putea susține că acesta excelază. O dublă orientare caracterizează în deosebi aceste preocupări. Pe de o parte, cercetarea științifică propriu zisă, stăruitoare și circumspectă, pe de altă parte afirmarea priorității imperativelor naționale, în slujba cărora cea dintâi se înscrie conștient și susținut, fără a trăda însă riguroasa obiectivitate a adevărului științific.

În această ordine de idei se așează întreaga activitate a Institutului de Igienă și Sănătate Publică din Cluj, precum și cea a Secțiunii Eugenicе și Biopolitice a „Astrei”, — conduse de profesorul Dr. Iuliu Moldovan, cel dintâi teoretician în țara noastră al „capitalului uman” și al „Igienii Națiunii”. Consecuent scopurilor urmărite, profesorul I. Moldovan a înțeles să activeze și pe tărâmul realizărilor practice, creând instrumentele de lucru necesare, instituțiile amintite mai sus, înconjurându-se de o pleiadă de elevi și colaboratori eminenți și isbutind să realizeze la Cluj o adevărată și temeinică școală. Dovadă stau cercetările și anchetele nenumărate organizate la teren, precum și impresionanta colecție a „Buletinului Eugenic și Biopolitic”, care, deși a avut de luptat cu mari dificultăți materiale, a intrat astăzi în al IX-lea an de apariție.

Din această ambianță științifică și rodnică activitate, desprindem astăzi studiul remarcabil al doctorului Petru Râmneanșu asupra *căsătoriilor mixte în orașele din Transilvania*, în perioada 1920—1937, adică practic vorbind dela Unire și până astăzi.

Subliniem mai întâi faptul că, pentru a obține seria de tablouri cu elemente corelate, autorul a trebuit să depună o muncă deosebită, dacă se ține seama de cantitatea importantă de material brut statistic adunat. Noi înșine, care am activat în acest domeniu, știm prea bine ce însemnează prelucrarea statistică a unui număr de 133.115 unități, câte căsătorii au fost înregistrate în mediul urban al provinciilor românești de dincolo de Carpați, în perioada considerată. Cititorii trebuie să fie convinși că efortul cerut de această prelucrare nu constituie mențiunea cea mai puțin importantă care merită să fie subliniată cu prilejul unei cercetări de natura celei întreprinse de dr. Râmneanșu.

Cât privește problema însăși, autorul prezintă și analizează următoarele capitole: a) *frecvența căsătoriilor pure și mixte între grupările etnice principale din Transilvania*; b) *neamul căsătorii-*

ților în raport cu profesiunea bărbaților; c) *evoluția numerică a căsătoriilor mixte dela 1920 și până în 1937*; d) *căsătoriile mixte și divorțurile*.

Trimețând pe cititori la lucrarea originală, vom desprinde totuși câteva cifre sumare, dintre cele mai semnificative, precum și unele din concluziile autorului.

În primul rând, este legitim să ne întrebăm cum se situează românii, în raport cu celelalte neamuri, în privința căsătoriilor mixte? La care întrebare se poate răspunde prin arătarea *frecvenței relative* (procente) a bărbaților și femeilor de același neam cari, se căsătoresc între ei, adică:

Neamul	Frecvența căsătoriilor endogame	
	la bărbați %	la femei %
(1)	(2)	(3)
Români	69,1	82,4
Germani	71,1	70,1
Unguri	82,3	71,1
Evrei	92,6	92,8

Din aceste cifre se constată, prin diferență, că bărbații contractă totdeauna căsătorii mixte mai frecvent decât femeile, — excepție făcând numai femeile germane, care leagă mai deseori căsătorii mixte decât bărbații de același neam. Cei mai înclinați spre căsătorii mixte sunt românii, *frecvența soțiilor de alt neam fiind la aceștia de 30,9%*, valoare neatinsă de niciun alt grup etnic. În special, evreii practică cu o rigurozitate remarcabilă endogamia, fie că este vorba de bărbați (92,6%), fie de femei (92,8%). În opoziție cu bărbații români, românele sunt mai refractare la căsătorii mixte decât femeile de neam german și maghiar.

În ceea ce privește *intensitatea* căsătoriilor mixte, tot românii se așează în frunte. Autorul constată că bărbații români se căsătoresc cu unguroaice de trei ori mai frecvent decât ungurii cu românce. În linii generale, amestecul este mai frecvent cu grupul etnic al maghiarilor (femei și bărbați).

Ca repartitie geografică căsătoriile mixte cu femei de neam maghiar se întâlnesc de predilecție în orașele din Sud-Estul Transilvaniei, precum și în cele dealungul graniței apusene a României. Sunt regiuni în Transilvania, în care majoritatea absolută (50%+1) a românilor se căsătoresc cu unguroaice. Astfel ar fi: Gheorghieni (66,7%), Tg.-Săcuesc (65,5%), Odorhei (63,1%),

Șalonta (59,1%), Miercurea-Ciuc (53,0%), Sf. Gheorghe (52,7%). Dacă la acestea vom adăuga orașele: Tg.-Mureș, unde românii iau unguroaice în proporție de 49,5%, Oradea (47,4%), Baia Sprie (47,2%) și Satu-Mare (39,8%), — vom constata că observația autorului, în privința distribuției geografice, este valabilă mai ales pentru români. Cu femei germane se căsătoresc românii într-o proporție mult mai redusă, maximum 28,5%, în Reșița și, 23,1%, în orașul Orșova. Celelalte orașe, în care amestecul românilor cu femei germane ar avea o importanță mai deosebită (între 10 și 20%) sunt: Timișoara, Lugoj, Carei, Caransebeș și Oravița. În linii generale, frecvența căsătoriilor femeilor române cu bărbați de alt neam urmează aceeași răspândire geografică, dar cu o intensitate mai redusă. Fenomenul frecvenței geografice a căsătoriilor mixte, ca atare, pare să fie legat direct de însăși așezarea teritorială a diferitelor neamuri conlocuitoare.

Un aspect de o deosebită importanță pe care îl atacă autorul este cel al căsătoriilor mixte în raport cu *profesiunea bărbaților*. Din acest punct de vedere, situația se prezintă astfel:

Frecvența căsătoriilor endogame (între cei de același neam) în raport cu profesiunea bărbaților

Profesiunea bărbaților (1)	Frecvența în procente a căsătorilor endogame la:			
	Români (2)	Unguri (3)	Germani (4)	Evrei (5)
Funcționari de Stat . . .	68,1	62,2	60,7	89,0
Funcționari particulari . .	60,1	80,8	76,9	90,1
Ofițeri și subofițeri . . .	75,8	74,1	70,3	76,0
Liber profesioniști	68,8	84,4	77,5	93,2
Meseriași	59,1	81,5	70,9	92,8
Agriculi	89,9	89,8	81,7	94,1
Alți	70,3	80,8	66,2	93,4

În cazul românilor, cei care acuză rezistența maximă la căsătorii mixte sunt agricultorii. Abia 10,1% dintre ei se căsătoresc cu femei de alt neam. În schimb, meseriașii, precum și funcționarii particulari români, practică pe o scară foarte întinsă exogamia (40,9% și 39,9%). La niciunul din celelalte neamuri, în special la unguri și evrei (întrucât germanii par mai sensibili decât cei dinții la solicitările exogamiei), nu se observă acest fenomen cu aceeași intensitate ca la români.

Funcționarii de Stat, liber profesioniștii și militarii români dau, de asemenea, procente importante de căsătorii mixte.

În sfârșit, cercetând ultimele două aspecte ale problemei: *evoluția numerică a fenomenului exogamiei*, precum și *stabilitatea* sau gradul de *coeziune*, de *rezistență* al acestuia, autorul constată: în primul caz, că intensitatea căsătoriilor mixte la români se păstrează uniformă dealungul întregii perioade; iar cât privește stabilitatea lor, căsătoriile românilor contractate cu femei de alt neam apar tot atât de temeinic așezate ca și cele făcute cu românce. Excepție ar face căsătoriile românilor cu evreice, care se desfac prin divorț, într-o proporție de 15,3%, deci încă odată și ceva mai frecvent decât în cazul căsătoriilor cu unguroaice sau femei germane.

În rezumat, dr. Râmneanu constată deci: un amestec intens între neamurile conlocuitoare în orașele transilvane, în genere; o stabilitate relativă a acestui fenomen dealungul celor 18 ani cercetați; o participare predilectă a românilor și, în sfârșit, — denunță primejdia iminentă pe care acest amestec îl prezintă pentru ființa etnică a românilor din orașele provinciilor de peste munți, și pentru năzuința de cucerire temeinică a acestor centre de rezistență minoritară. Rațiunea acestei atitudini negative o sprijină pe argumente de ordin biologic, istoric și național, pe cari în bună parte ni le însușim. Dacă este vorba de realizat o încrucișare, autorul este pentru: o infuziune lentă între indivizi de neam asemănător, sau chiar de același neam însă proveniți din regiuni deosebite ale țării; dar se opune categoric unui amestec intens al românilor cu neamuri prea eterogene, ca dat biologic.

Pentru stăvilirea tendințelor observate și rezolvarea problemelor ridicate de faptul căsătoriilor mixte, autorul propune o serie de soluții, călăuzit fiind în formularea lor de câteva obiective esențiale care se cer împlinite, adică: cucerirea de către români a orașelor transilvănene, organizarea unei baze temeinice biologice pentru familiile orașenești, — odată cu ridicarea nivelului educației fizice și mintale, care va duce la dezvoltarea conștiinței de neam.

Pentru prevenirea amestecului, excesiv și primejdios, denunțat, autorul socotește că două sunt căile care trebuiesc urmate.

Una de ordin *legislativ*, sintetizată în următoarele puncte:

a) *pe tot cuprinsul țării, toți ofițerii, subofițerii și funcționarii publici plătiți de Stat, județe și comune, să fie obligați a se căsători exclusiv*

cu femei de origine certă românească (din naștere);

b) toți copiii născuți din căsătorii mixte ale românilor (bărbați sau femei), să fie obligați a frecventa numai școli românești;

c) ridicarea inamovibilității tuturor funcționarilor publici români (bărbați sau femei), în toate județele de frontieră. Toate aceste măsuri fiind mijloace imediate de prevenire și acțiune.

O a doua cale de intervenție eficace, în domeniul care ne interesează, ar avea un caracter de ordin *educativ*, adică o acțiune complexă de lungă durată în sensul organizării timpului liber al diferiților profesioniști, și în special pentru masa importantă a meseriașilor și lucrătorilor din orașe. Pentru a realiza ceea ce astăzi nu există încă, și anume: simțul răspunderii față de imperativele biologice ale neamului, cultul tradiției și conștiința neclintită a idealului național.

La această operă ar fi chemați să răspundă: Statul ca organ tutelar și singur în măsură de a procura mijloacele materiale, precum și un personal special pregătit și riguros selectat în acest scop.

În sfârșit, autorul subliniază necesitatea unei intervenții cât mai grabnice, întrucât acuitatea problemelor deschise de către fenomenul căsătoriilor mixte în orașele din Transilvania nu mai îngăduie nicio amânare.

Din partea noastră, — recunoscând în întregime deosebita calitate a studiului dr. Râmneanțu, ale cărui constatări rămân perfect valabile ca fapte și semnificații, — ținem să facem totuși, două observațiuni de ordin metodologic. Una privește categoriile profesionale stabilite. Am fi dorit să ni se arate criteriile de definire profesională și conținutul fiecărui grup de profesioniști. De pildă, unde au fost înglobați meseriașii angajați în instituțiunile de stat, județene, comunale, casele autonome, etc.; la meseriași sau la funcționari publici? De asemenea, inginerii, medicii, advocații, etc., plătiți într-o formă oarecare de Stat, județe, comune, case autonome sau direcțiuni speciale, au fost trecuți la funcționarii publici sau la liber profesioniști?

Toate aceste nelămuriri privesc însă numai un aspect al problemei, adică relația dintre profesioniști și fenomenul exogamiei, deci sunt de o importanță mai redusă, față de ansamblul problemei.

Cea de a doua obiecțiune poartă însă asupra însăși fondului lucrării, întrucât privește chiar in-

tensitatea sau, mai exact, sensul fenomenului de exogamie. Autorul a avut la îndemână, pentru determinarea originii etnice sau neamului în genere, două criterii de orientare, singurele pe care le ofereau registrele de stare civilă consultate, și anume: *numele* și *religia* celor căsătoriți. În privința religiei de pildă, românii pot fi ortodocși și greco-catolici; dar și rutenii sunt ortodocși sau greco-catolici. La fel germanii sunt fie catolici, fie luterani, însă și ungurii sunt catolici, pe lângă cei de confesiune calvinistă.

În aceeași ordinei de idei, *numele* poate preta la confuziuni, dacă se ține seama de îndelunga și stăruitoarea operă de maghiarizare dusă de fosta stăpânire ungară împotriva românilor, germanilor și rutenilor, acțiune care, fără îndoială, nu a trecut fără să fi lăsat urme serioase în onomastica patronimică a locuitorilor.

Ținând seamă însă de eficiența reală a coroborării celor două criterii menționate, de anumite indicațiuni prețioase isvorite din așezarea teritorială a minorităților din Transilvania, precum și de încercatul spirit de discernământ, de probitatea științifică deosebită a autorului, un bun cunoscător al stărilor și realităților locale, — suntem convinși că toate aceste piedeci au fost conjurate și încredințăm pe cititorii noștri că toate constatările obținute de Dr. P. Râmneanțu se înscriu cu titlul de date certe și într'adevăr prețioase în patrimoniul științei românești.

D. C. Georgescu

AL. IORDAN: *Les relations culturelles entre les Roumains et les Slaves du Sud. Traces des voévodes roumains dans le folklore balkanique.* (M. O., Imprimeria Națională, București).

Relațiile avute cu Șlavii din Sud au fost deseori examinate. Ele au fost privite din punct de vedere istoric și quasi-literar. De fapt relații între masa slavă și cea română au fost totdeauna și de natură socială. Trăirea Românilor din Timoc, cei din lungul Dunării, coama Balcanilor și Rodope în mijlocul masei slave a creat astfel de raporturi. Imperiul româno-bulgar nu poate decât să confirme această ipoteză. Cum avea să ia naștere, dacă cele două popoare conlocuitoare nu se cunoșteau reciproc sau nu se sprijineau?

Cu toate astea fenomenele de ordin social au fost totdeauna neglijate când s'au pus în discuție raporturile noastre cu Șlavii din Sud.

Pe lângă aceasta mai avem de semnalat și următorul fapt: niciodată, pentru lămurirea oricărei probleme în legătură cu relațiile avute cu cei de peste Dunăre, nu se găsesc printre argumente și Românii amintiți.

De ce? Nu este cam greu să-ți imaginezi că raporturile le-au încheiat Slavii direct cu Românii din Nordul Dunării? De sigur. Dar dacă ți-i închipui pe Românii din Bulgaria mijlocitori? Totul pare mai firesc. Omul nostru de știință se „miră” de relațiile primilor noștri Domnitori cu Țarii bulgari. Alții doar le înșiră, fără să le explice geneza lor.

Bulgarii, de pildă, afirmă cu tărie că s'au întins și peste Dunăre câțva timp. Faptul se ține sub tăcere la noi. Dar până când? Fiindcă nimic nu pledează în defavorul nostru.

Profesorul C. Noe semnalează undeva — după notările notarului lui Bela IV — că voevodul *Glad* era din Vidin; că acest Glad cu reședința aci stăpânea Banatul. Acelaș profesor semnalează faptul că Timocul prin secolul al IX-lea era gubernie aparte și vrea „deslipirea” de imperiul bulgar spre a se alătura la cel Franc. E vorba prin urmare de urmărirea până azi a fizionomiei deosebite a regiunii Timocului ca aspect etnic. Și dacă un voevod al nostru cu reședința în *Vidin* stăpânea în Nord, ne putem închipui și un bloc românesc solid în acele locuri pe care se bizaia.

Apoi, faptul că Țarii bulgari erau obișnuiți cu stăpânirea asupra populației românești din Bulgaria, putea constitui aceasta pentru ei o dorință de a încerca să stăpânească aceeaș populație streină și peste Dunăre. Un lucru este cert: Glad este ultimul voevod al Timocului. Cu toate acestea, în tot decursul istoriei de aci încolo, *toți* Domnitorii români au pus piciorul dincolo și au vrut să și-l menție. Niciodată Bulgarii nu s'au uitat în Nordul Dunării. Deci, dacă forța unui imperiu i-a împinș pe Țarii străluciți ai Bulgarilor să treacă și peste Dunăre temporar, Românii încontinuu au urmărit stăpânirea politică asupra regiunilor românești, *din recunoașterea aceluiași organism etnic*. Până astăzi poporul român n'a încetat să-și vadă realizarea visului său, de a trasa granițele până acolo unde se întinde elementul românesc.

Cartea d-lui Al. Iordan utilizează tot ce s'a scris. Raporturile dintre Români și Slavii din Sud le examinează pe baza celor relevante până acum de

cercetători. Partea aceasta mai mult de natură istorică, e clară, dar din ea lipsește semnalarea faptelor *vii*. În sensul celor indicate până aci, zădărnici vei căuta lămuriri. Și cred că urmărind o problemă sub aspectul examinat de d-sa, s'ar fi putut ajunge la concluzii care nu numai că ar fi demonstrat veracitatea atâtor fapte istorice închise în folklorul balkanic Slav, dar și căile concludente prin care a ajuns să circule aci.

Sunt atâtea și atâtea lucruri relevate de d-l Al. Iordan, care, dacă ar fi căzut și sub ochiul sociologului ce știe că sunt atâtea determinante ale vieții, și, mai ales, are mereu în față întrebarea de ce așa și nu altfel, am fi avut astăzi un manual pe care ar fi păcat dacă orice om de cultură și de orientare sigură nu l-ar fi știut. Și așa autorul mi se pare că este cel dintâi care obiectiv, întemeiat riguros, pe date, înfățișează după stadiul cercetărilor, cel mai bine relațiile cu Slavii din Sud.

Figuri de baladă sunt mai toți Domnitorii noștri de început: Vladislav și Radu Basarab, Dan I Basarab, Mircea Basarab, Mihai Viteazul.

Sunt rânduri care prezintă viu și înduioșător pe Domnitorii noștri. Baladele au mereu grija să spună și pământul stăpânit de ei.

Și credem că numai Românii din Bulgaria și Serbia, care există până astăzi, au făcut ca să dăinue amintirea plină de simpatie a Domnitorilor noștri. Aci a putut fi un bilingvism parțial. Colportor era și *Colă Ioniță* de pe lângă Negotin, care cânta cu o voce impresionantă, prin 1923, succesiv: balade românești și balade sârbești.

Alături de Românii din Bulgaria, același rol, au avut desigur și armatele mercenare ale Domnitorilor noștri.

Chestiunea înfățișată admirabil de d-l Al. Iordan, va trebui să primească adăugiri în sensul celor indicate de noi.

Florea Florescu

OBREJA, ALEXANDRU TH.: *Târgurile din Moldova în veacul al XIX-lea*. Chișinău 1936.

În Nr. 4 din 1936, al revistei „*Arhivele Basarabiei*”, dela Chișinău, care are reputația unei serioase publicațiuni de cercetări istorico-geografice, a apărut lucrarea intitulată: „*Târgurile din Moldova, în veacul al XIX-lea*”, datorită d-lui *Alexandru Th. Obreja*.

Problema târgușoarelor din Moldova, a fost desbătută de mulți. Chiar dacă am lăsa la o parte concluziile și interpretările autorilor, pentru a nu lua odată cu ele și eventuala patimă cu care au fost discutate, există totuși un imens material documentar tipărit, care-ar putea da folositoare îndrumări. Autorului îi lipsesc însă dela bibliografie, tocmai lucrările cele mai obiective, cum sunt următoarele *catagrafii*:

1820. — „*Catagrafia locuitorilor din Moldova făcută la 1820* (Dosarele, acestei catagrafii care se păstrau la arhiva Statului din Iași, au fost trimise Arhivei Statului din București, unde se află actualmente, afară de 4 dosare care s'au pierdut).
1831. — „*Catagrafia locuitorilor din Cneșia Moldovei, făcută la 1831*” (Care a fost întocmită în condițiuni f. bune, pregătită dinainte cu sancțiuni aspre împotriva celor ce s'ar sustrage, cu formulare tipărite etc. Catagrafia e făcută în fiecare ținut, pe ocoale, pe sate și pe târguri. Se găsește în Arhiva Statului din Iași sub. Trsp. 885, Op. 1.011/ Nr. 1 — 62 și Trsp. 644, Op. 708).
1838. — *Catagrafia locuitorilor Moldovei din 1838*. Toate acestea au fost publicate în parte, în ceea ce privește târgușoarele și orașele din Moldova.

și următoarele *recensăminte*, care stau la îndemâna oricui, fiind tipărite:

1848. — „*Notițe statistice asupra Moldovei*”, de Prințul N. ȘUTU. (Traducere de T. KODRESCU, 1852).
1859. — „*Lucrări statistice făcute în anii 1859-1860*” (Publicate de Direcția generală de statistică din Ministerul de Interne a Moldovei Iași, 1861).
1899. — „*Recensământul General al Populației României*”, București, 1905.
1912. — „*Dicționar Statistic al României întocmit pe baza rezultatelor definitive ale Recensământului General al Populației dela 19 Decembrie 1912*” (București, 1914).
1930. — *Indicatorul Statistic al statelor și unităților administrative din România, cuprinzând rezultatele recensământului general al populației din 29 Decembrie 1930*” (București, 1932).

Dacă autorul le-ar fi cercetat mai îndeaproape și-ar fi putut preciza între altele: chestiunea evoluției târgușoarelor, chestiunea etnicului lor, chestiunea datei apariției lor etc...

De asemeni, autorului îi lipsesc din bibliografie, lucrările de bază asupra chestiunii, cum este cea a d-lui N. Iorga. (*Istoria Evreilor în țările noastre*. — An. Acad. Rom. XXXVI/1913-14), a lui I. B. Brociner. (*Chestiunea israeliților români*. Buc., 1910), a lui G. Bogdan-Duică. (*Românii și Oureii*. Buc., 1913), a d-lui I. Berkowitz (*La question des israélites en Roumanie*, Paris 1923), a d-lui Em. D. B. Vasiliu. (*Situația demografică a României*. — Cluj, 1923), etc., pentru a nu cita decât pe cele

mai cunoscute, care se ocupă despre *târgușoare*, — și pe care dacă le consulta, — o mare parte din concluziile la care ajunge autorul, ar fi suferit transformări, sau ar fi dispărut cu totul din lucrarea d-sale.

Neadâncirea bibliografiei nu îndreptățește pe nimeni să afirme că: „majoritatea târgurilor din Moldova nu s'au bucurat de vreo considerație mai deosebită. Numai în cazuri cu totul izolate, apar la lumină informații necomplete...” (p. 3).

Din cauza lipsei de informații și documentare, s'au strecurat în lucrarea citată, o serie de erori pe care-mi iau permisiunea să le semnez. Este necesar aceasta cu atât mai mult, cu cât asemenea chestiuni stârnind discuțiuni aprinse, au fost mai de mult încă desbătute pe toate fețele, de cercetătorii anteriori.

Prima greșeală — din care decurg apoi mai multe, — e, că autorul nu separă *Târgurile vechi*, de *Târgușoarele*, apărute în sec. XIX. (O face doar în schița de hartă, însă atât de puțin distinct, că nu poți deosebi unele de altele, decât dacă le cunoști mai dinainte vechimea!), tratându-le la un loc pe toate. Distincțiunea aceasta nu e numai formală. *Târgurile și Târgușoarele* sunt două soiuri de așezări cu totul deosebite. Târgurile sunt vechi, unele cu mult mai vechi decât unele orașe mari. (Hârlăul mai vechi decât Botoșanii, Neamțul mai vechi decât Piatra-Neamț, Trotușul mai vechi decât Bacăul etc...). Ele au avut o dezvoltare, întru totul identică orașelor în Moldova. Mai mult decât atât. Până târziu în istorie, la noi nici nu se spunea orașelor altfel, decât: *târguri*. Ex.: — *Târgul Sucevei*, deși era capitală și avea după, unele însemnări cca. 30.000 de locuitori, — ceea ce însemna oraș mare pe atunci, — *Târgul Bârladului*, deși e unul dintre cele mai vechi orașe ale Moldovei, *Târgul Iașului*, oraș mare și bine populat; Romanul veche capitală și oraș încă de prin sec. XXIV, era „*Târgul de Jos*”, sau *Târgul Roman*, (până și documentele vechi slavonești le transcriu pe acestea: *Askî Torgâ, Romanovâ Torgâ*), etc.

Așa dar, adaosul de *târg* pe lângă numele unor orașe, nu spune nimic. Unele l'au pierdut, altele nu. Și nu e nici o socoteală geografică, în această pierdere. De altfel, chiar în documente cu totul recente, chiar de prin veacul XIX, găsim spunându-se și *Tg. Herța*, dar și simplu: *Herța*; și *Tg. Hârlău* dar și simplu: *Hârlău*; și *Tg. Fălciu* dar și simplu: *Fălciu*, etc... Unele orașe și-au putut pierde prin prescurtare adaosul acesta, altele nu, pen-

trucă numele adevărat rămăsese ca o locuțiune adjectivală pe lângă adaosul de târg. (Se spune *Tg. Frumos* pentrucă nu se poate spune numai *Frumos*. La fel cu *Tg. Ocna*, *Tg. Neamț*, etc...). Cu alte cuvinte adaosul de *târg* era necesar doar pentru precizarea sensului adevărat al noțiunii, încolo ele erau orașe ca toate orașele. — Dimpotrivă, sunt târgușoare adevărate, care printr-o dezvoltare mai grabită și-au pierdut vechea titulatură de târg (Ex. Fălticeni, Pașcanii,...) deși ele fac parte din categoria aceasta nouă a târgușoarelor.

Așa dar, simpla coincidență topică — titulatura de *târg* — nu îndreptățește pe nimeni să le amestece cu o categorie de așezări fundamentale deosebite. Altfel am cădea în eroarea de-a considera și *Tg. Jiu* sau *Tg. Mureș* printre târgușoare; poartă doar topicul de *Târg. Târgurile vechi erau așa dar orașe* — decadente dacă vreți; — și atunci pe baza cărui criteriu să le amestecăm cu târgușoarele cele noi?

Neprecizându-și așa dar, nici sfera noțiunii despre care tratează¹⁾ era de așteptat ca autorul să alunece și spre alte erori. Astfel d-sa crede că târgușoarele din Moldova au fost la început românești și numai pe urmă s'ar fi înfrâinat.²⁾ Și e cu atât mai regretabilă această eroare, cu cât ea conține însăși miezul chestiunii pe care o tratează; *sunt târgușoarele o creațiune evreiască sau una românească?*

Afirmația d-lui Obreja, *se potrivește Târgurilor vechi*, care într-adevăr au avut multă vreme o populație românească, deși chiar despre unele dintre ele, nu se știe precis, dacă au fost fondate de români. Câteva se bănuiește a fi creațiuni de-ale sașilor (Baia, Siretul, Neamțul,...), altele poate de-ale ungurilor (Bacăul, Troțușul,...) altele, în fine, de-ale armenilor (Botoșani,...), etc... Cât privește însă *târgușoarele*, s'a dovedit că în majoritate ele apar dintru început evreiești. De aci aspectul lor original de *ghetto*, în mijlocul satelor românești, cu altă structură și formă, de aci și funcțiunea lor socială și economică deosebită, etc...

D. O. afirmă categoric că „este neverosimil a lega apariția sau dezvoltarea târgurilor exclusiv

de evrei. Multe tirguri mici din Moldova, de jos și chiar de sus, existau înainte de prezența acestui element“³⁾. Dovada pe care o aduce, e următoarea: „Când tirgul avea și o funcțiune administrativă de *ocol*, sau *centru de plasă*, nu se simțea nevoia evreilor cu atât mai mult, fiind substituită de acest rol. Ni se dă ca exemplu Vutcanii din jud. Fălciu, unde după 1907, evreii fiind alungați, calitatea de „centru de plasă“, a fost suficientă să-l menție ca așezare de târg curat românească (p. 13).

Lăsând la o parte faptul că, cu un singur exemplu, nu s'ar putea hotări soarta celor vro 66 de târgușoare, lăsând la o parte și faptul că în acel exemplu nu e vorba de o populație primordial românească, ci de una primitiv evreiască, care a fost alungată, lăsând locul românilor — după cum afirmă d-l O. — adică întocmai ceea ce susțin și eu, trebuie să atrag atenția că e vorba și aici de o eroare. *Vutcanii n'au fost de întemeiere ca celelalte târgușoare*, ci au fost întotdeauna sat, un sat mai mare, în care s'a așezat reședința subprefecturii și care, ca așezare mai prosperă, poate va fi atras cândva un număr oarecare de evrei, care-au fost mai apoi alungați. Atât. Deci nu trebuie amestecat între târgușoare.

Care sunt acum argumentele care dovedesc că târgușoarele au apărut dela început ca așezări evreiești și că numai incidental au cooperat la crearea lor și alte elemente etnice? Voi cita câteva documente (hrisoave domnești) pe care întâmplător le am la îndemână:

Cu privire la întemeierea TG. MIHAILENI (Viădeni, cum se numea la început); „Iată dăm voie Domnia Me, ca să să facă târg pe numita moșle Viădenii, adăugându-să *jidovit și alții numai din cel străin de peste hotar iar nu din locitorii pământului acestuia*“ (Hrisov dat de Alex. Const. Moruzi, în 12 Iulie 1792. Publicat de SCHWARTZFELD: Din istoria evreilor, etc.).

Privitor la întemeierea TG. BUCECEA: „Iată ai dăm toată voie și slobozenie, ca să facă târg pe numita moșle Bucecea cu a dumisale cheltuială și *din oamenii străini, cari să nu fie din locitorii altor târguri sau sate, fără nici un amestec de vreo dare în pământul acesta*“. (Hrisov dat de Ioniță Sandu Sturza în 16 Ianuarie 1828. Publicat de SCHWARTZFELD: *Din Ist. Evreilor*,... p. 112).

¹⁾ De acela noi întrebuițăm termenul de *Târgușoare*, — care este de altfel uzitat și de populație și de autori — pentru micile așezări apărute în sec. XIX, *Târg* rămânând o noțiune care se leagă fie de vechea numire a orașelor, fie de funcțiunea economică care le-a dat naștere, adică *târgul* sau *bâlcu* (din ungurește) sau *Iarmaracul* (din nemțește: Jahrmarkt).

²⁾ Această afirmațiune e repetată de mai multe ori (v. p. p. 12, 15, 26,...). „Structura etnică a târgurilor, primordial este românească după 1831 apare însă, o epocă de înstrăinare, datorită înființării negustoriilor (?) de peste hotare“ spune d. OBREJA (p. 15).

³⁾ „Părerea lui SCHWARTZFELD este greșită — afirmă încăodată d. O. — vechile tg. Moldovenești nu apar datorită evreilor nici cele mai noi din Muntenia care nu cunosc evreii până târziu. Cauzele apariției, sunt cu totul de altă natură“ (pag. 13).

Privitor la întemeierea TG. IVEȘTI: — „Pentru nația ȋidovilor să le dea proprietatea loc de școală, feredeu și loc de înmormântare fără plată de bezmăn, la a căror clădire se va ajuta și de proprietate la cheltuială” (Art. 8 din Hrisovul dela 1856. Publicat de BROCI\ER: — *Chestiunea israeliților român.* p. p. 35 — 36. „Curierul judiciar Nr. 21 din 1902).

Din toate acestea se vede clar că: nu numai că nu românii, erau fundatorii târgușoarelor (decât doar dintre vechii bejenari, care trăiseră un timp dincolo de hotar), dar *legal* ei nici nu aveau voie să se așeze în noile târgușoare, sub amenințare de aspre pedepse. De altfel în toate actele contemporane și în toate hrisoavele de întemeiere, se poate vedea limpede aceasta. În unele se vorbește și mai precis, ca noii veniți să nu cumva să fie români. „Numai oameni birnici de ai țării să nu îndrănească a merge cu nume de străini, că, aflându-să, nu numai că să vor da de grumaz înapoi, să vor pedepsi ca niște spărgători de sate, cum și târgoveții de mare pedeapsă vor fi de vor primi locuitori ai țării, într'acest târg”.⁴⁾ Fuseseră prea mulți fugari, țara se depopulase, înmulțirea străinilor însemna înmulțirea birnicilor, deci creșterea vistieriei. Nu era nici un interes ca noile așezări să se creeze pentru români, de aci constrângerile ca ei să nu se așeze în noile târgușoare.

Dar în afară de aceste puține hrisoave pe care le-am avut la îndemână, însuși, d-l Obreja, ne furnizează un argument în plus, prin publicarea la anexa lucrării d-sale, a hrisovului de întemeiere a *Tg. Dracșani* (devenit mai pe urmă *Tg. Sulița*) din jud. Botoșani. Citez câteva fragmente referitoare la fundarea acestui târgușor:

§ 4 — „ȋidovii să fie slobozi ași ține un scaun sau două de căsăpi plătind avaețul moșii câte două parale de mel, patru parale de oae și berbec, șase parale de vițel” etc.

§ 5 — „Pâine și cofrigi vor fi slobazi ȋidovii de a face și vinde fără opr're”.

§ 11 — „Pentru două școale de adunarea ȋidovilor, două casă a hahamilor lângă școală, feredau pentru un ȋintirlim afară din târg să nu fie supărați cu plată de bezmăn” (Hrisov dat de Sc. Calimachi, la 1819).

Cercetând un număr cât mai mare de hrisoave de întemeiere și convenții de bezmăn cu privire la târgușoare, autorul s'ar fi convins de sigur că *evreii* — în marea majoritate a cazurilor — *stau la baza întemeierii târgușoarelor*. Dealtfel chiar în *Regulamentul Organic*, sunt unele dispozițiuni, în care, împărțindu-se evreii în două categorii —

a) evrei pământeni și b) evrei hrisoveliți (adică cei care în baza unui *hrisov*, au căpătat dreptul de-a întemeia târgușoare) — se dau indicațiuni oficiale în această privință.

D-l Obreja, greșește dacă-și închipue cumva, că în felul acesta susține vreo cauză naționalistă, metamorfozând târgușoarele evreești în așezări românești. Cauza naționalistă nu primește întru apărarea ei falsuri, ci numai adevărul curat. În loc să falsificăm adevărul, spunând că târgușoarele n'au fost evreiești, să facem constatarea reală că *târgușoarele au apărut și au rămas niște nuclee străine de masa rurală, în care s'au ivit și pe care n'au înțeles'o n'au slujit'o, ci numai au exploatat-o*. Raportul dintre aceste mărunte centre și micul Hinterland de sate din jurul lor, păstrează în el ceva anormal. A studia în intimitatea ei această anomalie, e ceva tot atât de științific, ca și cele mai importante laturi ale chestiunii. Problema unei supra-structuri economice străine, peste marea masă românească, trăgându-și sursele de viață, un veac întreg, din această masă, dar continuând să nu se unifice cu ea, ci să rămâe tot atât de străină, ca și la început; iată cum apare problema în lumina ei adevărată.

Sunt în lucrarea citată, câteva mici scăpări de vedere, asupra cărora de asemeni îmi permit să atrag luare aminte. „*Moldova de jos*”, — așa cum se numea odinioară — nu trebuie confundată (v. pag. 17), cu *Moldova sudică*, nici istoricește, nici geograficește. E știut că în vechime — chiar până în sec. XVIII — sub numele de *Moldova de sus*, se înțelegeau ținuturile din spre munte și cele din ținutul dealurilor mari din podiș (chiar și ținutul Bacăului, până mai la Sud de Trotuș), iar prin *Moldova de jos*, se înțelegeau regiunile îndeobște cu altitudine mai mică, dinspre răsăritul țării (chiar și ținutul Iașului, al Orheiului și Sorocei⁵⁾). Se vede așadar că, cei vechi — chiar fără a avea la îndemână tot materialul cartografic de astăzi asupra Moldovei, — aveau totuși o mai bună intuiție pentru a deosebi *josul* de Sud și *susul* de Nord.

Autorul vorbește apoi despre Baia, ca despre o veche așezare *ungurească*, în care astăzi ar mai fi rămas „urme de unguri, vestigii a expansiunii statului unguresc de altădată”, (p. 23). Ori, se știe că ungurii, erau cu totul rari la Baia, mai rari chiar decât armenii. Localitatea era cunoscută însă, ca

⁴⁾ Hrisov dat de Gr. Callmah Vv. în 3 Iulie 1763. Publicat de N. IORGA — *Docum fam. Callimachi*, vol. I p. 458-70.

⁵⁾ Vezi pentru aceasta: VINTILĂ MIHĂILESCU: *Moldova* (cu o hartă a vechilor ȋinuturi moldovenești) în *Bul. Soc. egale Rom. de Geogr.* Tom. 1927, p. 160.

veche așezare săsească. Chiar d-l Năstase⁶⁾, pe care-l citează d-l O., spune lămurit lucrul acesta; ba mai mult, dă și numărul sașilor, de acolo, care după Bandinus, ar fi ajuns cândva la 6.000 suflete, pe când pe unguri, îi numărai pe degete.

Sunt de asemenea în lucrarea citată, unele mici erori geografice care ar putea lipsi. Ex.: — Tg. Sulița, Bucecea, etc., nu se află pe linia de contact dintre *Stepa Jijiei* și *Dealurile Mari ale Siretului* (pag. 20). O simplă privire a hărții ne arată Tg. Suliței, aproape la jumătatea distanței dintre acea linie de contact și Valea Jijiei, iar Bucecea de adreptul în lunca Siretului... etc...

Totuși aceste erori, rămân... inofensive pe lângă altele, prin care autorul ține să introducă inovații în geografie. D-sa are fantazia de-a lega localizarea geografică a târgușoarelor din Moldova..., de curba topografică de 200 m. (?) Cu toată insistența d-lui O., care revine asupra acestei *descoperiri geografice* de patru-cinci ori (v. pp. 5, 15, 20, 25, etc...), nu ne poate convinge că ar exista vreo legătură între *târgușoare* și curba de 200 m. Mai întâiu, ce reprezintă, caracteristic această isohypsă de 200 m. în morfologia Moldovei? Nicăeri în Moldova — afară de împrejurimile Iașului — ea nu prezintă caracterul de *limită* între regiuni naturale. S'a dovedit că există însă linii de mult mai mare interes geografic, dar acele sunt legate de un întreg complex de elemente fizice și umane. De ce dar să ne oprim la o curbă de nivel? Iată ceea ce e straniu în lucrarea d-lui O.

Dar s'o cercetăm puțin. După lucrarea citată s'ar părea că linia aceasta — curba de nivel de 200 m, — ar avea ascunsă în germene, posibilitatea de a fi creatoare de târgușoare. Ori realitatea e, că nici măcar *nu grupează în lungul ei decât cam 13% din totalul târgușoarelor moldovenești*. Atunci, se spulberă miracolul și după el... întreaga teorie, iar curba de 200 m. rămâne ceea ce e în realitate: o simplă linie fictivă.

Tot cu privire la localizarea geografică a târgușoarelor autorul are și alte concluzii grăbite și necontrolate. Astfel d-sa afirmă că târgușoarele lipsesc din regiunile de stepă și din cele păduroase fiind îngrămădite pe *linia de contact* dintre aceste două (v. pag. 15). Adevărul e tocmai pe dos. Stepele nu sunt⁷⁾ lipsite de târgușoare, ci cuprind cca. 23% din totalul lor, iar regiunile de pădure adăpostesc o mare majoritate a târgușoarelor, adi-

că 64%. *Așa că, tocmai locurile în care autorul afirmă că târgușoarele lipsesc, cuprind 87% din totalul lor, în timp ce, pe liniile de contact, se află doar 13%.* Cum rămâne atunci și cu această regulă?

Luată în cercetare, e explicabilă lipsa târgușoarelor de pe *linia de contact*. Se știe că această linie a atras de timpuriu îngrămădiri de străvechi așezări omenești. Târgușoarele, ca așezări foarte recente, au găsit indeobște ocupate, cu însemnate densități omenești, aceste porțiuni. Nu tot același lucru se poate spune cu privire la orașe. Acestea, ocupă în cea mai mare parte, într'adevăr porțiunile de contact dintre regiunile naturale (55%); ceea ce e iarăși explicabil, orașele fiind indeobște așezări mai vechi.

Ca material cartografic lucrarea e întovărășită de două schițe de hărți: una cu târgușoarele în raport cu *curba de nivel de 200 m.* (sic), alta cu târgușoarele *în cadrul județelor*; adică și una și alta lipsite de interes geografic. (Ar fi fost mai necesară, cred, o hartă a târgușoarelor în raport cu *regiunile naturale*. Sau în raport cu data apariției lor, pentru a se putea urmări în spațiu, fenomenul înaintării lor în cuprinsul țării. Sau în raport cu procentul evreilor din fiecare, putându-se astfel stabili chiar unele zone, pe întinderea Moldovei). Dar să le luăm așa acum sunt. Autorul nu uită să se iscălească pe nici una din ele, însă numele târgușoarelor rămân nescrise, așa că nu le poate dibui decât cine le știe mai dinainte, sau cine..., are un atlas la îndemână. Rezultatul hărților rămâne așa dar nul, căci scopul unei reprezentări cartografice e în primul loc de a da lămuriri asupra localizării.

Curba de 200 m e dusă tendițios, anume forțată ca să treacă prin diferite târgușoare; doar *trebuie* să treacă, pentru a justifica o afirmație din text. O deplasare de 2—3 mm. a liniei, la scara hărții (care e de 1 : 2.415.000 și nu 1 : 2.000.000, cum greșit se dă) înseamnă o deplasare de cca. 7 km. pe teren!

Sunt târgușoare notate pe hartă, cu semnul respectiv al târgușoarelor *dispărute* (Ex.: Mamornița, Buhuș, Foltești, Vlădești, etc... și chiar orașe ca Piatra Neamț), deși aceste târgușoare trăesc și probabil că încă vor să mai trăiască și de aci înainte.

⁶⁾ GH. NASTASE: *Ungurii din Moldova la 1646* (Arh. Basarabiei, 1936).

⁷⁾ Pentru exactitatea acestor cifre, stau la dispoziție cu tabelul altitudinii tuturor târgușoarelor din Moldova, extras după harta M. S. Major, la Sc. 1:50.000.

Unele târguri și târgușoare n'au fost trecute de loc în hartă (Tg. Neamț, Pungești, Plopana, etc...).

Pentru ca să iasă la socoteală mai multe *dublete* de târgușoare pe Prut, autorul mai inventează târgușoare și acolo unde ele nu există. (Oare de ce atâta râvnă?! Doar descifrarea fenomenului nu aparține d. O., căci el se găsește chiar în cursul de Antropogeografie a d-lui Gh. Năstase, după cum și în manualele mai vechi de curs secundar ale d-lui S. Mehedinți). Astfel, în fața Ștefăneștilor, este pus un târgușor; acolo însă e doar un modest sat. Braniștea. De asemenea, în fața Bivolariilor, e pus iarăși un târgușor; acolo însă e Bălotino, sat, nu târg, etc...

Accetudăm că nu trebuie să se deformeze realitatea pentru a o încadra în regulile noastre, ci pe acestea să le scoatem neforțat, din studiul obiectiv al realităților, altfel riscăm să sărim dincolo de limitele științei adevărate.

Pentru a fi mai lămurii, să dăm încă un

exemplu. Autorul face afirmația că Valea Siretului adăpostește în lungul ei puține târgușoare. Pentru ca să-și susție afirmația aceasta neexactă, d-sa citează numai pe unele dintre ele și anume: Lespezi, Pașcani, Sascut, (pag. 21). Ori, în afară de acestea, se mai înșirue în Valea Siretului și următoarele: Mihăileni, Bucecea, Liteni, Onișcani, Dămieniști, Adjud, Domnești, etc...⁹⁾, adică vreo zece din cele vreo 66 câte sunt în toată Moldova.

Dat fiind că scopul acestei note nu e de a rețenua lucrarea d. Obreja, ci numai de a clarifica unele laturi ale problemei târgușoarelor din Moldova și a restabili unele adevăruri, trecem peste măruntele lipsuri de redactare, cum sunt câteva contraziceri, citate neexistente, sau fraze și expresii nepotrivite și ne permitem a recomanda o mai aprofundată analiză a problemelor urmărite; altfel chiar unele observațiuni bune, riscă să rămână înmormântate în labirintul erorilor.

Dr. Victor Tufescu

R O M Â N I I D E P E S T E H O T A R E

POPOVICI, Dr. A. I.: *O Țințarima*. Belgrad, 1937.

Sub titlul „O Țințarima”, d-l Dr. A. I. Popovici, profesor la universitatea din Belgrad, a publicat acum 10 ani, în 1927, o lucrare care a trezit un interes foarte viu, printre cărturarii de origine aromână, din diverse țări. Ea a fost tradusă și în românește, de cunoscutul publicist macedo-român, C. Constante.

Acum, cartea a reapărut în ediția a doua, completată cu date și materialuri noi, care, fără osteneala învățatului iugoslav, ar fi rămas inaccesibile cercetătorilor români, ai acestei ramuri interesante a neamului nostru.

Cartea d-lui Dr. I. A. Popovici, așa cum se prezintă acum, este o lucrare peste care niciun cercetător serios al Aromânilor nu va putea trece în viitor. Ea caută să redea o fizionomie completă a vieții elementului aromâneșc din regiunile cercetate de autor, studiindu-l sub toate aspectele.

Deoarece însă, autorul, în studiul său, și-a mărginit investigațiile numai la aromânii de pe

teritoriul vechii Serbii și la cei din ținuturile, foste austriace, unde ei apar abea prin secolul al 17-lea, el n'a putut cunoaște, decât numai ramura de meșteșugari și de comercianți, a elementului aromân.

Ramurile aromânilor nomazi, au rămas în afară de posibilitățile sale de cercetare. La fel și trecutul medieval al românilor.

Această limitare, i-a fost impusă, nu numai de obiectul cercetării, care este acela de a arăta rolul aromânilor, în alcătuirea orășenimii din Iugoslavia, ci și de materialurile cercetate, care i-au fost procurate de arhivele din vechiul regat sârb, și din orașele din fosta Ungarie și de datele ce a putut găsi în publicații maghiare, germane și iugoslave.

Redăm pe scurt, cuprinsul lucrării:

În introducere, autorul arată că orășenimea din Iugoslavia, a fost întemeiată de grupe etnice străine: cea sârbească, de Țințari (Aromâni); cea croată, de nemți.

Studiul aromânilor, se începe printr'un capi-

⁹⁾ Pentru a nu mai pomeni pe cele din basinul inferior al Siretului, din care d. O. face altă grupă.

tol, intitulat : „Un „Țințar“ despre problema Țințarilor”.

Aromânii, zice autorul, nu s'au definit ca o națiune, lipsindu-le condițiile esențiale pentru aceasta (număr, cultură proprie, trecut, teritoriu).

Dacă ar fi adâncit studiul trecutului Aromânilor mai mult, și dacă ar fi îmbrățișat în cercetările sale și pe aromânii nomazi, ar fi putut afla, că cel puțin două din aceste condiții au existat în trecut. Au avut adică un teritoriu, fosta Valahie Mare, și un trecut propriu, rolul lor, în războaiele contra Imperiului Bizantin, și în formarea Statului Asăneștilor.

Neavând o limbă cărturărească, constată autorul, s'au confundat de multe ori cu grecii, sârbii, albanezii, etc.

Intr'o vreme, însă, s'a vădit și la dâșii tendința de a forma o națiune. În această ordine de idei, d-l A. I. Popovici, relevă activitatea cunoscuților cărturari aromâni. *Theodor Cavaliotti*, care, pe la mijlocul secolului al 18-lea, a publicat celebrul dicționar macedo-român, *Daniil*, traducătorul evangheliei în dialectul aromân, *Mihail Boiadji*, autorul gramaticii vlaho-macedonene din 1813, și se oprește îndelung asupra lui *Gheorghe Rosa*, student în medicină, la universitatea din Pesta. Acesta a scris și tipărit în 1806, la Pesta, o carte, în care a redat paralel, în limba greacă și germană, ale sale „*Cercetări asupra Românilor sau așa zișilor Vlahi, care locuiesc dincolo de Dunăre*” (Untersuchungen über die Romanier oder sogenannten Wlachen welche jenseits der Donau wohnen).

Cartea lui Rosa, nu este importantă, atât prin profunzimea studiului, cât prin caracterul apologetic al ei, relativ la Aromâni, pe care caută să-i ridice în ochii celorlalte popoare, și mai ales prin faptul că Rosa susține că *Aromânii sunt o ramură a Daco-românilor*. El este, în ordinea cronologică, cel dintâiu cărturar naționalist aromân.

În capitolul următor, intitulat „*Ilarion Ruvarutz, despre alcătuirea orășenimii noastre*”, autorul invocă autoritatea acestui celebru scriitor și erudit sârb, care, printre cei dintâiu, a făcut constatarea că pătura orășenească din vechiul regat sârb este alcătuită din elemente străine. „*El a observat un fapt foarte însemnat — scrie autorul —: Că elementul aromânesc și cel slavon din regiunea Vardarului, în special cel sudic, au participat de mult, în chip foarte activ, în viața noastră politică, culturală și națională*”. „*Încă în epoca tinereții sale se simțea, în orașele noastre, în mă-*

sură însemnată, în viața, obiceiurile și deprinderile păturii urbane, spiritul greco-aromân”.

Cum se numesc ei și cum îi numesc alte popoare. În acest capitol, autorul dă numărul aromânilor după autori străini; se oprește apoi asupra numelui ce-și dau aromânii, arătând că numele de aromâni, vine dela romani și că celelalte denumiri: „Țințari”, cum îi numesc sârbii și bulgarii, „Cuțovlahi”, „Vlahi”, le sunt date de alte neamuri.

Faptul că aromânii se prezintă, în epocile de mai târziu, ca greci, autorul îl explică prin împrejurarea că grecii s'au substituit, în Imperiul Roman de răsărit, elementului latin, adoptând numele de romani „romai”. Ambele elemente, cel aromânesc, prin originea sa latină, cel grecesc, prin substituirea puterii sale celei romane, erau moștenitoarele poporului și imperiului roman. Confuzia, deci, se explică. Aromânii, vorbind o altă limbă, se vedea totuși că nu sunt perfect identici cu grecii. De aici expresia „vlahofoni eleni” (greci vorbitori românește). Această diferențiere apare în numele comunității care susținea școala greacă din Zemlin și care se intitula „*Comunitatea Romeilor și macedo-vlahilor*”.

Ei sunt numiți și se numesc de la o vreme singuri greco-vlahi. Această relație între greci și aromâni, s'a născut, spune d-l Popovici, în epoca turcă, din pricina marilor privilegii, de care se bucurau grecii în comerț și de care voiau să se împărtășească și aromânii. Înainte de epoca turcă, e greu de stabilit în ce măsură, sub numele de greci, putem subînțelege pe aromâni. După desăvârșirea acestei unități greco-aromâne, aceștia din urmă, se prezintă ca purtători ai culturii grecești în apus și în deosebi în Peninsula Balcanică.

Astfel, aromânul Markidi Pulliu (Puiu), celebrul editor din Viena, care a editat primul ziar sârbesc, „*Sârbskija Novini*”, era un înflăcărat naționalist grec. Tipografia i-a fost închisă și el însuși, isgonit din Viena, pentru că a publicat „*Cântecele revoluționare*”, ale consăngeanului său Riga din Fer, celebru revoluționar „grec”.

D-l Dr. A. I. Popovici, aduce numeroase alte cazuri similare și dovezi în care aromânii, deși vorbeau acasă românește, se arătau fanatici greci. Astfel, marii lor bogătași din Viena: Sina, Dumba, Tirca, se dădeau de greci și au făcut jertfe nespuse de mari, pentru ridicarea grecei și a grecismului. Marii binefăcători și donatori pentru cultura greacă, Toșița, Sturnara, Pangas, Averoff, Sina, erau de sânge românesc.

Deoarece marele centru aromânesc Moscopole, era în Albania, aromânii, câte odată, își dădeau și numele regional de albanezi (din Albania). Grecii, îi numeau pe acești aromâni, „arvanitovlahoi”. Câte odată, țințarii, se dădeau și de sârbi.

În capitolul „*Origine și număr*”, d-l A. I. Popovici, caută să stabilească localitățile de pornire ale grupelor de aromâni, creșterea treptată a acestor grupe și o descriere cât se poate de exactă și sugestivă, făcută pe baze de izvoare, a localităților de pornire.

Ca principal centru de pornire al acestor elemente, este orașul Moscopole din Albania. În ținuturile supuse fostei Austriei, grupurile aromâne, s’au așezat, în număr mai mare, după pacea dela Pojarevatz (1718).

Recensământul din anii 1736—37, ne arată că în orașele regiunii Srem¹⁾ (Zemlin, Karlovitz, Vucovar, Ossek, Irig, Mitrovitz), exista la acea epocă, un număr foarte însemnat de aromâni.

Acest număr, arată un spor față de numărul indicat de recensământul din 1702. El sporește și mai mult, în urma căderii Belgradului sub turci²⁾. Momentul culminant însă, al emigrării aromânilor în regiunile iugoslave, foste supuse Austriei, a urmat după anul 1769, data primei ruinări a orașului Moscopole.

Despre Moscopole, acest centru odinioară atât de înaintat și atât de celebru în întreaga Peninsulă Balcanică, nu știm multe. El s’a ridicat pe la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de al XVIII-lea, în paguba altor centre aromânești, ca Șipsca și Niculița. Era centrul comerțului, între Macedonia, Albania, Epir și peste Bosnia, cu Austria. Înflorirea culminantă a atins-o între 1750—1769, când, după Novacovici, număra 12.000 de case, construite din piatră cioplită, având circa 50.000 locuitori, după Weigand 60.000, după Picot 80.000. Toți locuitorii, erau aromâni. Moscopole, era în acea vreme, reședința mitropolitului din Berat. Dela 1730 înainte, se întemeiază în acest oraș o tipografie, în care se tipăresc numeroase lucrări, în limba greacă, slavonă și, dela o vreme, și în dialectul aromânesc (Dicționarul lui Kavaliotti și evanghelia în dialect al lui Daniil).

În regiunile sârbești, moscopolenii apar în anul 1769. În acel an, s’a produs, ca urmare a apari-

ției flotei rusești în Arhipelag, răscoala nereușită a grecilor din Pelopones, condusă de Koloctronis. Se pare că simultan s’au produs răscoale și în Moscopole, ceea ce a oferit un prilej minunat de atac musulmanilor din împrejurimi, care pândeau de mult, ocazia de a jefui acest oraș, cu bogății fabuloase.

Atunci, moscopolenii au început să se răspândească în lume. Mai întâiu în Turcia europeană, apoi, individual sau în grupuri și în Austria, prin Bosnia.

Au urmat alte atacuri în anii 1788 și 1821. Când Moscopole a fost distrusă, moscopolenii au format numeroase alte centre noi, sau au întărit pe altele mai vechi. În Turcia s’au așezat în Adrianopol, Filipopol, Küstendil, Perlepe. În orașul Veles, s’au așezat întâiu 200 de familii, după care au urmat alte 50. Dela așezarea lor, începe înflorirea acestui oraș. Tot atunci, au ajuns, în mase considerabile, și în teritoriile sârbești și în Austria.

În restul capitolului, d-l A. I. Popovici, trece în revistă și alte așezări aromânești, care au dat imigranți orașelor sârbe și foste austriace, dând amănunte după diverși cercetători și călători.

Vorbește astfel despre Blața, Saciște, Cojani, Vlaho-Clisura, Neagustea.

În capitolele „*Caracteristici corporale*” și „*Portul lor*”, vorbește, după Weigand, Kanitz și alți cercetători, despre însușirile corporale ale aromânilor și despre portul lor. Ca însușiri corporale, se împart în două grupe; cel meridional, având culoarea feței închisă și cel nordic, de culoare mai deschisă. La ambele tipuri, se observă, în chip frecuent, indivizi cu trăsături romane, dacice și slave. Cercetătorii, relevă deosebiri fizionomice și corporale, accentuate între aromâni și greci.

Cu privire la port, descrie numai portul aromânilor din ramura comercială, singura cunoscută în regiunile iugoslave, dând și ilustrații.

În capitolul „*Particularități psihice*”, redă caracteristicile aromânilor, așa cum au fost și sunt văzute de sârbi:

Aromânii au însușiri fundamentale pentru negoț. Știu să vândă și să cumpere. Mai presus de toate însă, sunt economi. În societatea noastră, spune autorul, „țințar” înseamnă tot una cu avar, iar țințarii cu avariția. Ca avari, ei au servit la crea-

¹⁾ Numele degradat al vechilui Sirmium.

²⁾ Prin pacea dela Belgrad 1739, acest oraș care fusese dobândit, dimpreună cu Banatul și Oltenia, de către Austria (pacea dela Pojarevatz 1718), a fost retrocedat Turciei.

rea unor tipuri din satira literară sârbă, ca „Kir Iani”, Hagi-Dișa” ș. a.

D-l Popovici, sprijină aceste afirmațiuni, cu multe citate și exemple, care însă sunt contrazise de alte constatări și exemple din alte capitole, în care se evidențiază contrariul: generozitatea aromânilor. Ceea ce înseamnă că așa zisa sgârcenie a aromânilor, este mai mult o constrângere voită, fiind necesară pentru alcătuirea capitalurilor de care au nevoie, decât un defect congenital.

Dar să urmărim pe autor în descrierea „particularităților psihice”. Foarte circumspecți, aromânii, înainte de a se prinde într-o afacere, o examinează îndelung, pe toate fețele, o întorc, o sucesc fel și chip. De îndată ce s’au hotărât, merg însă înainte, cu toată energia. La dâșii sunt prețuiți și considerați mai ales oamenii care reușesc în afaceri. Pentru a reuși în afaceri, nu-și aleg mijloacele. Nu se căsătoresc până nu-și fac capital.

Această concepție materialistă, au adus-o și în biserică, de care viața lor este legată foarte strâns.

Ei țin mult la legea creștină. Dintre ei s’au turcit mai puțini decât din oricare alt neam balcanic. Au suportat orice, dar credința nu și-au părăsit-o. Se roagă lui D-zeu de 2-3 ori pe zi, vizitează regulat biserica. Postesc posturile mari și toate Miercurile și Vinerile. Pe zidurile camerelor au inscripții care vorbesc despre milostenie și despre pedeapsa lui D-zeu. Se roagă lui D-zeu mereu, dar mai ales dimineața și în deosebi, când au de făcut un drum mai lung, sau la sfârșitul unei călătorii. Când pornesc la un drum greu, cei mai bogați, plătesc preotului, ca să-i stropască cu aghiazmă și să-i binecuvinteze. După realizarea fiecărei afaceri, aduc bisericii daruri bogate. Dăruiesc mult bisericilor.

Țin foarte mult la rânduiala și ceremoniile slujbelor biserecești. Patriarhul Vasile Bărkici, observase că ei țin foarte mult la preoți; că au preoți cu grămada și că unii, mai bogați, țin fiecare câte un preot particular pe seama lor.

Ca și la unele popoare vechi, această religiozitate are un substrat materialist. D-l A. I. Popovici, citează în sprijinul acestei afirmări, părerile a diferiți autori iugoslavi ca Erdeleanovici, Cvici, etc.

Femeile, în deosebi, sunt foarte religioase și au o viață morală severă. Ei se căsătoresc pe la 35 ani și iau soții, uneori, de câte 15 și chiar 12 ani. În căsătorie, nu joacă rol simpatia. Sunt ca-

zuri, când tinerii căsătoriți s’au cunoscut abia la nuntă. În timpurile mai vechi, se căsătoreau exclusiv între ei.

„Țintarii”, sunt socotiți ca un popor foarte curat. Hanurile lor, localurile ținute de ei, sunt incomparabil mai curate, decât cele ținute de bulgari sau albanezi. Le place confortul, aerul curat, apa bună.

Sunt puțin sociabili. Nu sunt ospitalieri. În casele lor, poți străbate cu greu. Evită luxul, nu pentru că le lipsește gustul, ci, de teamă să nu primejduiască echilibrul bugetului lor, ceea ce pentru dâșii e lucru sfânt. Dar, îndată ce se simt la largul lor, își satisfac din plin înclinările lor pentru strălucire.

În a doua jumătate a secolului al XVIII, s’au ridicat în Zemlin, cele mai frumoase case ale epocii, de către familiile aromânești Duca, Skivra, Karamata, Darvar și Vâlca.

În piața Belgradului, exemplu similar, a fost același al familiilor Kumanudi, Zagla, Gușa cel Mare, ș. a. Țin mult la rudenii și prietenii. Legăturile de cumetrie sunt ca și cele de rudenie. În casă, „gospodarul” poruncește și toți trebuie să-l asculte. Respectul și supunerea față de cel mai bătrân, este nelimitat. În Zemlin, Iovanovici Prâja, la doi ani după moartea tatălui său, pune să-i curățe zilnic cizmele și haina. Își iubeau nespuse de mult locurile natale. Unii din filantropii mari, de origine aromână, ca Mihail Ristic Kaleia din Pălanca; Buracu din Kurlovitz, își amintesc, în testamentele lor, de locurile natale (Vlaho-Clisura).

La mâncare și băutură, foarte cumpătați. De aceea ajungeau la bătrâneți adânci.

Toți știu carte, bineînțeles grecește. Rar să găsești „țintar” analfabet și chiar femei de ale lor, analfabete.

Ca și grecii, adorau mult Sfânta Treime, din cauza Sfântului Duh, una din persoanele treimii sfinte, care trebuia să le insuflă spiritul comerțului.

În paginile dela urmă ale acestui capitol, se arată sărbătorile la care țin mai mulți, diverși sfinți pe care-i venerază de preferință, numele de botez, mai frecvente la ei.

Una din grijile lor de seamă, este locul unde și modul cum vor fi înmormântați.

Mormintele lor se remarcă de obicei prin crucile lor luxoase; prin pietrele funerare bogate, ornamentate frumos și cu inscripții lucrate foarte bine, în care se arată ce a fost defunctul: locui-

tor, comerciant, cetățean, de unde a fost (Moscopole, Sacister, Vlaho-Clisura, etc.). Inscripția este întâiu în grecește, apoi în sârbește.

D-l I. A. Popovici, citează numeroase variante de inscripții din care se pot desprinde preocupările lor, în fața morții.

„Țințarii” sunt foarte ambițioși. Doresc să lase după ei o amintire frumoasă. Dar preferă să moară ca neguțatori, decât pe câmpul de luptă. Din arhivele Zemlinului, rezultă că, reușiau, mulți dintre dânsii, să evite serviciul militar. Altfel, sunt de o loialitate desăvârșită. În 1795 au dat la Zemlin, cu contribuție benevolă de războiu, 2.000 de părimi, în timp ce sârbii deabia 85.

Implineau servicii de mare încredere țării unde lucrau. Din actele arhivelor dela Satu-Mare, rezultă că membrii companiei de acolo relatau aur torităților austriace, tot ce vedeau sau auzeau în Turcia.

Foarte practici, au știut să-și croiască în mijlocul naționalităților din Austria, situații minunate, iar în Serbia, să se apropie întotdeauna de elementele care dețineau puterea și să ajungă, prin forța lor economică și prin legăturile de înrudire, să recupereze afacerile Statului.

„Ocupații în străinătate” — Aromânii locuesc într-o regiune săracă. În afară de aceasta, ei sunt cu totul străini de agricultură, deosebindu-se prin aceasta, de toate celelalte popoare balcanice. Deci, minimul necesar vieții lor și familiilor lor, ei trebuie să și-l capete umblând după câștig în străinătate.

Îndată ce atinge vârsta adolescenței, orice flăcău aromân, trebuie să o pornească spre străinătate, unde va lucra ca neguțator, hangiu, cârciumar, argintar, giuvaergiu, săpungiu, armurier, dulgher, croitor, boiangiu, simigiu, etc. Meșteșugurile sunt introduse la ei de sute de ani, și în unele familii, același meșteșug se practică din generație în generație. Ei merg acolo unde se poate câștiga mai ușor. Îndată ce afacerile stagnează într-o regiune, ei pleacă în alta. Astfel, aromânii din Bitolia s'au deplasat, în zilele noastre, spre Scopia.

În Serbia se găsesc în chip statornic în regiunea Moravei și a Dunării.

La plecarea din localitățile lor, ei formează grupuri de câte 5—6, uneori mai mari și câteodată caravane întregi. Cei ce pleacă, sunt flăcăi, rare ori copii. Pe drum se despart, mergând fiecare spre locuri potrivite pentru câștig.

Astfel, din trei frați Karamatu, de origine din Catranința, unul a rămas în Zemlin, altul a mers în Pojon, al treilea în Lipsca. Membrii familiei Spirta, originară din Vlaho-Clisura, s'au stabilit în Zemlin, Kövel, Rum, Sisk și Viena. Familia Paligora din Gopeș se găsește risipită în Grecia, Bulgaria, România și Serbia, etc.

Câștigurile sunt sezoniere sau durabile. Sezoniere: zidarii, spoitorii, dulgherii, pavagiii etc. Ei pleacă la Sf. Gheorgha și se întorc la Sf. Dumitru.

Cei cu ocupații statornice, rămân în străinătate câte 10—15 ani. Se întorc după 10—15 ani spre a se căsători, apoi pleacă iar. În străinătate lucrează 4 ani ca ucenici, apoi calfe și la urmă pe seama lor, după ce și-au însușit toate tainele meșteșugului sau negustoriei.

Acasă se întorc definitiv după ce-și fac un capital care să le permită a trăi din rentă. Savantul Cviici, spune că în comuna Gopeș, greu poți găsi un bărbat care să nu fi fost în străinătate. După Cviici, cei mai celebri dintre aromânii care practică înstrăinarea, sunt cei din Vlaho-Clisura, care nu s'au mulțumit a se fixa în orașele Peninsulei Balcanice, ci și în Egipt, în toate porturile Mării Mediterane și în Europa, dela Londra până la Moscova.

La fel cei din Crușova, Nevesca și alte centre.

În două capitole „Colpotorii” și „Piedici”, se arată că, după felul negoțului pe care-l practicau, aromânii se pot împărți în „colportori” și neguțatori în mare (all'grosso).

Ca neguțatori mărunți, ambulanți, aromânii au inundat regiunea Serbiei vechi, Banatului și a Ungariei, până în Croația și până la Marea Adriatică. Dela o vreme, acest fel de comerț, a fost practicat exclusiv de aromâni și de greci, nume sub care de asemenea trebuie să înțelegem, de cele mai multe ori, tot pe aromâni.

Acești colportori au avut de întâmpinat piedici nenumărate din partea administrației austriace, care, timp de aproape un secol, a dus o luptă continuă în contra lor.

Autorul aduce la lumină date foarte interesante, împrumutate dela diverși cercetători germani, unguri și slavi ai arhivelor austriace din secolul al 18-lea, cu privire la greutățile cu care au avut de luptat negustorii ambulanți aromâni. Începând din 1719, îndată după semnarea păcii dela Pojarevați (Passarovitz), se iau, față de ei, măsuri spre a-i sili să se fixeze, spre a-i împie-

deca a trimete bani acasă, în Turcia, a-i împiedeca de a importa anumite mărfuri, de a-i reține în anumite zone etc.

Ordonanțe peste ordonanțe pentru controlul lor, pentru supravegherea lor strictă se edictează necentenit. În cele din urmă, autoritățile austriace își pun toată stăruința, mai ales pe vremea împăratului Iosif II, a-i determina să adopte cetățenia austriacă.

Ceea ce n'au întârziat a reuși. Prin edictul de toleranță din 1781, ei au obținut dreptul de a-și practica cultul lor și de a ridica biserici după rital ortodox. Această atitudine a împăratului luminat, care ținea foarte mult la aromâni, considerându-i ca un factor important pentru prosperitatea economică a monarhiei, a fost decisivă. Ea a contribuit mult ca ei să se hotărască a păși în mase, spre acceptarea cetățeniei austriace.

În capitolul „*Contrabandă și fraudă*”, se arată lupta care au dus-o autoritățile fiscale, vamale și polițienești austriace, spre a-i împiedeca de a introduce mărfuri interzise din Turcia în Austria, de a importa monete turcești și de a exporta moneta austriacă și metale prețioase, în vremea când nu se fixaseră în Austria, și nu renunțaseră la gândul de a se întoarce acasă, cu avutul câștigat.

Într'un capitol scurt intitulat „*Chezășii*”, se arată, cât de des aromânii se puneau ca chezași pentru ai lor, spre a le asigura diferite înlesniri sau a-i scăpa de diferite greutăți.

„*Aromânii ca comercianți*”. În acest capitol, studiind activitatea aromânilor pe tărâmul negoțului mare, d. Dr. A. I. Popovici, aduce contribuții de mare valoare, pentru cunoașterea acestei chestiuni.

Deși în genere aptitudinile aromânilor ca element comercial, sunt cunoscute și subliniate la fiecă ocazie, constatările la care ajunge d-l Popovici, pe bază de cercetare strictă a izvoarelor, depășesc cu mult, chiar și cele mai favorabile păreri de până acum, în această privință.

D-l A. I. Popovici, face o deosebire între activitatea comercială a aromânilor și cea a grecilor.

Grecii acționează mai ales în porturi și pe căile de apă, fie maritime, fie fluviale.

Negoțul aromănesc își are punctele de pornire pe continent. Activitatea lor inițială se desfășoară în lungul drumurilor de uscat; ei se instalează în punctele mai însemnate din lungul drumurilor, străbat în sate, apoi în chip progresiv, cuprind orașele, întinzându-și cercul de activi-

tate tot mai departe, până ajung și ei în porturi, pe mare

În regiunile sârbești, apariția lor e semnalată încă de pe la 1644—45. De atunci prezența lor este constatată din ce în ce mai des și în orașe tot mai numeroase. În Coșova Peci, Carlovitz, Salankemen, Novi-Sad, Titel, Arad, Pecica, Sikloș, apoi în Vasarheli, Vesprin, Patay, Muncaci, Tocai, etc.

Valoarea acestui element, spune d-l A. I. Popovici, era cunoscută de autoritatea austriacă. Dela Maria Thereza, și mai ales dela Iosif II, s'a dat o atenție deosebită pentru ridicarea puterii economice a monarhiei și s'au pus stăruințe susținute pentru a fixa pe meseriași și negustorii aromâni în împărăție. În fapt, după pacea dela Pojarevat, negustorii aromâni au inundat teritoriile austriace.

Se ocupau cu cele mai variate îndeletniciri, dela schimbul mărfurilor celor mai grosolane, până la cele mai fine operațiuni bancare și financiare. „*În unele ramuri de afaceri erau neîntrețuți, iar altele au reușit pur și simplu să le monopolizeze cu desăvârșire. Încercările de a li se smulge această exclusivitate, ca de pildă la Keschmark, boiangeria, care le aducea mari profituri, au rămas zadarnice*”.

În Ungaria de N., erau cei mai mari exportatori de vinuri. Din Quarintia aduceau prin contrabandă arme la Triest. În comitatul Oradiei, făceau schimb, dând mărfuri pe cereale sau tutun, pe ceară. Din Slavonia exportau animale și grâu.

Din 1770, au început să importe cereale în Italia, care până atunci, se îndeștula cu cereale din Egipt și Ungaria. Încercarea a reușit pe deplin, folosind pentru transport căile de apă, Sava, Dunărea.

În Zagoria croată au acaparat întregul comerț al regiunii. Ce au însemnat ei pentru comerțul ținuturilor unde s'au așezat, se vede din exemplul Zemlinului.

Zemlin, așezat la frontiera a două imperii, a ajuns, grație impulsului dat de aromâni, unul din cele mai puternice centre comerciale ale monarhiei.

Încă în 1754, ei dețineau aici, în mâna lor, cele mai de seamă ramuri de negoț și meșteșuguri. În curând, Zemlin a ajuns cel mai mare centru comercial pentru toate mărfurile austriace și turcești. Prin Kulpa și Sava, veneau corăbii și șlepurii, din Croația, cu mărfuri din acele părți; pe

Drava și Dunăre, vase din Știria, Ungaria, Austria, cu mărfuri ungare, austriace, engleze, franceze. Descărcate de aceste mărfuri, vasele pluteau toare se întorceau înapoi, încărcate cu mărfuri turcești. Aici se putea schimba, în fiecare moment monete din toate părțile Europei și ale Asiei.

În timpul Blocului continental, prin Zemlin, neguțătorii aromâni au organizat importul mărfurilor care altă dată veneau din Anglia, și în deosebi, bumbacul. Numeroși aromâni aveau comerț propriu.

Aromânilor datorește Zemlin epoca lui de aur.

Și în Serbia, aromânii au deținut situația precumpănitoare în comerț și meșteșuguri. În vremea turcilor, pașii din Belgrad făceau împrumuturi dela dânsii.

Foarte capabili, activi, ageri, departe văzători, ei creau capitaluri din nimic. Legăturile lor comerciale se întindeau până departe de tot. Legăturile Zemlin-Viena erau lucrul cel mai obișnuit. Casa Șpirta lucra cu Viena, Constantinopol și Triest. Bunicul după mamă al d-lui Dr. Iovanovici-Batuta, lucra cu Lipsca și Hamburg; bunicul d-lui Dr. Șteve Adamovici, care era din acest neam, avea legături de comerț cu toate casele mari mondiale din Europa, din Orientul apropiat, China și Algeria.

D-l Dr. A. I. Popovici dă și alte exemple, în felul acestora, din care se poate vedea activitatea lor vastă și neobosită.

În afară de comerțul cu mărfuri erau neîntrepuți pe tărâm bancar și financiar. Citează mai multe institute bancare cunoscute în întreaga lume financiară, astfel erau la Viena: Casa Parvari, Gheorghe Șina, Lazăr Dimitrie, acționar principal al Băncii Naționale Austriace; la Belgrad Ienaki Cumanudi; la Zagreb Anastase Popovici, etc.

Capitolul se termină cu diverse alte ramuri de activitate comercială, ca de pildă monopolul sării și altele, în care aromânii au ocupat totdeauna locul de frunte.

Trecem peste foarte interesante capitole intitulate „Companiile Comerciale” — în care se dau amănunte asupra acestor puternice organizații de comerț, — și „Alte Ocupațiuni”, în care se arată vrednicia și îndemânarea lor în diverse profesii, și ne oprim asupra capitolului „Familia Șina”.

Această familie întruchipează cea mai înaltă expresie a pozițiilor la care s'au putut înălța aro-

mânii, prin energia și priceperea lor, pe terenul activităților economice.

Familia Șina, s'a ridicat din Moscopole, pe la 1750 și s'a oprit întâiu la Șerajevo și după aceea, prin orașul Brod din Slavonia, a ajuns la Viena.

În Șerajevo nu s'a oprit mult timp. Aici s'a născut Șimeon Șina 1753, întemeietor al uneia din cele mai puternice case bancare și comerciale, nu numai din Austria, dar din întreaga lume.

Șimeon Gh. Șina pare că s'a ocupat mai mult cu întreprinderi bancare. Banca lui era una din cele mai de seamă. El s'a îmbogățit în special în vremea Blocadei Continentale, când a reușit să organizeze transportul lănei și bumbacului din India, prin Turcia. Atunci, a clădit o avere enormă. Pentru o mai ușoară dirijare a lucrărilor în Turcia, el a întemeiat o bancă și în Șerajevo. Vaza și faima lui au crescut văzând cu ochii. Când în 1818 a cumpărat moșiile Hodoș și Kindia, a dobândit și titlul nobiliar cu predicatul de Hodoș și Kindia.

El s'a căsătorit de două ori. Prima lui soție a fost Irina Cipa, iar a doua Caterina Ghira, ambele aromâne. Gheorghe Șina, a fost cel mai mare bancher și unul dintre cei mai activi promotori ai intereselor materiale ale epocii sale. El se ocupa cu cele mai diverse feluri de activitate, dela secarea de bălți și de terenuri mocirloase, până la cele mai fine tranzacții bancare. Nu disprețuia nici un teren de activitate, în care se putea lucra cu folos. Toată ziua era ocupat în convorbiri cu oameni de afaceri.

Multe domenii de activitate, în fosta Austrie, dar mai ales în Ungaria, au a mulțumi dezvoltarea lor, ba chiar începuturile lor, lui Șina. Multe din casele comerciale, cele mai celebre din Serbia, și-au început îmbogățirea prin contact cu ramurile de activitate pe care le dirija Șina. În Austria, comerțul de bumbac și tutun era întreg în mâinile lui. În Viena și Pesta, avea imense depozite de bumbac și lână. A făcut mult pentru ridicarea industriei textile. A adus servicii imense pentru construirea drumurilor și propășirea comunicațiilor. El a fost principalul acționar al Societății de navigație cu vapoarele pe Dunăre. Una din faptele lui cele mai însemnate, este construirea podului pe lanțuri între Pesta și Buda. În anul 1838, a ridicat el, pe cheltuiala lui acest pod, format din 12 lanțuri masive, din fier bătut, și care a costat uriașă sumă de 7.000.000 de fiorini (ceea ce în valută actuală, s'ar ridica la aproape

700.000.000 lei). Pe primul stâlp, pe placa de marmoră, alături cu numele împăratului și al primului ministru St. Secseny, este numele baronului Gh. Sina. Faima lui era imensă. Despre mișcările lui, presa zilnică, ținea notă, ca și despre mișcările împăratului. Cu toată bogăția lui, era extrem de muncitor, cruțător, punctual. În viața și activitatea lui se conducea de deviza pusă pe blazonul său de nobil „servare intaminatum”.

Cu bogățiile lui a cumpărat nenumărate castele, cu moșiile din jurul lor, folosindu-se în acest scop de nevoile de bani ale unor nobilimi risipitoare, ca cea austriacă, cehă, dar mai ales maghiară.

Încă în 1841, poseda în Austria, Mayerbach, Rapolttenkirch, Gföll, Farafeld, Leopoldsdorf. În Moravia, patru castele, cu moșii din cele mai celebre. În Ungaria, 15 latifundii, cu castele, luate dela conții Ilishazy, Brentano, Festetitz.

După 1841, a cumpărat în Austria, trei mari latifundii, în Moravia 7, în Ungaria 16, în Țara Românească 2, în Grecia una, numită Eptalofos. În 1851, a reușit să pue mâna pe faimosul castel Gödölö, pe care l-a cumpărat dela familia contelui Hederwary, dimpreună cu întreaga moșie. Castelul a fost răscumpărat apoi de guvernul maghiar, spre a fi dăruit împăratului Francisc Iosif, ca dar de încoronare. Avea nenumărate palate monumentale în Viena și aproape în toate principalele metropole ale Europei.

Când a murit, a lăsat în numerar 80 de milioane de fiorini (peste 8 miliarde în valuta de azi); 29 moșii mari cu 241.000 de jugăre, înzestrate cu cele mai perfecte mașini și inventare agricole. El s'a bucurat de nenumărate demnități, în Austria. Dar la nici una n'a ținut poate mai mult decât la cea de... consul onorific al Statului grec.

Fiul său, Simeon Gh. Sina, s'a căsătorit cu Efigenia Bică, o compatriotă a lui, care, ca nobilă, purta titlul de Dejanfalva. Pe când tatăl său era mai mult bancher decât baron, despre el se spunea că este mai mult baron decât bancher. Garderoba lui costa 800.000 de fiorini, în valută actuală 80.000.000 lei. Imbrăcămintea lui, inclusiv nestimatele cu care se împodobise, la prima audiență la împărat, avea o valoare de 600.000 fiorini, cam 60.000.000 lei, în valuta de azi. A fost prieten intim al regelui Otton al Greciei și ministrul lui plenipotențiar la curțile din Viena, München și Berlin. El a întemeiat cel dintâiu institut de credit agricol, în Austria, apoi cea dintâi

Societate de asigurare. În instituțiile lui lucrau peste 8.000 de funcționari și agenți de tot felul.

În saloanele lui din Hoher Markt se întâlnea tot ce avea Austria și Ungaria mai sus pus. În Viena a ridicat, pe cheltuiala lui, biserica ortodoxă greacă. În Athena a ridicat palatul Facultății de Științe, care l-a costat peste 1.000.000 fiorini, (100.000.000 lei), în valuta actuală. A cheltuit pentru observatorul astronomic din Athena 200.000 de fiorini, ceea ce reprezintă 20.000.000 lei, în valuta de azi. A făcut danii enorme la diferite biserici catolice, cum a fost Biserica Votivă din Viena, catedrala din Praga, ș. a.

A murit în 15 Aprilie 1876. Unicul său fiu murind, averea lui prin fetele lui care s'au măritat cu diferiți duci și conți, din cea mai înaltă nobilime, a trecut sub alte nume.

Urmează mai multe alte capitole intitulate: „*Aspectul orașelor noastre*”, — în care se arată că aromânii formau elita cea mai înaltă a societății urbane în Serbia, dând și chipuri de neguțători aromâni și de doamne aromâne; — „*Grecii despre alții, și alte neamuri despre Grecii*”; „*Conflicte*”, — în care se arată că aromânii ca purtători ai culturii grecești au stat în calea sârbilor în diversele comunități ortodoxe din Austria, în care, sârbii reprezentau tendințele lor naționale, în timp ce aromânii, erau pentru cultura greacă; — „*Conflicte și Asociații*”; „*Conflicte în biserică*”, „*Conflicte în școli*”, „*Conflictul din Adunarea dela Timișoara, din 1790*”.

Două capitole, cu titlul: „*Aromânii ca războinici și viteji*”; „*Aromânii în anturajul lui Karageorghe și Miloș*”, dau amănunte cu totul noi asupra rolului jucat de aromâni în cele două războaie sârbești, ca luptători, căpetenii și diplomați. Se cunoaște rolul jucat de aromâni în luptele pentru eliberare ale grecilor, dar nu se știa nimic despre contribuția lor însemnată și în războaiele sârbești.

Este un merit deosebit al d-lui Dr. A. I. Popovici, că a atras luarea aminte în această direcție.

Un capitol intitulat: „*Aromânii ca nobili*”, aduce lumini interesante asupra numeroaselor familii care s'au ridicat în Austria și Ungaria la ranguri nobiliare; un altul: „*Aromânii ca binefăcători*”, arată pe aromâni sub acest aspect. În capitolul: „*Naționalismul aromânilor*”, se arată înclinarea lor spre cultura greacă. Un capitol intitulat: „*Sârbizarea și împușinarea aromânilor*”, relevă procesul de dispariție al acestui element de

elită, care se topește în masa populației alogene din orașele Statelor Balcanice.

Câteva considerații asupra stării lor de astăzi, în localitățile de origine, și descrierea orașului Crusova, încheie partea I-a a lucrării.

În partea a II-a se dă, în ordine alfabetică, o listă bogată de familiile din ținuturile sârbești, de origine aromână, cu lămuriri interesante asupra fiecăruia din ele, acolo unde asemenea lămuriri s'au putut dobândi de autor.

Ca încheiere, repetăm, lucrarea d-lui Dr. A. I. Popovici, scrisă cu o rară pătrundere și cu o obiectivitate care, la cei mai mulți erudiți balcanici, lipsește, este de un interes capital, pentru cunoașterea acestei ramuri interesante a neamului nostru.

Ea ne arată totodată că este timpul să se procedeze la gruparea în țară a elementelor răzlețe ce au mai rămas încă neînstrăinate prin orașele țărilor din Balcani. Aceasta ar face mai mult decât toate măsurile ce se edictează din birouri pentru îndrumarea spre naționalizare a păturii noastre urbane.

Const. Noe

I. NICA: *Problema Aromânilor* (Colecția Arhiva Armatolilor, tip. „Bucovina”. I. E. Torouțiu București).

Prin broșura d-lui I. Nica, familia Armatolii inaugurează un ciclu de publicații destinate problemii Românilor de peste hotare „în cadrul marilor probleme, care frământă generația noastră în lupta de afirmare a românismului integral”.

După cum precizează chiar autorul, broșura de care ne ocupăm vrea să înfățișeze — sumar și obiectiv — problema Aromânilor, așa cum se desprinde din dureroasele realități create acestor îndepărtați frați ai noștri, în urma ultimelor schimbări politice survenite în Peninsula Balcanică.

Tocmai ceea ce s'a căutat și prin coloanele acestei reviste, în care s'a examinat aproape număr de număr, adevărata situație a lor, în raport cu politica dusă până acum. Autorul reușește să dea interpretări juste. Nu lipsește însă, pe ici pe colo, și câte o privire prea fugară, când ne-am fi așteptat la date, dacă nu precise, mai amănunțite. Astfel, de pildă, se trece cu nesiguranță peste numărul lor, când în realitate studiile cunoscute

ale d-lui Capidan și completările d-lui Papa-hagi din *Images d'éthnographie Roumaine*, ne dau aproape cu certitudine numărul Aromânilor. De asemeni și localizarea Aromânilor e vagă: „În întreaga Peninsula Balcanică, dela Dunăre până la coastele de sud ale Greciei și dela Marea-Neagră la Adriatică”. În realitate răspândirea așezărilor lor este bine cunoscută. Așa de pildă de-a-lungul Dunării, nu se află nicio așezare. Poate că autorul a vroit să înglobeze și ramura daco-română, așezată în Bulgaria de-a-lungul acestui fluviu. Trece apoi la lucruri foarte interesante. Insistă asupra formării burgheziei, citând și cuvintele lui Dușan Popovici, dela Universitatea din Belgrad, care afirmă că cea mai mare parte din burghezia de astăzi a vechii Sârbii, este de origine aromânească. Pe bună dreptate arată asimilarea treptată acestei burghezii. D-sa relevă cum din cauza lipsei de izlazuri peste iarnă păstoritul e anevoios, fiind amenințat cu dispariția; cărăvănăritul e desființat prin căile de comunicație; industria casnică a țesăturilor, prin plecarea Turcilor stagnează. După aceea desbătând problema ocupației, autorul conchide că le rămâne a se ocupa în viitor cu: „agricultura, meseriile orașenești, comerțul și ca muncitori cu ziua”. Pământ disponibil însă nu au. Câmpia Salonicului, a găzduit $\frac{1}{2}$ milion de micrasiatici.

Năvălirea acestor Greci din Turcia, a înlăturat în bună parte pe Aromâni și dela comerț. Este ușor de întrevăzut greutatea de a fi meseriaș sau muncitorilor cu ziua. Discutând și conștiința individualității etnice, autorul subliniază tăria arătată în atâtea rânduri. D-l Nica trece după aceea la curentul emigrării. Examinând problema dacă Aromânii, mai pot rezista sau nu în Balcani, dă un răspuns negativ. Autorul, în „Soluții”, pledează insistent pentru emigrarea în țară: „singura soluție, potrivită cu interesele neamului românesc, care se poate da problemei Aromânilor, este migrarea lor în țară”.

Nu suntem însă pentru emigrarea lentă, precognizată. Este adevărat că locul de colonizare, ar fi Dobrogea, dar să nu se uite că sunt și orașe unde ar trebui aduși.

Broșura d-lui I. Nica, se arată deci destul de interesantă și utilă problemei.

Ea reușește să-l pună în curent pe cititor nu numai cu soarta Aromânilor, dar îi indică și un ideal pe care are datoria să-l realizeze Statul Român.

Florea Florescu

COMENTARII SOCIOLOGICE LA PREFACERILE REALITĂȚII ROMÂNEȘTI

ÎNTEGRIREA STRUCTURII SOCIALE A ROMÂNIEI

Chemarea la cârma țării a d-lor Cuza și Goga, marchează momentul, în care necesitățile politice, de dinapoia sau dedesubtul antisemitismului, au ajuns să aibă un punct de plecare solid în realitatea românească. *S'a format materia primă umană pentru o burghezie românească.* Ea cere intervenția autorității de Stat, pentru consolidarea situației ei și a celor ce-i vor urma pilda.

E o necesitate politică inexorabilă pentru fiecare neam ajuns la independență politică, dacă vrea să-și păstreze Statul, ca toate funcțiunile mari ale vieții colective (guvernare, administrație, diplomatie, armată, economie, educație, etc.), să fie în seama lui. Numai în cazul conaționalilor există certitudinea acelei țărâmurii a interesului particular în perspectiva nevoilor colective și a acelei coordonări naționale a funcțiunilor colectivității, care e condiția neatârării politice a neamurilor.

Dar satisfacerea acestei necesități nu e în mâna conducătorilor politici. Ea presupune elementele capabile să-și asume aceste funcțiuni. Conducătorii Statului nu pot crea o burghezie economică, pot cel mult să-i ușureze apariția, să-i consolideze și să-i asigure situația să-i îngroașe rândurile. Organizarea unui neam, așa încât să-și poată croi singur destinul, presupune atingerea aceluia stadiu de dezvoltare, în care această organizare să fie dorită de fiecare membru în parte al neamului, și să-i apară drept singurul chip de asigurare a vieții lui.

Gânditorii noștri politici au văzut de mult neajunsul, pe care-l constituia lipsa unei burghezii economice românești. Marțian a scis adeseori, în viața lui scurtă, despre primejduirea independenței politice, prin neputința economică. A arătat lămurit cauza. „Societatea ce n'are decât două clase extreme, nu este organică și societatea neor-

ganică nu are putere de viață. O clasă de mijloc economică este neapărat trebuincioasă, chiar pentru conservarea celorlalte două clase extreme”. (Analele economice III, 27).

Neajunsul acesta era însă iremediabil atunci. Regatul Vechiu (și într-o oarecare măsură chiar România întregită) a precedat structurarea de așa fel a neamului românesc, încât să nu-i lipsească nimic din ce e necesar pentru a avea un Stat propriu viabil. În privința administrației, a armatei, a învățământului, a diplomației, domniile regulamentare pregătiseră capitalul uman inițial, de care era nevoie. În comerț și industrie, mănunchiul românesc, care să fi constituit punctul de plecare al unei păături economice românești, a lipsit însă la 1859. La această dată, comerțul țărilor românești era în mâna oamenilor de afaceri străini, îndeosebi Evrei, pe care îi atrăsese pe pământ românesc perspectiva de câștig a operației de mari proporții a inserării țărilor românești în comerțul mondial. Grijă conducătorilor Regatului Vechiu pentru formarea cadrelor funcționărești, a armatei, a învățământului, i-a lăsat pe acești beneficiari materiali ai modernizării economice a României nestingheriți, timp de alte câteva decenii după constituirea Statului românesc modern.

Întregirea a impus reluarea grijii de a crea cadre de funcționari, de ofițeri, de învățători și profesori. Dezvoltarea aparatului economic pe care și-l formaseră printr-o acțiune tenace Românii ardeleni și a începutului de economie românească din Regatul Vechiu, a rămas și pe mai departe la periferia preocupării conducătorilor politici românești. Elementele, ce se ridicau din sate au fost canalizate foarte spre funcțiunile de Stat. În viața economică au pătruns în mai mare măsură numai țărânii, care se perindă prin orașe,

spre a câștiga în câțiva ani ca muncitori, mijloacele pentru a-și întregi gospodăria. Prin ei însă, economia țării n'a devenit mult mai românească decât era.

Cu trecerea anilor a apărut, însă, și punctul de plecare al unei acțiuni de românizare a economiei noastre. Răsunetul crescând al antisemitismului este expresia acestei transformări. În orașe elementele nevoite și gata să trăiască din ocupații altele decât de Stat, au devenit numeroase. Cu deosebire în acea zonă intermediară între administrație și economie, care sunt profesiunile libere. Reprezentanții lor mai tineri (licențiații Facultăților de drept, absolvenții Facultăților de medicină, ai Facultăților de farmacie, ai Academiiilor de comerț, ai Politehnicilor, care n'au mai găsit posturi în administrație și au devenit avocați, medici, farmaciști, ingineri), constituiesc azi cartierul general al acțiunilor antisemite, contra personalului străin în întreprinderi și de românizare a vieții economice. (Materia aceasta primă pentru o viitoare burghezie economică românească, a produs-o învățământul nostru postbelic, pus pe crearea de titrați. El e criticat aspru, de obicei. Titrații ieșiți în viață după saturarea administrațiilor publice, au adus, e adevărat, neliniștea în viața românească. Se uită totuși, cu prilejul acestor critici, că toate facerile sunt dureroase și crude. Că fără această supraproducție, neamul românesc ar fi mult mai liniștit dar și lipsit de această materie primă pentru o mai bună organizare, lipsit de dinamizarea corelativă a administrației românești).

La vigoarea acestor acțiuni au contribuit hotărâtor și elementele țărănești, împinse în orașe de suprapopularea rurală. Acești salariați modești ai uzinelor de Stat, comunale și ai întreprinderilor particulare, constrânși de împrejurări să se fixeze în orașe, caută astfel să-și deschidă drum în burghezie și să-și consolideze situația.

Răsunetul antisemitismului în Basarabia, Moldova de Nord, Bucovina și Maramureș, vădește și o oarecare vrere de a răzbi în negoț a țărănimii din aceste regiuni, până acum exclusiv agricolă, pastorală și forestieră.

Faptul că a devenit posibil un guvern Cuza-Goga, a consacrat această prefacere a realității românești. Din abstractă, necesitatea de a face ca și funcțiunea economică să fie satisfăcută de Români, în colectivitatea românească a devenit concretă. Conducătorii Statului nostru se preocupă de acum încolo de ea, pentru a mulțumi pături care

nu-și doresc decât să fie ajutate să pătrundă în viața economică.

Faptul însă că guvernul Cuza-Goga n'a putut rămâne la putere, arată că energiile românești dornice să constituiască pătura comercială rurală și urbană și burghezia de angajați ai industriei și ai comerțului din orașe, nu pot fi canalizate de azi pe mâine, prin câteva legi generale edictate de guvern. Că e necesară, în acest scop, o *acțiune individualizată, cu plan și de lungă durată a administrației* noastre. Năzuințele difuze ale înșilor și categoriilor trebuiesc surprinse, sistematizate într'un plan, și fiecare din cele găsite utile pentru organizarea economică a neamului promovată și susținută de întreg aparatul de Stat.

Acest plan n'ar trebui să urmărească imposibilul. Adică românizarea totală a economiei din România. Suntem un Stat cu populație alogenă și, ca atare, viața noastră economică va da totdeauna de lucru unei părți însemnate a acestei populații. Ar trebui chiar evitate toate vorbele mari, care slăbesc fără folos coerența populației românești. Orașele din Transilvania se românezază prin zecile de mii de locuitori români, ce li s'au adăugat în ultimii douăzeci de ani. Așa trebuie româniată viața noastră economică. Purtând de grijă, ca tot ce se crează nou, să fie românesc.

Premisa unei astfel de acțiuni însă este cunoașterea cât mai amănunțită a situației. Spre a întocmi un plan temeinic e nevoie de un număr de *cercetări și de anchete* întreprinse de o *comisie* sau de un *institut*, care să inventarieze posibilitățile fiecărei regiuni și a fiecărei profesii și să descopere măsurile speciale ce trebuiesc luate în cazul ei. Numai pornind dela atari cercetări prealabile se poate ajunge la planul de acțiune pe toată țara și pentru fiecare regiune și fiecare profesiune în parte.

Iată câteva probleme, care ar trebui să preocupe cercetătorii din această comisie: 1) măsurile necesare pentru stimularea inițiativelor românești, cooperative și individuale, de aprovizionare și de valorificare din sate; 2) posibilitățile unei puneri în valoare a inteligenței economice a Românilor din Ardealul de miazăzi (Brașov-Sibiu-Făgăraș-Târnave) și a întreprinderii Oltenilor pentru câștigarea de poziții economice în orașele și satele din răsăritul țării; 3) măsurile necesare pentru înlesnirea eficace a ridicării în burghezie a personalului întreprinderilor comerciale și industriale (credite pentru construirea ieftină de locuințe atrăgătoare, reorganizarea asistenței medicale și a

asigurărilor, organizarea repausului etc.); 4) măsurile necesare în cazul liber-profesioniștilor români.

Agentul unei atari acțiuni nu poate fi decât administrația de Stat. Dar o administrație cu principii temeinic revizuite. Ceea ce se face azi în cazul administrației centrale, prin coordonarea acțiunii Ministerelor ce se ocupă de aceeași problemă, trebuie făcut și pentru județe și comune. Și acestea au nevoie de conducători, care să le privească și

să le administreze în întregul lor, coordonând în cadrul unui *plan de organizare a regiunii sau a satului*, acțiunea specialiștilor ce depind de Ministerele tehnice. Numai o administrație astfel condusă, ar putea susține eficace acțiunea de organizare a unui comerț și a unei industrii românești în ținuturile țării, și impune conducerea întreprinderilor create, potrivit intereselor generale ale națiunii.

ANTON GOLOPENȚIA

CĂRȚI DESPRE RECRUTAREA ȘI MISIUNEA FUNCȚIONARULUI

Avem în față două cărți:

Una semnată de *Félix Garas* și intitulată *La sélection des fonctionnaires*. — Contribution à l'Etude de la Réforme de l'Etat. (Paris, Librairie Picart, 1936).

Alta semnată de *Raoul Dautry* și intitulată *Métier d'homme*, cu prefața de *Paul Valéry*. („Présences”, Librairie Plon, Paris, 1937).

Din puncte de vedere, diferite amândouă, ajung să pună aceeași problemă: funcționarul public și rolul său în administrația Statului (iar pe alocuri, cartea a doua, mai ales prin prefața ei, se ocupă și de om, ca profesionist în genere).

Cea dintâi, după ce face o analiză a situațiunii actuale a funcționarilor administrațiilor publice, își propune — studiind sistemele a mai multor țări — să contribuie la elaborarea unei metode de selecție a funcționarilor administrației publice.

Valoarea instituțiilor depinde de valoarea celor ce le pun în funcțiune: „S'ar putea susține că forma Statului importă puțin și că sunt sterile toate discuțiile, puțin demodate, asupra valorii respective a monarhiilor și a republicilor. Cel ce contează nu este acela care vorbește ci acela care lucrează; nu legea ci felul cum este aplicată, interpretarea ce i se face, jurisprudența administratorului, acestea sunt, adesea ori, adevărata realitate juridică. Lucruri mari au fost făcute, sub regimuri rele, de către mari funcționari. Militarii au dat imperii unor democrații șovăitoare. Diplomații au asigurat continuitatea politicii franceze,

cu toată căderea succesivă a guvernelor. Agenții de finanțe, în obscuritatea unei munci ingrate, au reușit să facă aplicabilă o fiscalitate complexă și stângace... Regimul politic actual nu supraviețuiește decât prin forța birourilor, grație unui corp de funcționari rămași în ansamblul lor, la înălțimea datoriei lor” (pg. 5—6).

Și în altă parte, găsim iarăși lucruri interesante despre rolul administrațiilor publice, în regimurile democratice: „Trebuie să li se creeze (democrațiilor) o administrație care are calitățile pe care ele nu le au: permanența, stabilitatea, spiritul de continuitate. Există un fel de contradicție între democrație — care se bazează pe ideea de liberă discuție, de neîncetată revizuire critică — și administrație care se sprijină pe ideea de autoritate. Democrația a putut să dureze în Franța pentru că a rămas limitată la organele de guvernământ, nepătrunzând încă în angrenajul administrației. Cea de a treia Republică a păstrat aproape intactă puternica ierarhie a primului Imperiu. Aci este secretul duratei sale” (pg. 11).

În continuare, autorul constată că ordinea stabilită în administrația publică se clatină. Îndreptarea nu poate veni dela legi ci dela oameni. Iată de ce i se pare că problema *recrutării funcționarilor*, este dintre cele ce trebuiesc rezolvate în primul rând.

Decadența instituțiilor administrative este cauzată — autorul vorbește de Franța în deosebi, — nu atât de o scădere a nivelului intelectual și moral al funcționarilor. Din contră, cei din urmă

intrați în funcțiunile publice sunt superiori în toate privințele celor mai vechi. Cauza e alta: *inadecvările izbitoare care există între oameni și funcțiuni*, fapt care dă ca rezultat o lipsă de adaptare a omului cu mediul în care lucrează. Și de aci, mediocritatea randamentului și neantrenarea la eforturile necesare ridicării instituțiilor publice la înălțimea cerută de ~~postul~~ lor: „Există biurocrați care ar fi administratori remarcabili și oameni cari, înzestrați pentru o muncă sedentară, sunt inutili sau insuficienți în posturi active. Din toate părțile se formulează plângeri în contra inerției birourilor: sunt denunțate retele rutinei... întârzierea soluțiilor aduse chestiunilor celor mai simple, randamentul mediocru al mașinei administrative... Dar nu administrația trebuie să fie reformată ci administratorii pe care nu e nevoie să-i înlocuim, ci să-i punem la locul lor potrivit”. (pg. 10).

De ce nu se poate obține ușor acest lucru? Deși e admis de oricine, traducerea lui în faptă nu e deloc ușoară. Selecția cadrelor se săvârșește după metode ce variază cu regimul politic al Statului. Administrația nefiind altceva decât organul care înfăptuește directivele regimului care guvernează, este aproape firesc ca acesta să-și aleagă oamenii pe care îi cunoaște că au aceleași convingeri politice. Lucrul se verifică în istoria administrației oricărui Stat. Un regim feudal va da administrația pe alte mâini, unul democratic pe altele, unul comunist pe altele, și așa mai departe. Tradus în lucrurile de toate zilele se poate întâmpla ca nu numai un regim să facă așa, ci și diferitele guverne, ba, uneori, chiar persoane anumite vor prefera și ele în administrație pe acei cu care fraternizează într'un fel sau altul. *Așa că numai întâmplarea mai poate face ca funcționarul respectiv să se și potrivească pentru locul în care a fost numit.*

Observăm, deci, cum scopul adevărat al administrației publice este uitat. Se uită că aceasta trebuie să fie, în primul rând, *bună*, și numai apoi să ne gândim dacă ea se acordă cu ideile de bază ale regimului. Funcționarii să fie numiți sau aleși? Funcționarii să fie numiți din această categorie de oameni sau din aceasta? Puțin importă, principalul nu e ceea ce pretinde ideologia unui regim ci ceea ce se urmărește: ca serviciul public să funcționeze bine.

Cartea lui Felix Garas, este dominată, la urmă, de preocupări care aparțin dreptului administrativ. Din toate analizele pe care le face,

asupra diferitelor administrații din țările moderne, urmărește să obțină materialul necesar reformelor pe care le propune și care privesc puncte ca acestea: clasificarea funcțiunilor, necesitatea de a considera fiecare funcțiune în particular, raționalizarea recrutărilor, etc.

Fără îndoială, selecția funcționarilor nu are numai acest aspect. Deja din extrasele — accidentale în carte — pe care le-am citat, am putut vedea și alte aspecte ale problemei. Unul dintre acestea — cum ar fi acela al *șefilor* de instituții, este lăsat voit deoparte, autorul nevăzând posibilitatea ca prin mijloace administrative să găsești pe cei cu această însușire. Se pare că, nici selecția sau orientarea profesională nu vor putea da prea mari rezultate. Acestea ne pot furniza cu ușurință pe cei mai buni șofeuri sau conducători de tramvaie. Dar nu trebuie să așteptăm dela ele să ne furnizeze diplomați, profesori eminenți, savanți, medici, ingineri etc. Este un lucru care scapă oricărei cercetări din afară. Nu voim să depreciez marile servicii pe care le pot da vieții sociale și oamenilor, socotiți individual, selecția și orientarea profesională. Din contră, ne vedem datori să recunoaștem că din constatarea că „nu se poate măsura sufletul cu aparatele laboratoarelor”, mulți se cred îndreptățiți să procedeze după bunul plac, tocmai în domeniul marilor posturi din angrenajul vieții sociale. Sub pretext că nimeni nu ne poate furnisa o metodă de a descoperi pe cei mai buni diplomați, sau prefecți, de pildă, se crede că aceste locuri pot fi ocupate de oricine.

Cum se poate totuși evita excesul de bun plac care domnește aici?

În primul rând o posibilitate de circulație a oamenilor bazată pe însușirile lor reale... Orientarea profesională să nu fie un verdict dat odată pentru totdeauna. Ci numai indicații posibile de revizuire și completări ulterioare..., până se obține siguranța că stăm în fața unor aptitudini capabile să facă față cerințelor genului de muncă, în care ne aflăm.

Din afară înăuntru, nu se poate face prea mare lucru, în cazul oamenilor care pot fi într'un fel sau altul frunțași. E necesar să li se asigure înlăturarea unor bariere nedrepte, ce-ar putea fi porți închise pentru ei.

Lucrul cel mai important — pentru ca aceștia să devină cu adevărat șefi — este procesul de autoformare la care să se supună fiecare pentru a ajunge să se identifice cu condițiile genului de

muncă în care se distinge. Cum se obține *conștiința datoriei* pe care o ai de a te identifica cu profesiunea ta?

Cu această întrebare ne apropiem de a doua carte anunțată.

Autorul ei este director general al căilor ferate ale Statului Francez. Problemele tratate sunt cele puse de această instituție. Interesul ei trece totuși mai departe.

Sunt două lucruri, care trebuiesc scoase în relief.

Întâiu este autorul însuși, care din lucrarea pe care o publică, și din toată activitatea lui asupra căreia insistă editura și prefața lui Paul Valéry, — se poate vedea că este el însuși pilda omului care își face datoria *meseriei sale de om*, acolo în instituția pe care o conduce.

În al doilea rând, este punctul de vedere, care — dealungul problemelor speciale puse de instituția în care lucrează autorul — domină întreaga carte. Urmează să-l degajăm.

Din chiar cuprinsul primului capitol, în care meseria de inginer este analizată în raportul ei cu viața socială, autorul scoate în relief importanța valorilor morale pretutindeni unde omul lucrează ca profesionist. „Funcțiunea socială — e vorba de ingineri aci, dar în altă parte extinde afirmația pentru toate cazurile — este mai complexă și mai delicată... decât funcțiunea tehnică”. Ca să faci parte din elită, nu e necesar să te găsești în funcțiunile cu dimensiuni mari. Elita este independentă de așa ceva. Ea depinde de „caracter, de valoarea spirituală a omului”. „Nu, frunzele de stejar’ fac pe șeful nediscutat. Șef este acela care este credincios responsabilităților funcțiunii sale... Un șef nu este niciodată, nicăieri, decât acela care își îndeplinește în întregime „*meseria sa de om*, (son métier d’homme)”, pg. 18.

Această identificare a omului cu profesiunea pe care o îndeplinește, nu înseamnă anularea lui, cum s’ar putea crede. Natural, nu poate fi vorba de unele ocupații industriale, unde datorită unei diviziuni excesive, munca pe care omul este silit să o îndeplinească este așa de simplă încât ea nu poate antrena aproape nimic din viața lui sufletească. Monotonia și durata ei prea lungă sfârșesc prin a pustii un suflet. Exceptându-le pe acestea, confundarea omului în rosturile și disciplina profesiunii sale, poate antrena un întreg complex de însușiri sufletești, în așa măsură încât nu numai că omul este ferit de degradare, dar

este și înălțat și menținut la un nivel la care nimic nu-l poate asigura mai bine. Asupra acestui lucru insistă, în prefața cărții, Paul Valéry. O meserie oricât de umilă, înjghebează în noi o *etică* și o *estetică*. Datorită acestora — cu toate că e vorba de câștigarea pâinii de toate zilele — printr’o muncă depusă într’o meserie oarecare, omul se poate ridica la o putere de înțelegere generală a vieții și la un grad de șlefuire de sine cu totul surprinzător, în raport cu calitatea muncii, care poate fi destul de umilă. Când specialitatea este dintre acelea care poate trezi mândria de a te distinge în ea, și dacă a reușit să se împletească strâns cu viața celui care a îmbrățișat-o, ea poate salva dela pieire toate însușirile pe care le-a exercitat, în timp ce restul corpului și sufletului este intrat într’un proces de degradare survenit din cine știe ce cauze. Paul Valéry, povestește că, cu 30 de ani în urmă i s’a întâmplat să vadă un asemenea caz. Găsindu-se, într’o zi pe una din străzile dealungul cărora erau înșiruite spre vânzare diferite vechituri, atenția i-a fost atrasă de singularitatea și distincția legăturii unei cărți vechi. Nu mai văzuse niciodată așa ceva:

În timp ce se gândea la acest lucru, cartea i-a fost smulsă din mâini de un om cu o înfățișare mizerabilă, cu aerul rătăcit și înspăimântător, cu pași nesiguri și cu hainele prea largi și jerpelite. Cu părul decolorat, cu fața spână, părea fără vârstă: era și bătrân și copil. Imbrâncind pe vânzătorul care sărise să-și apere bunul, el strigă, exalând o duhoare respingătoare de alcool: „Haida de... mă cunoaște pe mine această legătură...” Și întorcând, sucind și deschizând cartea, bețivul fără culoare, cu fața de ceară, începu o explicație plină de termeni tehnici misterioși, dovedind o pricepere a meseriei și o elocvență plină de dragoste și de precizie... P. V. mirat de aceasta, observă, că ochii albaștri îi deveniseră frumoși, iar mâinile nu-i mai tremurau. Ele își găsiseră *obiectul lor*...

S’ar fi zis că atingerea Cărții schimbase acest om rătăcitor în Doctorul Legătoriei... A mărturisit apoi că este ultimul descendent al unei familii ce fusese vestită în această branșă. Trei secole de-arândul din tată în fiu, cu mândrie se ocupaseră cu legatul cărților. El își dădea seama în modul cel mai limpede de decăderea în care ajunsesese...

— „Și uneltele unde sunt?

— „Au fost vândute șa lucruri vechi... și băute”,

răspunde el ridicând din umeri. Privirea lui își reluă aerul pierdut.

Am notat câteva din problemele pe care cărțile citate le pun în legătură cu faptul că omul are o meserie. Diviziunea muncii a luat azi proporții neînchipuite altădată. Este firesc ca să ne întrebăm ce se poate întâmpla cu omul, silit să îndeplinească atâtea munci care nu-și pot găsi puncte de reazim în viața lui sufltească.

Este de necontestat că îndeplinirea unei munci simple și identice în cursul unor ani numeroși, sărăcește și poate degrada pe om. Restul *tiinței* lui își cere drepturile. Idealul ar fi ca profesiunea să fie de așa natură, încât *acest rest* să nu reprezinte *întregul*. Adică, complexul de însușiri sufletești angajate în îndeplinirea unei munci, să fie alcătuit din ceea ce este esențial în om și din cea mai mare parte a acestuia. Altfel nu se va putea evita nemulțumirea. Nevoia de completare va trebui să fie într'un fel satisfăcută. Energia liberă va cere să fie *risipită* dacă nu se poate *cheltui*. Foarte rar se întâmplă ca prisosul de energie să fie *cheltuit* în folosul ființei omenești. Majoritatea cazurilor ne demonstrează că nevoia de completare pe care n-o satisface profesiunea respectivă, duce pe om mai jos decât acolo de unde vine: lecturi inutile, pierderea vremii în discuții sterile, spectacole ușoare, alcoolul, iată câteva din „complectările” obișnuite majorității oamenilor.

Diviziunea prea mare a muncii, este o nedreptate ce se face omului. Profesiunile de azi sunt mult mai *automate* decât cele vechi. Și prin urmare ele nu pot angaja în mod firesc cea mai mare parte din om. Din această cauză, profesiunile de azi sunt mult mai mult decât cele vechi, „mijloace de existență”. Inițiativa, curajul, creația, nevoia de depășire sau de dăruire de sine, nu mai au oum să fie angajate. Iată de ce o revizuire în acest domeniu este necesară.

Semne că ea a și început să se facă, le putem găsi într'un număr destul de mare: organizarea timpului liber al muncitorilor italieni, biblioteci, teatre, terenuri de sport, cinematografe, într'un cuvânt, toată activitatea culturală, care se desfășoară în centrele muncitorești, înseamnă că lumea a observat că numai cu măsura în care viața omenească este angajată în muncile respective, nu e posibilă o înălțare a omului până la demnitatea minimă pe care vremea noastră o concepe. Dar

aceasta e numai un mic început. Câteva glasuri, izolate azi, dar din ce în ce mai dese mâine, cer să privim în ansamblul lor, dezvoltările exagerate ale unor industrii sau ale unor științe. Doctorul Alexis Carrel, celebru tocmai pentru acest punct de vedere, susține că e necesară o *știință a omului*, a cărui ființă n'o cunoaștem. Deși el e *creatorul*, științele lucrurilor anorganice și aplicațiile lor, acestea se dezvoltă în *paguba omului*. Va trebui să se afirme cu tărie, că oricât de ispititoare ar fi *lucrurile*, omul trebuie să rămână *măsura lor*.

Drepturile omului, despre care se face atâta caz — până la a se socoti întemeiată o luare în răs a lor — abia de acum înainte, își vor găsi concretizarea. Înțelese numai pe plan politic, va trebui să ne dăm seama că numai atât nu e suficient. *Drepturile naturale ale omului*, nu înseamnă numai drepturile lui în raport cu Statul. Oamenii trebuiesc apărați și de sufocarea pe care le-o provoacă *propria lor operă*, așa cum reiese din punctul de vedere al lui Alexis Carrel.

În al doilea rând, trebuie să ne convingem că o asigurare formală a drepturilor, nu înseamnă că ne și putem bucura de ele. Experiența unui secol și jumătate, ne face tocmai această dovadă. Garanția *libertății* omului, stă în dezvoltarea prin *muncă* a unor aptitudini. Libertatea obținută pe plan politic, *are nevoie să fie susținută*. Altfel, omul este imediat subjugat sau învins, pe alte planuri. Ceeace face inexistentă libertatea lui politică. Nu-i folosește la nimic faptul că în casa lui „poate intra soarele și vântul, dar nu pot intra regele și agenții săi”, dacă în casa lui intră sărăcia, iar din sufletul său lipsește fericirea. Aceasta este rezultatul unor *procesuri interioare*. Cel dintâiu drept al omului — care este și cea mai mare datorie — trebuie să se refere la interiorul său. Libera formare de sine prin muncă, iată un articol din drepturile omului, care a fost cel mai neglijat. Omul are dreptul să muncească acolo unde sufletul său are de câștigat. Numai când oamenii ajung să-și ridice nivelul interior, abia atunci dreptul formal în raport cu Statul, își capătă un punct de temelie. Niciun fel de organizație socială nu se poate menține, dacă ea e mai jos decât nivelul oamenilor respectivi. Voim îmbunătățirea instituțiilor sociale? Să ne îndreptăm asupra omului.

DUMITRU DOGARU

PROBLEMA ȘEFULUI DE ÎNTREPRINDERE

Pentru România, care tinde să-și creeze și o industrie, spre a putea să urmeze un plan de refacere materială, independent de ceea ce se întâmplă în afară, problema șefului de întreprindere fără îndoială că trebuie pusă pe primul plan. Avem, firește, o industrie începătoare. Posedăm materii prime în cantități așa de mari, încât s'ar putea declanșa o campanie de industrializare însemnată. Se pune însă întrebarea: care este aspectul industrializării actuale și ce învățăminte putem trage, pentru viitor.

Întreprinderile mari din străinătate au o calitate: capitalul este și rămâne anonim. Acționarii ori câte acțiuni ar deține, nu exercită asupra nimănui nicio siluire. La noi însă lucrurile stau cu totul altfel: marii acționari, trecând peste șeful de întreprindere, sunt ei înșiși conducătorii. În felul acesta întreprinderea devine o unealtă pusă în slujba politicii, care oricând va putea opune rezistență curentelor de refacere, din simple calcule străine de o întreprindere. Faza aceasta, este faza dela început. Cartea lui J. Wilbois despre *Șeful de întreprindere* (Funcțiunea și personalitatea sa. Trad. de ing. Horia Botescu, București 1937), are meritul de a prezenta strălucit șeful de întreprindere și funcțiunea sa, din care vedem, nu cu puțin regret, epoca de dibuiri stângace a industriei noastre.

Sunt atât de multe observații cuprinse în ea, încât lăsăm să urmeze, nu atât o recenzie, cât mai ales o schiță pe care o credem edificatoare pentru înțelegerea rostului de șef de întreprindere. Și, cine știe, desbătându-se această problemă mai des, se va ajunge la convingerea că și în România întreprinderile trebuiesc ferite de arbitriul unor grupuri particulare.

Pentru a deține locul de fruntea în întreprinderi, neapărat se cer virtuți înăscute, presupunându-se și o experiență bogată. Printr-o carte nu poți însă împrumuta virtuțile și nici comunica practica. Cartea lui J. Wilbois se adresează tocmai din acest motiv acelor care au fost vitregiți de o educație tehnică și de principii necesare, datorită împrejurărilor. Șapte volume sunt consacrate problemei. Ele nu sunt altceva, decât extrase din cursurile predate la *Școala de Administratie și Afaceri*.

După concepția vechilor economiști, șeful de

întreprindere, acumula funcțiunea de capitalist, tehnician și de organizator. Când țările Occidentului devin accentuat industriale, odată cu diviziunea muncii, ea se aplică chiar funcțiunii de șef de întreprindere. Câte odată, ca în uzinele de construcție mecanică, se detașează funcțiunea de capitalist, fiindcă ele sunt administrate de indivizi cu aport material neînsemnat. Când nu s'a cerut o invenție perpetuă, se separă funcțiunea de tehnician, ca d. p. în torcătorii. În cazurile speciale, care cer o invenție perpetuă dar și capital, iau naștere societățile anonime, cu un șef. Sunt cunoscutе aversiunile contra șefului, în anumite momente foarte accentuate. În orice caz, prin continua cultivare a maselor de atelier și mai ales datorită faptului că în America se oferă posibilități de confort mai mari „nu se mai poate produce cu succes, ca în cea mai mare parte a secolului al 19-lea, numai prin simpla conlucrare a banului și a tehnicii. Trebuie să mai adăugăm și preocupările psihologice. Ele sunt așa de înalte că primează pe toate celelalte. Sunt așa de complexe că absorb vieța unui om”. Cine este omul? O spune autorul: *acest om va fi natural șeful, care de aci înainte, trebuie numit patronul, în sensul etimologic al vorbei*. Suntem dar în fața unui om căruia îi incumbă datorii ce se confundă cu cele paterne. Conducătorul contemporan trebuie să salte dintre toți, prin puterea de muncă, prin ingeniozitatea vederilor sale, prin bunătatea sufletului său, să fie, cu alte cuvinte, o figură uimitoare. Spre a înțelege acest tip de om, trebuie să cunoaștem neapărat dinamismul producției.

O întreprindere de producție, citim în această carte, este un organism ale cărui energii converg către un scop, ori către un mic număr de scopuri reunite, definite de mai înainte. După cum se vede, definiția întreprinderii de producție este valabilă, pentru întreprinderi de orice soi. Scopul întreprinderii este de a satisface trebuința altuia. Aceste trebuințe, numeroase, cunosc o distincție: conștiente și inconștiente. Cele conștiente se pretează în a fi sau a nu fi satisfăcute. Cele care pot fi satisfăcute dau naștere la cerere, iar celelalte prilejuiesc simple *dorinți* sau *visuri*. De obicei sociologii au studiat până acum trebuințele care dau naștere la cereri, întru cât numai ele se pretează la statistici și anchete.

Trebuințele, mereu noi, trebuiesc studiate în vederea satisfacerii.

O întreprindere se cere a fi și morală. Căci sunt și unele imorale (fumătorii de opiu ș. a.). Ea nu poate să se considere, căci nu este, o unitate independentă. În consecință este obligată să facă servicii. Asta nu însemnează însă că urmează să se facă pomană sau să se arunce în spinarea industriașului toate. Profiturile unei întreprinderi, trebuie însă să fie modeste; principiul ei nu se poate îndepărta de acela de a mulțumi. Căci, fără îndoială, este o eroare să se creadă că numai spiritul de câștig poate justifica fundarea și exploatarea unei întreprinderi comerciale sau industriale. În concluzie, întreprinderea trebuie să satisfacă clienții — oferindu-le servicii avantajoase; să satisfacă personalul.

Vânzând ieftin, cum poți plăti bine personalul? Prin a face întreprinderea *eficientă*. Unealta de lucru, agent, mașină, grup, etc., se numește eficient când lucrează cu un mare randament.

Mijloacele de eficiență ale unei întreprinderi, sunt: 1°. *Metodele*, 2°. *Mașinismul și mai în general capitalul*, 3°. *Eficiența umană*: A. *Eficiența personală*, B. *Eficiența colectivă*, prin diviziunea industrială a muncii, fie tehnică, fie administrativă.

Înfățișarea, în felul acesta a întreprinderii, este de fapt descrierea mediului a cărui cunoaștere ne dă indicații despre rolul șefului.

Șeful se poate studia după cunoașterea directă, adică devii secretarul lui și-i urmărești gesturile, îi ascuți discuțiile, încerci să-i ghicești gândurile. Te mai poți travesti în lucrător sau iei tu însuși rolul de șef. Metoda aceasta poate fi înlocuită prin alta tot așa de pozitivă, dar indirectă. Dacă avem în minte tabloul analitic al unei întreprinderi, notând în el toate lipsurile, dăm peste funcțiunile patronale. Căci șeful de întreprindere este cel care rotunjește totul, este un factor perma-

nent, care trebuie să rămână constant în anumit fel. Sunt întreprinderi care permit șefului să fie și tehnician, altele nu. Șeful în genere „nu trebuie să pătrundă în servicii, trebuie să domine serviciile”. El organizează la început și supraveghează periodic. Graficele, care „sar ușor în ochi”, sunt foarte utile în întreprinderi. Șeful spre a administra viața întreprinderii sale, i se cere: „a descoperi sau crea scopul întreprinderii; a provoca studiile ce vor determina modul său de acțiune; a elabora programul acestei acțiuni; a lucra, ceea ce pentru șef însemnează a decide și a comanda; a controla rezultatele ordinelor sale”. Pentru aceasta este nevoie de aptitudini: spirit de combinație, economie, simțul documentării, calități fizice: tinerețea; morale: cutezanță și abnegație, asprime loială, etc. Calitățile șefului pot fi împărțite în trei grupe: calități ce-i permit a organiza, a inventa și a comanda. Cu alte cuvinte am ajuns și la definiția șefului: „un organizator, un inventator și un comandant în sensul cel mai larg al acestor trei vorbe”.

După cele de până aci, dacă îți pui întrebarea: de unde îl iei pe șeful de întreprindere român, vezi toate scăderile actuale: deținători de capitaluri, care fac, fără să aibă o pregătire, pe tehnicienii, goana după câștiguri fabuloase — când în realitate întreprinderea adevărată nu se creează pentru un asemenea și singur scop, etc., trebuiesc înlăturate.

Avem nevoie deci de întreprinderi în care să se detașeze definitiv funcția de șef și de cea de capitalist, fiindcă șeful întâi de toate este o valoare, și selecționarea valorilor în industrie este imperios reclamată pentru prosperitatea sa. Faptul că nu s'au detașat până acum diferitele funcțiuni, toate eforturile noastre industriale, se situează comparativ cu alte țări, în faza dibuirilor de început.

FLOREA FLORESCU

UN OFICIU AL ROMÂNILOR DE PESTĂ HOTARE

Comentând cronică „*Tăcerea în privința Românilor de peste hotare*”, publicată în numărul 11—12 (1937) al revistei noastre, d-l Dragoș Vrânceanu, în ziarul *Curentul* (An. XI, Nr. 3.608, 1938), proclamă necesitatea unui oficiu al Românilor de

peste hotare: „Avem nevoie, întâi de toate, de un *Oficiu cultural* al Românilor de peste hotare, care să aibă o umbră de responsabilitate, în toată această chestiune, care să urmărească oricât de platonice, dar în chip documentat, situația Româ-

nilor de peste hotare. Trebuesc date la iveală publicații speciale și colecții de studii asupra lor. Nu studiile filologice făcute de erudiții inimoși și muncitori sunt suficiente pentru a da opiniei publice un sens mai eficace al ramurilor diferite ale neamului românesc. Sunt lucruri pe care, opinia conștientă românească le așteaptă neîncetat și de multă vreme”.

Dar, o problemă asemănătoare cu cea a Românilor de peste hotare avem și în cuprinsul granițelor: „Situția Românilor de peste hotare și situația unor grupuri de Români (în regiunea secuiască și în regiunea ucraineană din Bucovina, etc.), dinăuntrul hotarelor, trebuie luată odată, cu simț patriotic și naționalism, în considerare”.

Propunerea d-lui Dragoș Vrânceanu o găsim utilă timpului de față și merită o dezvoltare a chestiunii.

Printre mijloacele lui de acțiune, am socoti:

1. *Centralizarea tuturor datelor referitoare la acești Români*, obligându-se ca pe viitor, să se trimită toate publicațiile, care tratează cât de vag această problemă. De asemeni, s'ar face apel la toți care au scris până acum, ca să trimită câte un volum din opera respectivă, la Oficiu.

2. *Acțiunea de documentare*. Ar trebui să se lucreze sub dublu aspect: *cercetarea în bibliotecă și cercetarea pe teren*. Cercetarea pe teren nu va fi altceva decât studiul realității potrivit principiilor Școlii Sociologice dela București. În scopul acesta, ar urma să se facă apel la studenții Români din Transilvania, care știu ungurește (p. studierea regiunii din Secuime), la cei din Bu-

covina care știu ucraineana, etc. După aceeași metodă se pot studia, prin profesorii dela școlile de peste hotare, îndrumați de un specialist al Oficiului, satele de Români din Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria, Grecia.

3. *Gruparea la Oficiu a tuturor celor care sunt animați de această problemă*, profesori, ziariști, precum și specialiști de tot soiul: istorici, linguiști, folcloriști, medici (veterinari și umani) și sociologi.

În momentul când se va ajunge la întocmirea unui stoc important de informație publicistică și anchetă la teren, se poate începe:

a) Redactarea unui buletin informativ;

b) Deschiderea unei biblioteci în mod permanent, spre a fi frecventată de cei interesați și unde ar trebui ca toate școlile venite în vizită prin București, să treacă cu elevii pe acolo, spre a li se da informații concrete asupra fraților lor de peste hotare și a celor din interior, care sunt încă înstrăinați.

După cum se vede, acest Oficiu, ar putea avea un rol cât se poate de înalt, fără ca să necesite cheltuieli prea mari.

Așa cum am precizat scopul acestui Oficiu, el nu poate fi creat decât pe lângă Institutul Social Român, ca o secție aparte.

În concluzie, un Oficiu al Românilor de peste hotare și al celor înstrăinați din interior, creat în București, pentru scopul arătat, este un imperativ.

FLOREA FLORESCU

ACTIVITATEA INSTITUTULUI DE CERCETĂRI AGRONOMICE AL ROMÂNIEI

Oricât de mari ar fi eforturile unei societăți, dacă ele n'ajung să fie cristalizate în realizări sau așezaminte durabile, cu nimic n'a ajutat la propășirea țării sau fericirea ei de mâine.

Dacă am arunca cercetător ochi în lunga perioadă care s'a scurs după actul unirii, prea puține lucruri de seamă vom întâlni, deși mult prea multă energie s'a cheltuit.

Totdeauna, după actele mari, există o perioadă a dibuirilor. Este momentul când eșuiază pornirile cărora li se dă mult credit, și ies triumfătoare, cele care nu te aștepti. Păcat însă că uneori, această perioadă — cum este cazul nostru — e cam lungă. De aceea, nu cu puțină strângere de inimă, la încheierea unei socoteli, abia reușești să întocmești un tablou anemic.

Institutul de cercetări agronomice, în forma în care ni se prezintă astăzi, este fără îndoială o operă de depășire aproape a puțințelor noastre. Romanticismului agrar, cum vorbise anul trecut d-l Emanoil Bucuța, i se opun astăzi vremurile de creație și de dinamism.

Institutele, în genere, implică ideea de adaptabilitate. Rostul lor, prin urmare, va isvorî din necesitățile și comandamentele locale. Pentru un institut, achiziția științifică de orice natură, pe care ar aduce-o cercetarea de dincolo de fruntările noastre, este utilă numai în măsura în care ajută la verificarea datelor deja obținute, precum și sugerarea de experimentări care, firește, ar putea să aibă rezultate similare.

Institutele, prin caracterul lor specific — acela de a se documenta și a născoci soluții și procedee de ameliorare sau propășire specifice, — constituiesc, pentru un popor, adevărate fortărețe, pe care, neglijându-le, niciodată nu vei putea să-ți faci idee despre vecinul, de care te desparte un râu sau un simplu șanț păzit de soldați; țara vecină, ca și cea îndepărtată, va fi o enigmă: atât în ce privește starea ei imediată, cât și evoluția de mâine a sa.

Fără îndoială, că institutele sunt indiciul unei înaintate concepțiuni în gospodăria unei țări. Rostul lor actual depășește gândul inițial. Create cu țelul vădit de cercetare, ele au elaborat adevărate legi ale experienței, a căror nerespectare, însemnează un adevărat prejudiciu, o stagnare, în toată puterea cuvântului.

Examinând răspândirea institutelor în țară, sau chiar în altă parte, observăm că ea este neregulată. Pentru celelalte țări, occidentale, numărul și răspândirea, au ajuns la limită. Cu greu, s'ar mai putea crea altul, fără ca să nu restrângă activitatea celui care deja există. La noi însă, nu este același caz. Afară de institutele medicale, toate celelalte, și tocmai ele, se enumără printre cele care sunt reclamate de necesitățile românești, sunt prea puține. Pe lângă București, avem Institutul social în Basarabia și Banat-Crișana. N'avem însă în Moldova, Dobrogea, Transilvania și Maramureș — deși rostul lor, în interpretarea fenomenelor sociale, locale, pentru bunul mers al organismului Statului este covârșitor. Doar Fundația Principele Carol și-a extins cercetările sale în toate provinciile — rezultatele însă nu pot fi decât de caracter informativ-general.

Singur Institutul agronomic din București, și diferitele stațiuni din țară, sunt create în condiții de

a putea să satisfacă orice problemă reclamată de agricultura noastră, alături de Institutul Național Zootehnic.

Prezența și propășirea acestor institute, ridică multe chestiuni care depășesc pe cele de principiu. Anume: ele n'au putut să însemne ceva înainte de a fi fost de Stat. Urmărind restul institutelor, ca cele sociale, Fundația Principele Carol, observăm că din inițiativă particulară, doar cu sprijin particular sau de Stat, au reușit să aducă pe țărimul științelor din România, un formidabil aport. Progresul științelor sociale în România, fără îndoială că reprezintă cea dintâiu dără luminoasă în perioada ce-a urmat imediat războiului.

Este adevărat că astăzi, Institutul de cercetări agronomice, este la o răspântie nouă, după un deceniu de activitate. Bilanțul secțiunilor și stațiilor sale, diseminate pe întreg cuprinsul țării, reprezintă un moment unic în istoria științelor agronomice dela noi. Fără îndoială că evenimentul jubileului a zece ani de activitate (1926—1936) rămâne un punct de plecare pentru tot ceea ce urmează a se face în România, în această direcție. Și bine ar fi dacă ar mai însemna și o pildă vie, de ceea ce înseamnă un institut, bine organizat, și pus sub oblăduirea Statului.

Succese de ordin politic, care într'adevăr impresionează pe cei din afară, nu le pot avea toate Statele. Cu toate acestea însă, și ele sunt datoare a face față la unii din afară. Prosperitatea economică, vor zice, poate unii, este suficientă. Nu este însă adevărat. Statele mici, cum este cazul și al României, nu pot avea o dezvoltare, care să se bazeze pe un capital intern. Apelând deci la ajutor extern și în domeniul economic, oricât de multe resurse ai avea, străinătatea nu va uita cu ușurință starea ta de quasi-tributară. Atunci, prin ce ne putem ridica, totuși în văzul străinătății? Fără îndoială că prima etapă trebuie considerată aceasfa: progresul științelor, cele cu utilitate pentru noi.

Vom reuși oare să le adâncim într'atât domeniul românesc încât străinătatea să fie conștientă că am reușit să achiziționăm maximum pentru știință?

Atunci să fim siguri că suntem cineva, că fără să cultivăm prea mult prietenii, vom avea totdeauna apărători și prieteni.

Biruinței armelor, trebuie să urmeze biruința culturii. O cultură care trebuie alimentată din ceea ce este al nostru, cu tendință vădită de integrare în cultura universală. Dar pentru aceasta se cer

oameni. Institutele ar trebui să fie nu numai devotate idealului de muncă ci și aceuia de căutare a elementelor. Nu numai prin cooptare continuă a elementelor tinere se asigură aportul în concordanță cu ceea ce se face dincolo de hotarele țării noastre. Adică se realizează integrarea de care vorbim.

Cei care într'adevăr vor să se convingă de me-

nirea Institutelor într'o țară, n'au decât să privească activitatea Institutului agronomic al României; cei care vor să cunoască valoarea regională a lor, să urmărească activitatea Institutului Social din București, cu cele două ramificații: acela din Banat-Crișana și cel din Basarabia, despre care s'a vorbit aci

FLOREA FLORESCU

PROFESORUL RENÉ MAUNIER

Profesorul René Maunier dela Facultatea de Drept din Paris, președintele Institutului Internațional de Sociologie, ne vizitează țara, spre a ține o serie de conferințe, în centrele noastre universitare.

Avem astfel prilejul de a-l cunoaște pe unul din sociologii reprezentativi ai Franței de azi.

Ca toți sociologii francezi ai vremii, Prof. Maunier, se preocupă și el cu deosebire de sociologia generală. Toate scrierile lui dela *l'Origine et la fonction économique des villes* (1910) și *L'économie politique et la sociologie* (1910), până la *Sociologie coloniale* (1932—36), sunt precizări de noțiuni sociologice prin analiza unui bogat material de fapte sociale europene și de fapte etnografice. Datorită acestui caracter și a stilului său care aliază claritatea latină cu o înviorătoare săftoșie rustică, cărțile Prof. Maunier, sunt unele din manualele de sociologie cele mai căutate. *Essais sur les groupements sociaux* (1929) și *Introduction à la Sociologie* (1929), sunt foarte mult folosite la Universitatea din București.

Printre sociologii francezi, Profesorul Maunier deține o poziție de sinteză. A fost elev atât al lui Durkheim, cât și al lui Tarde și al lui Worms. E lipsit, ca atare, de exclusivismul, adeseori manifestat al sociologilor francezi.

Privind o operă preocupată de precizarea și îmbogățirea sociologiei generale, ne dăm mai bine seamă de ceea ce e specific muncii noastre. Suntem preocupați și noi de teorie generală, dar ea ne servește de punct de plecare, de mijloc pentru a lămurii fragmente și aspecte într'una altele ale realității românești. Ținta noastră e lămurirea vieții neamului nostru, în vederea unei mai bune conduceri a lui. Profesorul Maunier privește și el realitatea; dar ea nu constituie pentru el decât materia primă din care trebuie distilată noțiunea ce să exprime trăsăturile tipice pentru diferitele fapte sociale. Ținta lui e edificiul de noțiuni de care are nevoie învățământul științelor sociale.

De un interes deosebit e pentru noi sociologia colonială a Prof. Maunier. Această analiză a procesului ciocnirii și a fuziunii civilizației stăpânitorilor albi cu cea a băstinașilor cuprinde numeroase indicații și sugestii și pentru studiul problemei europenizării noastre accelerate din veacul al 19-lea și pentru lămurirea procesului de orășenizare a satelor noastre, adică a contactului dintre cultura tradițională a satelor și civilizația europeană, de acum, a prașelor.

A. G

O ÎNFĂȚIȘARE A SISTEMULUI DE SOCIOLOGIE A PROF. GUSTI

În volumul nou din *Annales sociologiques* (Série A. Sociologie générale, fasc. 3, Alcan 1938), a apărut o lungă *Note sur les publications de l'école roumaine de Sociologie*, scrisă de Mircea Vulcănescu.

Ea a fost cerută de prof. Bouglé, care ținea să îmbogățească mijloacele de informare ale cetitorului francez asupra activității, care atrage tot mai mult atenția, a școlii prof. Gusti.

Mircea Vulcănescu s'a achitat de această misiune cu temeinicie. Cele 10 pagini ale notei nu eu-

prind nu numai o recenzie a publicațiilor mai importante ale secției sociologice a Institutului Social Român din anii din urmă (Gusti: Sociologia militans; Herseni; Teoria monografiei sociologice; Stahl: Tehnica monografiei sociologice; Herseni: Realitatea socială; Arhiva pentru Știința și Reforma Socială, an. X; Gusti: Un an de activitate la Ministerul Instrucției, Cultelor și Artelor), ci oferă un tablou complet al ideilor călăuzitoare și al activității școlii sociologice din București.

Reținem din această notă înfățișarea sistemati-

zării filosofiei și a științelor sociale, ce alcătuiește sociologia gustiană. Credem utilă traducerea și publicarea ei. Ea poate informa și pe Români despre punctul la care se găsește munca teoretică a școlii.

„Sistemul sociologic al profesorului Gusti își are punctul de plecare într-o critică a științei sociale contemporane.

După un studiu al diferitelor tendințe, ce-și propun să explice faptele sociale: 1. *Antropogeografia*, care caută această explicație în influența mediului fizic; 2. *Sociologia biologică*, care își ațintește atenția asupra rasei și a selecției; 3. *Sociologia psihologică*, care socotește să o găsească în interacțiunea conștiințelor individuale, sau în, presiunea exercitată asupra acestor conștiințe de colectivitate; 4. *Sociologia istorică*, care încearcă să le reconstituiească prin evoluția instituțiilor, — prof. Gusti ajunge la concluzia că *realitatea socială este condiționată multiplu și ca explicația sociologică este indeosebi o problemă de integrare a faptelor sociale în cadrele succesive ce o lămuresc*: 1. în natură; 2. în viață; 3. în conștiință; 4. în istorie, privite nu izolat, ci în măsura în care condiționează ființarea anumitor totalități de interacțiune *sui generis*.

E locul să remarcăm că în privința aceasta, concepția profesorului Gusti se deosebește mult la întâia vedere, de concepția durkheimiană, care socotește că numai faptele sociale pricinuesc fapte sociale. Ea se deosebește totuși mult mai puțin de aplicațiile făcute de chiar Durkheim. Într'adevăr, școala franceză de sociologie recunoaște existența anumitor condiții nesociale ale vieții sociale, cum ar fi „bazele geografice” sau „morfologia”. Aceste condiții constituiesc în concepția prof. Gusti „cadrele” în sânul cărora se dezvoltă viața socială și care îi condiționează funcționarea așa cum o condiționează și „reprezentările colective”, dar în alt chip.

Nu putem analiza această opoziție, care după părerea noastră nu e decât aparentă și ne mărginim să o semnalăm aci, trăgând nădejde că altădată vom putea reveni asupra ei mai amănunțit.

Din această concepție despre explicația sociologică derivă o întâie distincție între faptele sociale propriu zise (manifestările) și condițiile vieții sociale (cadrele); distincțiunea aceasta dă naștere, de obicei, la două tipuri de sociologii: sociologiilor cu tendințe explicative (etiologice) și sociologiilor cu tendințe mai mult descriptive (noologice),

ce corespund perfect la ceea ce ar putea fi numit: 1. Sociologia cadrelor sociale și 2. Sociologia manifestărilor sociale.

Privind amănunțit cadrele vieții sociale, prof. Gusti distinge două ce exprimă relațiile faptelor sociale cu mediile nesociale și două ce exprimă relații de condiționare reciprocă a faptelor sociale.

Cele dintâu sunt: 1. cadrul *cosmologic* și 2. cadrul *biologic*; celelalte două sunt: 3. cadrul *psihologic* și 4. cadrul *istoric*.

Fiecare sociologie unilaterală a cadrelor, ce pretinde a restrânge întreaga explicație socială la relații de un singur fel, este întemeiată în ce întreprinde și greșită în negațiile ei. Căci fiecare din aceste sociologii unilaterale vădește un punct de vedere special de condiționare a realității sociale, dar reclamă exclusivitatea pentru punctul ei de vedere. Se poate însă ajunge la explicația socială dorită printr'o așezare alături eclectică a condițiilor vădite prin studiul diferitelor cadre? Nu.

Căci teoria generală a cadrelor vieții sociale are particularitatea de a nu prezenta raporturi univoce între viața socială și întregimea circumstanțelor în care se desfășură. Fiind o unitate vie, orice unitate socială dispune de o oarecare putere de reacțiune față de mediul din care provine, de o anume putere de a se sustrage acțiunii directe a anumitor cauze, prin interferența anumitor altor cauze. Acest fapt decurge din natura însăși a mediului de comportare, constituit de societate și permite răsturnarea ordinii cauzale, întâiu prin anticiparea acțiunii prin reprezentare, apoi prin posibilitatea alegerii mijloacelor și a ținutelor ce trebuiesc atinse. Urmarea e că, explicația sociologică se pune ca problemă de „voință socială” și că scopul acestei explicații consistă în a caracteriza precis, pentru fiecare caz, acțiunile și reacțiunile ce leagă viața unui grup de întregul condițiilor sale de ființare.

Astfel problema explicației sociologice primește în școala profesorului Gusti o accepțiune specială, deosebit de rodnică pentru cercetările concrete. Deși, în privința teoriei, gândirea elevilor profesorului Gusti prezintă nuanțări, cercetările concrete înlesnesc în mare măsură acordul.

O întâie direcție (reprezentată prin H. H. Stahl), socotește că problema explicației se pune în sociologie întru totul ca în celelalte științe naturale. Așa reprezentanții acestui grup tind să apropie explicația sociologică de explicația științifică în genere.

Aceasta e pricina pentru care recomandă întrebuințarea precumpănitoare a metodelor inductive și controlul înregistrării „opiniilor” prin observarea „faptelor”.

După cealaltă direcție, reprezentată de Traian Herseni, care interpretează gândirea prof. Gusti într'un sens mai mult diltheyan, analog celui folosit de Sombart în cartea sa asupra celor trei economii naționale — sarcina sociologiei nu ar consta atât în „a explica” faptele sociale — unice și incomparabile, cât în a „înțelege” semnificația lor esențială.

Aceasta e pricina pentru care tendința aceasta acordă o atenție deosebită metodei de intuire directă și studiului semnificațiilor.

O a treia tendință așezată la mijloc — ce urmează o cale analoagă celei pe care Iaspers a încercat să unească știința explicativă cu fenomenologia, în *Psichopatologia sa generală* — concepe metoda noologică numai drept o etapă întâiu necesară pentru studiul cauzal al fenomenelor complexe, ce depind de un sistem de cauze interferente. Punctul acesta de vedere am încercat să-l dezvoltăm în studiul nostru consacrat *Teoriei și sociologiei vieții economice*, publicat în *Arhiva*, anul X, numerele 1—4, 1932.

Oricâte ar fi deosebirile de nuanță teoretice dintre ele, cele trei tendințe se întâlnesc practic, supunându-se exigenței faptelor, în sensul că partizanii metodelor empirice sunt uneori autori de studii remarcabile asupra semnificației vechilor forme sociale; în timp ce, dimpotrivă, noologii au publicat interesante studii de observație și comparative.

Prof. Gusti însuși, s'a pronunțat în darea de seamă, consacrată monografiei și acțiunii sociale, în favoarea unei întrebuințări concomitente a celor două metode — considerate ca două tipuri de cercetare complimentare, ce trebuiesc să ducă la o sinteză reprezentând modalitatea de existență dublă, ca fenomen obiectiv și ca tendință subiectivă spre acțiune, a voinței sociale.

Studiul manifestărilor sociale ridică la fel în fața profesorului Gusti probleme importante.

Întâiu pe cel al specificității manifestărilor, paralel cu imanența lor în ansamblul realității sociale.

Două căi se deschid în fața cercetătorului: întâia consistă în a face cu mîgălă inventarul manifestărilor sociale existente și a studia formele evoluției lor istorice. Aceasta e calea arătată de Prof. Bouglé în cartea lui prețioasă, consacrată „evoluției valorilor”.

A doua consistă în gruparea diferitelor manifestări după semnificațiile lor funcționale. E aproape de prisos să mai menționăm că întâia cale îi atrage pe toți empiriștii care, în chestiunea cadrelor sociale, trec de partea sociologiei explicative; în timp ce calea apriorismului îi adună îndeosebi pe noologi și pe fenomenologi.

Direcțiunea aprioristă încearcă o deducție a categoriilor vieții sociale, fie printr'o analiză logică, fie printr'o reducere eidetică a voinței.

Ea ajunge să distingă categoriile *constitutive* economice și spirituale ale vieții sociale de categoriile *regulative* (etico-juridice și politice).

Distincție *a priori*, pur funcțională, a cărei folosire e utilă pentru înțelegerea vieții sociale și care nu exclude diferențierea empirică a formelor de manifestare.

Pornind dela aceste observații, problema explicației sociologice apare ca o problemă de dublă corelație:

1. Corelație de înțeles a manifestărilor între ele;
2. Corelație a cadrelor și a manifestărilor.

De fapt, metodele intuitive și metodele experimentale colaborează strâns la stabilirea unor astfel de paralelisme și a semnificațiilor lor; observația directă reclamând un control al corelației reale spre a stabili dacă se găsește în fața unei cauzalități directe sau numai a unei supraviețuirii „sau devieri”; în timp ce orice paralelism inductiv sugerează o „cercetare menită să-i stabilească semnificația fenomenologică” (50—55).

STUDII AMERICANE DESPRE SOCIOLOGIA ȘCOLII DELA BUCUREȘTI

Profesorul *Mosely*, distinsul sociolog dela „Cornell University”, — una din cele mai însemnate Universități americane, care a dat un imbold deosebit sociologiei rurale, Economiei domestice și Agriculturii, — a înfățișat în numărul de Decem-

vrie 1937, al revistei americane *Rural Sociology*, (II, 4, 457—465), lumii americane, „Sociologia românească”, revista românească de sociologie rurală (*A new roumanian Journal of Rural Sociology*).

Începând cu o mică introducere filosofico-socială asupra însemnătății „Țărănimei” în cadrul preocupărilor moderne, Prof. Mosely, arată că în transformările sociale, țărănimea ocupă un loc de frunte, prin faptul că ea reprezintă ramura vieții sociale, în care, integrarea în colectivitatea națională a individului și a grupului, se face în ritmul cel mai lent.

O accelerare a acestei evoluțiuni a individului și a ambianței rurale, pentru armonizarea ei cu pulsul rapid al evoluției centrelor urbane, iată problema capitală care se impune omenirii întregi.

Ea a început să preocupe intens opinia publică, tendință ce reiese în mod clar din manifestările literaturii moderne, veșnic preocupată de „poporanism”, „front popular”, „comunism”, „regionalism”, „țărănism”, chiar în America, unde țărănimea nu există sub același aspect ca în Europa și aiurea, cu o așezare topografică milenară, bine îngrădită într-o rânduire socială deosebită, cărmuită de puterea tradițiilor, a imitației, a opiniei publice și a unei intuiții rasiale, asupra economiei locale.

După profesorul Mosely, această problemă atât de însemnată pentru geopolitica Statelor, cu populație în mare măsură agricolă, este rezolvată cu multă înțelepciune și cu rezultate foarte satisfăcătoare, în România, unde școala d-lui profesor Gusti, joacă un rol important în programul de activitate al organelor care stau la cârma țării.

Statistica și dinamica Societății românești, e foarte bine studiată, prin metoda sintetică a monografiei rurale, lansată chiar din 1925 la seminarul d-lui profesor Gusti, și aplicată cu începere din anul 1934, de către Echipele Regale Studențești.

Analizând această metodă de lucru, preconizată în „Indrumătorul Muncii Culturale”, (București, 1936), Profesorul Mosely, arată cum opera coordonată a unităților monografice, sau a echipelor studențești, care, până în prezent au studiat 21 de sate, nu s’a mărginit numai la descrierea științifică a vieții rurale și la formularea teoriilor sociologice, bazate pe experiența și realitatea socială, ci a procedat și la o reorganizare, și la o înviorare a vieții din sate, în toate manifestările ei economice și culturale.

Peste 1.000 de cămine culturale, îndrumate de o serie de institute de cercetare și de acțiune, din România, începând cu Fundația Regală „Principele Carol” și cu Institutele Sociale, până la societatea de Eugenie și Ereditate, Institutul Zoo-

tehnic și Institutul de Cercetări Agricole, lucrează intens pentru organizarea vieții sătești și integrarea ei completă, în ritmul nou al vieții românești.

Trăsătura de unire între teorie și practică, între ideal și realitate, o face cu prisosință revista „Sociologie Românească”, care se ocupă nu numai cu problemele mai interesante ale formelor și ale fenomenelor sociale din trecut, — ca „tabu-uri”, asupra căsătoriilor, tradițiile cumetriei, medicină prin farmece și descânțece, — dar și de cerințele moderne, ca: alimentația agricultorilor, serviciul medical rural și al sănătății publice, ocrotire socială, comasare, genealogie țărănească, etc.

Prof. Mosely, conchide cu un elogiu adresat României, relevând faptul că țara este menită să progreseze, dat fiind că imperativul categoric: „cunoașterea de sine”, este bine aplicat de sociologia românească, care este în același timp metodă științifică și mare mișcare socială.

Joseph S. Roucek, trece în revistă, într’un articol intitulat: „Sociology in Roumania”, apărut în „American Sociological Review”, (vol. III, Nr. I, Februarie 1938, pp. 54—62), conducătorii sociologiei românești, începând cu întemeietorul ei, d-l profesor Gusti și urmând cu d-nii: prof. Nicolae Petrescu, prof. Petre Andrei, Traian Brăileanu, dr. Drăgănescu-Brateș și prof. Nicolae Iorga, — pe care îl consideră ca un istoric sociologic.

Dr. Roucek, dovedește încă odată simpatia pe care o are pentru România, la cunoașterea căreia a contribuit cu o serie de interesante articole, publicate în diferite reviste sociologice americane, și în special, prin teza sa de doctorat: „Contemporary Roumania and Her Problems”, (Stanford University Press, 1932).

D-l Roucek, arată întreaga operă a d-lui prof. Gusti, încadrată în jurul Universității, a Institutului Social Român, a Fundațiilor Culturale Principele Carol și în contribuțiile sale culturale, ca: „Arhiva pentru Știința și Reforma Socială”, „Sociologie Românească”, și seria monografiilor celor 21 de sate cercetate de către membrii Seminarului de Sociologie, precum și de către Echipele Regale Studențești. Apoi, trece la contribuțiile individuale, — pe tărâmul teoretic al sociologiei, — ale celorlalți sociologi români, pentru a termina această galerie biografică cu d-ra dr. Xenia Costa-Foru, directoarea Școlii de Asistență Socială „Principesa Ileana”, și cu d-na Veturia Manuilă, directoarea revistei „Asistența Socială”, două dintre pionerele serviciului social științific din țară.

Articolul d-lui Roucek, are o notă personală, caracteristică. Lipsesc mulți dintre sociologii români, în special regretatul profesor Virgil Bărbat, stâlpul sociologiei dela Universitatea din Cluj, a cărui operă, adevărată temelie în acest domeniu, a fost întreruptă printr-o moarte prematură.

Este oarecum regretabil că această notă subiectivă este împinsă prea departe; într'un articol scris cu intenția științifică de a reda realita-

tea socială, se strecoară reproșuri asupra dificultăților de a obține în România („după adevărata modă românească”, spune distinsul autor), orice informație concretă, fie prin corespondență, fie chiar la fața locului.

Totuși, din punct de vedere al informației, asupra sociologiei românești, în general, și asupra aportului individual al conducătorilor sociologiei noastre, articolul d-lui Roucek, se bazează pe o bună documentare. *CHRISTINA GALITZI*

INSTITUTUL SOCIAL ROMAN DIN BASARABIA

Spre a prezenta rezultatele cercetării monografice întreprinse în August 1937, în comuna Copanca (I. G. Duca)-Tighina, Institutul a organizat un ciclu de comunicări. Ele se fac în sala primăriei municipiului Chișinău, în fiecare Vineri, ora 20 (cu excepția comunicării dela 4 Februarie din Sala Conservatorului Municipal).

Programul lui e următorul: 19 Noemvrie 1937: Cuvânt introductiv de d-l *Pan Halippa* și Geologia și Arheologia satului Copanca (cu proiecțiuni), de d-l *N. Moroșan*; 26 Noemvrie: Observări antropologice la Copanca, de d-ra *Olga Necrasova* și Structura etnică a satului Copanca, de d-l *P. Guja*; 3 Decemvrie: Copanca, California României, (cu proiecțiuni), de d-l *T. Știrbu*, Vieța cooperatistică la Copanca de d-l *S. Bogos*; 10 Decemvrie: Organizarea zootehnică a satului Copanca de d-l dr. *P. Grossu*, Agricultură la Copanca de d-l *Gr. Vrabie*, Apicultură la Copanca de d-l *I. Tatarovici*; 17 Decemvrie: Problema familiei la Copanca de d-l *D. Barbu*; 14 Ianuarie 1938: Cadrul cosmologic al satului Copanca (cu proiecțiuni) de d-l *Gh. Năstase*; 21 Ianuarie: Flora satului Copanca de d-l *Al. Arvat* și Fauna satului Copanca de d-l *M. Ieniște*; 28 Ianuarie: Școala și căminul cultural din Copanca de d-l *D. Barbu* și Literatura populară a satului Copanca de d-l *P. Ștefănuță*; 4 Februarie: Cântecul și jocul românesc din Copanca (s'au făcut exemplificări de melodii locale) de d-l *V. Popovici*; 11 Februarie: Exploatarea pomicolă la Copanca de d-l *M. Costeșchi*; 18 Februarie: Situația juridică a pământurilor la Copanca de d-l *V. Cotigă*; 25 Februarie: Solurile moșiei Copanca de d-l *N. Florov*; Vineri 4 Martie: Manifestări religioase la Copanca de d-l *S. Roșca*; Arta covoarelor la Copanca de d-l

V. Adiasievici; Ornamentarea interioarelor de d-l *I. Antonovici*.

În colaborare cu Regionala Fundației Culturale Regale, Principele Carol și Conservatorul Municipal Chișinău, Institutul a organizat, în ziua de 27 Decemvrie 1937, o serbare a datinelor de Crăciun și Anul Nou, cu două cete de colindători din satele Coremaz și Palanca, jud. Cetatea-Albă. Cu această ocazie, s'au transcris (text și melodie) următoarele colinde: *Palanca*: Of Adame, ce-ai lărat, Ascultați cuvânt frumos, La poarta lui Ștefan-Vodă, Pe stejia'n cea parte, Sculați, sculați boieri mari, La doi meri și la doi peri, Duminică dimineața, În Vifleem s'a născut: *Rusește*: Darneț, Devadnes, Dnes. *Coremaz*: Intr'o sfântă Duminecă, Mândru's cântă un cerb în Codru. Jaim, Jaim, Astă seară ce-a înserat, A cui sunt aceste curți, Aist domn bun bătrân, Dumnezeu dintru'nceput, ce-a crescut și ce-a născut. *Rusești*: Hristos Spositel și Dnes poiuci. S'au studiat toate obiceiurile de Crăciun și Anul nou din aceste sate, în deosebi *Luceafărul* și *Căluțul* (teatru popular de Anul Nou).

Cu materialul privitor la aceleași sărbători, cules din satul Copanca, jud. Tighina și alte sate din regiune, se va pregăti un studiu despre *Obiceiurile de Crăciun și Anul Nou în satele de pe valea Nistrului de Jos*, ce va apărea în Buletinul Nr. 2 al Institutului.

Institutul își continuă lucrările asupra bugetului unei gospodării țărănești din com. Lozova, jud. Lăpușna. În acest sat, a fost descoperit, în vară trecută, un gospodău, care are însemnări asupra veniturilor și cheltuielilor din gospodăria sa, începând cu anul 1919. Deocamdată se transcriu din carnetele ce se păstrează la locuitorul Teodor Butnaru, toate sumele încasate sau cheltuite pen-

tru a putea fi totalizate pe ani. Se va proceda apoi la întocmirea unui studiu care să urmărească evoluția economică și socială a acestei gospodării din 1919 și până în prezent.

Ciclul de comunicări monografice privitor la satul Copanca continuă și în același timp se confruntă datele și se prelucrează materialele mono-

grafice în vederea tipăririi lor în Buletinul Nr. 2, îndată ce Institutul va primi vreo subvenție în acest scop de undeva. Lucrările însă stagnează, din cauză că din Basarabia Institutul Social Român nu primește nicio subvenție, iar Statul nu sprijină cercetările științifice întreprinse de către instituții particulare, cu toate că s'a cerut sprijinul necesar. P. ȘT.

CERCUL STUDENȚILOR ÎN SOCIOLOGIE

Ședințele de după Crăciun, ale Cercului au fost destinate comunicărilor cu caracter sociologic, politic și etic.

Astfel, d-l *Coriolan Gheție*, a făcut o comunicare despre *Revolta maselor*, titlul unei lucrări recent apărute, de Ortega Y. Gasset. Comunicarea a fost reluată în ședința următoare și completată cu considerațiuni critice asupra omului-masă; observațiile critice în legătură cu această temă, au fost extinse și la operele lui Berdiaeff, Maritain, Spengler și Massis.

D-l *C. Gib*, a expus în două ședințe, făcând și observațiile critice necesare, *sistemul de sociologie etică și politică a lui Freyer*.

A urmat apoi comunicarea d-lui *Axente Sever Popovici*, despre *Eugenio d'Ors*.

Sunt anunțate următoarele comunicări: Temeiurile politice ale negației dreptului; Despre Lucian Blaga și Ideile sociale la Caragiale.

Într-o ședință specială, se va discuta conceptul de politică și se va face o expunere documentară asupra *Revoluțiilor Românești*. Printr-o activitate paralelă cu activitatea ședințelor de Cerc, se urmărește desăvârșirea unui fișier al tuturor cărților de specialitate, existente la bibliotecile din București. Acest fișier este pe terminate.

O parte din membrii cercului, fac recenzii, iar altă parte a întreprins o antologie a textelor cu caracter etic, sociologic și politic, din scriitorii români: D. Cantemir, I. Ghica, N. Bălcescu, S. Bărnuțiu, etc.

Pe lângă o orientare științifică a membrilor în problemele de sociologie, cercul mai urmărește și un atașament față de științele sociale în general, precum și crearea unui mediu științific sociologic. Se discută aici, mai ales probleme ce nu sunt desbătute la seminarii. C. GHEȚIE.

RĂSPUNS LA CRITICA D-LUI POPESCU-BĂLTENI

Autorul broșurii de care trebuie să mă ocup aci, e *din nefericire* conferențiar de contabilitate la Academia agricolă din Cluj. Am subliniat din nefericire, pentru că nu cunosc o altă activitate a d-lui Popescu-Bălteni, decât aceea etalată în două broșuri, ce se întrec prin josnicia stilului de mahlă și lipsă de obiectivitate.

Din aceste două broșuri, mai rezultă însă și altceva: lipsa completă de informație și orientare profesională. În prima broșură, apărută exact acum 10 ani, broșură intitulată pompos: „Demasarea tentativei d-lui prof. dr. N. D. Cornățeanu, contra contabilității duble agricole”. D-l Popescu a dovedit că nu cunoștea și nu era la curent cu ceea ce se publicase și lucrase în contabilitatea

agricolă, în străinătate. Altminteri, d-l Popescu, nu ar fi izbucnit atât de violent în contra încercării mele de a introduce în gospodăriile țărănești contabilitate simplă, iar nu contabilitate dublă.

Și de data aceasta, prin broșura intitulată „Șarlatanii în sociologia Gustiană”, d-l Popescu-Bălteni dă dovada unei complete nepregătiri în materie de bugete țărănești. E de prisos a aminti, că d-sa, într-o perioadă de activitate destul de lungă (se apropie doar de pensie sau deblocare), nu a călcat pragul unei gospodării țărănești, nu a analizat nicio exploatație agricolă, nici prin ajutorul contabilității, nici prin ajutorul bugetului țărănesc.

Găsesc de aceea — din punct de vedere psiholo-

gic — firească violenta ieșire a d-lui Popescu. Comoda d-sale existență a fost totdeauna tulburată oricâteori am încercat a aduce unele contribuțiuni, într'o specialitate, la care d-l Bălteni nu a colaborat decât prin broșuri de cel mai ordinar gust. Admit critica. Dar ea trebuie să vină întâiu dela persoane, care au produs ceva și care își cunosc specialitatea.

În volumul omagial, publicat cu ocazia aniversării d-lui prof. D. Gusti, e cuprins și articolul „Bugete țărănești”, în care am arătat în ce constă tehnica bugetului țărănesc și am dat și un exemplu de buget țărănesc, care formează obiectul atacului d-lui Bălteni. Acest buget a fost întocmit de d-l Gh. Ciulei, asistent la secția de Economie Rurală din I. C. A. R.

Fie cu ocazia tipăririi, fie cu ocazia traducerii, pe care nu am revăzut-o, s'au strecurat două greșeli, pe care d-l Bălteni le amplifică la proporții de necrezut. Prima: în loc de 3 kg orez, consumat de familie, cum e în bugetul original, s'a tipărit ovăz.

Pentru a dovedi lipsa de bună credință și patimă a d-lui Bălteni, reproduc aci, ceea ce a fost în stare să cugete d-l Bălteni:

„Ba găsim ceva, că bietul Isailă a cumpărat ovăz pentru menaj — cel puțin așa zice d-l cu pricina din *Mélanges* (*Frais du ménage*, pag. 112) 3, adică trei, nu mai mult, cu suma de 54 — cincizeci și patru lei.

Va să zică, după ce ilustrul nostru congresist a ascuns, ori a neglijat — și e tot atât de condamnable — recolta de ovăz; a mai aruncat, colac peste pupăză, și a aruncat, cu furca, o cifră imaginară, că pentru menaj a mai cumpărat săteanul 3 kg ovăz, cu prețul total de 54 lei!!!

Dar când s'a mai întâmplat să plătim cu 18 lei kilogramul de ovăz???; căci dacă împărțim pe cei 54 lei la cele trei kilograme, atât rezultă: 18 lei a plătit plugarul Isailă Gaicea pe kilogramul de ovăz!!!

Când stimate domn? Răspundeți vă rog, când a fost, odată ca nicio dată, România-Ferice, când se vindea ovăzul cu 18 lei kilogramul? De unde ați găsit acest preț nemai auzit??? Din analele agriculturii?

Nu se poate, nu se poate, cifra aceasta a luat-o tot după pereți”.

A doua greșală de tipărire. În loc de 3 cat, cum e în bugetul original, s'a copiat după formularul, care e tipărit și cuprinde inventarul com-

plet, pe care ar putea să-l posede o exploatație, *trei boi*, lucru care de sigur complică înțelegerea câtorva date din capitolul exploatației. Greșelile acestea nu îmi aparțin, dar nu le consider nici atât de grave sau de dezonorabile pentru orice autor de bugete țărănești.

Cetitorul, care nu e în curent cu întocmirea bugetelor țărănești, ar putea însă să fie alături de d-l Bălteni, în acuzațiile ce-mi aduce, referitor la omisiunea trecerii în buget a o serie de produse, cum sunt: ovăzul și paiele de ovăz, orzul și paiele de orz și porumbul. Pe această omisiune de fapt, se bazează tot atacul veninos al d-lui Bălteni, cu o serie de capitole și subcapitole, intitulate „Alta”, „Și Alta”, „Iar încă alta”, „Și încă și iar încă alta”.

Ași putea să întreb atunci, la rândul meu pe d-l Bălteni, *de ce* nu mă atacă și pe chestiunea omiterii semințelor de grâu, ovăz, orz și porumb, netrecute la cheltuielile exploatației, sau de ce nu amintește de omiterea furajelor consumate de animale. E incomplet d-l Bălteni în critica ce mi-o face, dar e și complet ignorant al tehnicii bugetului țărănesc.

Noi am elaborat formulele de bugete, sub conducerea d-lui prof. Gusti, după discuțiuni lungi și aplicațiuni practice, făcute cu echipele de studenți la fața locului, în curtea țăranului. Bugetul țărănesc nu poate înregistra toate — *absolut toate* — mișcările de valori, ce au loc într'o exploatație. Am fi complicat prin aceasta întocmirea bugetului, cerând țăranului o serie întreagă de date, care nu ar fi fost de un folos practic și am fi comis și o serie de erori inerente, căutând să estimăm o serie de produse, ce nu au o valoare comercială. Ceea ce urmărim prin buget, e stabilirea excedentului sau deficitului familiei țărănești, cum și structura venitului și cheltuielilor familiei țărănești. Pentru a stabili venitul total al familiei, luăm în considerare venitul brut al exploatației (gospodăriei) și venitul din munca lătrănică.

Venitul brut al exploatației (ia notă măcar acum d-le Popescu-Bălteni e compus din produsele finale, pe care le consumă sau vinde exploatația. De aceea în venitul brut nu poate apare și porumbul, pe care îl mănâncă porcii, și carnea de porc vândută sau consumată de familie.

În venitul brut, de aceea nu trecem nici paiele, nici furajele, nici cerealele consumate de vite, ci numai produsele finale ce ies din exploatație sub formă de lapte, ouă, carne, animale vii. Își poate

închipui oricine la ce buget eronat am ajunge, dacă ar trebui să estimăm cantitatea de paie produse, cantitatea consumată de fiecare grup de vite și cantitatea, ce a rămas neconsumată. Numai o minte bolnavă, pătimășă și străină de practica agricolă, poate broda și imagina astfel de aberații. Am cere prin aceasta țăranului, date, pe care nici mulți mari proprietari nu le dețin, și am ajunge la rezultate false.

În bugetul țăranesc, nu putem trece atât de ușor diferența de inventar dela începutul și sfârșitul anului. Dacă întocmesc un buget la 15 Iunie, e foarte greu să precizez cantitatea de furaje, semințe, îngrășăminte, alimente, ce erau în gospodărie, la 1 Ianuarie, dar mai ales e foarte greu să precizez situația acestor produse la 31 Decembrie, adică după 5 luni dela întocmirea bugetului. Lucrul acesta îl pot preciza atunci, când studiez gospodăria prin ajutorul contabilității.

În cazul acesta formula ce o aplic e următoarea:
 $(Ab - Aa) + I + PN = VB$.

În această formulă $Ab - Aa$, înseamnă diferența de inventar; I = încasările; PN = produsele naturale consumate de familie. În bugetul țăranesc întocmit la 15 Iunie, elimin pe $Ab - Aa$ și trec *încasările probabile* + produsele probabile consumate de exploatație. Idealul ar fi să trecem și diferența de inventar, dar practic lucrul acesta nu e ușor realizabil. Noi avem întocmite și bugete țărești, cu diferența de inventar, dar numai acolo, unde lucrul a fost posibil. Ceva mai mult. Dacă întocmesc bugetul la 1 Ianuarie, pot găsi în exploatație foarte multe produse (capital circulant) greu de estimat; iar dacă întocmesc bugetul la sfârșitul primăverii, aproape tot capitalul circulant e consumat. Cum capitalul circulant servește la producția venitului-brut, nici la 1 Ianuarie, nici la 15 Iunie nu falsifică cu nimic bugetul prin neluarea în considerare a capitalului circulant. Ceea ce trebuie să ne intereseze, practic, e venitul brut final al exploatației, ținând seama evident și de creșterea probabilă a averii.

Simplificarea la maximum a notărilor, iar nu complicarea și luarea în considerare a tuturor produselor necomerciale, iată ce ne poate duce la

rezultate ferite de erori, inerente estimațiilor de acest fel. Acolo unde vrem să urmărim absolut toate valorile unei exploatații, putem veni cu un alt instrument de cercetare și anume cu contabilitatea.

Tot în legătură cu întocmirea bugetului țăranesc, trebuie amintit, însă, și faptul că sunt dese cazuri, când suprafața stăpânită de țăran, nu corespunde cu suprafața cultivată. Se prea poate astfel să găsim un țăran, ce declară că stăpânește cinci hectare și cultivă opt hectare, Explicația. Sunt țărani care practică culturi duble. Ei seamănă 1—2 hectare cu nutreț de toamnă, (măzăriche, secară etc.), pe care îl recoltează în primăvară și seamănă apoi porumb, fasole, sau dughie. Sunt țărani apoi, care lucrează în diferite sisteme de asociație, sau sunt țărani, care practică culturile intercalare, și prezintă astfel la venituri, încasări din o serie de produse, cărora nu li s'a rezervat o suprafață proprie. Iată, sunt țărani care cultivă fasole și dovleci în porumb. Deși nu au declarat și nu au o suprafață proprie rezervată fasolei, totuși, în venitul exploatației apar toate aceste produse.

Pentru întocmirea unui buget se cere deci o strictă adaptare la condițiile de tehnică. Deseori nu poate fi vorba de o corelație între inventarul și suprafața ce o posedă și între venitul ce-l obține exploatația. Găsim țărani cu inventar redus și venituri mari, de aci superioritatea gospodăriei țărești și posibilitățile ei de adaptare și de rezistență la condițiile naturale și economice ale regiunii.

Eu aș propune d-lui Popescu-Bălteni să iasă cu studenții săi, măcar într-o vară, pe teren, și va constata de sigur și d-sa variația mare de cazuri, ce trebuie cercetată și necesitatea de a ieși din multele formule, al căror prizonier e atunci, când buchisește cursul după catedră.

Iar acelora care vor să se convingă de halul de exprimare, de patimă și lipsă de obiectivitate la care poate ajunge un conferențiar universitar, le propun să citească broșura d-lui Popescu-Bălteni.

NICOLAE CORNAȚEANU

MARGINALII LA CUPRINSUL NUMĂRULUI DE FAȚĂ

1. Publicăm în numărul acesta al revistei, un studiu al d-soarei Christina Galitz, care cuprinde

o prezentare a *Facultăților de științe sociale* din Statele-Unite și propuneri pentru întemeierea unei

astfel de Facultăți în România. Studiul acesta deschide seria anunțată în planul de acțiune din fruntea acestui număr. Fiecare din numerele viitoare ale revistei, va cuprinde o contribuție, care să militeze pentru crearea unei Facultăți românești de științe sociale.

2. Relatările și reflecțiile vrednicului nostru colaborator din Craiova, d-l avocat V. Petrescu, asupra pocăiților dela Ghindeni-Dolj, ne îngăduiesc să atragem luarea aminte asupra *problemei sectelor*.

Lipsesc până acum cercetări amănunțite și complete asupra ei. Știm despre existența ei, numai datorită informațiilor ce apar în ziare asupra acțiunii de combatere desfășurate de biserica ortodoxă și asupra scrierilor teologice, care discută dogmele sectelor.

Trecerea la secte nu constituie numai o problemă teologică. În cazul oamenilor din Ghindeni ea este o problemă socială și culturală.

Acolo țărani săraci, care-și țin vieța muncind cu ziua, părăsesc biserica ortodoxă pentru că nu pot face față cheltuielilor impuse de ea, și se alipesc sectei pocăite, în care, evangheliile și împărăția Cerurilor sunt mai nemijlocit trăite, pentru a evada din vieța lor grea.

În alte părți ale țării, în Banat și Crișana, de pildă, se pare, că sectele îi atrag pe țărani novatori, cu aptitudini de burghezie rurală. Conducerea sectelor îi ajută să-și cumpere instalații de lăptărie, îi învață să-și împartă vieța, să-și folosească avutul pentru a conduce mici întreprinderi brutării, etc.

De abea o serie de cercetări locale, care să înfățișeze unele grupuri mai însemnate de sectari: numărul celor convertiți, starea lor materială și culturală, ce i-a hotărit să se convertească, ce urmări a avut asupra vieții lor, convertirea, în ce raporturi se găsesc cu consătenii lor rămași la ortodoxie, cum sunt conduși de îndrumătorii lor, și tot ce pare a avea o însemnătate pentru înțelegerea apariției și a dăinuirii lor, ar putea arăta fețele acestei probleme.

Unitatea religioasă a neamului e o necesitate politică, în vremurile acestea de nesiguranță externă. Stăvilirea acțiunii sectelor, și readucerea celor care au părăsit biserica ortodoxă, nu poate fi realizată însă, numai prin dovada că dogmele pocăiților sunt eronate. Măsurile trebuiesc luate cu privire la toate fețele problemei. Discuția dogmatică și predicile misionare, nu pot avea efect

decât când, prin măsuri adoptate, împrejurărilor locale, se vor înlătura neajunsurile sociale, care favorizează apariția sectelor, (în cazul Ghindenilor), decât când va fi satisfăcută pe altă cale funcțiunea, de stimulare și disciplinare economică, pe care și-au asumat-o sectele și când se va revizui sistemul de taxe la ceremonii și se va înviora printr-o transformare a preotului în duhovnic, vieța, în multe părți prea osificată, mărginită la ritual, a bisericii noastre. A. G.

3. Publicăm între documentele acestui număr, o mișcătbare dare de seamă a tânărului nostru prieten, Ștefan Popescu, asupra unei plimbări la *Bivolarii basarabeni dela marginea Bucureștilor*. Nu e o cercetare în sensul obișnuit de constatare calmă a unui fapt. Ci, mărturia cuiva, care n'a găsit alt chip de a se arăta pe potriva încrederii unor nenorociți, ce i-au deschis sufletul lor.

Lipsesc până acum, la noi, cercetările asupra vieții în orașe a țăranilor tot mai mulți, ce nu mai au destul pământ, spre a trăi în satele lor și a celor fără pământ. Știm numai că: București, Constanța, Ploiești, Galații, Cernăuții, sunt plini de Olteni, de Basarabeni, de Ardeleni, veniți să-și găsească chip de trăit și de hrănit familia lăsată acasă.

Spre a sugera astfel de cercetări și spre a pune la îndemână întâiele elemente, am publicat până acum, câteva documente, cu privire la vieța proletariului rural din satele de munte ale Olteniei, bărbați și copii, ce vine în orașe. Cele două pagini ale lui Ștefan Popescu, sugerează ceva din vieța Basarabenilor nevoiți să-și părăsească tre-cător sau definitiv satele.

A venit vremea unei preocupări metodice și de soarta acestei părți a neamului nostru. Acțiunea de ridicare a satelor și a țăranimii, care-i preocupă în tot mai mare măsură pe conducătorii administrației noastre, va consolida situația țăranimii cu oarecare stare. Ea va putea crea posibilități de traiu la sat și pentru o parte din proletariatul agricol, în niciun caz însă pentru întreg proletariatul acesta. Spre a-l integra pe acesta în națiune și spre a evita frământări sociale viitoare, e nevoie de o altă acțiune. De una de îmbunătățire a condiției țăranilor nevoiți să devie muncitori în orașe și la țară. Avem nevoie, adică de o serioasă politică socială. Nu numai cu privire la muncitorii din industrie și comerț, ci și la cei din agricultură.

Trebuie să facem și noi pentru Românii nevoiți

să-și părăsească satele ceea ce au făcut, într-o oarecare măsură Englezii, Francezii și Germanii, pentru muncitorii lor: să le purtăm atâta grijă, câtă numai se poate. Mărturiile de felul celei pe care o comentăm și studiile de felul celui al *Prof. Știrbu* din Buletinul Institutului Social Român din Basarabia, asupra proletariatului agricol din două sate din Lăpușna, prevestesc începutul apropiat al unei politici muncitorești române. Căci măsurile din Apus, din a doua jumătate a veacului trecut, au fost pregătite și inaugurate prin mărturiile literare ale unor sensibili ca *Flora Tristan*, (autoarea unor mult comentate „Promenades dans Londres”, și a unui „Tour de France, état actuel de la classe ouvrière sous l'aspect moral, intellectuel et matériel”, 1844), și prin marile anchete ale Parlamentului englez, asupra stărilor din țărănime și muncitorime. A. G.

4. „Sociologie românească”, inaugurează în acest număr două rubrici noi: una a prezentărilor

bibliografice, alta a comentariilor sociologice la prefacerile realității românești.

Socotim utilă o înfățișare a izvoarelor de informație asupra diferitelor probleme ale sociologiei și ale științelor sociale românești și străine. În numărul acesta, am prezentat izvoarele de informație statistică asupra realității românești și sociologia americană. În cele următoare, vom înfățișa succesiv: revistele românești de științe sociale, sociologia germană, literatura nouă cu privire la folklor, etc.

În comentariile sociologice, la prefacerile realității românești, vom căuta să desprindem cu acel *pozitivism politic*, pe care-l impune meseria de cercetător al realității sociale, procesele cărora le corespund măsurile administrative, diplomatice și legislative ale conducătorilor Statului nostru. După ce am privit de data aceasta problema evreiască, vom analiza în numărul viitor necesitățile cărora le corespunde schimbarea regimului nostru politic și schimbarea mediului nostru politic prin Anschluss.

F A P T E, P U B L I C A Ț I I, V E Ș T I

1. O propunere cu privire la programul Congresului Internațional de Sociologie dela București Mircea Vulcănescu comunică o propunere cu privire la programul Congresului Internațional de Sociologie, ce se va ține la București. Ea e susținută și de d-nii: Vlădescu-Răcoasa, Herseni și de secretarul de redacție al acestei reviste.

Tema propusă este: *Où en est la sociologie?* (Bilan de la Sociologie mondiale en 1939).

Ea ar comporta trei ședințe plenare:

1. *Conceptions sociologiques contemporaines et leurs influences sur les sciences sociales partielles.*

Exposés et confrontations des différentes conceptions et de leur contribution à la solution des problèmes spéciaux.

II. *Les Méthodes actuellement employées en sociologie. Leurs visées. Leurs résultats.*

Exposés des différentes méthodes et de leurs résultats intéressants pour le développement des sciences sociales.

Sections (variant selon le nombre des rapports communiqués):

a) Sociologie monographique;

b) Sociologie statistique;

c) Sociologie comparée, etc.

III. *L'utilisation des résultats de la sociologie par la politique d'Etat.*

Exposés des recherches sociologiques entreprises, ou à entreprendre, par les différentes institutions publiques et privées, dans le but de faciliter les tâches de l'état et de l'administration.

Invităm cetitorii noștri și pe toți cei ce se interesează de Congres să ne comunice eventualele lor reflecții cu privire la propunerile oficiale ale congresului publicate în Sociologie Românească, II, p. 572, și la aceste noi propuneri.

2. Din cuprinsul numărului viitor: *H. H. Stahl*: Cultura satelor românești; *Focșa*: Civilizația țărănească; *Golopenția*: Rostul și organizarea unei Facultăți românești de științe sociale; *Tiberiu Morariu*: Vieața pastorală în Alpi și în Carpați; *G. Turda*: Săpânța, un sat din Maramureș; *Mihai Pop*: Cărți cehoslovace despre „intelligență”, muncitorime și țărănime; *I. E. Naghiu*: Virgil I. Bărbat. Date biografice și scrieri; *Florea Florescu*: La Dioști-Romanați.